

Şube Genel Kurulumuz Yapıldı

XXXI Olağan Genel Kurulumuz 25 Ocak 1992 Cumartesi günü Büyük Efes Oteli Petek salonunda 92 üyemizin katılımı ile yapıldı. Genel kurul Divan Başkanlığına, Cumhuray Metintürk, Başkan Yardımcılığına, Gayyur Haldaroğlu ve Onur Özbaşbuğ, Yazmanlıklara Umur Somalı, Serdar Bayram, Meltem Nasöz ve Fatma Özkan oybirliği ile seçildiler. Oluşturulan gündem gereği genel kurul çalışmalarına başladı.

Ülkemizin, kentimizin ve mesleğimizin sorunları ortaya konarak, oluş-

cak yönetim kurulunun, sonuç alıcı çalışmalar yapması talepleri genel kurulun ortak dileği olmuştur. (Oturumlarda alınan karar gereği hazırlanan bildiri ektedir.)

Genel Kurulda, dönemin orijinalitesi gereği, Mimarlar Odasının, Şubeleri ve Genel merkeziyle karar sürecine aktif katılımının ve alternatifler üretmesi gereğinin vurgulandığı görüşmeler sonunda yeni dönemde görev alacak adayların belirlenmesine geçilmiştir. Adayların belirlenmesinden sonra saat 17.30'da Genel Kurul sona ermiştir.

26 Ocak Pazar günü yapılan seçimlerde, seçilen XXXI dönem Şube Yönetim Kurulunun 27 Ocak 1992 Pazartesi günü Divan Başkanı Cumhuray Metintürk ve Başkan Yrd. Gayyur Haydaroğlunun başkanlığında yaptığı toplantıda şu şekilde görev dağılımı yapılmıştır.

Yönetim Kurulu Asil Üyeleri

Başkan	: Öztürk Başarır
II. Başkan	: Levent Gedizlioğlu
Sekreter Üye	: Hasan Topal
Sayman Üye	: Mehmet Reisoğlu
Üye	: Hasan Küçükbara
Üye	: Ayşe Atatoprak
Üye	: Umur Somalı

Yönetim Kurulu Yedek Üyeleri

Alev Ağı
Aytül Yaşarol
Tevfik Tozkoparan
Necdet Ulema
Serdar Bayram
Betül Bülbül
Can Mentüş

Mimarlar Odası İzmir Şubesi XXXI Olağan Genel Kurul Bildirisi

Doğası, tarihi ve kültürel birikimi ile Ülkemizin en zengin kentlerinden birisi olan İzmir'de son dönemlerde yaşanan hızlı nüfus artışı ve düzensiz gelişmeler, bu değerlerin hızla yitilmesine yol açmıştır. Kentin kimliğinin ve tarihi-kültürel değerlerinin yitilmesi karşısında kamu oyununda zaman zaman mimarlar topluluğunun suçlanmış olmasına karşın, Mimarlar Odasının her dönemde olumsuz gelişmelere karşı tavrı aldığı, ilgili kurum ve kuruluşlara uyarılarda ve eylemlerde bulunduğu bir gerçektir.

İzmir'in sağlıklı gelişmesi, kentin

kimliğini oluşturan ve gelecek kuşaklara aktarılması zorunlu olan doğal, tarihi ve kültürel değerlerin, İzmir gelişmesini simgeleyen yapıların ve mekanların korunması ve yaşatılması ile mümkün olabilir.

Bu nedenle İzmir Kentini ve kent kimliğini etkileyebilecek ana plan kararlarının, kent halkının, kamu kurum ve kuruluşlarının ilgili meslek Oda'larının, demokratik platformlarda katılımlarının sağlanması ile oluşturulmasının ve yürürlüğe konulmasının kentin sağlıklı gelişmesi açısından zorunlu olduğuna inanmaktayız.

Mimarlar Odası XXXIII. Olağan Genel Kurulu Yapıldı

Mimarlar Odası Olağan XXXIII. Genel Kurulu 27.28. Mart.1992 tarihlerinde Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi salonunda yapıldı. XXXIII. Genel Kurul delege katılımının yüksek olduğu, dinamik ve önceki yıllardan farklı olarak 2 gün süren bir Genel Kurul olarak gerçekleşti.

Divan Başkanlığını Niyazi Duranay, yardımcılıklarını da Sn. Ahmet Sönmez ve Ahmet Gürhan yürüttüler.

Genel kurulda, Ülke sorunları, Mimarlığın ve Mimarın sorunları, Mimarlar Odası örgütlenmesi, tartışılmış olup, Mimarlar Odasının yeni dönemde, daha saygın ve daha aktif, sorgulayan ve alternatifler üreten, karar sürecine doğrudan katılmayı hedefleyen, mesleğin uygulamasındaki mevcut yasal boşlukları tamamlayan bir çalışma programını benimsemesi öngörülmüştür.

Mimarlar Odasının bütün birimlerinin ortak dileği olarak, "Mimarlık Yasası" nin bir an önce hazırlanması ve hayata geçirilmesi için mücadele edil-

mesi genel eğilim olarak ortaya konmuştur. XXXIII. dönemde Ağırlıklı olarak bu hedefin gerçekleştirilmeye çalışılması seçilen yönetim kuruluna öncelikli görev olarak verilmiştir.

Genel kurulda, Serbest Mimarlık Büroları Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliğinin 6.02 maddesi değişmiş, Yarışmalar Yönetmeliği, TMMOB yönetmeliği ve diğer Oda yönetmelikleri üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Alternatif Otopark yönetmeliği Şubelerin öncülüğünde Oda birimlerinin katılımıyla yeniden oluşturulmuş ve Bayındırlık İskan Bakanlığına sunulmuştur.

Genel Kurulun 2.gününde, Kayseri, Balıkesir ve Eskişehir Temsilciliklerinin Şube olma talepleri kabul edilmiş ve Mimarlar Odasının Türkiye'deki Şube sayısı 14'e çıkmıştır.

Genel Kurul sonunda 29 Mart Pazartesi günü yapılan seçimlerde oluşan yönetim kurulu, ilk toplantısında görev dağılımını aşağıdaki şekilde yapmıştır.

Genel Baş.	: Nurdağan Özkaya
Genel Baş. Yard.	: Aydan Erim
Genel Sekreter	: Merih Karaaslan
Genel Sayman	: Salih Zeki Pekin
Üye	: Işık Aydemir
Üye	: Semih Eryıldız
Üye	: Bülent Özkaya

Yeni dönem Genel Merkez Yönetim kuruluna çalışmalarında başarılar dileriz.

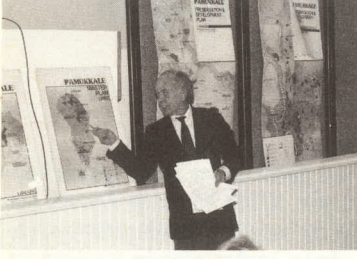
8. Bölge Toplantımız Kuşadası'ndaydı

İki yıldır şubemize bağlı temsilcilik ve mesleki denetim görevlileriyle ortaklaşa düzenlediği bölge toplantılarının sekizincisi KUŞADASI'ndaydı. 8 temsilcilik ve 4 mesleki denetim görevliliğinin katıldığı toplantının gündemi: bilgilendirme, yayın, merkez genel kurulu, mali işler maddelerinden oluş-

şuyordu. Birimler ve şubemiz arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla düzenlenen bu toplantılarda bilgi alışverişinde bulunuluyor, ortak sorunlara birlikte çözüm aranıyor.

Dokuzuncu bölge toplantımız 30 - 31 Mayıs tarihleri arasında Bodrum'da gerçekleştirilecek.

Pamukkale Koruma - Planlama - Katılım

Pamukkale'nin korunması ve kurtarılması için Kültür Bakanlığı, Kültü ve Tabiat Varlıklarını Koruma Gene Müdürlüğü ve Denizli Valiliği'nin ortak girişimleri ile hazırlattırılan "Pamukkale Koruma Amaçlı İmar Planı'nın bir an önce hayata geçirilmesi ve kamu-

yuna anlatılması amacıyla düzenlediğimiz "Pamukkale Koruma - Planlama - Katılım" konulu toplantı 15 Nisan günü gerçekleştirildi. Toplantıya katılan proje müellifleri Ahmet UZEL (Yük.Mim.Şeh.Plın.), Kamutay TÜRKÖĞLU (Dr.Yük.Mim.Şeh.pln), Yüksel ÖZTAN (Prof. Dr.Peyzaj Mim.) hazırladıkları proje üzerinde tasarım ana kriterlerini, planın oluşma süreçlerini ve kısa vadede neler yapılabileceğini anlattılar.

Pamukkale'nin UNESCO tarafından "Dünya Kültür Mirası" listesine alındığını, bu mirasa en iyi şekilde sahip çıkılması gerektiğini belirten müellifler, bürokrasinin daha hızlı hakeket

ettiği takdirde Koruma Amaçlı İmar Planı'nın uygulanmasına başlanabileceğini, uygulama aşamasında da sağlıklı sonuç alabilmek için proje grubunun danışmanlık yapması gerektiğini vurguladılar.

Artık görünen ve bilinenin travertenlerin kesinlikle çığnenmemesi olduğunu söyleyen müellefler 2 noktada yeni travertenleşme alanları açacaklarını, yalnızca bu 2 noktada suyla ve travertenlerle tanışılacağını belirttiler. Arkeolojik bölgelerin gezilmesinin de bir sisteme bağlanması gerektiğini, tek tek gezmelerin kesinlikle yasaklanarak grup gezilerine izin verilmesinin doğru olacağını altını çizerek bu dolaşım için de çevreyi kirletmeyecekleri araçların tercih edilmesinin zorunlu olduğunu belirttiler.

Çalışmaları yürütmek üzere kurulacak birliğin en önemli sorununun fi-

nans sorunu olduğu, kendi kendine finans sağlayacak parasal ve yönetsel kurumsallaşmanın ilk adımlarının atıldığı, bundan sonraki adımların çok önemli olduğu bildirildi.

Kültür Bakanlığının arzu ettiği ödeneklerin bütçeye konmadığı, konduğu kadarıyla neler yapılması gerektiğine ilişkin ayrıntılı çalışmaların başlatıldığı, az parayla çok iş yapmak ve bu çalışmaları başlatma çabalarının sürdürdüğü, iş, zaman çerçevesinin henüz tam kurulmadığını söyleyen konuşmacılar tarafından salondaki izleyicilerin soruları yanıtladı.

Söyleşi de verilen olumlu haberlerden biri de travertenlerin suyun tarım amaçlı kullanılmasının kesinlikle yasaklandığı, artık tarıma km<U5> su vermek gibi ne yasal, ne hukuksal hiçbir baskı ve dayanağın olmadığıdır.

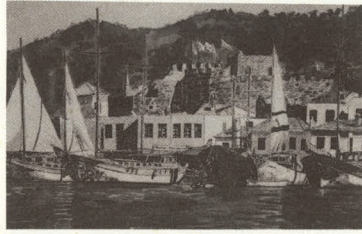
Çarşamba Etkinlikleri

Şubemizde hazırlanan ve gelecekselleşen "Çarşamba Söyleşileri"nde gene ilginç konular, konuklar vardı. 11 Martta düzenlenen yeni dönemin ilk etkinliği malzeme tanıtımı idi. Çimentaş - Gazbeton firması yetkililerince "yapılarda Gazbeton kullanımı gazbeton üretiminin Türkiye ve dünyadaki gelişimi, uygulama alanları, bunların yaygınlaştırılması, yapılarda sağlanacak enerji tasarrufu" gazbetonun fiziksel - kimyasal özellikleri hakkında bilgi verildi.

18 Martta düzenlenen söyleşi "Duvarsız Berlin" konuşmacı Bayar Çimen idi. Almanya'daki son değişimler ve bunların Berlin'e ekonomik-sosyal etkilerini inceleyen Bayar Çimen doğu ve batı Berlin arasındaki mimar anlayış farkını slaytlarla aktardı.

"Çarşamba Etkinlikleri"nin bir başka konuşu ise Fikret Seden Okutucu'ydu. "13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Tekrar Düşündürdükleri" başlığında depremin hem arkasından inceleme yapmak için gittiği Erzincan'da edindiği izlenimleri aktaran Okutucu'nun konuşma metnini "Türkiye'nin Gündemi" bölümünde yayınlıyoruz.

Salih Zeki Pekin'in korumacılık anlayışını bir projesi üzerinde tartışmaya açtığı söyleşisi 22 Nisan'daydı. Koruma, korurken yaşanan çağın izlerine açık olma, korunan yapıya nereye kadar müdahale edebilme, müdahalede cesaretin sınırları üzerinde bir tartışma ortamı yaratmak isteyen Pekin bunu bir projesi üzerinde somutlayarak gerçekleştirdi.

29 Nisan Çarşamba günü Osman Birced "İspanya ve Gaudi" üzerine slaytlı bir söyleşi gerçekleştirdi. 16 yıl Bolivya'da yaşayan Osman - Füsün Birced çifti, Güney Amerika ezgilerini Fisun Birced'in gitarı eşliğinde sundular.

"Paristen Mimari İzlenimler" konuşmacı Ziyaeddin Bilgin Paris'in kentsel gelişimi, son mimari olaylar: Bunlar içinde en çok ilgi çekenlerden biri: Louvre'un önündeki piramit. Bilgin'in tüm bu gelişmeleri aktardığı söyleşisi 13 Mayıs'ta gerçekleşti.

Mimar ressam Baykan Kalaba'nın kişisel resim sergisi 27 Mayıs'ta şubemiz salonunda açıldı. Üç gün devam eden sergiye Baykan Kalaba'nın beş yıllık çalışmaları yer aldı. Sergi büyük ilgi gördü.

Kalitesiz ve Kontrolsüz Bina Yapımı Deprem Felaketlerine Yol Açıyor

İnşaatlarda kalitesiz malzeme kullanımı, yapımda teknik şartlara ve yönetmeliklere uyulmaması, gerekli denetimlerin yapılmaması deprem felaketlerine yol açıyor.

Gazbeton Üreticileri Birliği Başkanı Fethi HİNGİNAR yaptığı açıklamada düzenledikleri toplantılarda ve muhtelif görüşmelerde yetkilileri deprem tehlikesi karşısında uyardıklarını belirterek, deprem felaketine inşaatlarda kalitesiz, standart dışı malzeme kullanımının, teknik şartlara ve yönetmeliklere uyulmamasının ve gerekli kontrollerin yapılmamasının yol açtığını söyledi. Fethi HİNGİNAR deprem kuşağı üzerinde bulunan ülkemizde hafif yapı malzemelerinin kullanılmasının, binanın yükünü azaltacağı, dolayısıyla tehlikeyi asgari seviyeye indireceğini de vurguladı.

Fethi HİNGİNAR Bayındırlık Birim Fiyatlarının günün şartlarını yansıtmadığını, bunun resmi yapılarda müteahhitleri kalitesiz malzeme kullanmaya zorladığını, nitekim Erzincan deprem felaketinde yıkılan çoğu binanın resmi yapılar olduğunu belirtti.

Mimar Sinan'ı Andık

Mimar Sinan'ı, ölümünün 407.yıldönümünde, 9 Nisan 1992 günü Alsancak'taki anıtı önünde, anıta çelenk koyarak ve saygı duruşuyla andık. Törende Yüksek Müh.Mim.Ziyaeddin Bilgin bir konuşma yaptı. Bilgin konuşmasında özetle, özellikle yurdumuzda tarihi çevre bilincinin artması Sinan'ın eserlerinin değerinin daha iyi anlaşılmasına, tarih bir süreklilik olarak kabul edildiğine göre, Mimari eserlerinde korunup yaşatılmasının önemli bir görev olduğunun bilinmesi gerektiğine değindi.

Bilgin konuşmasında, Türk mimarının geçmiş mirasına saygı ve açıklıkla yaklaştığını, bugünün sorumluluğuna gereken önemi verdiğini belirterek bugün ülkemiz mimarına hakkı olan yerin halen verilmediğini, bu konudaki eksikliğin çözümü için "Mimarlık Yasası" çalışmalarının bir an önce hayata geçirilmesinin önemini vurguladı.

Akşam saat 18.30'da da, metin yazarlığını Prof.Metin Sözen'in yaptığı ve Süha Arın'ın hazırlamış olduğu, Dünya Durdukça Mimar Sinan ve Sinan'ın Yapıları Belgesel filmi Şube salonumuzda üyelerimizce izlenmiştir.

Kıyı Kanunu İptal Edildi

3621 sayılı Kıyı Kanununun bazı maddeleri Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, bilindiği gibi, 1986/4 sayılı kararında kıyıları inceleyen, Anayasa'nın 43/1 maddesindeki, "Kıyıların Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu belirleyen hükmü karşısında özel mülkiyete konu olamayan kıyıda .... yılından önce mevzuata aykırı olarak yapılan yapılar yönünden kazanılmış hakların saklı tutulacağı kuralı uygulanamaz. Çünkü yasalara aykırı durumlara dayanarak kazanılmış hak iddiasında bulunulamayacağı..." biçiminde karar vermiştir. Yine, bilindiği gibi daha önce de, Anayasa Mahkemesi, 12.2.1989 günlü, 1989/48 sayılı kararında da, "Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla Anayasa'ya aykırılığı saptanan bir yasaya dayanılarak ileriye yönelik hak kazanılması ve kazanılmış bir haktan söz edilmesi olanaksızdır" hükmünü vermiştir.

1992 İlk Altı Ay İçin Asgari Ücret Belirlendi.

Kamu ve Özel Kesimde Ücretli Çalışan Mimarlar ve Serbest Çalışan Mimarlar Komisyonlarının oluşturduğu asgari ücret tespit komisyonu 1992 yılının ilk altı ayı için geçerli ücretleri belirledi. Kamu kesimi baz alınarak ve uygulanabilirliği de gözönünde bulundurularak değişik hizmet alanı ve deneyimdeki mimarlar için birden fazla ücret saptandı. Saptanan asgari ücretler, yönetim kurulu kararıyla Haziran ayı sonuna kadar geçerli olmak üzere yürürlüğe kondu. Haziran ayında 1992 yılı 2.yarısı için yeni asgari ücretler belirlenerek üyelerimize duyurulacaktır.

Mimarların çağın hayat standardına yakışan bir seviyeyi tutturabilmesi için saptanan bu asgari ücretlerin bile gereksinimlerin oldukça gerisinde olduğu bir gerçektir.

Üyelerin mesleki, ekonomik, demokratik hak ve çıkarlarını koruyan, geliştiren bir kurum olan Odamızın, bu sorunların çözümünde ve geliştiril-

Anayasa Mahkemesinin, 23 Ocak 1992 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan iptal gerekçesinde ise özetle,

"Sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetilmesine olanak vermeyecek biçimde bir derinliğin saptanması, bu yerlerden kamunun yararlanmasını engelleyecektir. Bu durumda Anayasaya aykırılığı saptanmış bir kurala göre kazanılmış hakların varlığından da söz edilemez. Kamu yararı düşüncesiyle konularını özellik taşıyan alanların kişilere yeni olanak sağlaması amacıyla daraltılması, sahil şeridinden yararlanmada önceliği kamuya veren Anayasa ile bağdaşmaz." Açıklanan nedenlerle bu fıkra Anayasa'nın 43. ve 46. maddelerine aykırıdır, iptali gerekmektedir sonucuna varılmıştır.

Kararda, Anayasa Mahkemesi'nin iptal hükmünün, kararın Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesinin uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

mesinde en geniş üye birliğine ihtiyacı vardır.

1-2 Haziran 1991 tarihinde yapılan olağanüstü Genel kurulda kabul edilen işyeri temsilciliklerinin bir an önce hayata geçirilmesi; kamu ve özel kesimde ücretli çalışan Mimarlar Komisyonu ve Yönetim kurulu birliğiyle sağlanacaktır. İşyeri Temsilciliklerinin oluşumunda ilk etapta kamu kurum ve kuruluşları hedeflenmiştir. Örgütlülüğün güçlendiği oranda sosyal ve ekonomik haklara sahip çıkmak kolaylaşacaktır.

1992 yılı ilk 6 ayı için belirlenen asgari ücretler:

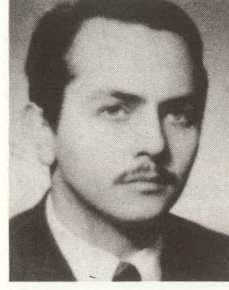
0-2 yıl 2.000.000.- TL Net

2-5 yıl 3.000.000.- TL Net

5-10 yıl 4.000.000.- TL Net

Şantiyede ücretli çalışan mimarlar için bu ücretler % 50 arttırılacaktır. Stajyer öğrenciler için aylık net 1.000.000.- TL tavsiye edilir.

Yitirdiklerimiz

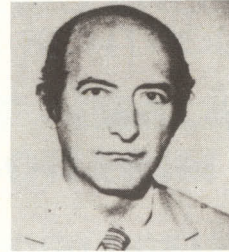
Dr. Murat ERDİM (1942 - 1992)

.Değerli meslektaşımız. Ankara, 1942 doğumlu Murat Erdim son görev yeri olan Kıbrıs/Lefke'de 21.1.1992'de hayata gözlerini yumdu.

1966 O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi mezunu olan meslektaşımız aynı fakültenin restorasyon bölümünde yüksek lisans çalışmalarını tamamlamış, daha sonra Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde doktora yapmıştı.

Çeşitli kamu görevlerinde bulunan Erdim'in koruma, tasarım, araştırma ve yayın çalışmalarının yanı sıra yoğunluklu uğraş alanı eğitilicilik idi.

İzmir - Ege, Mekke - Hm - al - Qura ve son olarak Kıbrıs Lefke Üniversitesi Mimarlık Bölümlerinde öğretim üyesi olarak yaklaşık yirmi yıl görev yapan Murat Erdim'in anısı önünde saygı ile eğiliyoruz.

Doç.Dr. Ülgür ÖNEN (1938-1992)

1938 İstanbul doğumlu olan Ülgür Önen 1961 yılında Berlin Teknik Üniversitesinde Mimarlık eğitimi gördü.

Mimarlık öğrenimini 1963 yılında "Fachhochschule Hamburg'da "Architekting. grad" la tamamladı. 1962-1969 yılları arasında Hamburg Üniversitesinde sosyoloji sanattarihi arkeoloji öğrenimi gördü.1980'de şehir sosyolojisi bilim dalında doçent ünvanını aldı.

Dr. Mustafa UZ (1946 - 1991)

O.D.T.Ü. Mimarlık Bölümünü 1969 yılında tamamlayan Mustafa Uz, ABD. Pennsylvania'da Bryn Mawr College'de "Klasik ve Yakınoğu Arkeolojisi" bölümünde, yüksek lisans eğitimini 1974 yılında tamamladı.

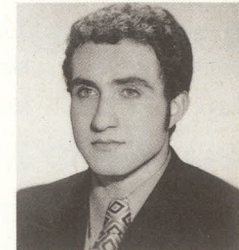
Turizm Bakanlığı ve Türk Tarih Kurumunda kısa sürelerle çalışan Dr. Uz, 1977 yılında E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümünde görev ve başladı. 1979 yılından itibaren, Seferihisar'da Teos Dionysos Tapınağı kazılarını yürüten Dr. Mustafa Uz aynı konulu Doktora tezini 1987'de tamamladı.

1988 yılında O.D.T.Ü. Fen - Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne atanan Dr. Uz'u 1991 Aralık tarihinde; en üretken döneminde kaybettik.

Sezin ELÇİ (1947- 1992)

4727 sicil numaralı üyemiz Sezin Elçin 1947 Malatya doğumluydu.Elçi, 1971'de Ege Özel Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulu'nu bitirmişti.

Ahmet ŞENSAN (1945-1992)

5319 sicil numaralı üyemiz Ahmet Şensan'ı 27 Şubat 1992'de yitirdik 1945'de Nazilli'de doğan Şensan Işık Mimarlık ve Mühendislik Özel Yüksek Okulu'nu bitirmişti.

C.S.O. Konser Salonu Proje Yarışması

Atatürk Kültür Merkezi Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu ve Koro Binaları Mimari Proje Yarışması Mimari Projelerinin elde edilmesi işi Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü tarafından "Mühendislik ve Mimarlık Proje Yarışma Yönetmeliği" kuralları içinde Serbest Ulusal ve Tek Kademeli olarak yarışmaya çıkarılmıştır.

Bu yarışmaya Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği üyeleri katılabilir.

DANIŞMAN JÜRİ ÜYELERİ

Ertan Altaban	: Kültür Bakanlığı Müsteşar Vekili
Gürer Aykal	: Devlet Sanatçısı
Suna Kan	: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Şefi
Yaşar Doruk	: Devlet Sanatçısı
Gülây Andaç	: Güzel Sanatlar Genel Müdür Yardımcısı
	: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
	: Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
	: Mimari Proje Dairesi Başkanı
Dr.Erhan Karaesmen	: O.D.T.Ü. İnşaat Mühendisliği Bölümü
	: Öğretim Görevlisi
Doç.Dr.Mehmet Çalışkan	: O.D.T.Ü. Makina Mühendisliği Bölümü
	: Öğretim Görevlisi
Doç.Dr.R.Raci Bademli	: Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Daire
	: Başkanı
H.Hüseyin Akbulut	: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası
	: Müdürü

ASLI JÜRİ ÜYELERİ

Orhan Dinç	: Y.Müh.Mimar
Doç. Umur Erkman	: Y.Müh.Mimar
Nejat Ersin	: Y.Mimar
Doruk Pamir	: Y.Müh.Mimar
Doğan Tekeli	: Y.Müh.Mimar
Ali Terzibaşoğlu	: Y.İnş.Müh.
İlhami Ural	: Y.Müh.Mimar

YEDEK JÜRİ ÜYELERİ

S.Tülay Özbek	: Mimar
Nuran Karaaslan (Ünsal)	: Mimar
Dr.Ali Balamir	: Y.Şehirci Mimar

RAPORTÖRLER

Gülçin Özden	: Y.Mimar
A.Dilek Direskeneli	: Mimar
M.Cüneyt Giray	: Mimar

ÖDÜLLER

1.Ödüle Net	: 200.000.000.- TL.
2.Ödüle Net	: 150.000.000.- TL.
3.Ödüle Net	: 100.000.000.- TL.
5 Adet Mansiyon Herbirine Net:	: 60.000.000.-TL. ödenecektir.
Proje Teslim Tarihi	: 23 Eylül 1992 Çarşamba günüdür.

Yarışma şartnamesi ve eklerini almak için şahsen veya posta ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Merkez Saymanlık Müdürlüğüne 200.000.- TL. yatırıldığını gösteren ve yarışmacının adını ihtiva eden makbuz ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Yarışma Raportörlüğüne müracaat edilecektir

III. Ulusal Mimarlık Büyük Ödülü Bu Yıl Şevki Vanlı'nın

Mimarlar Odası tarafından 2 yılda bir dağıtılan geleneksel Ulusal Mimarlık Ödülleri, bu yılki sahiplerini buldu.

İlk olarak, 1988 yılında Mimar Sinan'ı ölümünün 400. yılında anma etkinlikleri çerçevesinde düzenlenen ulusal Mimarlık Ödül ve Sergisinin, bu yıl üçüncüsü gerçekleştiriliyor.

Türkiye'deki mimarlık birikiminin kamuoyuna yansımaları, toplumumuzda "Mimar" imgesinin yerleşmesini amaçlayan sergi kapsamında, bir büyük ödül, Mesleğe Katkı Ödüllerinin yanısıra Yapı, Proje, Grafik Sunuş dallarında da başarı ödülleri veriliyor. İnci Aslanoğlu, Coşkun Erkal, Nuran Ünsal, Semi Sisa, Yıldırım Yavuz'dan oluşan jüri, mimarlık alanında oluşturduğu birikimlerinden dolayı bu yılki Büyük Ödülü Şevki VANLI'ya verdi.

Diğer dallarda ödüller şu şekilde dağıtıldı:

Büyük Ödül	: Şevki VANLI
Mesleğe Katkı Dalı	: Cemil GERÇEK
	: Yapı Endüstri Merkezi
Yapı Dalı:	
Hayati TABANLIOĞLU	: Atatürk Hava Limanı
Oral VURAL	: Şekerbank Genel Müdürlüğü
(ORSEL A.Ş.)	
Arolat Mimarlık	: Sepanca Otel
Nevzat SAYIN	: Gön Deri Fabrikası
Gökhan AVCIOĞLU	
Cengiz BEKTAŞ	: Haliç Restorasyon-Kütüphane
Proje Dalı	
Sevinç-Şandor HADI	: Milli Reasürans T.A.Ş.
Erkut SAHİNBAŞ	: Bilkent Anfitiyatro
Alpay GÜLEYEN	
Grafik Sunuş	
F. Oya TALI	: Superimposition and Hybrid
I. Kerem ERGİNOĞLU	: Zeyrek (Bir Deneme)]

"İNSAN ve MİMARİ" Konulu Fotoğraf Yarışması

Mimarlar Odası Isparta Temsilciliği'nce "İnsan ve Mimari" konulu fotoğraf yarışmasının amacı

"İnsan olgusu, Mimarlıktaki çalışmaların konusunu ve amacın oluştur- maktadır.

Tasarımcı mimar, yeni biçim önerileriyle bir estetikçi, görevlere uygun mekan önerileriyle bir örgütleyici; fiziksel ve mekansal çevreyi değiştiren kararları ile toplum reformcusu ve çevre planlayıcısı sorumluluklarını yüklenmektedir. Bu bağlamda siz sanatçılarımızdan, "İnsan ve Mimari" konusunu fotoğrafçılık diliyle yorumlamanızı istiyoruz" olarak belirtilmiştir. Siyah - Beyaz baskı ve renkli baskı dallarında düzenlenen yarışma jüri üyeleri ve Mimarlar Odası Isparta Temsilciliği Yönetim Kurulu üyeleri dışında herkese açıktır.

Son teslim tarihi 28 Mayıs 1992

olan yarışmanın jüri üyeleri :

Beyazıt Mercimek (Yük.Mimar)
Fazıl Çıkan (Mimar)
Mustafa Kılıçarslan (Mimar - Fotoğraf Sanatçısı)
Önder Afşarkoca (ANFAD Derneği Başkanı)
Sezai Öcal Battal (Mimar - Fotoğraf Sanatçısı)

Yarışmanın ödülleri

1. Ödül	1.000.000.- TL + Başarı Plaketi
2. Ödül	750.000.- TL + Başarı Plaketi
3. Ödül	500.000.- TL + Başarı Plaketi
Mansiyonlar	250.000.-TL + Başarı Belgesi (3 adet)

Kültürpark Davasında Ara Karar

Şubemiz tarafından, "İzmir Fuarı Kültürpark Çevre Düzenlemesi ve Fuar Kompleksi Mimari Proje Yarışması" açılması hakkındaki kararın iptali istemiyle İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığına karşı açılan davada, usulüne uygun olarak duruşma yapıp dosya incelenerek işin gereği görüldükçe;

İzmir ili, merkez Alsancak semtinde bulunan Kültürpark alanının doğal

İzmir Festivali 22 Haziran'da Başlıyor.

Festivaldeki etkinliklerin beşi Efes Antik Tiyatro, dördü Kültürpark Açık-hava Tiyatrosu'nda gerçekleştirilecektir.

İzmir Festivali açılış konserini Devlet Opera ve Balesi Çocuk Korosu ile Frankfurt Singademis Korosu Carl Orff'un Carmino Burana adlı sahne kantantı ile Efes Antik Tiyatro'da verecek. Festivalin ikinci etkinliği 23 Haziran'da Kültürpark Açık-hava Tiyatrosu'nda Sergei Mendes ve Brasil 99 topluluğunun vereceği konser. Festivalde yer alan diğer bir etkinlik 30

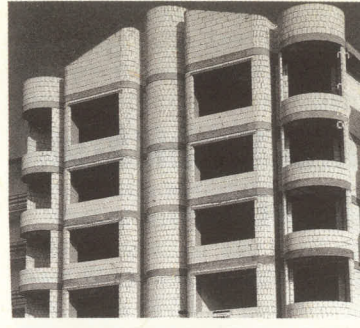
sit alanı olarak ilan edilmesinden sonra, Kültürpark için Koruma Amaçlı İmar Planı yapıp Koruma Kuruluna onaylatırılıp onaylatırılmadığının Koruma Amaçlı İmar Planı yapıp Koruma Kuruluna onaylatırılmış ise buna ait plan ve kararların davalı idareden istenmesine, Ara kararı gereğinin yerine getirilmesi için davalı idareye otuz gün süre verilmesi kararı verilmiştir.

Haziran'da Efes Antik Tiyatro'da Royal Filarmoni Orkestrası konseri.

6 Temmuz'da Kültürpark Açık-hava Tiyatrosu'nda.

Berlin Filarmoni virtüözleri 7 Temmuz'da Efes Antik Tiyatrosu'nda bir konser verecek.

İngilizlerin Rambert Bale Topluluğu'nun gösterisi 12 Temmuz'da Kültürpark Açık Hava'da, 15 Temmuz akşamı Chirs de Burg Efes Antik'te, ... Temmuz'da Bilkent Gençlik Orkestrası'nın vereceği konser Efes Antik Tiyatro'da.

1991 yılı En Başarılı Ytong Blok Uygulaması.

Ürettiği yüksek ısı yalıtımına sahip, milimetrik ölçülerde, hafif, sağlam, YTONG yapı malzemeleriyle 27 yıldır Türk İnşaat sektörüne hizmet vermekte olan Türk Ytong Sanayi A.Ş.'nin düzenlediği 1991 yılı en başarılı blok malzeme uygulaması yarışması sonuçlandı.

1991 yılı en başarılı blok malzeme uygulamasına KASTAMONU'da inşa edilen SFC Sunta Fabrikasınınca yaptırılan konut değer bulundu.

30 Yılıni Dolduran Üyelerimiz Plaketlerini Aldılar

Mesleklerinde 30 yılını dolduran meslektaşlarımıza plaketleri düzenlenen bir törenle verildi. Balçova Grand Hotel Plaza'da düzenlenen törenle ödüllerini alan üyelerimiz:

Yüksel Üstüngel, Ürün Güray, Cengiz Alatl, Osman Uğur Kirbeyi, Ünal Şınık, Ertekin Hanoğlu, Necati Şen, Cetin Dayıoğlu, Kuhut Alanyalı, Özer İrtem, Aybars Kendir, Orhan Erdil, Kayhan İşeren, Öner Sına, Aydın Yaramış, Ümit Öztürk, Ali Metin Eygin, Benal Gencol, Erdoğan Akgüllü, Tuncay Tömek

BOSER

Makina Tesisat San. ve Tic. Ltd. Şti.

SOSYAL ve ENDÜSTRİ TESİSLERİ İÇİN

KLİMA SOĞUTMA ISITMA
NEMLENDİRME KURUTMA HAVALANDIRMA
ARITMA GÜNEŞ ENERJİSİ
OTOMATİK KONTROL

PROJELENDİRME - TAAHHÜT - İMALÂT - MALZEME SATIŞI BAKIM-ONARIM

İMALATLARIMIZ: - SOĞUK SU ÜRETİCİLERİ (CHİLLER GRUBU)
- SU SOĞUTMA KULELERİ
- KLİMA SANTRALLARI
- PAKET VE SPLIT KLİMA CİHAZLARI
- PROSES SOĞUTMA ÜNİTELERİ
- ISI DEĞİŞTİRİCİLERİ

SATIŞLARIMIZ: **SANYO** SPLIT KLİMA CİHAZLARI
polymutan (SARI BORU) TEMİZ SU BORULARI

BATI İŞ MERKEZİ GAZİLER CAD. NO: 367/035110 YENİŞEHİR - İZMİR
TEL: (51) 58 34 96 - 58 62 96 FAX: (51) 58 48 55

"Bir Sevgisizlik Örneği"ne Yanıt

Doç. Dr. Orcan GÜNDÜZ
Y.Mimar-Peyzaj Mimarı

Egemimarlık'ın 92/1 sayısında, Doç. Dr.- Ing. Şenel ERGİN imzasını taşıyan, "Bir Sevgisizlik Örneği" başlıklı bir eleştiri yazısı yer almaktadır. Söz konusu yazıda, "ÇEVRE" a' a teması altında, Peyzaj Mimarı bir öğretim üyesinin, Uluslararası Peyzaj Mimarları Federasyonu'nun (IFLA) 1990 yılında Norveç'te yapılmış olan 27. Dünya Kongresinde sunmuş olduğu bildiri saldırgan bir üslup ile eleştirilirken daha pek çok kişi ve kurum karalamalardan payını almaktadır.

Eleştiri yazılarının, özellikle de uzman kişi ve kurumların, bireysel, kurumsal ve mesleki sorumluluklarını ciddiye almaları, yeni bakış açılarının ve görüşlerin getireceği zenginlikler açısından öneminin ve yararının büyük olduğu kesindir. Ancak, eleştiri yazılarının, bireylerin ya da kurumların hırslarını, kinlerini ve hoşgörüsüzlüklerini açık veya dolaylı biçimde sergilemeleri halinde ise, toplumuzda her kademedeki çok sık rastlandığı üzere, anlamsız sürtüşmeler, kutuplaşmalar ve hatta düşmanlıklar körüklenmektedir. Ziraat Y.Mühendisi ve Peyzaj Planlama Ana Bilim Dalı Doçenti Dr.Şenel ERGİN'in eleştiri yazısında kullandığı üslubun düzeyi ve dozu, hemfikir olunabilecek bazı görüş ve değerlendirmelerini gölgeleyen, eleştirideki ardiyetler konusunda kuşku yaratan ve de yukarıda değinilen olumsuzlukların oluşmasına ortam hazırlamaktadır.

Söz konusu yazıda, eleştiriye konu olan bireylerin ve kurumların eleştirileri yanıtlayıp yanıtlamamaları kendi tercihleridir. Ancak, Mimarlar Odası'nın ve Peyzaj Mimarları Derneği'nin üyesi olmaktan onur duyan bir Y.Mimar ve Peyzaj Mimarı, halen D.E.Ü. Mimarlık Bölümünde öğretim üyesi ve E.Ü. Peyzaj Mimarlığı Bölümünde yıllarca ders vermiş bir uzman olarak, bu kurumlara yönelik suçlamaları yanıtlamak benim için bir sorumluluk ve görev olmaktadır.

- 1980'li yıllarda sadece gözlemleyici olmanın ötesine geçme gerekliliğini kavrayan Mimarlar Odası, "Çevre" Kavramı üzerinde

eylemlerini bir platform oluşturmuştur....

Böyle bir yargıda bulunabilmek için, yazarın yeterli bilgiye sahip olmadığı görüldüğü gibi, yetkisi de yoktur.

- Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı'nın mekan organizasyonu bilimlerini kapsamında öteki bilim ve meslek dallarına yaklaşmakta ki bu ürkek, çekingen ve acemi davranışları... (Mekan organizasyonu ile doğrudan ilgili bilim dalları ve de Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama disiplinleri kastediliyor olsa gerek)

Ülkemizde, pek çok Üniversitede Ziraat, Orman ve Mimarlık Fakülteleri bünyesinde Lisans, Y.Lisans ve Doktora eğitiminin sürdürülmesi olduğu Peyzaj Mimarlığı Bölümleri, hangi ciddi araştırmaya ve bilimsel verilere göre böylesine küçük düşürücü biçimde suçlanabilmektedir? Yüzeyselliğin, temelinde sevgisizlik yatan bir suç olduğunu iddia eden yazarın bu davranışı nasıl açıklanabilir?

- 1980'li yılların Türkiye'sinde bilimsel bilgi üretiminin üniversite dışında kayıtlı bir an gözardı edilmek....

.. Ve ne yazık ki, 1980'li yılların emir-komuta zincirine bağlı üniversitelerinde,... ..böylesi hiçlikleri yaşamak günün sıradan olayları haline gelmiştir

-"Böyle bir yargılama tek bir yazıya temellendirilerek yapılamaz. Böyle yargıların arkasında daha büyük deneyimler, söz konusu çalışma alanını kapsayan kuramsal ve/veya uygulamalı çalışmaların olması gerekir."

Yukarıdaki yargıların ve görüşlerin tümü yazara ait olup, kendi kendisini yanıtlamaktadır. Ve de, üniversitelerdeki bozulmalara neden olan zafırları sergilemesi açısından ilginç bir örnek oluşturmaktadır.

Yazar, eleştirdiği bildiriye yer alan alıntılara, tümünü ele almadan, doğrudan ve ima yoluyla satışmakta, küçük düşürücü ifadeler kullanmaktadır. Yazar, kendisinin de üyesi bulunduğu Peyzaj Mimarlığı bilim ve meslek dallarını, dergimiz aracılığıyla Mimarlık topluluğuna tanıtır, güçlenmesine katkıda bulunması gerekirken, bu konudaki ilk yazısı ile bu kadar karalamasının ve yıpratmasının insaf ve de sevgi ile bağdaşır yanı var mıdır? **Sevgiyi önce yüreklerde aramak**

gerekir.

Gerek geçmiş şube yönetiminin, gerekse "sadece muhalefet etme" felsefesi ile göreve başlamış olan yeni yönetimimizin, bilinen iyiniyetli tutumlarına karşın, şube dergimizde böyle bir yazının yayınlanması olmasının büyük talihsizlik olduğu inancındayım. □

"Örgütsel Mutabakat" Üzerine

Mehmet HAMUROĞLU

27-28 Mart 1992 tarihinde Ankara'da yapılan Mimarlar Odası Genel Kurul'unda "ÖRGÜTSEL MUTABAKAT" adlı bir yöntemle Oda'nın yeni yöneticileri "belirlendi". "Seçildi" değil "belirlendi" sözcüğü özellikle kullanıldı, çünkü Genel Kurul sonunda yapılan seçime gerçekten bir seçim demek kendimizi aldatmak olacaktır. Bu "seçim", sonucu önceden belirlenmiş formaliter bir tasdikten başka bir şey değildir.

Odanın yeni yöneticileri gerçekte Genel Kurul öncesinde ve sırasında, "delege toplantısı", "danışma kurulu", "başkanlar kurulu" ve benzeri adlarla yapılan bir dizi toplantıda "belirlendiler". Öyle bir "belirleme" idi ki bu, yönetim için adaylığını koyan eski Oda Başkanı Yavuz Önen ve arkadaşları "ÖRGÜTSEL MUTABAKAT" yönetiminin baskısı ile adaylıklarından vazgeçtiler veya vazgeçirildiler. Genel Kurul sırasında eski yönetime Merih Karaaslan ve Şükrü Kocagöz dışında hiç bir ciddi eleştiri yapılmadı. Geri kalan konuşmacılar ise İstanbul'da başlarına gelen bir "demokrasi civesi" sonucunda delege olamayan ve buna dair yakınmalarını eski yönetime eleştiri diye sunabilen ziyaretçilerdi. Esas eleştirileri yapmaları gerekenler ise, ki bu arkadaşların eleştirilerini Genel Kurul öncesindeki tartışmalardan biliyoruz. İki gün ve gece boyunca "ÖRGÜTSEL MUTABAKAT" çalışmaları yüzünden Genel Kurul'da bulunamadılar. Şube Başkanları, Şube Sekreterleri, birçok temsilcilik başkanı ortalıkta yoktular.

"ÖRGÜTSEL MUTABAKAT" yöntemi Genel Kurul öncesinde Şubelerde de işletildi. Bazı Şubeler yö-

netime girecek isimlerden bir, iki veya üç kişiyi "ÖRGÜTSEL MUTABAKAT" gereğince kendileri belirlediler. Hatta Ankara Şubesi bu belirlemeyi katılanların imzaladığı bir belge ile iyice kesinleştirdi. Eski Başkan Yavuz Önen nasıl olduysa Ankara "ÖRGÜTSEL MUTABAKAT" belgesine imza atmış olduğu için çok arzulu olmasına rağmen adaylığını Genel Kurul'da önce koyup sonra geri çekmek zorunda kaldı. İzmir'de de yönetime aday olmak isteyen üç kişi olduğu halde "ÖRGÜTSEL MUTABAKAT" sonucunda iki kişi adaylığını geri çekti. Çünkü İzmir'den ancak bir kişi yönetim kuruluna girecekti, ve bu kişiyi İzmir'liler kendi aralarında seçeceklerdi.

Peki Genel Kurul neyi seçecekti ? yeni yöneticiler böyle belirlenecek, hiç eleştiri yapılmayacak ise Genel Kurul yapmaya ne gerek vardı ? "Demokrasi", "Katılım" bu mudur ? Seçilmek isteyenler adaylıklarını koymuyorlar, mimarlar topluluğunun en faal ve önde gelen kişileri Genel Kurul'a katılmıyorlar, mecburi bir "tek liste" ile seçime giriliyor, eleştiri yasaklanmasa bile fiilen yapılamaz oluyor...

Bu "ÖRGÜTSEL MUTABAKAT" yöntemini öneren ve uygulayanlar dahi bundan çok huzursuz oldular. İstanbul Şube Başkanı Oktay Ekinci ÖRGÜTSEL MUTABAKAT toplantısından çıkarak ancak yetişebildiği Genel Kurul sonunda yaptığı konuşmada bunu dile getirdi.

Bu ve benzeri yöntemler, ne ad altında olursa olsun artık bırakılmalıdır. GENEL KURUL İRADESİ HER ŞEYİN ÜZERİNDE OLMALIDIR. Eibette ki her delege gibi Mimarlar Odasının her kademedeki yöneticilerinin, delege gruplarının Genel Kurul'u etkileme için birlikte çaba gösterme hakları vardır. Ama bu çabalar Genel Kurulların çalışmalarını engellememeli, kimseyi hiçbir konuda kısıtlamamalı, Genel Kurul'u pasifleştirerek ve formalite haline getirecek sonuçları doğuracak kararlar alınmamalıdır. Hiç kimsenin adaylığını koymasının önüne psikolojik engeller çıkarılmamalıdır. "Demokrasi", "Katılım" sözcüklerini kullananlar bunların anlamları üzerinde ciddi olarak düşünmelidirler. □

13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Tekrar Düşündürdükleri

Fikret Seden OKUTUCU

Ülkemizde yine bir büyük deprem oldu. Tavırlar, söylenenler, yapılanlar ve yıkılan binalar bundan önceki büyük depremlerle büyük benzerlik içindeydiler. Tavırlar, söylenenler, yapılanlar benzerlik içinde olabilirdi binalar olmamalıydı.

Yıkılan binaların benzerlik içinde olmalarının nedenleri sanıyorum şunlar:

1. Ortak Mesleki Denetim Uygulaması'nın Teknik uygulama sorumluluğu bölümünün olması gerektiği gibi işlemiyor olması . Yeni mezun mimar veya inşaat mühendisleri, yerine konulmuş olan demir donatının betonarme proje ile uyuşup uyuşmadığını dahi kontrol edememezken teknik uygulama sorumlusu olabilmektedirler.

T.U.S. ücretinin son taksidinin alındığı tarih inşaatın son kat betonunun döküldüğü tarihten genellikle çok önce olmaktadır.

2.Mimar veya inşaat mühendislerinin yapı sahiplerine karşı yaptırım güçleri yoktur. En büyük sorunlardan birisi buradadır.

Projeler deprem yönetmeliklerine uygun olarak yapılmalarına rağmen uygun inşa ettirilememektedirler. Yerel yönetim ve kamu yönetiminin teknik elemanları kaçak yapılar dışındaki yapılara yapım aşamasında, düzenli! güzel!, görünümlü ada ve sokaklar oluşsun diye (aplikasyon, temelüstü ve oturma ruhsatı aşamalarında en az üç defa) gelip denetleme yaparlarken en az bunlar kadar önemli olan demir donatı ve beton dökümü aşamalarında hiçbir denetleme yapmamaktadırlar. Düzen, güzellik önemlidir ama can güvenliği, ve sağlık daha önemlidir.

Depremden dört gün sonra Erzincan'da idim. Şuna inandım, üçer kişiden oluşan üç gurupluk bir ekip ve başkanları yani on kişilik görev bilincine sahip bir gurup Erzincan'da donatı ve beton denetlemesi yapabilse idi depremin hasarı bu boyutta olmazdı.

3. Konut açığımızı kapatabilmek için yılda 300.000 (yazı ile, üçyüzbin) konut yapmak zorundayız. Sanıyorum bu nedenle biraz parası olana-

canı isteyen herkese (mütahhite) konut yapma-satma izini verilmektedir.

4.Erzincan'da ısı, kış aylarında gündüz ve gece genellikle sıfırın altında, yaz aylarında güneşte 35-40° dolaylarındadır. Bu şartlarda gerekli önlemler alınmamasına rağmen beton dökülmektedir. Bunu askerlik hizmetim sırasında sık sık gördüm. Bu konunun denetlenmemesi denetlenemiyor olması, yerinde dökme kolon-kiriş sistemli betonarme yapılarla prefabrike panolu veya taşıyıcı sistemli yapıları karşılaştırmayı tekrar gündeme getirmektedir.

Ülkemizde denetimsiz bu nedenlerle niteliksiz ve deprem açısından yetersiz olan betonarme yerinde dökme yapılarla, prefabrike yapılar karşılaştırıldıkları zaman prefabrike yapıların üstünlükleri söz konusudur. Çünkü prefabrike yapılar fabrikada ve şantiyede denetim altında üretilmekte ve monte edilmektedirler. Ancak burada doğru bir karşılaştırmanın tabii ki iyi yerinde dökme betonarme ile prefabrikasyon arasında yapılmak zorunda olduğunu da belirtmek gerekir. Yalnız malesef bu karşılaştırma çoğunlukla söz konusu olamamaktadır.

5. Mimarlar ve inşaat mühendisleri tasarım hataları yapmaktadırlar.

Burada depreme dayanıklı yapı tasarımı konusunda çok bilinen birkaç noktayı tekrarlamakta yarar vardır.

- Yapının planında, ağırlık merkezi ve geometrik merkezi olabildiğince birbirine yakın olmalıdır.

- "L" ve "T" ve benzeri planlı yapılarda kollar birbirlerinden dilatasyonlarla ayrılmak zorundadır. Aksi durumda yapının ağırlık merkezi ile geometrik merkezini birbirine yaklaştırmak yada çakıştırmak olanaksızdır.

- Merdivenler gibi ağır elemanlar mümkün olduğunca yapıların ağırlık merkezlerinde tasarlanmalıdır.

- Yumuşak zeminlerde rijit, sert zeminlerde esnek yapı yapılmalıdır.

- Esnek olarak tasarlanmış iki

Son on yılda yapılmış binalardan biri

İlk hasardan sonra binanın kendi kendisini yıkması

Fotoğraflar : Fikret Seden OKUTUCU

yüksek yapı, deprem esnasında birbirlerine çarparak zarar verecek yakınlıkta yapılmamalı, bir alçak ve bir yüksek yapıyı yanak yanağa birbirine yapışık tasarlamamak yada çarpışma sonucu olabilecek hasara karşı önlem düşünülmalıdır

- Kısa kolon yapmamalı oluşturulmamalıdır. Kısa kolonlar yörelerindeki elemanlardan daha rijit olduklarından deprem esnasında hasara neden olmaktadır.

- Bant pencereleri kolon aralarına yapılmamalıdır. Bu durumda kolon boyları kısalmakta ve kolonlar daha rijit hale gelmektedirler.

- Kolonlar olabildiğince kare veya kareye yakın kesitte hatta daire planlı seçilmelidir. Dikdörtgen planlı seçiliyorlarsa planın kısa kenarına paralel yerleştirilmeye gayret edilmelidir.

- Zemin katların sadece kolonlar üzerinde yükseltmeleri, bölme duvarı kullanılmaması depreme dayanıklı yapı tasarımı istenmemektedir.

- Toprağın deprem soğurucu etkisi vardır. Bu nedenle bodrumlu yapıların bodrumsuz yapılardan deprem esnasında daha iyi performans gösterdikleri unutulmamalıdır.

- Yüksekliği eninden beş defa fazla olan yapılar deprem esnasında devrilme etkisi gösterdiklerinden her zaman bu ölçülerin altında kalınmalı yada özellikle temel bölgesinde önlem alınmalıdır.

- Betonarme çerçeve içine dolu tuğla ile boşluksuz (pencere ve kapısız) duvar örmemelidir. Bu durumda duvar, içerisinde bulunduğu betonarme çerçeveden daha rijit hale gelmekte ve her iki elemanda hasar görmektedir.

- Blok tuğla ile örülen duvarların bazen deprem enerjisini soğurdıkları ancak kat planları ve kesitte dengesiz değilmişlerse hasara neden oldukları göz ardı edilmemelidir.

- En etkili önlemede tabii deprem bölgelerinde bina yapmaktır. Bu, ülkemizin büyük bölümünde maalesef mümkün değildir. Ancak ülkemizdeki fay hatları bilinmektedir. Yeni yerleşim alanları bu hatlardan uzak tutulmalıdır. Bu durumda şehir plancılarının yer bilimcilerle (Jeoloji, jeofizik) olan iletişiminin, mimarlarla olan iletişiminden bile az olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Şehir plancıları, yer bilimcilerle yer seçimi konusunda diyalog içinde olmalıdır. Erzincan 1939 dan sonra tekrar kurulurken bu konuya gerekli özen gösterilmediğinden

den şehir kuzey Anadolu Fay Hatı'nın tam üstüne kurulmuştur. Kanımca bu hata, hasarın büyük olmasında son on yıldaki "köşe dönme sevdası" nedeniyle oluşan çok niteliksiz yapılaşma ile eşit paya sahiptir.

Sonuç olarak.

1. Seksenli yılların başında depreme dayanıksız olduğu gerekçesi ile deprem bölgelerinde yapımına izin verilmeyen prefabrik yapıların depremde yerinde dökme betonarme yapılardan daha iyi performans gösterdikleri gözlenmiştir. Bu duruma mimarların ve inşaat mühendislerinin dikkati çekilmelidir.

2. Mevcut denetleme sisteminde çok daha iyi bir sistem oluşturulmalıdır. Denetlememeye/denetleyemeye devam edersek denetlenir konuma düşeceğimiz göz ardı edilmemelidir. Kamu yönetimi ile bizimde içerisinde bulunduğumuz ortak bir denetim şeması oluşturulmalıdır. Anayasa "Devlet bireylerin can ve mal güvenliğini sağlamakla yükümlüdür." diyor bu yapılmalıdır. Devletin yaptırım gücü bizim denetim sistemimize yardımcı olarak alınmalıdır. Önerilen bu denetim sistemi, deprem ülkesi olmamasına rağmen hesap yöntemlerini ve normlarını hemen aynen aldığımız ülkelerde yaklaşık olarak böyledir.

Başka deprem acıları yaşamamak dileği ile. ☐

*Yerel yönetimlerin bazı kaygılarla zaman zaman gabari arttırmaları bu durumu sık sık oluşturmaktadır.

Komşu binanın sebep olduğu zarar ve dilatasyonun yararı

Düğüm noktalarındaki hasar

Komşusu yerle bir olduğu halde kendisi ayakta kalan (Kurallara uygun yapılan) bir bina

Ne Demektir On Yıldan Eski Binalar İçin Soruşturma Açılmaması?..

M. Numan CEBECİ *

...Mevzuatın buna uygun olması ne demektir? On yıl, on beş yıl, yirmi beş yıl önce yapılmış binalar bugün insan hayatına mal oluyorsa bunun hesabını soramamak nasıl iştir, bu nasıl hukuk devleti'dir? Pek çok büyük inşaatın on yıldan daha uzun, bazen yirmi-yirmi beş yıl sürebildiği ülkemizdeki alaturka trajikomedî'ye bakın siz... Efendiler... Yasama mevkiindeyiz... Keyfiniz isteyince, üstelik te benim ve benim gibi vergisini, primini vaktinde ödeyen 'enayilerin kesesinden, prim borcu, vergi affı kanunu çıkartabiliyorsunuz da, durum şiddetle gerektirmesine rağmen, bu konuda yeni bir düzenlemeye mi gidemiyorsunuz? Ümidim odur ki bu açıklama sadece şu an içinde bulunan hukuki ortamın çaresizliğini tarif etmektedir de ölümlerle birlikte olayın da üzerine toprak serpileceğini ifade etmemektedir.

Meslek'ten olmayanlar yerinde bile kolay farkedemeyebilir ama meslek erbabına dört tane bina'nın televizyon ekranındaki kırk saniyelik görüntüsü bile durumun 'çuvala sığmaz' ölçüdeki vahametini apaçık göstermeye yetiyor. Herhangi bir yapı'nın şiddetli bir depremde şu veya bu şekilde zarar görmesi veya hasara uğraması normaldir; ancak, 6.2 şiddetinde bir deprem kat plaklarını şakırtı diye üst üste geçirip te binayı dilimlenmiş burger peynirine çevirebiliyorsa o bina'nın ya projelendirilmesinde (mimari ve/veya statik) ya da inşaatında ya bir ihmâl/kusur/bilgisizlik ya da bir suiistimal vardır. Mevzuat hazretlerinin saye-i şahanelerinde konunun üzerine gidememek kimi ödüllendirmek ve kimi cezalandırmaktır varın (insaf ve idrak sahipleri) siz düşünün. Pek çok konuda örnek aldığımız Amerika Birleşik Devletleri'nde çatınızdan uçan kiremit veya cephenizden düşen mermer yoldan geçen birinin köpeğini incitse tazminat'a mahkûm olursunuz; "Binanız kaç yaşındaydı acaba?" demezler. Bizde ise çöken binaların altında mangalarla insan ölüyor, bütün söylediğimiz "Zaman aşımı...ölenlere rahmet, kalanlara metanet..."ten ibaret. Türk insanının Amerikalı'nın süs köpeği kadar kıymeti ve hakkı olmadığını du-

şünmek çok acı, kabullenmek ise imkânsız. Diyojen'in fenerini bulsam da Devlet'imî aramaya koyulsam.

Tabii madalyonun bir de öteki yüzü var. Bundan bir buçuk yıl kadar önce yapıp bitirip te Marmara Üniversitesi'ne teslim ettiğim (ancak halâ ücretinin %44'ünü alamadığım) bir proje işinin, daha başlangıcındayken bana öğrettiği en önemli şey belki de şu oldu: Devlet, sözüm ona aldatılmayı, istismarı önlemek için ancak kazık yiyebileceği bir sistem kurmuş, oturtmuş. Öyle ya, piyasaya göre zaten hemen hemen 'öldüm' fiyatı olan Bayındırlık Bakanlığı rayiçleriyle inşaat ihalesi açacaksınız ve "Buyurun beyler" diyeceksiniz, "kırın kırana". En çok kırıp döken alacak, sonra da kâr edecek; hem de daha ilk işinde Mercedes'lenmecesine. Hani demiş ya Hoca, "Kedi buysa ciğer nerede; ciğer buysa kedi nereye gitti?"

Ben size yeri gelmişkin bir başka fıkrâ anlatayım, bir de olay naklediyim:

Parası fazlaca kıymetli, akli ise ziyadesiyle mahdut adamın biri bir miktar kumaş almış, bir kavukcuya götürmüştü. "Usta" demiş, "Şundan bir kavuk çıkar mı?" Usta şöyle bir göz atmış kumaşa ve cevap vermiş: "Çıkar". Bakmış ki adam 'çıkâr' çok rahat çıktı, işkillenmiş; "Bu kadar rahat konuştuğuna göre" diye düşünmüştü "herhalde epey kumaş artacak, onu kendine saklayacak." Üstelemiş: "Peki, iki tane?" "Çıkar." Üç, dört, beş?.. Cevap ve tonu değişmiyor, usta halâ kendinden emin. Sonunda bir düzine kavuk'a sulh olmuşlar. Adam bir hafta sonra kavukları almaya gitmiş. Gitmiş ki ne görsün: kavuklar fincan kadar. Fes başından sıçramış, başlamış bağırma; "Ne bunlar böyle, nasıl giyeceğim ben bunları başıma?" Usta istifini bozmamış, "Onu ben bilmem" demiş, "Sen benden on iki tane kavuk istedin; başıma giyeceğim demedin."

Olaya gelelim... Vaktin birinde Ankara Üniversitesi'nce bir kalorifer yakıtı ihalesi açılır. Teklifler alınır, değerlendirilir; görülür ki biri diğerlerinin çok çok altında bir fiyat teklif ediyor. Araştırılır: fiyat Petrol Ofisi'nin bayilere satış fiyatının bile altındadır. Rektör

firma yetkilisini çağırır, böyle bir fiyatla bu işi nasıl götüreceğini, bir yanlışlık olup olmadığını sorar. Bir yanlışlık, hesap ya da daktilo hatası söz konusu değildir. "Aman Hocam," der yetkili, "Biz de çocuk okutuyoruz. Üniversite...ilim.. irfan... falan... filan... Feda olsun..." "Peki" der Rektör, "Yalnız, tanker'in her gelişinde bizim bir elemanımızla kantara gidecek; boşalttıktan sonra tekrar tartılacak, hakediş buna göre hazırlanacak." İhale bağlanır. Rektör evvelce başka bir Üniversite'nin mensubudur, Ankara Üniversitesi'nin başına yakında gelmiştir; personeli henüz yeterince tanımamaktadır. Açar telefonu bir Petrol'cü dostuna, sorar: "Bizim idari ve mali personel arasında dürüst, namuslu, rüşvet yemeyen bildiğin kimler var?" Bir kişinin ismini verebilir arkadaşısı, "Muhasebe'den Filanca". Bir süre sonra ihale'yi alan firma'nın tankeri yakıt teslimatına gelir. Bizim Filanca tankere biner; kantara gidilir, tartılır; Üniversite'ye dönülüp yakıt boşaltılır; tekrar kantara gidilir; aradaki fark bulunur, ona göre hesaplanır ve hakediş kesilir. Bir müddet sonra tanker tekrar teslimata gelir, yine Filanca biner, yine aynı işlem... Bir süre sonra yine tanker, yine Filanca... Firma havlu'yu atar: "Biz bu şartlar altında size yakıt veremeyeceğiz; zarar ediyoruz." Çocuklarının "Ne var yani bunda?" lâkaydisiyle karşılayacağından emin olduğum bu olayı yıllar önce bana, Rektörden bizzat dinlemiş olan bir kişi anlatmıştı.

"Devletin malı deniz, yemeyen domuz" demişler... Çizgi filmlerde ne kadar şirin gösterilmeye çalışılırsa çalışılırsın anlaşılıyor ki 'domuz olmayı' isteyen pek yok.

Daha ne kadar başımız kumda dolaşacağız? Aklımızı başımıza devşirebilmemiz için daha kaç tümen "değersiz" insanımızın betonarme döşemeler arasında sandviç haline gelmesi gerekecek?

Kuzgunlar çoktan çullanmış da olsalar ben başımda 'Devlet' görmek istiyorum. Belli olmaz, bakarsınız leş zannedilen beden canlanıverir.□

* Buyazı 1.04. 1992 günü elimize ulaşmıştır.

Dergimizin bir önceki sayısında Olay bölümünde başlayan

Foça gündemi bu sayıda Forum bölümünde devam ediyor

Foça ve Phokaia Nereye Gidiyor!

Ömer ÖZYİĞİT*

İzmir ilinin Foça ilçesi, dünyanın ilgisini çeken en şirin kasabalarımızdan biridir. Geçen yüzyıla ait evleri, altındaki antik kent ve doğal güzellikleri ile yerli yabancı herkesin dikkatini çeken bir yerleşimdir. Foça, antik dönemde Phokaia ismini taşıyordu. Kentin bugünkü ismi de buradan gelmiştir. Yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen çok sayıda gri renkli Aioller'e ait çanak çömlek, kentin ilk yerleşenlerinin Aioller olduğunu göstermektedir (1). Bu kazıların ışığında elde ettiğimiz bilgiye göre, kentin en eski tarihi M.Ö. 11. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Phokaia, denizcilikteki ünü nedeniyle, en çok koloni kuran Hellen kentlerinden biri olmuştur. Kolonilerinin sayısı bir düzineden çoktur. Karadeniz'den Batı Akdeniz'e kadar koloniler kuran Phokaia, bir çok Avrupa kentinin de kurucusu durumundadır. M.Ö.5. yüzyılda yaşamış olan Halikarnassoslu (Bodrum) Herodotos bize Phokaiialıların çok hızlı gidebilen 50 kürekli ve 500 yolcu taşıyabilen tekneler yapmış olduklarından söz etmektedir (2). M.Ö.546 yılında Persler'in Sardes'i aldıktan sonra Ionia'da ilk tahrip ettikleri yer Phokai olmuştur. Bu tarihten önce Phokaia, içinde yer aldığı Ionia Bölgesiyle birlikte altın çağını yaşamıştır. M.Ö.600 yıllarına doğru Güney Fransa'da bulunan Massalia (Marsilya) kentini kurmuşlardır. Massalia, hızlı bir gelişimin sonucunda büyük zenginliğe ulaşmış ve Güney Fransa'daki koloni hareketini başlatmıştır. Massalia tarafından kurulan kolonilerin en önemlileri arasında Nikaia (Nice), Antipolis (Antibes) gösterilebilir. Böylece Phokaia birtakım Avrupa kentleri için anakent olmuştur. Phokaiialılar yine bu zamanda İspanya'da Ampuria'yı (Emporion) kurduktan sonra M.Ö.565 yıllarında Kyrnos (Korsika) adasındaki Alilai, Güney İtalya'da M.Ö.540-535 yıllarında Eleia (Velia) kolonilerini oluşturmuştur. Parmenides ve Zeno gibi düşünürler Velia'da ders vermişlerdir. Bugünkü Foça, altındaki Phokaia'nın antik çağda İtalya, Fransa ve İspanya'da kurmuş olduğu koloniler nedeniyle Avrupa'da oldukça iyi tanınmaktadır.

Phokaia antik çağda ünlü kişiler de yetiştirmiştir. Bunlardan Dionysos, M.Ö. 494 yılındaki Lade Savaşı'nda deniz stratejisindeki büyük ustalığından ötürü, Persler'e karşı olan donanmanın komutanı olmuştur. Telephanes, ünlü bir heykeltıraş ve M.Ö.5. yüzyılda Pers kralları Darius ile Xerxes'in buyruğunda çalışmıştır. Theodoros, Vitruvius'a göre M.Ö.4 yüzyılın başında Delphi'deki Tholos yapısı üzerine bir kitap yazmıştır; bu nedenle belki de bu yapının mimari idi.

PHOKAIA'NIN ÖNEMİ

Ionia'nın dünyaya önderlik ettiği M.Ö.6. yüzyılın ilk yarısında Phokaia, en önemli kentlerden biriydi. Denizcilikte ileri olup, bugün hâlâ yaşayan çok sayıda Avrupa kentini de kurmuştur. Phokaia, antik çağda büyük bir ticaret merkeziydi. 1989 ve 1990 yılı kazıları, keramik üretiminde ve ihracatında çok önemli bir kent olduğunu göstermiştir. 1990 yılında Hükümet Konağı inşaatı sırasında ortaya çıkarılan Foça'nın en eski antik kent duvarı da Ionia'da eşine az rastlanırlar örneklerden biridir. 1991 yılı kazıları sırasında varlığı ilk kez saptanan Phokaia tiyatrosu, belki de Anadolu'nun en eski tiyatrosuydu. Öte yandan Phokaia, antik çağda elektrondan (altın ve gümüş alaşımı) yapılmış paraları ile gözde idi (3). 1950'li yıllarda yapılan kazılarda kalıntılara rastlanılan kentin baştanrı kadını Athena'ya ait olan tapınağın en eski İon tapınaklarından biri olması, Phokaia'nın ayrı bir önemini vurgular.

FOÇA KAZILARININ TARİHÇESİ

Foça'daki arkeolojik kazılar üç ayrı dönem gösterir. Fransız arkeolog Felix Sartiaux, 1913 yılında ilk kazıları başlatmıştır. Sartiaux, 1913-1920 yılları arasında yalnız üç ayrı kazı kampanyası sırasında çalışmıştır. Bu zamanda yarımada üzerinde ve Foça'nın değişik yerlerinde yapılan sondajlarda çeşitli dönemlere ait arkeolojik buluntular elde edilmiştir (4). Sartiaux, 1913 yılındaki çalışmaları sırasında 15 sondaj yapmıştır. Bu sondajlar, antik kentin yalnız yarımada kal-

mayıp, çok geniş bir yayılım alanına sahip olduğunu göstermiştir (5).

İkinci dönem kazıları, Ord.Prof.Dr. Ekrem Akurgal başkanlığında, 1952 yılından 1955 yılına kadar kesintisiz ve daha sonra aralıklarla 1974 yılına kadar sürmüştür. Bu dönem kazıları genellikle yarımada üzerinde yapılmıştır. Bu kazılar sırasında, Phokaia'nın Arkaik dönem katı (M.Ö.7. ve 6. yüzyıl yerleşmesi) ile Athena Tapınağı'na ait buluntular ortaya çıkarılmıştır (6). İkinci dönem kazıları sırasında, yarımada dışına başka berzah üzerinde ve Foça'nın güney bölümünde yapılan kazı, araştırma ve sondajlarda yine çok sayıda eski esere rastlanmıştır; ancak ne yazık ki hem F.Sartiaux'un sondajlarının hem de E.Akurgal'ın kazı açmalarının büyük bir bölümü, beton yapılarla dolmuştur.

Foça'da üçüncü dönem kazıları ise 1989 yılında başlamıştır. Bu kazılar, Foça'da İsmet Paşa mahallesinde bulunan Roma Keramik Çöplüğü Tepesi'nin 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı kapsamının dışına alınmasına ilişkin Foça Belediye Başkanlığı'nın başvurusu ile gündeme gelmiştir. İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Foça Belediyesi'nin söz konusu alanda yapılmayı sağlamak amacıyla yaptığı başvurusunu inceleyerek her türlü giderin ilgili belediyece karşılanması koşuluyla kazıların yapılmasına karar vermiştir (7). 1989 yılının Haziran ayında İzmir Müzesi Müdürlüğü'nün başkanlığında Bilimsel Danışmanlı bir kazı niteliğinde başlayan üçüncü dönem Foça kazıları, 1991 yılında Bilimsel Başkanlık kazıya dönüşmüştür. 1989 ve 1990 yıllarında kazılar, Roma dönemi Keramik Çöplüğü Tepesi'nde gerçekleştirilmiştir. Bu kazılar sırasında Keramik Çöplüğü Tepesi'nin altında Hellenistik ve Roma dönemlerinde ait Nekropolis alanı ile daha erkene giden Klasik döneme ait mimari yapıların kalıntılara rastlanmıştır (8). Bu Keramik Çöplüğü Tepesi, Roma döneminde günlük kullanım kaplarını üreten atölyelerin kırık ve bozuk üretimlerini atmaları sonucunda oluşmuştur. Buradaki kazıların amacı, şimdiki kadar

üzerinde fazla çalışılmamış olan antik döneme ait günlük keramiğin kronolojisini kurmaktır. Dünyada bugüne kadar yapılan kazılarda, genellikle renkli ve çok kaliteli keramikler üzerinde çalışılmış; kaba mutfak kapları pek dikkate alınmamıştır. Oysa yapılan kazılarda bu tür keramik, daha çok çıkmaktadır; bu nedenle günlük kullanım kaplarının tarihlerinin belirlenmesi, bütün kazılara ışık tutacaktır. Phokaia'daki bu çöplük tepesinin, Roma dönemine ait kaba keramik kronolojisinin kurulmasında çok büyük bir önemi vardır. Geniş bir alanı kapsayan Keramik Çöplüğü Tepesi, Foça'da keramik atölyeleri ve buna bağlı olarak önemli bir keramik üretimi olduğunu gösterir. Bu kadar büyük boyutlu bir keramik üretimi, Foça'nın gereklerinin çok üzerindedir. Bu yüzden bu günlük kullanım kapları deniz ve kara yoluyla ihraç edilmiş olmalıdır. Bunu destekleyecek denizaltı buluntularına da rastlanılmıştır.

1991 yılı kazı çalışmaları ise, Foça'nın doğusunda kalan üç tepenin ortasında yer alan Değirmenli Tepe'de yapılmıştır. 1. Derece Arkeolojik Sit olan bu tepenin sit kapsamı dışında kalan kuzeybatı yamacının tarafımızdan antik tiyatro olabileceği izlenimine varılması nedeniyle burada kazılar gerçekleştirildi. Yapılan kazılar sonucunda Anadolu'nun belki de en eski tiyatrosuna rastlanıldı. Tiyatro'nun caveasına ait dört sıra oturma basamağından bir bölüm ile kuzey analemme duvarının bir bölümü ortaya konulmuştur. Böylece 1991 yılı kazıları sonucunda Phokaia'nın tiyatrosunun ortaya konulmasıyla, antik kentin geniş bir yayılım alanı göstermiş olduğu bir kez daha saptanmış bulunmaktadır (9).

1990 yılı Hükümet Konağı temel kazılarının ilk yapıldığı alandaki çalışmalarda Phokaia'nın en eski kent duvarı bulunmuştur (10). Bu kent duvarlarından Herodotos da söz etmektedir (11). 1990 yılında yapılan yüzey araştırmaları sırasında Herodotos zamanında da var olduğu anlaşılan en eski kent duvarlarının, Foça'nın doğusunda Altın Mağarası, Değirmenli Tepe ve Çifte Kayalar Tepesi'nin üzerinden

* Doç. Dr. Ege Üniversitesi Ed. Fak. Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi

geçtiği saptanmıştır (12). Bu üç tepe üzerinde saptanan sur yataklarının izleri ile 1990 yılında ortaya çıkarılan eski kent duvarları, bize Hellenistik dönem öncesinde bile kentin ne denli geniş olduğunu göstermektedir. Kentin nekropolis alanları ise Foça'nın kuzey ve güneyindeki tepelerin yamaçlarında ve düzlüklerinde bulunmaktadır. Bu durum gerek arkeolojik kazılar, gerek ise kentte yapılan yoğun yapılaşma sırasında temel kazılarından çıkan buluntulardan anlaşılmaktadır.

FOÇA'DA KENTSEL, DOĞAL VE TARİHİ ÇEVRE YAĞMASI

Teknolojik, siyasal ve toplumsal hareketlerin peşpeşe yaşandığı günümüzde doğal ve tarihi çevre bilinçsizce yok edilmektedir. Ne yazık ki Foça'da da durum böyledir. Oysa insanın hem doğal hem de kültürel çevreden esenliği için yararlanması gerekmektedir. Bugün Foça'da eskiye ait çok şey bir kenara atılmış, beton yığınlarının altında ezilmiş ve ezilmektedir. Geçen yüzyıla ait iki katlı taş evler birer ikişer yıkılarak insanların sıkıştırıldığı, antik Foça'yı ezen çok katlı beton yığınlarına dönüştürülmektedir. Foça'da modern mezarlığın yanındakiboş alan, tarihi evlere ait bir çeşit mezarlık olarak kullanılmaktadır. Şöyle ki Foça'da yıkılan eski evlere ait kalıntılar buraya kamyonlarla taşınmakta ve ayıklanarak işe yarayan malzemeler satılmaktadır. Eski evlerin ahşap malzemeleri de yakacak olarak kullanılmaktadır. Bu iç karartıcı görüntü 1985 yılından bu yana yoğun olarak yaşanmaktadır.

Foça'da kentsel sit sınırları yeterli değilse de, mevcut kentsel sit sınırları da tarihi dokuyu korumamaktadır. Kentsel sit sınırları içerisindeki tescilsiz evler, sürekli yıkılmaktadır. Oysa 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasının 6. maddesinin a fıkrasında 19. yüzyılın sonuna kadar yapılmış taşınmazların korunması gerekli Kültür varlığı olduğundan sözedilmektedir. Sayıları son derece azalan geçen yüzyılın yapılarıyla onların oluşturduğu sokaklar korunmalı ve yaşatılmalıdır.

Foça'da doğal sitler de korunmaktadır. 1. Derece Doğal Sit Alanlarına, yasalara aykırı olarak verilen yapılaşma ruhsatları, doğal siti tümüyle ortadan kaldırmaktadır (13). Öte yandan İzmir I Numaralı Koruma Kurulu'nun İncir Adası'ndaki otel inşaatına sıcak bakması, Doğal Sit Alanlarına bir tehdit oluşturmaktadır (14). Oysa kent içindeki eski evlerin onarılacak pansiyonculuğun engellenmesi, yatak gereksinimini fazlasıyla sağlayabilir. Yılın dokuz ayı boş olan ikinci konutlar da bu iş için kullanılabilir. Foça ile Yeni Foça arasındaki doğa harikası

koyların bir bölümü, 1. Derece Doğal Sit olup korunmaktadır. Ne yazık ki 3. Derece Doğal Sit olan koylar ile sit kapsamı dışında bulunanlar betonlaştırılmaktadır. Bu koylar yapılaşmaya açikken, bunların gerisindeki kıraç yamaçların 1. Derece Doğal Sit olması, çelişkili bir durumu yaratmaktadır.

Diğer taraftan antik kentin büyük bölümünün, sit kapsamı dışında kalması ve 3. Derece Arkeolojik Sit olması, Phokaia'nın temel kazılarıyla tahrip olmasına ve beton bloklarının altında ezilmesine neden olmaktadır. 3. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında Foça Belediyeleri'nin Koruma Kurulu Kararı olmaksızın ve müze denetiminde kazı yapılmaksızın yakın zamanlara kadar inşaat ruhsatı vermeleri, antik kentte büyük tahribatlara yol açmıştır. Öte yandan bilindiği üzere 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı kararları, Türkiye'de arkeolojik sit alanlarını yapılaşmaya açmak için kullanılmaktadır. Ülkemizde 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilen eski eser alanlarının büyük bölümü, gerçekte 1. Derece Sit niteliğindedir. Ne yazık ki yapılan yanlış uygulamalar nedeniyle, 3. Dereceden kurtarılabilen bir örnek yok gibidir. Foça'da da 3. Derece Arkeolojik Sit Alanları'ndaki uygulamalar, ne yazık ki böyledir. Öte yandan 3. Derece Arkeolojik Sit Alanları'ndaki imar planlarının Koruma Kurullarınca onaylanması konuya ön yargılı bir bakış açısı getirmektedir.

SINIRLARI SÜREKLİ OLARAK DEĞİŞTİRİLEN SİT ALANLARI

Foça'da sit alanı kararları, ilk kez Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 1977 yılının sonlarında almış olduğu kararla gündeme gelmiştir (15). Yine aynı Yüksek Kurul, 1980 yılında Foça kenti tarihi ve doğal değerlerini korumaya yönelik imar planı ve yönetmeliğini kabul etmiştir (16). 1977 yılında alınan sit kararları, tam gerçek sit alanlarını yansıtmasa da, Foça da şimdiye dek alınan en iyi karardır.

1984 yılında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun sit alanları ile tescilli tek yapıların yeniden irdelenmesine ilişkin aldığı karar sonucunda Foça ve Phokaia'nın yaşamı kararmış ve müteahhitlere gün doğmuştur (17). Bu kararda, 1977 yılında tescil edilen çok sayıda tarihi yapı, tescilden düşürülmüştür. Öte yandan 1. Derece Arkeolojik Sit Alanları oldukça küçültülmüş ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanları yaratılmıştır. Bunun sonucunda da çok sayıda tarihi ev yıkılarak yerlerini çirkin beton bloklarına bırakmıştır. Ayrıca daraltılan sit alanları nedeniyle antik kent temel kazılarıyla tahrip edilerek beton yığınları altında ezilmeye mahkum edilmiş ve giderilmesine olanak

bulunmayan zararlar yaratılarak kültür katliamı yapılmıştır. 1984 yılı kararları ile Phokaia ve üzerindeki tarihsel doku, bugün uçurumun eşiğinde bulunmaktadır. Bu karar, 1985 yılında yeniden gözden geçirilmiştir.

Foça için karamsar tablo gitgide ağırlaşırken, 1990 yılının ağustos ayından itibaren durum değişmeye başlamıştır. Yeni Hükümet Konağının temel kazıları sırasında ortaya çıkarılan Phokaia'nın en eski kent duvarının kepçe ve dozerlerle yok edilmeye çalışılmasına duyarlı halk kesiminden büyük bir tepki gelmiş ve Ord.Prof.Dr.Ekrem Akurgal'ın önderliğindeki bir halk hareketiyle ve Foça Belediyesinin yardımıyla da Phokaia'nın en eski kent duvarının söz konusu alandaki bölümü ile çevresi ve altında arkeolojik yerleşim bulunan Osmanlı Mezarlığı, 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı kapsamına aldırılmıştır (18). Bu korumacı halk hareketi, basın da oldukça dikkatini çekmiş ve bunun sonucunda Foça, 21. Kasım 1990 tarihinde "Özel Çevre Koruma Bölgesi" ilan edilmiştir. Ne yazık ki ileride değineceğimiz üzere, Özel Çevre Koruma Kurumu'nun hazırlanmış olduğu yeni imar planı, gerçeklerden çok uzak bulunmaktadır.

FOÇA'DA TAHRİBAT YAPAN KURUMLAR

Foça, özellikle son yıllarda İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun almış olduğu yanlış kararları, Belediyelerin yasa ve ilke kararlarına uymayan uygulamaları ve Kaymakamlık Makamının duyarlılığı sonucunda oldukça tahrip görmüştür. Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu tarafından hazırlanan imar planı da bu tahribatı körüklemiştir.

İzmir I Nolu Koruma Kurulu, Foça'nın yanlış ve küçültülen sit alanlarını düzeltme yoluna gideceğine, özellikle doğal ve arkeolojik siteleri yapılaşmaya açmak için sitten düşme gibi almış olduğu kararların yanı sıra (19) geçen yüzyıla ait birtakım evlerin tescil kararlarını da kaldırarak yıkılmaları olanak vermiştir (20). Ayrıca kentsel sit içerisinde yapımına izin verilen apartmanlarla da Foça'nın özgün mimarisinden uzaklaşılmasına neden olmuştur. Öte yandan alınan kararların uygulamalarının kontrol edilmemesiyle de Foça çok değişik bir kimliğe bürünmüştür. Arkeolojik ve Doğal Sit Alanlarında yasa dışı yapılar hakkında yıkım kararlarının alınmaması da bu yanlışlıkların yapılmasını adeta özendirmiştir.

Foça Belediyeleri ise, özellikle son 10 yıl içerisinde Foça'da büyük tahribatlara neden olmuştur. 3. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında yasa ve ilke kararlarına aykırı inşaat uygulamaları, Foça ve Phokaia'ya büyük

darbe vurmuştur. Bu alanlarda Kurul kararı olmaksızın ve müze denetiminde kazı yapılmaksızın ruhsat verilerek Foça'nın özgün mimarisine çok uzak olan beton bloklarının antik kenti ezmesine neden olunmuştur. Diğer taraftan Foça Belediyelerinin kentsel sit içerisindeki yanlış uygulamaları nedeniyle tescilsiz yapılar birer ikişer yok olmuş ve olmaktadır. Bütün bu tahribat ve yasa dışı uygulamalara Kaymakamlık Makamı duyarsız kalmayıp Foça belki de bu denli tahrip olmayacaktı! Ancak Foça'nın öz değerlerine sahip çıkmak isteyecek yerel yönetiminin, son nefesini vermek üzere olan Phokaia'nın ve üzerindeki tarihsel dokunun kurtulmak için yaptığı son bir çırpınışa sıcak yaklaşımda bulunacağına inanmak istiyoruz.

Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu'nun hazırlayarak 10. Nisan 1991 tarihinde onaylanmış olduğu Foça Revizyon İmar Planı Foça ve Phokaia'yı korumaktan uzak olup, yok edici niteliktedir. Foça'nın 21 Kasım 1990 tarihinde "Özel Çevre Koruma Bölgesi" ilân edilmesindeki amaç, 22.10.1990 tarihli ve 90/1117 sayılı karanamenin eki kararın 1. maddesinde belirtildiği üzere "... ekolojik öneme sahip, çevre kirlenmesine ve bozulmaya hassas, tarih ve tabiat varlıkları bulunan alanların gelecek nesillere intikalini sağlamak, getirilecek koruma ve gelişme kararları ile bu vasıflarının devamlılığını temin etmektir". Oysa Özel Çevre Koruma Kurumu tarafından hazırlanan yeni imar planı, Foça'yı korumaktan çok uzak bulunmaktadır. Kurum tarafından bu imar planı hazırlanırken, yalnız mevcut sit alanları göz önünde bulundurulmuş ve gerçek sit alanlarının durumu kesinlikle araştırılmamıştır. Bu durum bölgenin "Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak ilânının anlamını da tümüyle ortadan kaldırmaktadır.

BUGÜNKÜ FOÇA

Foça'nın 1975 yılındaki nüfusu 4281 dir. Bunun 2492 si yerli nüfus olup, geriye kalan asker nüfusedir. 1990 yılında Foça'nın nüfusu ise, 12 000 dir. Bunun yaklaşık 5 bini yerlidir. Geriye kalan ise askerdir; fakat yazın nüfusu ise yaklaşık 50 bin civarındadır. Kentte son 10 yılda oluşturulan ikinci konut yapısı, beraberinde büyük nüfus patlaması da getirmiştir. İkinci konutlara paralel olarak nüfusun artması, su, kanalizasyon ve enerji sorunlarını da getirecektir. Foça'da son 10 yılda konut artışı, % 700 e ulaşmıştır. 1990 yılında kesilen inşaat ruhsat sayısı bine yakındır. Süren inşaatlarla birlikte Foça'daki konut sayısı, 6 binin üzerindedir. Bu denli artan yoğunluk karşısında deniz kirlenmeye başlamıştır. Balıkçılık da körelmektedir. Oysa, Foça halen kıyı-

sından denize girilebilen ender kasabalarımızdandır. Foçalıların yeni konutlara gereksinimi pek yoktur. İnşaatların tümü ikinci konut niteliğindedir; bu nedenle geçen yüzyıllara ait tarihsel dokuyu kaldırarak ve altındaki antik yerleşimi yok ederek kentin özgün mimarisinden uzak çirkin beton yapılarla Foça'yı betonlaşmış kıyı kentlerimize benzetmeye çalışmak, insanlık dışı bir eylemdir.

Çeşitli nedenlerle doğal güzelliklerimizi betonlarla örtmek, tarih zenginliğimizi ağır yapılarla ezmek, turizmin geleceğini yok etmektir. Hem turistlerin gelip para bırakması, hem gelecek kuşaklara sağlıklı ve güzel yaşama ortamı bırakılması, hem de kültür değerlerimizin geçmişle gelecek arasında süreklilik sağlaması için doğayı ve tarihi korumalıyız. Çabuk, emeksiz, ama büyük kâr etmek vurdur. Her zaman olmaz. Foça'da üstlenen çıkar çevresi, altın yumurtlayan tavuğu kesmek istemektedir. Kısa vâdeli kâr uğruna kültür mirasımızı ve doğal güzelliklerimizi hoyratça harcamamız gerekir. Onları sürekli kâr sağlayan, uzun vâdeli planlar ile kalıcı değerler biçimine getirmeliyiz.

FOÇA'DA NE YAPILMALIDIR ?

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasının 3386 sayılı yasa ile yenilenen 17.maddesi, Koruma Amaçlı İmar Planından söz etmektedir. Bir alanın sit alanı olarak ilânı, buradaki imar planı uygulamasını durdurur. Sit alanı korunacak bir alanıdır. Oysa koruma amaçlı imar planı, sit alanını kullanmayı amaçlamakta ve yapılmaya açmaktadır. Oysa arkeolojik ve doğal sit alanlarında yapılanmanın düşünülmemesi gerektiğine göre, koruma amaçlı imar planının da bu sit alanlarına uygulanması yanlıştır; çünkü bu tür plan, gerçekte sit alanını yapılaşmaya açarak yok edecektir. Kentsel sitelerde ise koruma amaçlı imar planı uygulaması düşünülebilir; ancak çarpık uygulamalar, kentsel siti de ortadan kaldıracaktır. Sit alanlarının koruma amaçlı planlarla değil, doğru sit kararlarıyla korunacağına inanıyoruz.

Betonlaşmanın hızla sürdüğü Foça'da, arkeolojik ve kentsel en önemli alanların korunması yerinde olacaktır. Buna göre, Foça kent merkezindeki bugünkü 1.Derece Arkeolojik Sit Alanları, yedi ayrı bölgeden oluşur. Bu yede bölge, bir çember çevresinde sıralanır. Bunların arasında kalan alan da gerçekte 1.Derece Arkeolojik Sit niteliğindedir; ancak buradaki alanın bir bölümü sit kapsamı dışında olup, bir bölümü de 3.Derece Arkeolojik Sit durumundadır. Kentsel sitin büyük bölümü de yine bu bölge içerisinde yer alıp, yetersiz boyutlardadır. Foça'nın doğusunda yer alan üç tepe

(Çifte Kayalar, Değirmenli Tepe ve Altın Mağarası Tepesi) ile çevre yolu arasında kalan sit kapsamı dışındaki alanlar, 1.Derece Arkeolojik Sit Alanı niteliğindedir. Burada antik kentin tiyatrosu da bulunmaktadır. Yapılanmanın henüz başlamadığı bu boş yeşil kuşak, Foça'nın kara tarafından nefes alacağı alanlardır. Hem modern kentin sağlığı, hem de arkeolojik değerlerin korunması yönünden bu alanların koruma altına alınması gerekmektedir. Öte yandan Foça'nın içerisindeki antik malzemenin yoğun bulunduğu boş alanlar koruma altına alınarak, yapılaşma önlenmeli ve bilimsel nitelikli kazılarla ortaya çıkarılacak Phokaia'nın kalıntıları, arkeolojik parklar ve açık hava müzeleri biçiminde düzenlenmelidir.

Kentsel sit uygulamaları, ciddi olarak ele alınmalı, yapılar gerçekten korunmalıdır. Yapının cephesini koruyarak gerisini tümenden yıkıp, betonla yeniden yapma uygulamasından kesinlikle kaçınılmalıdır. Evlerin korunması için Bakanlık tarafından oluşturulacak fonlardan yardım sağlanmalıdır. Ayrıca tarihi evlere pansiyon, kafe, bar ve lokanta gibi fonksiyonlar kazandırılmasıyla koruma kavramı özendirilmelidir. Foça'da büyük otellerin ve satış mağazalarının yapılması, pansiyonculuk ve esnafın aleyhinedir; bu nedenle büyük girişimlerin Foça'ya girmesi, Foçalı'nın çıkarları doğrultusunda değildir.

Mevcut yapılara verilecek onarım izniyle halk bu bölgede yaşamını sürdürmelidir. Mağduruma düşen kişilere de takas yoluyla eş değer arsalar verilmelidir. Foça'nın çevresinde hazineye ait boş alanlar çoktur. Örneğin, Mersinakililerin arkasındaki (Foça'nın hemen kuzeyinde) boş alanlar, takas için kullanılabilir. Böylelikle Foça'nın hemen yanında kediliğinden oluşacak yeni bir mahalle, antik kenti ve 18-19. yüzyıl Foça'sını kurtarıp olacaktır. Bunun sonucunda arsa ve ev sahipleri, Belediye, müteahhitler, eski evler ve arkeolojik alanlar büyük bir rahatlığa kavuşacaklar ve tümü korkudan kurtulacaktır. Bu alanların dışında yer nekropolis (antik mezarlık) alanlarının da en az 3.Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilanı gerekir; çünkü buraya getirilecek kontrollü kazılar, mezarların yağmalanmasını önleyecektir.

Foça'da siyasi partiler, oy hesaplarıyla konuyu istismar etmemelidirler. Olaya, partiler üstü bir anlayışla Foça'nın gerçek geleceği için yaklaşımda bulunulmalıdır. Bir çevre sözü nü Foça'ya uyarlayarak noktalamak istiyorum:

" Phokaia, üstündeki tarihsel duku ve Foça'nın doğal güzellikleri, bize dedelerimizin mirası değil, çocuklarımızın emanetidir! " □

DİPNOTLAR

(1) E.Akurgal, " Foça Kazıları ve Kyme Sondajları ", *Anatolia I* (1956), 39.

(2) Herodotos I, 263.

(3) Fr.Bodenstedt - P.Reimers, " *Zerstörungsfreie Eeestimmung der Legierungsbestandteile Gold, Silber und Kupfer von Elektronmünzen aus Phokaia und Mytilene* ", *JNG 25* (1975), 17-32;Fr.Bodenstedt, *Phokisches Elektron-Geld von 600-326 v.Chr.*, Mainz 1976; aynı yazar, " *Observations on some early Electrum types of Mytilene and Phocees* ", *ANS MN 22* (1977); aynı yazar, *Die Elektronmünzen von Phokaia und Mytilene*, Tübingen 1981.

(4) Ö.Özyiğit, " 1989 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları ", *XII.Kazı Sonuçları Toplantısı, I*, Ankara 1990, 127, dipnot 1.

(5) Sartiaux'un 1913 yılında yapılmış olduğu sondajlarının yerini gösteren plan, E.Langlotz tarafından bulunup bilim dünyasına tanıtılmıştır: E.Langlotz, " *F.Sartiaux'Phokaia-Karte* ", *AA* (1976), 480-481, Abb.,2.

(6) E.Akurgal, *Anatolia I* (1956),36 vd.; Ü.Serdaroğlu, " *Foça Kazılarında bulunan Arkaik devir mimarlık eserleri* ", *VI. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1967, 35-40.

(7) Foça'da 3.Dönem Kazılarının başlamasına neden olan İzmir I Nolu Kurulunun 15.9.1988 gün ve 516 sayılı kararı.

(8) Ö.Özyiğit, *XII.Kazı Sonuçları Toplantısı, I* Ankara 1990, 127 vd.

(9) Ö.Özyiğit, " 1990 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları *XIII.Kazı Sonuçları Toplantısı, II*, Ankara 1991, 106, Res.20-21; aynı yazar, *XIV.Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Bildiri Özetleri*, 25-29 Mayıs.1992, Ankara 1992,28.

(10) Ö.Özyiğit, *XIII.Kazı Sonuçları Toplantısı, II*, Ankara 1991, 104-105,Res.17-18.

(11) Herodotos I, 163.

(12) Ö.Özyiğit, *XIII.Kazı Sonuçları Toplantısı,II*,ANKara 1991, 105-106.

(13) Foça'da Maltepe'nin güneyindeki 1.Derece Doğal Sit Alanı buna örnektir.

(14) İzmir I Nolu Koruma Kurulunun bu önerisi, 16.Kasım.1990 günü Foça'da toplanan Yüksek Kurul tarafından onaylanmayarak 1.Derece Doğal Sit Alanı olan bu ada yapılaşmadan kurtulmuştur.

(15) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun 12.2.1977 gün ve A-348 sayılı kararı.

(16) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun 9.5.1980 gün ve A-2183 sayılı kararı.

(17) Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 26.10.1984 gün ve 464 sayılı kararı.

(18) İzmir I Nolu Koruma Kurulu-

nun bu konuyla ilgili olan 5.9.1990 gün ve 2189 sayılı kararı, Yüksek Kurulun Foça'daki 16.11.1990 günkü toplantısında onaylanmıştır.

(19) İzmir I Nolu Koruma Kurulu, 5.9.1990 gün ve 2190 sayılı kararıyla yamacında anfi tiyatrunun bulunduğu Değirmenli Tepeyi hiçbir arkeolojik buluntu olmaması nedeniyle 1.Derece Arkeolojik Sitten düşmek istemiş, ayrıca 1.Derece Doğal Sit olan İncir Adasındaki otel inşaatı için karar almıştır. Her iki karar da Yüksek Kurulun Foça'daki 16.11.1990 günkü toplantısına reddedilmiştir. Öte yandan Foça'nın en güzel yeri olan Küçük Deniz yöresindeki 19.yüzyıl Tuzhan yapısı üzerine beş katlı otel yapılması için İzmir I Nolu Koruma Kurulu tarafından karar alınmıştır(Karar no: 18.2.1988-105). Bu kararda şöyle denilmektedir: " İzmir ili, Foça ilçesi, Atatürk Mahallesi, Büyükdenez Sahil caddesinde I. derece Arkeolojik Sit Alanı sınırları içinde, tapununun 10 pafta, 1 ada, 3 parselde bulunan Tuz Hanı, kalıntıları üzerinde yapılmak istenen ve mevcut taş duvarlar aynen korunarak yapılacak olan yeni otele ilişkin yazı eki projenin uygun olduğuna (müsbet) karar verildi. "Oysa bilindiği üzere, 1.Derece Arkeolojik Sit Alanlarında hiçbir Kurul otel inşaatı kararı alamaz. Bu durum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasına ve ilke kararlarına aykırıdır. Daha sonra korunması gerekli tarihi Tuz Han ile antik çağ surları yıkılmış, inşaatın altındaki arkeolojik kalıntılar da yok edilmiştir. İzmir I Nolu Koruma Kurulu, 27.4.1989 gün ve 988 sayılı kararı ile 1.Derece Arkeolojik Sit sınırını değiştirerek Tuz Hanın gerisine almış ve bu karar Yüksek Kurulun 15.5.1989 gün 87 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Buna karşın söz konusu 1.Derece Arkeolojik Sit Alanından çıkarılan otel inşaat (Tuz Han) alanının, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 6.10.1984 gün ve 464 sayılı kararıyla onaylı TAMPON BÖLGE sınırını kaldığı görülmektedir. Yüksek Kurulun 9.5.1980 gün ve A-2183 sayılı kararına göre de tampon bölge içerisinde yeni yapı yapılamaz ve mevcut yapıların da yıkılması gerekmektedir. Bütün bunlara karşın tarihi Tuz Han yapısı ile çok sayıda arkeolojik eser yok edilerek, işhanına ve özel konuta dönüştürülen inşaat tamamlanmış ve içinde oturulmaya başlanmıştır.

(20) Örneğin, İzmir I Nolu Koruma Kurulu, 3.3.1988 gün 153 sayılı kararıyla tarihi bir evi tescilden düşürerek yerinde yeni yapılaşmaya olanak sağlamıştır.

Foça

Nihat DİRİM *

İlçemizin koruma amaçlı imar planını hazırlayan İller Bankası İmar Planlama Dairesi Başkanlığı elemanları çalışmalarını tamamlayıp hazırladıkları raporda bakınız neler söylüyorlar,

"Bu çalışma sonucunda elde edilen planlar özünde çelişkiler taşır. Başka bir deyişle, planlarla getirilen mekansal kullanım kararları, bazı toplumsal kesimlerin, şu zaman kesiminde biçimlendirilmiş istemlerine ters düşmektedir. Ancak, gelişme ve ilerleme sürecinde bulunan Türk Toplumunu giderek tarihi ve doğal çevresine sahip çıkacak, Foça benzeri planlama çalışmaları, ilgili kuruluşlar tarafından maddi temelleri de kurularak daha bilinçli ve ciddi bir şekilde ele alınarak hayata geçirilecektir."

1977 yılında yazılan bu rapordan yaptığım alıntı, aslında günümüzde yaşanan tartışmaların da bir özeti oluşturuyor.

Kentlerimizin planlı yapılaşmaya geçmesinin tarihçesi henüz yeni. Kent imar planları ülkemizin sosyal ve ekonomik yapısından kaynaklanan iç göç karşısında iflas etmiş durumda. Planlı yönlendiremiyoruz kitleleri. Ayrıca kent imar planlarına olan inançsa tartışılır düzeyde. Özellikle menfaatine düşkün kesimlerin ve yöneticilerin hazırlanan imar planını deltikleri, toplumun aleyhine yazdıkları sık sık rastlanan örnekler.

"Korumak" kavramı en genel anlamında bile özveri, uğraş ve maddi katkı gerektiren bir kavramdır. Foça'da ise durum biraz daha karmaşık bir yapıdadır. 3000 yıllık antik kent ile günümüz Foça'sı üstüste. 1977 yılında planı hazırlayanlar tarihsel ve doğal değerlerin korunmasını esas almışlardır. İyi niyetle o yıllarda Foça'nın tarihi ve doğal zenginliklerinin yağmalanmasını önlemek için kararlar üretmişler. Dönemin belediyeleri de 1950 yılından beri bekledikleri imar planlarını kerhen de olsa 1981 yılında kabul etmişler. Evet taraflar oluşmaya başlıyor. Merkezi yönetim ve organları "Koruma Kurulları", "Belediyeler", ve yörenin insanları Foça'da yaşayanlar. Ayrıca doğal ve kültürel değerlerin "evrensel değerler" olduğu gerçeğinden hareketle tüm ülkemiz ve dünya insanlarını da 4. bir taraf olarak kabul etmeliyiz.

4 ana grupta günümüze kadar anlayış ve davranışlarda zaman za-

man önemli değişiklikler oldu. Ama asıl olan ve değişmeyen bir olgu var. Koruma kavramı yöre insanını ikna etmeden, onun katılımını sağlamadan amacına ulaşmaz.

NEDİR HALKIN KATILIMI?

1- Öncelikle neyi koruyacağını, nasıl koruyacağını ve neden koruyacağını insanımıza anlatmak zorundayız. Yani; geniş çaplı bir eğitim, bilgilendirme sürecine gereksinime duyulmaktadır.

2- Yerel ve merkezi kaynak yaratılarak koruma kararlarından olumsuz etkilenen vatandaşların uğradıkları maddi kayıp giderilmelidir.

3- Yine kaynak yaratılarak, halen ayakta kalmış tarihsel değerler onarılmalı ve bir müze kurularak insanlığın gösterimine sunulmalıdır. Ayrıca toprak altındaki tarihsel değerlerimiz için bilimsel kazılar başlatılmalıdır.

4- Koruma planı detaylandırılarak bir uygulama projesine dönüştürülmelidir.

5- Uygulamaların parsel bazında çelişkiler taşımaması, çifte standart yaratılmamasının gerekliliği.

Bunların hiçbiri olmamıştır Foça'da. Devletin konuya yaklaşımındaki ciddiyetsizlik ve çifte standart sonucunda tarihsel ve doğal değerlerin korunmasına inanmayan bir halk doğmuştur. Athena Tapınağının kalıntılarının 100 mt. ötesine lise binası dikilmiştir. Dış Kalenin (Cenevizlilerden kalma) hemen yanında adeta 2. bir kale görünümünde 5 katlı askeri lojmanlar yapılmıştır. 1950 yılından beri bilimsel anlamda kazı yapılmamıştır. Arkeolojik sit alanları bir çöplükten farksızdır. İnşaat yasağı getirilen alanlarda kalan vatandaş mülkiyetleri için yıllar sonra çıkarılan Takas Yönetmeliği ise gereksinime yanıt verecek içerikten uzaktır. Osmanlı Mezarlığı, Şeytan Hamamı, Taş ev, Ağalar Konağı, İç ve Dış Kale gibi önemli tarihsel eserler terk edilmiş ve kaderleri ile başbaşa bırakılmıştır. Devlet bir yandan yasak kararları üretirken bir yandan o yasağı kendi çiğnemiştir. Kaynak yaratmadan korumacılık olmaz. Bu doğrultuda Foça'da ne yerel ölçekte, ne de merkezi yönetimce hiçbir çaba sarfedilmemiştir. Tüm bu olumsuz koşullar altında halkın haklı şikayetlerini istismar eden 1984 - 1989 yerel yönetimi aynı anlayıştaki merkezi yönetimle birlikte Foça'nın canına okuyan, hiçbir bilimsel daya-

nağı olmayan bir dizi karar alarak, koruma amaçlı imar planını kuşa çevirmişti. Kent merkezinde çok önemli bir alanda arkeolojik sit derecesi değiştirilerek yapılaşma izni verilmesi ile birlikte yıllardır vatandaşın mağduriyeti karşısında parmağını oynatmayan Devlete karşı olan güvensizlik artmış ve mülkiyeti sit alanlarında kalan vatandaşların inşaat talepleri asla kesilmemiştir.

Böyle bir ortamda yerel yönetimi devralan bizler, doğrusunu söylemek gerekirse, makro ölçekte konuyu çözebilecek bir performans gösteremedik. Bunun için yasal etkilerimizin sınırlı olması, hatta 1990 Kasım'ından beri tamamen elimizden alınması (Foça'nın Özel Çevre Koruma Bölgesi ilanı ile) bir özür oluşturabilir. Ama yine de yerel politikada bizler, yılların biriktirdiği içinden çıkılmaz hale getirdiği bu sorunsal karşısında yeterince radikal olmadık. Devraldığımız imar planını delmeden uygulamaya çalıştık. Parsel bazında önemli başarılarımız oldu.

Küçükdeniz'deki 18.00 mt. gabarili otel küttlesini 9.00 mt.ye çektik. 5 katlı askeri lojmanlar talebini 3 kata düşürdük. Özel Çevrenin getirdiği yoğunluk azaltma kararlarını Foça'da savunduk. 682 konutluk Denizkent, böylece 464'e düşürüldü. Yıllardır unutulmuş Foça'da, bilimsel arkeolojik kazıları başlattık. Belki de böylece kabuk tutmuş bir yarayı kaşıdık. Demokratik bir ortamda konunun tartışılmasına özen gösterdik. Ama ne yazık ki 1990'lı yıllarda Foça'nın tarihsel ve doğal değerlerinin korunmasında öncülük edenler, bizim içinde bulduğumuz koşulları anlamadı yada anlamak istemedi. Hiçbir pratik öneri getirilmeden hep eleştirdiler. Çözüm üretmediler. Yer yer sert tartışmalar yaşandı.

Sonuç olarak genel bir uzlaşma sağlandığı en geniş kesimlerin ikna edilerek ortak bir noktada buldukları bir çözümü bulmalıyız. Zor ama doğru olan budur. Herkes bulunduğu noktadan baktığı ve karşısındakini suçladığı sürece konu çözülmez. Belediye Başkanları gider, yenileri gelir, Koruma Kurul Üyeleri değişir ve yeni yaklaşımlarla kararlar sürekli değişir. Ama bu değişim içinde Foça ne olur. Bilinmez. □

Foça Açmazı

(veya Gelin Foça'nın Yok Olmasına Engel Olalım)

Ziyaeddin BİLGİN*

Neredeyse hala öyle ama, son yıllara kadar Foça'yı çok kişi bilmezdi. Ana yol üzerinde değildir. Çanak kale - İzmir yoluna da sapa kalır. Özellikle gitmezseniz onu fark edemezsiniz. 2 kasabalı; bazılarında artık kimsenin oturmadığı ve diğerlerinin de yarı terk edildiği 10-15 köy. İşte Foça yarımadası. Ege denizine batıya dönük, yükselen tepeleriyle doğuya sırtı kapalı bir özel yöre. Yaklaşık on yıldır ben bu yöreyi incelerim. Buranın kendine has ilginç taş mimarisi vardır. 2500 yılın geleneğini özümsemiş olsa gerek. Onları öğrencilerimle ölçtüm ve fotoğrafladım. Bu arada dertli Foçalıları da tanıdım. Yaklaşık iki senedir de özellikle Eski Foça ilçe merkezi; mimarların ve Mimarlar Odası İzmir Şubesinin gündeminde. Foça'da bir tarih son demlerini sürdürüyor. Yerin altında antik Phokaia, yerin üstünde 17. - 18. - 19. ve 20 ci yüzyılların başlangıcının Foça'sı.

- Foça, İzmir limizinin 18 ilçesinden biridir. Ege kıyılarımızda batıya doğru fırlayan, doğuda Menemen ovası uzantısı ve Dumanlı dağ ile sınırlanan, güneyi yeni Gediz deltası ile biraz dolmuşsa da neredeyse dikdörtgeni andıran bir yarımadadır. Kuzeyi, batısı ve güneyi denizle çevrilidir. Yüzölçümü 275 km², nüfusu 20.000 in üzerindedir (Yazlık evlerde oturanlar hariç). Eski Foça (Phokaia, Kara Foça) ilçe merkezi olup, evvelce bucak olan Yeni Foça ve 10 köyü yerleşme alanlarını oluştururlar. İzmir ve civarına seri ve iyi kalite yollarla bağlantılı olup, yarımada içi ve kıyıları da aynı şekilde Türkiye şartlarında çok iyi ulaşım olanaklarına sahiptir. Kıyıları takip eden yeni yol (1983'de bitirildi) kıyıları da değerini artmasına, yeni yerleşmelere ve arsa spekülasyonunun hızlanmasına sebep olmaktadır. Mevcut yaşanan köyler dışında, Kartera, Sazlıköy ve Sıraköy gibi terkedilmiş eski yerleşme koyları bu tip spekülasyona çok elverişli alanları oluşturmaktadır. İki büyük Foça yerleşmesi ve kamu mülkiyeti dışındaki alanlar da süratle el değiştirmekte ve başkalaşmaktadır. Club Mediterranee, çeşitli yazlık siteler ve yapılmakta olan iki devremülk yerleşmesi de; çevreyi ve korunması gereken doğayı etkileyecektir.

Yarımadada yalnızca dar kıyı bandı ve denize bakan yamaçların

doğal sit kararı varsa da, doğal sitin gelişmiş orman ve makilik iç alanları, özellikle Mersinli tepesinin geniş çevresini Karamehmetler ve Ilıpınar köyleri arası alanları da kapsamı gerekir düşüncesindeyim.

İki Foça'daki arkeolojik sit kararlarına; Bağarasındaki taş ev ve çevresinin, Yeniköy yakınlarındaki Gavurkaya ve Ilıpınar yakınlarındaki kaya mezarları ve yakın çevresinin de dahil edilmesine yarar var. Tabii arkeolojik sitlere düzenleme, bakım ve denetim yapılmadığı sürece bu da büyük bir anlam taşımıyor.

Yeni Foça'da Kentsel Sit kararları ve çevresinde doğal sitler var. Ama 1981'den beri imar planlı gelişimi olan Eski Foça'da hem Kentsel sit, hem arkeolojik sit ve hem de çevrede doğal sit kararları var. Yani kımıldamıza imkan yok denilebilir. Üstelik arkeolojik sit alanları kentsel sitle de çakışınca birine diğeri feda edilir hale geliyor. Köylerde ise 18-19. yy. yapıları bakımsız ve korumasız halde duruyorlar.

Okumaya vakti ve arzusu olanlar için yazımın sonuna bir Foça tarihi kısmı ilave ediyorum. Ama şimdi burada bir başka kronolojik dizi vereceğim. Belki buna Foça'nın (Eski Foça) makûs tarihi de diyebiliriz.

1913 Felix Sartiaux Foça arkeolojik araştırmalarını yapıp kenti ve tarihini dünyaya tanıtır.

Cumhuriyet devrinde kent ve bölge uzun süre askeri yasak alan halindedir. Çok kişi kentten ayrılır. Konutlar yalnız kalır. Yaşam yavaşlar.

1952 Askeri yasak bölge kararı kalkar.

1953-55 Ekrem Akurgal arkeolojik araştırma ve kazılar yapar.

1977 Gayr-i Menkul Eski Eserler Yüksek Kurulu sit kararları koyar.

Bunlar sonucu sit sahası olan Kaleiçi semtindeki buraya has Osmanlı-Türk kent merkezi mahallesi süratle yok olur.

1980 Aynı zamanda Koruma Amaçlı Foça İmar Planı onaylanır.

Yani 1981'den beri Foça'da planlı dönem vardır. Ama bir türlü yanlışlıklar, kahredici olaylar önlenemez.

Bu yıllarda, o günkü belediye eski ev sahiplerine yıkım için anons yapar. Halk daha iyi yeni ev yaptıramam, eskisini tadil etmeme izni vermezler di-

Foçanın Merkezi

Yazısız Karikatür Foçanın Kalan Tek Osmanlı Konağı

İki Farklı Kültürün Özümlediği Bir Yapıt

Fotoğraflar : Ziyaeddin BİLGİN

*Y.Müh. Mimar

Bir Ortodok Hıristiyan Evi Kapısı

O Yöre Mimarisi Tutarlılığı ve Çevre Uyumu ile Yeni Gelenleride Etkilemiş

ye tarihi evlerini yıkar.

Bazı sokaklar yok olur.

1984'de "Sıt kararlarını kaldırtacağız" sloganı ile bazı partiler seçimlere girer ve kazanırlar ve dediklerini de kısmen yaptırırlar.

1984'de tescil kararları değişir. Aslında yerinde ve doğru tutarlı kullanılırsa gayet iyi de sayılabilen A3 ler oluşur.

1985'de İzmir Koruma Kurulu kurulur.

1986'da A3 için revizyon imar planları yapılır. Son yüzyılların tarihinde değişiklik hızlanır.

1988 Denizkent planı ve imar planı revizyonu yapılır. Arlık yapan kazanır. İş hızlanır.

Bu suretle 1988'de en büyük sınırlarına ulaşır.

1989-90 yıllarında yeni Belediye'nin desteğiyle yer yer yeni arkeolojik kazılar yaptırılır. Hükümet konağı hafriyatında kent suruna rastlanır ve surun kara tarafı güzergahı saptanır. Halk olaylara tepkiler gösterir. Kamu mecbur olur ve Foça "Özel Çevre Koruma Bölgesi" ilan edilir. Ama onların yaptığı plan da kentin güneyindeki kısımlardaki yoğunluk değişmesi dışında bir şey getirmeye denilebilir. Kooperatifler ve halkın deyimi ile "Hamile Balkonlu" 3 katlı apartmanlar devam eder.

10 Nisan 1991'de Foça Revizyon imar planı bu kurumca onaylanır, 1991 yazında Arkeolog Ömer Özyiğit ve genç ekibi tarafından Foça'nın anıtiyatrosu hiç kaçarı olmayan bir alanda bir hafta sonu tatili süresi kazıda ortaya çıkarılınca bardağı taşıran damla oluşur. Koruma Kurulu ve Özel Çevre Koruma Kurulunun Foça'yı tam inceleyemediği anlaşılır. Bu arada şunu da öğreniriz: Belediye Başkanı Nihat Dirim'de 26 Aralık 1991'den beri yapı ruhsatı kestirmemektedir. Hatta şu sıralarda Foça'da iyi niyetle resmi olmayan bir yapılaşma yasağı uygulanıyor.

İşittiğimize göre İzmir Müzesi uzmanlarıyla Foça için, ilki yetersiz bulunan, 2 cisi geliştirilen bir rapor hazırlayıp, sunuyor. Foça'nın tümünün, (kentsel sit alanları da dahil) 1. ve az kısmı 2. derece arkeolojik sit alan edilsin diyor. İzmir'de Foça'da Ankara'da toplantılar yapılıyor. Bir de komisyon seçiliyor gerçek karar verilebilsin diye.

Yaklaşık 2 senedir Mimarlar Odası İzmir Şubesi Foça ve Foça'nın sorunlarına yardımcı olmak için Komisyonları ile çalışıyor. Foça Belediye Başkanı Nihat Dirim'le ve oradaki kazıları yöneten Arkeolog Ömer Özyiğit ile toplantılar yapıyor ve raporlar hazırlıyor. Uzun süre bu çalışmalar ve raporlara aldırmayan Devletin Planlama ve Koruma bürokrasisi Kültür Bakanlığının arzusu üzerine Mimarlar Odası Temsilcileriyle bir araya geli-

yor. Bütün olaylar antik kent Phokia alanının yakın tarihin kara Foça'sı ve günümüz Foça'sının üst üste ve bir arada olmasından doğuyor. Yurdumuzda ve Dünya'mızda böyle çok kent var. Zaten, ünlü bir arkeoloğumuzun deyimiyle "...Türkiye'mizde nereyi kazsanız eski bir taş çıkar." Foça'da Türkiye'nin arkeolojik, mimari, koruma kent planlama sorunları en karmaşık şekliyle yaşanmakta. Zaman zaman arkeoloji, zaman zaman kent planlama diğerlerine galebe çalmakta ve mimariye yazık olmaktadır. Bunlardan biri zaman zaman mesleki tutuculuğu içinde diğerlerini neredeyse yok saymakta bazende diğeri başkalarını yok saymakta. Son sekiz yılın Devlet politikası haline gelen ikincil konut inşaatı furması ortalığı talan ederken, bir yandan da yaşayan kent ve çevresinin arkeolojik sit ilan edilmesi gibi.

Evet ! Foça'da inşaattan para kazanmak için spekülasyon yapanlar vardır. Hayatını idame ettirmek için onlara plan çizenler de var olacaktır. Evet Foça'da zaten yıllardır işlemediği tarlasını müteahhide verip mülk sahibi olmak isteyenler vardır. Aslında buna politik kararlar sonucu yapılan yanlış kent planları sebep olmuştur. Ama Foça'da artık tamir edemediği eski harap evini, artık bugün herkezin sahip olduklarını içine koymadığı evini, içine fayanslı bir duş veya hela koyamadığı evini yıktırıp, yenisini yaptırmak isteyenlerde vardır. Elbette Foça'nın tarihini inceleyen onun keşfedilmemiş taraflarını bulup dünya bilimine katkıda bulunmak isteyenler, ve tarihi Foça evlerini korumak isteyenlerde var. Tabii bütün bu gereksinim arzu ve olanakları spekülatif nedenlerle değerlendirip kullanan Politikacılar ve bunlara bağlı yönetici bürokratlarda bulunacaktır.

Bu karmaşayla veya böyle şekilde bir çok yerde var. Galiba önce her şeyi onun için yaptığımız HALK'ı düşünmeliyiz. Yeni Foça halkını. Halkın mutluluğuna gerçek ve doğru geleceğine hizmet etmeye spekülasyon çıkar, ekonomi, bilim neye yarar.

Oradaki insanların mutsuzluğu hesabına da olsa para bulunsada tüm Foça'yı yıkıp üç bin sene evvelinin Phoksis'sini ortaya çıkarsak ne elde ederiz. Bu mümkün ve anlamlı mıdır...? ! Yahut kültüre, geçmişe ve insanımıza aldırmadan tüm Foça'yı iki üç katlı apartmanlarla doldursak neler kaybederiz ve bunun ne anlamı var.

Her iki durumda da galiba çok şeyi hem eski tarihimizi hem yakın tarih ve kültürümüzü kaybedip, köklerimizden kopmuş yeni kuşaklar yaratırız. Biz Türk'leri bütün Dünya yakın tarihimize tanıyor. Tüm olayların gösterdiği şekilde öyle kabul etmek istiyor. Anadolu Lyon'yası deyince biz Türkle-

Osmanlı Türk Kabristanı Sanat Eserleri

ri aklına getirmiyor.

Bence esas olay; farklı zamanların ve farklı kültürlerin mirasını aynı özenle korumaktan geçiyor. Bu aynı zamanda farklı kültürlerle ilişkili halklarında barış ve kardeşlik duygularının gelişip köklenmesine katkıda bulunur. Farklı kültür ürünlerinin bir arada olması hem kentsel bir zenginlik yaratır hem de yeni oluşumlara yeni tasarımlara itici güç olur.

UNESCO'nun Kültürel Gelişiminin Dünya On Yılı Programı 1988 yılından beri bu tip kompozit projelere her türlü desteği vermekte ve aynı zamanda Türkiye gibi bu programa imza atmış olan Devletleri bu tip olayları desteklemekle görevlendirmektedir. Bir tek nedenle bir kent için karar verilemez. Çağdaş kent planlama ve kent koruması kentin geleceğini ilgilendiren kararlara kentliyi katan, kentin değerlerini paylaşmasını fırsat veren - onu kentinden koparmak bir yana - onu kentine yabancılaştırmayan bir kentçilik ve korumacılık olmalıdır. Bu anlamda Foça halkını unutarak onu bilgisiz ve bu konuda bilinçsiz sayarak bir yere varamayız.

Otoriter, üstten karar verici, buyurgan bir yönetim yerine artık katılımcı ve düzenleyici bir yönetim bu olaylara yön vermelidir. Halkı bilgisiz ve bilinçsiz saymak yanlıştır. Halkla ve onun kamusal kuruluşlarıyla sık sık bir araya gelmek ve damla damla birikim sağlamak gerekir. Bu kolay değildir. Sabır işidir. İşte bunların

özeti aslında halkın kentini ve güzel yapılarını korumak isteğini gösterecektir. Ama halk bu olaya bilimsel ve entellektüel anlamda yaklaşamaz. Tarihi geçmiş ile bugün gerçek güzel yapıyı sever. Ve korur. Ama basit ve pirimitif havadaki tarihi yapıya yaklaşımı eksiktir. Onun nadir örnek olduğunu ona anlatmak gerekir. Yani Kentsel Siti korumak zordur, muhakkak gereklidir ve bu da halkın desteği olmadan imkansızdır. İçinde yaşadığı, geçmişi diye kabul ettiği hatıralarının bulunduğu ortamın yok olmayacağına inandırılırsa ona güven verilirse Foça'nın kentsel sitide kurtulur. Bir kentte 8 - 9 yılda defalarca kentsel kararlar değiştirilirse, halk kararları verenlere inancını kaybeder. Foça'da eski verilmiş kararlar var. Bunlara dayanan kazanılmış haklar var. Bunları yok sayabilir miyiz. Öyle saksak bile yeni kararlar gerçek adaleti nasıl sağlar. Çok katlı yapı yapıları yanında menfaat bekleyenlere ne denir. Aslında planlamanın amacı uzun soluklu kararlar ve politikalarla kentleri yönlendirmektir. Verilen raporlara göre bir kenti birinci veya ikinci derecede arkeolojik sit ilan etmek (yönetmelikleri bilenler derhal söyleyebilirler) orada yeni yapılaşmaya engel olmak dışında kentsel sitin güzel yapılarına bile gerekli yapısal onarımları yaptırmamak demektir. Bu da eski yapıların beş ön yılda yeni yapıların da daha uzun sürede harap olması demektir. Yani yaşayan bir kenti mü-

18. yy Foça'sının Görkemlilik Örneklerinden

ebbet hapse mahkum etmek demektir dersen bana kızılmasın. İşte kale için boş alanları. Bakınız 1913 Foça Planında oralarda yaşayan yapılar, sokaklar ve insanlar vardır. Onlardan kalan en güzel bir örnekte 9 Nisan 1992 de yandı. Orada hala arsaları olanlar ve onların vergisini verenler birinci derecede arkeolojik sit alanındaki arsalarını artık yok sayıyorlar.

İlerde imkan ve para bulununca araştırma yapabilmek için yaşayan Dünya'nın harap ve yok olmasına nasıl karar verilebilir. Üstelik zaman zaman Devlet dahi bu kararlara uymamıştır. Ve belki şunu da söylemek gerek. Foça'yı Foça olarak tanıyanlar ne yazık ki hala 18 ve 19.yüzyılların yapılarıyla yaşayan Foça olarak da tanınırlar, eski Phokaiaolarak değil.

Foça'da/arkeolojik çalışmalarıyla ün salan Prof.Ekrem Akurgal 1973 yılında bir yazısında "... bilindiği gibi Türkiye yeryüzünün en zengin ve en çeşitli tarihi kalıntılara sahiptir. Ancak harabelerimiz, ortaya çıkarıldıkları günde olduğu gibi yıkık durumda, gerçekten harabe halindedirler. Dünya'nın hiç bir yerinde eski eser kalıntıları bizde olduğu gibi bir taş ve mermer yığını halinde bırakılmamıştır... demektir. İşte taş ev, şeytan hamamı, Foça surları antik tiyatro .... ve iki sene önce bulunan seramik çöplüğündeki buluntular, ne halde. Foça'da arkeolojik çeşitli harabeler hafriyat alanları bakımsız durumdadır. Günümüzden 2500 sene daha önce-

nin anıtları hadi bu halde ama tescilli eser kaydı olan, sayıları günlerce azalan ama yaşayan mimarlık anıtlarına neden bakılmaz. Devletin konut kredileri ve belediyeye yapacağı destekler olmadan bunlara bakmak mümkün değildir. Son bir kaç yüzyılın yapıları evler, konaklar su kemerleri çarşı zarif mermer taşlarıyla Osmanlı kabristanı Foça halkının geleneklerinin ve kültürünün taşıyıcısı olarak belkide en çok korunması gereken olgularımızdır arkeolojik bulgulara, tarihi anıtlara değer verilip korunmalı, arkeolojik parklar kurulmalı halk olayı kabul etsin. Bakın Akurgal bir diğer yazısında da "....1071 den bu yana Türk mimarlarının yarattığı anıtsal yapılar camiler, medreseler, hastahaneler, hamamlar, köprüler, çeşmeler ve eşsiz güzellikteki yalılar, konaklar ya da sadece evler, Dünya mimarlık tarihinde çok seçkin bir yer alırlar diyor ve ilave ediyor "....Bugün Türkiye'de ulusal akımın yanı sıra hiçbir özellik göstermeyen evrensel mimarlık akımı yerleşmekte hatta o daha çok beğeni kazanmaktadır. Bu doğaldır. Türk mimarlarının ulusal oldukları oranda çağdaş ve evrensel olmaları da gerekir" dedikten sonra içtenlikle şu düşüncesinde ifade ediyor." Ancak bu övgüye değer yetenekli mimarlarımızdan evrensel mimarlığa giderek bir Türk mimarlığı kazandırmalarını bekliyoruz..."

Kentsel sitte moto mot eskisine benzeyen veya eskiyi taklit eden ya-

pılar yapmaktansa kültürümüzün ikibinli yıllara dönük yorumlarını ortaya koymak artık mimarların görevi olmalıdır. Foça'da kentsel ve arkeolojik sit alanlarında yapılacak yapılarda çağdaş mimarlığımızı bir yerde yapılanma koşullarını genel geçerli döngüsünde de kurtarılması gerekir. Bu suretle belli malzeme cenderesinden de kurtularak yöre ve kent mimarlığıyla uyumlu çağdaş yapılar Foça'da yerini almalıdır. Bugünkü Foça'nın alanları çevre yoluna yeterli mesafeye kadar bu tip kontrollü bir yapı düzenine kavuşmalıdır. Bu alanlar arkeolojik 3.cü derece veya arkeolojik özel bir A2 koşullu düzenine kavuşturulabilir. Bu düzen eski A2 yerine büyük yapı onarımlarına, restorasyon izin veren hem geleneksel Foça mimarisinin korunmasına ve hemde bu gelenekle yoğrulmuş yeni yapı çağdaş mimari yorumlarının yapılmasına olanak tanıyacaktır.

Uygulanmakta olan ve Foça'yı konsantrik şekilde büyüten bugünkü plan yerine; çevre yolunda kapsayan açık arkeolojik sifleri, parkları da içine alan ve Foça'nın fizik, sosyal ve rekreasyonel anlamda nefes alacağı bir yeşil kuşakla bu günkü kenti bitiren ve çevre yamaçlarda yeşil örtüsü hemen hemen bulunmayan alanlarda Foça merkezine 150-200 metre uzaklıkta yeni yamaç konut alanları çemberi kurulmalıdır. Bu alanlar gerekirse hakkını kaybedenlere hakkını eksik alanlara takas düzeninde arazi verilmek suretiyle Foça'nın gelişeceği yeni alanlar olmalıdır. Bu suretle belki de belirli haksızlıklar giderilebilir, insanlar da planlamayagereken saygıyı gösterirler.

Bu nedenle Foça'yı kurtarmak için mimarlar, arkeologlar, şehir plancıları, harita mühendisleri, gerekli ziraat, sosyal yaşam ve çevre kontrol uzmanlarından müteşekkil bir grupla süratle çalışmalara girmek ve Foça belediyesine gerçek anlamda yardımcı olmak gerekebilir. Yoksa Foça'ya ağıt yakmamız gerekecektir.

FOÇA TARİHİ:

Herodot ve Strabon Phokaia'nın Mora yarımadasındaki Phokis (isim benzerliği) den gelenlerce kurulduğunu belirtir İon kolonizasyonu Atina'ya bağlamak gibi bir amaç gütmüşlerse de; bunun yanlış olduğunu Josef Keil'de belirtir. 1913'de Felix Sartiaux ve 1953-55 yılları arasında Ekrem Akurgal'ın yaptığı kazılar sonuçları da olayın gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Zaten Pausanias'ın da yazdığı gibi Eski Foça, Teos ve (İldırı) Eritrai'den gelenler tarafından kurulmuş ve geliştirilmiş de M.Ö. 1050'lerden beri buraları Aeollerce meskûn halde idi. Yakınlardaki Kyme kentinden gelenler de bu yerleşmelere muhakkak katılmışlardır. Buraların eski yerleşme

alanı olduğunun taşlaşmış kanıtları eski Foça'daki Şeytan Hamamı, Bağarasındaki Kaya evi, Yeniköy yakınındaki Gavurkaya ve İlipınar yakınındaki kalıntı kaya mezarlarından da anlaşılır. Panionion birliğine de kabul edilen Phokaia'lılar zenginleşip geliştikçe Karadeniz ve Akdeniz'e seferler yapar kuzeyde bugünkü Lapseki, Samsun, Kırım kentlerini; batıda ise Elea, Marsilya, Ampurias koloni kentlerini kurarlar. Marsilya'dakiler de Nis ve Antil kentlerini kurarlar. M.Ö. 500'lerde Pers işgalinde Phokaia'yı terketmek zorunda kalınca da Phokaia'lıların çoğu Marsilya'ya yerleşir ve tarihteki eski Foça'nın parlak devri bu şekilde söner. İskender ordularınca da fethedilen kent M.Ö. 190'da Romalılarca alınır. Bergama krallığına bağlanır ve M.Ö.133'de ölen Kral Attolos'un vasiyeti üzerine Krallığın tümü ile birlikte Roma mülkü haline gelir. İmparator Pompeus Phokaia'yı serbest kent ilân eder. Geç Roma devrinde Asya eyaletine bağlı olan Phokaia Bizans devrinde (M.S. 400-1100 arası) Tprakesion Them'asının bir piskoposluk merkezidir. Zayıflayan Bizans yardım eden Venedik'liler önce ve daha sonra Cenova ve Piza Cumhuriyetleri, Bizans sularında vergisiz ticaret yapma ve dolaşma hakkı alırlar. M.S. 1082 Venedik Phokaia da bir ticaret kolonisi kurma hakkını alır. Batı Anadolu kıyılarında bu yıllarda çeşitli İtalyan kolonicikleri kurulur. 1086'larda Çaka Bey İzmir-Urla, Foça ve civarı ile Sakız, Sisam ve İstanköy adalarını hakimiyeti altına alır.

Selçuklular 1184'lerde bu sahillerde ele geçirirlerse de tam hüküm edemezler. Haçlı seferlerinin Selçuklu Egemenliğine darbe vurması bölgede Lâtinlerin etkisini güçlendirir. Bilindiği üzere Latinler İstanbul'da bir Latin krallığı bile kurarlar. 1279'da İmparator Michael Paleolog para karşılığı yöreyi Cenovalı Manuelle Benedetto Zaccaria'ya beylik olarak verir. Şap madenlerini işletip zenginleşen Zaccaria 1304'de Sakız adasını da eline geçirip Sakız tekeline de eline geçirir.

Selçuklu akınlarına karşı bu yıllarda Yeni Foça'da Cenevizlilerle yerli rumlar bir kale dahi yaparlar. Ceneviz'liler bu sıralarda gittikçe güçlenen Saruhan Beyliği ile yıllık 500 altın karşılığı bir anlaşma yaparak Yeni Foça'nın sınırsız yetkili bir Ceneviz valisi tarafından Cenova Cumhuriyeti adına yönetilmesi yetkisini alırlar.

Bu tarih'ı gerçekler Piri Reis'in kitabında şöyle geçer: "... Foça hakkında şöyle bir rivayet vardır: Eski Foça'yı evvela Venedik tüccarları yapmışlardır. Yeni Foça'yı Ceneviz tüccarları yapmışlardır..." Bu da her iki Foça'da hangi güçlerin uzun süre hâkim olduğunu ifade eder.

Osmanlı kayıtlarında Yanko adıyla geçen Yeni Foça valisi Ceneviz Je-

an Adarno, Sultan 2. Murat'a donanma vererek, Rumeline geçen ve Geliboyu'yu eline geçiren kardeşi Sultan Mustafa'yı cezalandırmasına yardım eder. Bunun sonucu da Sultan Murat bir teşekkür ifadesi olarak Şarphane'dağı işletmesini Yanko'ya bırakır.

Kısaca bu karmaşık devirde Yeni Foça kurulmuş olsa gerek. Zira tarihlerde 1307 yıllarında şap hazırlayan 3000 Bizanslının yaşadığı bir yerleşmeden bahsedilir. Yani, Yeni Foça yarımadasının ikinci büyük kenti 13. yüzyıl sonlarında kurulmuş bir yerleşmedir. Halkı deniz ticareti, ticaret, ziraat, balıkçılık, taş işletmesi, şap işletmesi, değirmen taşı imalatı gibi işlerle uğraşmaktadır. 1455'de Fatih Sultan Mehmet devrinde iki Foça kenti de Osmanlılarca fethedilir. Müslüman Osmanlılar yöreye daha kolay yerleşirler. Her iki Foça'nın merkez kısımlarındaki Osmanlı Türk yerleşme alanları gelişir. Ama gene de 10 yıllık bir süre için 20.000 düka altın karşılığı Cenevizlilere imtiyaz hakkı tanınır. Fatih'in ölümünden sonra yıllık 6.000 düka altın harç karşılığı devam eder. Ama anlaşma karşılığı limanlar Osmanlı donanmasına açıktır. Osmanlıların Akdeniz'de güçlenmeleri sonucu Kanuni Sultan Süleyman devrinde 16. yüzyılda Cenevizliler bölgeyi terketmek zorunda kalırlar. Osmanlı devrinde İran'ın ipekli malları ve ham ipek uzun süre Foça özellikleri Yeni Foça üzerinden ihraç edilir. İzmir caddesi üzerinde Yeni Foça çıkışındaki büyük kare pencere (vitrin gibi) mağazalar eski manufaturacı, kumaşçı mağazalarıdır ve hemen liman dibindedirler. Fatih devrinden sonra Yeni Foça'da eski küçük kale yanında Büyük kalenin yapıldığı anlaşılmaktadır. Her iki kaleden de gözle görülen duvar kalıntıları mevcuttur. Yeni Foça kenti merkez alanlarındaki organik Osmanlı Türk Kent dokusu ve Çarşı düzeni bu aralarda gelişmiş olsa gerek. Çarşı ana aksındaki doğrusallık kale duvarından dolaydır. 1913'de Sartiaux tarafından yapılan Eski Foça plânında da yarımada da arkeolojik hafriyatlar sırasında büyük kısmı ortadan kalkan eski organik kent dokusu, Osmanlı Türk mahallesi gelişimi, kendisini ifade etmektedir. Eski ve Yeni Foça'daki Fatih Camileri, Kaleler yanında bu devrin anıtsal yapılarıdır. Camilerin her ikisi de Kanuni Devrinde restore edilmiştir. Yeni Foça merkezindeki Fatih Camisi şu anda bakımsız halde olup kullanılmamaktadır. Medresesi ise harap haldedir. Sakız Adasının Osmanlılarca ele geçirilmesinden sonra; Ada Papazının kızı ile evlenen Sadi Bey, Sakız'dan 17 hanelik bir nüfusu Yeni Foça'ya getirir ve iskân eder. Kale dışında İzmir caddesi'nin ve çevre yolunun köşesinde güneye ve doğuya doğru uzanan doğrusal sokaklı, sıra evli mahalleler

bunlardır. Bugün dahi Papaz mahallesi diye anılan bu mahallelerin kentsel ve mimari strüktürel düzeni merkezdeki müslüman mahallesininkinden farklıdır. 1876'da Foça yöresi Aydın vilayetine bağlıdır. Sancak merkezinin İzmir'e nakli sonucu bugüne kadar İzmir'e bağlı olagelmıştır. 1836'daki bir sayımda Eski Foça'da mevcut 1000 evin 600'ü Türk ve 400'ü Rum evi olarak saptanmıştır. Yeni Foça'da da durum buna yakın olsa gerek. 19. yüzyılda zayıflayan Osmanlı merkezi otoritesi ve güçlenen Levanten ekonomik etkisi ve ticareti sonucu Osmanlılar Avrupalılara büyük tolerans gösterirler. Foça yöresinde ticaret iyice Rum azınlığının eline geçer. 1891'deki nüfus sayımında %71 Rum, %24 Türk ve %5 diğerleri kaydına rastlanmaktadır. Yeni Foça Şapı, yapı taşı ve değirmen taşı gelir getiren ihraç ürünleridir. Değirmen taşları Avrupa Ülkelerine kadar yollarını. Kentte 20'den fazla Değirmen taşı imalathanesi vardır. Kumaş ticareti, ihracı önemli yer tutar.

1. Dünya Savaşı öncesi 1913-1923 devresi ekonomik yaşamında, tahıl tarımı, bağcılık, zeytincilik, balıkçılık, tekne yapımı az miktarda mevcuttur. Bunun yanında Tuz, şap, taş, kumaş ticareti güçlüdür. Bu uğraşlar sonucu gelişen ve tarım dışı ticaret ve hizmetler sonucu zenginleşenler, kentin doğu ve batısında 19. asrın görkemli sayılabileceğimiz Levanten kültürü etkisindeki yapılarını yaptırırlar, hem Türkler hem de Rumlar benzer stillerde evler yaptırırlar. Yapılar ancak iç mekân farklılıkları ile ayırdedilebilir.

Cumhuriyet devri başında mübadeleler sonucu değişen sosyal strüktür, kenti etkiler. 1952 yılına kadar stratejik nedenlerle yörenin askeri yasak bölge ilân edilmesi, giriş ve çıkışların kontrolü üretim ve ticareti zorlar. Ekonomik yaşam yıkılır, kentleri terk edenler artar. Boş yapılar harap hale gelirler. Yasağın kaldırılması ile hareketlenen kentsel yaşam başta açıkladığımız gibi 60'lı özellikle 70'li yıllarda hızlanır. 80'li yıllarda önce yazlık evler (2ci konut) furusında nasibini almaya başlayan Foça turistik yatırımlarında arttığı bir yöre halinde gelişir ve değişir. Devlet Plânlama Teşkilatınca yörenin kuzeyinden başlayıp batısından geçerek İzmir'e kadar devam etmesi plânlanan, endüstri bandı ve bunun devletçe desteklenerek, alt yapının da güçlendirilerek geliştirilmesi ve özel teşebbüsün de son yıllarda buna büyük yatırımlarla katılması ile,

- Nüfusum artışı hızlanır,
- Turizm açalı eylemler ve uygulamalar gelişir,
- Kentleşme süreci hızlanır.□

Gelin Foça'nın Yok Olmasına Engel Olalım Foça'da Yok Edilmemeli Foça'nın Yok Edilmesine Dur Diyoruz

Yurdumuzda ne yazık ki DOĞAL VE TARİHİ ÇEVRE yağması devam etmektedir. Bunun korkunç sonuçları artık herkesçe görünür hale gelmiştir. Bodrum, Marmaris, Didim, Çeşme, Alanya, Akçay kısa süreli bireysel kısır çıkarlar için mahvedilmiş; sıra Kaş, Kalkan ve Datça'ya gelmiş görünmektedir. Bu arada Foça da aynı şekilde bozulmaya başlamış durumdadır. Bunların arkasından Yeni Foça ve Ayvalık merkezleri de sıraya girecek gibi görünüyor. Bu tarihsel kıyı kentleri kadar tanınmış olmayan daha nice doğal ve tarihi değerlerimizi yok ettirerek saymak olanaksız.

Bu kentlerde yakın dönemlerin tarihi kentsel çevresi antik çevre ile beraber tahrip edildiği gibi; kent çeperindeki doğal çevre de yok edilmiştir. Dolayısıyla, yurdumuzun bir daha var edemeyeceğimiz değerleri ve güzellikleri yok edildiler. Artık buralara eski adlarını bırakıp çıkar dünyasına uygun yeni adlar takabiliriz.

Dantel gibi işlenmiş kıyıları, kumsalları, yalı yarıları, yarım adaları, koyları ile denizde; düz alanda otlakları, yamaçlarda makileri, çam ormanları zeytinlikleri ve bunları taşıyan kayaları ile karada ve bunların ortasında 18 ve 19 yüzyıllardan artakalan mimari tarihi çevresi, onun altındaki antik dünyası ile Foça. İşte Foça'nın doğal ve tarihsel açıdan önemi. Bunlar, yalnız Foça'lının ve bizlerin değil insanlığın da önemli malıdır.

19. yüzyıl Foça'sını korumak aynı zamanda neredeyse 3000 yıllık antik Phokai'yi korumaktır.

Akdeniz ve Karadeniz sahillerinde çeşitli koloni kentleri ve Marsilya'yı kuran Foça (Phokai) tarihin çok önemli bir mirasıdır. 12 İon Kentinden biri olan bu eski kent bizim Foça'mızın ve yakın çevresindeki bahçe ve tarlaların altında yatmaktadır. Şu anda kent çeperindeki bu yeşil alanlar Foça'nın kara tarafındaki akciğerleridir. Foça'yı yeşil tutan alanlardır. Foça bir yanda denizden batıdan ve diğer yanda doğudan bu yeşil kırlardan serin hava alarak serin kalır. Bu kent yakın çevresinin kısa vadeli kısır hesaplarla betonla doldurulması yanlış. Zira Foça'nın geleceği kentin binalarla dolup büyümesinde, gereksiz yeni nüfusla dolmasında değildir. Foça'nın yerli insanları kentin asıl uzun vadeli çıkarlarının nerede olduğunu

bilmektedirler.

Kentin gereksiz ikinci konut yapısı ve nüfusla dolması çevreyi yok edecek, su, kanalizasyon enerji sorunlarını ortaya çıkaracak Foça'nın iki denizini de yüzülemez, kullanılamaz kokar hale getirecektir. Foça'nın geleceği kent merkezinin yoğun bir Ticaret, Turizm, eğlence, dinlenme yeri olmasında yatmaktadır. Bu da mevcut tarihi ve doğal çevreyi koruyup güzelleştirmek ve ona yeni değerler katmakla olur.

Zira kente para bırakacak kenti canlandıracak turist; ister yurt dışından ister yurt içinden gelsin, yaşadığı ortamdan farklı, görmediği yenilikler ve değerler arar, huzur, eğlence arar. Ama Foça'da diğer bozuk düzen, insan yığılı bir kenti olursa, betonlaşmış diğer şehirler gibi olursa niye gelsin.

Turizm yatırımcıları
Özellikle pansiyoncular
Lokanta ve büfe çalıştıranlar, gastronomi.
Hatıra eşya tüccarları
Balıkçılar, Manavlar

Genelde tüccarlar. İşte Foça'lılar ve Foça'nın geleceğinin sahipleri, mevcut kentine sahip çıkmalıdır. Foça merkezinin ve yakın çevresinin bir kaç kişinin kazancı için ikinci konutlarla dolmasını istememelidir. Foça'ya otel, pansiyon, turistik ticaret yapıları yapmak gerekir. Bunların yanında Türkiye'nin başka hiç bir yerinde bulunmayan, o benzeri olmayan 19. yüzyıl Foça evlerini, onların oluşturduğu sokakları, meydanları korumak, onarmak, restore etmek gerekir. Foça; mimarlık ve kent planlama açısından diğer kıyı kentlerin hatasını yapmadan örnek bir kent olmalıdır.

Aslında bu amaçla Foça'nın "Özel Çevre Koruma Bölgesi" ilan edilmesi yeni bir düzen getirmemiş; ne tarihi Foça'yı ne de antik Phokai'yi korumayı düşünmüştür. Kent Merkezi ve yakın çevresi layikiyle incelenmediği ve gerekli uzmanlarla ilişki kurulmadığı için kentsel ve arkeolojik sit kararları ve plan kararları eksik ve yanlış olmuştur. Foça zor duruma sokulmuştur. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu bu olaya yeterince katılamamış, hatta yıllardır verdiği hatalı kararlarla kentte kültürel tahribata engel olmamıştır. Kentsel ve Arkeolo-

jik sit bozulurken artık doğal sitlerde tahribattan pay almaya başlamıştır. Günümüzün Foça'sı antik Foça'nın az bir bölümü üzerinde 11.yüzyıldan bu yana kesintisiz olarak yaşayıp gelmiştir. 10 yıl evveline kadar yapı da çok azdı. 1970'li yıllarda oluşturulan sit kararları 1980'lerden itibaren küçültülüp yeni yerler imara açıldı. Böylece hem meşhur 19.yüzyıl Foça'sı hem antik Phokai yok edilmeye başlandı. Nüfus arttıkça kentsel alt yapı sorunları başladığı gibi deniz pislenmeye çevre kirlenmeye başladı.

Yapılmış olan kent planı konsantrik şekilde kenti yan yana dip dibe büyüten bir plandır. Arsa spekülasyonu ve mülkiyet baskısı nedeniyle yurdumuzda plancılar bu hatayı hep yaparlar, kent bir amip gibi büyür etrafını yer ve sonunda kendisini mahveder.

Halbuki kentin fizik ve sosyal ve de rekreasyonel anlamda nefes alacağı yeşil bir çeperi yeşil bant oluşturulan alanları bulunmaktadır. Dünyanın ileri ülkelerinde artık kent planı bir kaç yapı yatırımcısı veya bir kaç mal sahibinin özel çıkarına hizmet için yapılmamaktadır. Genelde toplumun çıkarı ön plana alınmaktadır. Foça'da kentin çevre yolunun etrafının yeşil alan edilmesi şarttır. Bugünkü haliyle Foça'nın etrafı hala yeşildir. Kentin yeşil alan ihtiyacına cevap verir. Bu alanlar planda; yeşil alan, sportif aktivite alanları, piknik alanları, çadırlı kamping ve arkeolojik parklar alanları halinde değerlendirilir ve bunun dışında hemen arkasında doğanın yeşili içinde, manzaralı çevre yamaçlarında yeni konut alanları planlanır ve yapılırsa Foça çeperi ve kent kurtulacaktır. Bu suretle Foça merkezine 100 - 200 m. uzaklıkta yeni bir yamaç mahalleler çelengi oluşacaktır. Eski arsalarından büyük rant alamayanlar takas yönetmeliği usulleriyle bu yeni alanlarda daha güzel yerlere sahip olup mağduriyetten kurtarılabilirler.

Devletin Foça merkezini, Foça Çarşısını trafik gürültüsü, pisliliği ve tehlikesinden kurtarmak için yaptırdığı (by-pass) çevre yolu kent içi sokağı olmak yanlışından kurtulur ve bu yeşil alanda kalır. Kent planında belirli alanları konut alanı gösterip sonra oraları arkeolojik sit ilan etmek yanlış. Oralardaki mülk sahiplerinin gereksiz ümitlenmeleri buradan doğ-

makta onlarda kamuya baskılar yapmakta, gereksiz yasal olmayan olaylara başvurumaktadırlar.

Bu günkü Foça'nın alanları çevre yoluna yeterli mesafeye kadar kontrollü olarak yapı düzenine de kavuşabilir. Bu alanlar Foça'ya özel bir A2 Arkeolojik sit derecesinde sit alanına dönüştürülebilir. Bu özel yapı düzeni bu günkü A2 Arkeolojik sit yerine büyük yapı onarımlarına restorasyona izin veren bir düzen olarak; hem geleneksel Foça mimarisinin korunmasına hem de bu gelenekle yoğunlaşmış çağdaş mimari yorumların yapılmasına olanak tanıyacaktır.

Foça Belediyesi Kültür Bakanlığı desteği ile bu işlere ön ayak olmalıdır. Yasal olmayan yapılaşmalara ve düzenlemelere artık imkan tanımamalıdır. Temel kazılarında derinlere inen gerçek inceleme kazılarını yaptırmalı, müze denetiminde çıkacak eski eserleri kurtarmalıdır.

Önemli bir çalışma da belediyenin, toplantı, sergi, nikah dairesi, kültür merkezi, çocuk yuvası müze vb. gibi yapıları yeni yapmak yerine uygun tarihi yapıları alıp bu iş için restore ettirip değerlendirilmesidir. Kent girişindeki Osmanlı mezarlığının bir yeşil alan olarak düzenlenmesi kalan taşlar tahrip edilmeden ele alınmalıdır.

Kente ve Foça karakterine uymayan çok katlı yapıların cephelerinin yeniden düzenlenmesi dahi ele alınmalıdır.

1990 Foça'sında hem halk tedirgin

Hem Belediye tedirgin
Hem arsa ve mal sahipleri tedirgin
Hem yapı sektörü tedirgin halde dir.

Aynı zamanda hem doğal hem tarihi çevre tedirgin haldedir. Bu insanlar ve Belediyeyi yeni plan ve düzenle huzura kavuşturmak gerek. Bu da bizlerin Foça'ya, Foça'lılara ve insanlığa borcumuzdur. Foça'nın bu günkü düzeni kişileri yapı yapanları, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunu, Belediyeyi hatta Kaymaklığı suçlu hale getirmektedir. Olayı akıllı bir planlama, yeni bir düzenin getireceği yeni kararlarla bir daha bozulmamak üzere düzeltmek gerekir. □

Yazmamanın Doğru Cevap Vermemenin Yanlışlıkları

Galip ERGENECİ *

"Düşünüyorum öyle ise varım?" demek gibi bir duygu değil benimki. Yazılmaya değer mi değmez mi? Bu yazının adresi neresi? Ya da bu yazıdan birkaç tane mi olmalı? Düşünüyorum...

Bir süreç var... Yağmurlu havalar da arabalar kayabilir. Bunu yağmurlu bir havada ancak kaydığımız zaman anlayabiliriz. Ders almak için bu süreç yaşanmalı. Ya da yağmurlu hava da yola çıkmamalı...

Bu yaklaşımın bir başlık atıyorum: DOĞRULAR! YANLIŞLAR! Yazmamak doğru; Cevap vermemek yanlış!.. Burada yazı yazma sürecinden başka şeyler sözkonusu. Öncelikle bazı doğruları yanlışlar üzerinde yorumlamalıyım. En azından bir İzmirli olarak taraf tutmayı hakettiğimizi kanıtlamalıyım.

Son on yıldır basında bir yazı dizisi yayınlanmaktadır. Hep birlikte okuyoruz. Her geçen yazının başlık puntaları biraz daha irileşmektedir. Bu dizinin konusu kentlerdeki değişim... Bu yazıların özelliği: konu olarak ele alınan olayların, bunların karar aşamalarından uygulamaya geçtikleri tarihe kadar taze olmaları. Yani "karar alındı" haberinin yayınlanması ile kararın uygulamaya konulması süreç olarak eş zamanı paylaşmaktadır: Haber okuyorsunuz; aynı güncellikte olay tatbik ediliyor. Tabii ne kadar çok karar alınırsa doğru orantılı olarak uygulamaya geçiş süresi o kadar hızlanıyor.

Bu yazı dizisinin son bölümü geçenlerde gazetelerde neşredildi. I. Kordon'un genişletilmesi buna bağlı olarak bir evvelki icraat "Mustafa Kemal Paşa Sahil Bulvarı" ile bağlanması ve dilimizin söylemeye bir türlü varamadığı Gümrük Binasının bu değişim karşısındaki geleceği gündeme gelmiştir.

Keşke bu satırda sesimizi yükseltmek imkanı olsa...

İmar planları yaparak, meydanlar düzenleyerek, yeni formlar yaratarak, şehirleri günün değişen gereksinmelerine göre düzeltmek büyük bir yanıldır. Bu haber dizisinin on yıldan da

eski bir geçmişi vardır. En kötüsü halen aynı yanlış üzerinde kararların alınmaya devam edilmesi...

Bir zaman diliminden başlıyorum...

Elbetteki kaynakların yardımıyla daha gerilere gitmek mümkün. Kronolojik bir iddiada bulunmuyorum. Amacım doğruları yanlışlar üzerinde yorumlamak. Tabii burada en önemli olan ele alınan olayın yürütülen herhangi bir politika ya da yönetimden üstün olması gerekliliğidir. Yaklaşım olarak bunu güdüyorum.

Konak Meydanından bahsetmek istiyorum. Bir yanında Sarıkışla, bir yanında Vali Konağı-Yalı Camiinin bulunduğu; ortasını Saat Kulesinin süslediği bir meydan... İlk haber! Bu meydanın ölçeği değişiyor. Sarıkışla başroldeydi. Bugünkü Doğumevine kadar sınırlarını zorlayan genişlemenin bir başlangıcı...

Konak Meydanı ile Karataş Sementi arasında boş bir alan. Büyük bir belirsizlik. Yeni çözümler, özel çabalar. Bu arada bir proje yarışması gündeme gelir. Dünyanın ve Türkiye'nin sayılı mimarlarının katılımları ile gerçekleşen büyük bir organizasyon.

Cumhuriyet Bulvarı bir evvelki kararın yarasını sarmıştır. Yine aynı görünüme sahip, Basmane Garını Gümrük Binasına en kısa yoldan bağlayan doğrultu olarak Fevzi Paşa Bulvarı... Güzelyalı tarafından gelen trafik; yine Varyant yolu ile burada buluşmakta; bir şekilde yönlerini bulup, Cumhuriyet Bulvarı ile Konak Meydanına ulaşmakta oradan da Gümrük önünde Basmane yönünden gelen trafik ile tekrar düğümlenip I. Kordon, II. Kordon, Basmane yönlerine gidilmektedir. Zaman, yara saran Cumhuriyet Bulvarı'ndan yana çıkmaktaydı. Belediye Sarayı, Atatürk Kültür Merkezi, v.b. binalar bu yarayı daha da belirginleştiriyordu. Saat Kulesi noktasal bir park düzenine oturtuldu. Hani bilirsiniz etrafında oturma banklarının yer aldığı, bir köşesine havuzun şırıldadığı rekreasyon alanları.. Bu arada "İlk Kurşun Anıtı" önemli bir katılım.

Nihayet otobüsler, minibüsler, ve ulaşım....

Muhteşem bir genişleme daha; Büyük bir otobüs, minibüs, ve dolmuş durakları kompleksi= Trafik işaret lambaları, by pass geçişler, yüksek bordür taşları, beşinci tabakası atılan asfalt kaplamaları, benzin istasyonları, teknik bölümler, depolar, tamirhaneler, girişler, çıkışlar...

O sıralar denize doğru yapılan dev bir dolgu olarak düşünülüyor.

Dört bir yanda "Ben neredeyim?" sorusuna cevap veren büyük levhalarda şemalar. Nice cetveller kırılmış, nice kağıtlar pergellerle delinmiştir? Bu genişlemeden Cumhuriyet Bulvarı da payına düşeni almıştır. İki üst geçitin yanı sıra dev yaya geçitleri... Yalı Camiinin bir duvarı Cumhuriyet Bulvarına teğet geçmektedir. Saat Kulesi dairesel Parkının çapı biraz daha ufaldı. Kırmızı ışıktaki karşıya geçmek için yalar artık belli bir mesafe katediyorlar. Artık ölçek büyümüştür. Uçsuz bucaksız bir genişleme potansiyeli farkedilmiştir. Tam bir şantiye alanı Yeni bir HABERİN sırası gelmiştir:

Konak Meydanı düzenleniyor... 1992 Master Planı.

Gerçekleştirme ufkunun çok geniş tutulduğu dev bir proje. Oditoryumlar, gösteri sanat merkezleri, teraslı çarşılar, büyük rekreasyon alanları; yürüme yolları, avlular, inişler, çıkışlar... Hepsi çok güzel. En azından İzmirliye gelecekte ümit vaadediyor. Bu arada yine yeni umutlara dayanak çıkan bir proje daha gündemde: Mustafa Kemal Paşa Sahil Bulvarı... Koca bir dağın yarısı bu sahile taşınıyor. Tıpkı bir piramit inşa eder gibi.

Bu serüven Üçkuyulardan başlatıldı. Hiç kimse olayın farkında da değildi. Güncel olan; "Acaba bu yol biter mi ya da bu çile kaç sene sürer?" gibi yaklaşımları. Aylar birbirini kovalar ve ilk engele çarpılır: Otobüs durakları ve iskele... Zamanın yönetimi "Master Planda" tüm vasıtaları alttan geçirmeyi onaylamış, değişen yönetim ekonomik zorluklarla bu gelişme yayaları alttan arabaları üstten geçirmeyi planlaya-

rak katkıda bulunmuştur. Böylece Mustafa Kemal Paşa Sahil Bulvarının yol kotu oldukça yükselmiştir. Bir zamanlar denize açılan Konak Meydanı bugün denizi görememektedir. Otobüs duraklarına gelince; orada da büyük geometrik endişeler ve ince hesaplar birbirini kovalamıştır. Sonuçta Konak Meydanı; süreç içindeki uzantıları ile beraber dev bir lego oyun sahasına dönüşmüştür. Bu oyun Dolgu Olayının Cumhuriyet Bulvarı ile benzeş kararların sonucu yaratılan Fevzi Paşa Bulvarının önlerine ulaşmaya kadar sürdürüldü. Gazetelerde haberlerin, spekülasyonların ardı arkası kesilmiyordu. Nihayet karar açıklandı:

Mustafa Kemal Paşa Sahil Bulvarı ile Fevzi Paşa Bulvarı bağlanacaktır. Cumhuriyet Bulvarı ise kapanacaktır... Basmane Garını Gümrük Binasına bağlayan en kısa yol gibi yıllar önce alınan yanlış bir karar, günümüzün en önemli güç gösterisini sona erdiriyordu. Olacak şey miydi bu? Üstelik onlarca yönetimin seçim yatırımlarını yaptığı, bu kadar emek, para sarfedilip sabahlara kadar aydınlatılan Cumhuriyet Bulvarı ortadan kaldırılmıştı. Yine bu bulvar iradesinde peşi sıra dizilen dev kamu binaları.... Hepsi varlıklarına neden olan unsurun bir kalemde yok oluşuna tanık oldular.

Günün gereksinmelerine karşılık vermek için form yaratma endişesinin yıllardır sürdürüldüğü bu alan meğer çok basit bir peyzaj mimarlığı sorunumuş...

İzmirli için "DEĞİŞİM" artık hayatın bir parçası olmuştur. Herkes bir sonraki icraatın kararını sabırsızlıkla bekler hale gelmiştir.

Artık semtlerin, binaların, sokakların fiziki varlığı ifadelerini yitirmiştir. Adının park ya da bahçe olması, meydanlar, kaldırımlar, şehir mobilyaları toplumsal bağlanma aracı, bir kültür nesnesi olmaktan çıkmıştır. Öyle ya da böyle olmaları ne bir dirence ne de bir fikir birliğine yol açıyor. Bu kayıtsızlık, bu tarihsiz, geleceksiz değişim Türkiye'de Teşvik ediliyor: I. Kordonun genişletilmesi ve Gümrük Binası gibi; hatırlamak için çok kısa ve yüzeysel olarak yazdığım bu kararla-

rın sürecin hepsinde hep aynı soru bilinç altını meşgul etmekteydi. Büyük bir bölümünün gerçekleştirilmesine rağmen: akılları bu kadar meşgul eden bu sorun nasıl çözümlenecektir? Karar kesin ve yerindedir: Bu kadar yatırımı bu kadar beklentiye köstekleyen tek engel o mu kaldı?

YIKIN!

İzmir'in bunca yıllık sorunlarını yaratan kararların faturası Gümrük Binasına kesilmiştir.

Şu sokağı şu bulvara yeğ tutmak, şu binayı alıp buraya taşımak, bu kitleyi biraz geriye çekmek, şu yolu iki şerit daha genişletmek, burayı park yapmak, o ağacı alıp buraya dikmek hepsi aynı varoluş düşüncesi...

Düşünüyorum; öyle ise doğru. Yanlış. Söz istiyorum...

"İnsanın çevresi ile bağlarının gerçek bağlar haline getirmenin yolları nelerdir?" Bile bile lades! Yazmamanın doğru, cevap vermemenin yanlış olduğu bir ortama sürükleniyorum.

Niye bazı doğruları yanlışlarla kaniştirmek gereklidir? Burada doğru yön yanlış bina gibi bir yorumu ele almak ne kadar doğru? Eksilen, yitip giden, çürüyün ve parçalanırlar... Bilinçsizce cazibesine kapılınan bir değişim... Bu değişim ortamında yitirilip giden aslında toplumsal bilinç birliğidir. Her köşesi özel bir irakin, bir büyük duyarlılığın yansıması olması gereken şehir bir kargaşa alanına dönüşmüştür.

İzmirli çevresinden soyutlandırılmıştır. Kimliksiz bir çevrede yaşamaya zorlanmaktadır. Hep birlikte katlanıyoruz! Koskoca Gümrük Binası, önce bir bölümü yasaklandı: Girilmez, Zaman içinde Balıkhaneye oldu. Kararlar birbirini kovaladı. İzmir'de yer yerinden oynadı. Önce belediye otobüslerinin, daha sonra diğer otoların da kullanabildiği bir park yeri oldu. İzmirliye aidiyet duygularını yitiren bu kararları kınıyorum. İzmir'de kentsel çevre bilinci açıklanamaz hale gelmiştir. Form belirleyen kararların kapsamı yetersiz kalmıştır. Çaresizlik, yetersizliğin sonuçlarını sertleştirmiştir. Sonuç olarak formu dar bir kentsel çevrede, fonksiyonların kapsamı çok sıkı şekilde uydurulmaya çalışılmaktadır. İşte Cumhuriyet Bulvarının teğet geçtiği Yalı Camii. Noktasal park düzenine gömdüğümüz Saat Kulesi. Dev Kamu binaları arasına hapsettiğimiz Vali Konağı. Zaten farkında olmadığımız, dev bir katlı otoparkın arkasına sakladığımız Roma Devri Devlet Agorası. Hangisi

alınan kararlara karşı çıktı? Hangisi yapılanlara izin vermedi?

İZMİRLİLERİN, ÇEVRELERİYLE; BİLİNÇLİ, YÜKSEK KÜLTÜR DÜZEYİNDE İLİŞKİ KURMAYA HAKLARI VARDIR!

Bu cümle bir slogandır! Bu slogan her fırsatta konu edilmelidir.

Bazı gerçeklerden bahsedip, amacın bu gerçeklerin bir sonraki nesle aktarılması olan bir yaşamı ortaya koymak gerekmiştir. Bu yaşamı felsefi bir temelden hareket ederek açıklamaya çalışalım:

- Bir yaşam...
- Belli bir süreç sözkonusu...
- Bu süreç içinde insanın varoluşu...
- İçgüdülerle...
- Ailesinin yanında büyümesi...
- Tanımayı; farkına varmayı öğrenmek...
- Bir yardım var mı? "Yok" demek idealist bir yaklaşım.
- Sonuçta o süreç içinde bir yerde farkına varıyor.
- Çevre ve o çevre içinde kendisinin farkına varıyor.
- Daha evvelden olması gerekliliğini düşünmediği kendisini tanımlama devreye giriyor.
- Bir anda çevre ve kendi içi ile ortaya çıkan bilinç:
Varlığın farkına varıyor!
- O yaşam süreci içindeki "çevre" tanımında varlığın farkına varan tabii ki, "Tek olma duygusu" söylemi...
- Bu süreç, bu varoluşun sorumluluğunu taşıyacak "Tek" haline geliyor.
- Bu sorumluluk, insanın tanımlamaya çalıştığı "Vastını" beraberinde kazandırıyor.
- Dolayısıyla "süreç", insanın bu sorumluluğun farkında olduğu bir yaşam haline getiriyor.
- Süreç artık bu yaşamda ortaya çıkan tüm ipuçları ve birlikteliğinde habere ulaştıran bilgilerin sorumluluğunu yüklenmiştir.

Zaman akıp gitmektedir. Her süreç kendi sorumluluğu dahilindekileri zamana kazımak zorundadır. Yoksa süreçler, bilinçler, en önemlisi yaşamlar boşlukta yok olup gidecektir. Sonsuza akış içinde değişim ve dönüşümleri önleyemeyiz. Her değişimin kendine özgü yaşama biçimi, değer ve kültür oluşturduğu kesindir. Buna karşılık genelde yaşam ve kültür süreklidir. Bu nedenle geçmiş ile olan bağları koparamayız ve geçmişin etkilerini istesek de silemeyiz. Değişim ve dönüşümler her zaman, her yerde yaşama biçimi ve kültürlerle birlikte bütün olmuştur. Ama geçmişle olan bağların, kökten kopa-

rilmasına yönelik davranışlar sürekliliklerini koruyamamışlardır. İşte tam bu sırada "mimarlık" devreye giriyor. Bu süreklilik içinde; en dar anlamda, yaşam süreci olarak tanımlayabildiğimiz kalcılık! Mimarîye, plastik, artistik değerlerle birlikte toplumsal değerleri de kazandırmamız gerekmektedir. Toplumsal değerlerle ya da gereksinmelerle zamana kazınan her mimari ögede bir kalcılık ifadesi mevcuttur. Bu yaklaşımla, bir üst anlatım olarak bir sokak için "yanlış-doğru" ifade hakkını elde ediyorum. Tarihi süreç içerisinde yanlışlar varsa, bu tutum tarihi bir sürecin bir bölümünü yok etmek değil; o bölümün tarihin gerçek süreç içerisinde tam gerektiği yerde oturtulmasıdır diye açıklayabilirim.

1992 yılı toplumsal bilinç birikimiyle bir karar alınıyor. Doğanın bütün imkanları zorlanıyor. İzmir zorlanıyor. Günün gereksinmelerinin doğurduğu bütün bu kararlar; İzmir'in yıllardır seziliğini koruduğu, bütün olup bitenin sessizce izlendiği bir yerde düğümleşmiştir.

Düşünün bir kez! 20.yüzyıl sonları Türkiye'sinin ütopyalarını kat kat aşan bir kalcılık! Bugünün düşüncelerini, beklentilerini, gerçekleştirildiği zaman itibarıyla metrelerce uzağında bir formlandırma iradesi... Günümüzün bu tarihsiz geleceksiz kararları karşısında Gümrük Binasını düşünüyorum.

Kemeraltı Çarşısı eskiden bir limandı. Hinterland Yolunu günümüze kadar taşıyabilen doğal bir kurgu olarak muhteşem bir ticaret limanı. Doğal bir dolgu süreci sözkonusu... Bu süreç karşısında gelişim içinde bir çevre bilinci... Kararlarını doğanın doğal sınırlarında arayan toplumsal bilinç birliği... Kemeraltında limanın içi dolmuştur.

Tıpkı bugün olduğu gibi, gerçekleştirmeye ufukunun çok geniş tutulduğu, günün gereksinmeleri ile ortaya çıkan kararların o gün içinde geçerli olduğu bir ortam... Üstelik bu dolgu süreci içinde savaşlar, yağmalar, doğal afetler de sözkonusuydu. Fakat süreç içindeki kararlar ve bunların uygulanışında bugünden farklı olan bir olgu vardı. Hiç bir yönetim, savaş, doğal afet dinlemeyen ve bunlar karşısında dayanıksız kalmayan bu olgu "çevre bilincidir."

Gümrük Binası o günlerden bize kalan son ipucudur. Denize doğru metrelerce uzayan bir formlandırma iradesinden bahsediyorum. İnce uzun bir form. Asıl önemli olan bu formun boyutlarından çok, bu formun oluşuş nedenini ortaya çıkaran mekan etmenleri ve bunları yorumlayan karar-

ların oluşturduğu çevre bilincidir.

- 19. yüzyılda yapılan Gümrük Binası,
- Yine limanın dolgu süreci içinde inşa edilen Çakaloğlu Han,
- Kızlarağası Han, yanındaki Bakır Bedesteni ve Rodos Şövalyelerinin yaptığı Liman Kalesi,
- Roma Devri Ticaret Agorası,
- Kanuni Devrinde yapılan Şadırvan-ı Naltı Camii,
- Roma Devrine ait, kalıntılarıyla bugün de birlikte yaşadığımız Devlet Agorası, ile birbirine tarihi süreç içinde saygı duymuş bir bilinci aktarıyorum! Bu bilinci, Gümrük Binası olarak bahsettiğimiz formu, boyutları konumu ve hatta kapılarıyla hiçbir devir, yönetim, gözetmeden gözler önüne seriyorum.

1992 yılında günün gereksinmelerine karşılık vermek amacıyla alınan hiçbir dayanağı olmayan kararlara soruyorum:

- Gümrük Binasının konumunu ortaya koyan mekan etmenlerini açıklayabilir misiniz?
- Gümrük Binasını, sonsuz dolgu imkanları içinde boyutlarını belirleyen formlandırma iradesinin kaynağı nedir?
- Gümrük Binasına yapılan ek binanın sınırlarını belirleyen mekan etmenleri nelerdir?
- Gümrük Binasının yanındaki rıhtım Yolunun boyutları, yönü itibarıyla tarih içindeki hangi beklentileri simgelemektedir?

Bu sorular bazı gerçeklerden kaynaklanıyor. Amacın bu gerçeklerin bir sonraki nesle aktarılması olan bir yaşamdan kaynaklanıyor. Bence İzmir'de alınan ve alınacak kararları bu yaklaşımla değerlendirmeliyiz. Yoksa Mustafa Kemal Paşa Sahil Bulvarı ile Fevzi Paşa Bulvarını bağlama kararını gerektiren günün gereksinmeleri karşısında, tarih içinde İzmir'i bugünlere getiren çevre bilincini, 19. yüzyılda yapılan Gümrük Binasının oluşuş nedeni mekan etmenlerin de gizlenmiş ipuçlarını aramaya ve bunların sentezi ile bir proje hakkında "yanlış-doğru" sonsuzluğunda taraf tutmaya hakkımız olamaz!

Gerçeği daha yakından tartarak, geçmişin ve bugünün birlikte değerlendirilmesi; geçmişin, anın ve geleceğin iç içe yoğurulması olayını önemsemeliyiz, Bu olay karşısında soyunmaya değer gelecekle sezinlemeliyiz. Aslında hepsi kendi sürecinde olgunlaşan kararlar?

Yine de yazmamanın doğru, cevap vermemenin yanlışlıkları!..... □

Kazıklı Yol... Dolgu Yol - Kordonyolu - Hızlı Yol - Hız Yolu

ÖYKÜSÜ

Kazıklı yol, İzmir kent halkının gündemine 1991 yılı ortalarında gazetelerde yayınlanan bir resim ve, 1 Kordona kazıklı yol yapılacağı şekliyle yayınlanan bir haberle gelmiştir. Mimarlar Odası'nın konuyu ilgili yerlerden özellikle Belediyeden araştırması sonucunda; yolun, Karayolları Bölge Müdürlüğüne hazırlanıp projelendirildiği ortaya çıkmış, Karayolları ise projenin Temelsu İnşaat firmasına yaptırılmış olduğu ve yolun Bayındır İnşaat A.Ş.'ye ihale edildiği (eksiltmeye çıkarılmadan, ek iş olarak verildiği) bilgisini vermiştir. Konu gündemdeki yerini korurken İzmir Valisi Sayın Kutlu Aktaş ile yapılan görüşmede, bilgilendirme ihtiyacı olduğundan hareketle Oda'mız ilgililerine Sayın Vali Kutlu Aktaş'ın talebi ile Karayolları Bölge Müdürlüğünde bir brifing verilmiştir. Brifingde düşünülen yolun projelerinin henüz tamamlanmadığı ve tamamlandığı zaman daha geniş bilgilendirmenin yapılacağı söylenmiş ve süreç işlemeye başlamıştır. Proje çalışmalarının sürdüğü bilinen bir dönemde, Büyükşehir Belediye Başkanlığından, İzmir'deki meslek odalarının çağrılı olduğu bir toplantı talebi gelmiş ve Mimarlar Odası da bu toplantıya katılmıştır.

Toplantıya bizzat Büyükşehir Belediye Başkanı sayın Yüksel Çakmur başkanlık etmiş ve gündeme gelen yoldan kesinlikle bu aşamaya kadar Belediye'nin bilgisinin olmadığı, bu yolun yapılmasının söylendiği gibi, bir kişinin talebiyle olmasının son derece yanlış olduğunu belirtmiştir. "Meslek Odaları'nın bu toplantıya bu yol konusunda Belediyeye görüş bildirsinler diye çağırıldı. Bu toplantılardan çıkacak sonuca kesinlikle saygılı olacağız, Meslek Odalarının kararı ne olursa, Belediye olarak ona uyacağız." demiştir.

Bu toplantıda alınan, 18.11.1991 tarihinde başka bir toplantı yapılması kararı uyarınca yine Büyükşehir Belediyesinde yukarıdaki tarihte Belediye teknokratlarının, Karayollarının, Bayındır İnşaat Firmasının, Temelsu Firmasının, İl Trafik Müdürlüğünün, Mimarlar, İnşaat Mühendisleri, Şehir Plancıları, Harita Mühendisleri Odalarının katıldığı ikinci bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda, hazırlanan projenin ve hazırlanan maketlerin ortaya

konmasıyla, ilgili meslek odaları ilk kez ne yapılmak istendiği hakkında biraz geniş bilgi sahibi olabilmıştır. Ancak bu toplantı sırasında ilgili bütün Meslek Odalarının ortak görüşü olarak hazırlanan projelerin ve raporların meslek odalarına verilmesi ve onlar üzerinde hazırlayacakları görüşlerini Belediye'ye bildirebilecekleri kararı ortaya çıkmıştır. Yine bu toplantının kısıtlı süresi içinde gerekli ön eleştirilerini de dile getirmişler, proje ve raporları istemişlerdir. Karayolları ve yapımcı firma yetkililer ise, yolla ilgili proje ve çevre uyum raporlarının ilgili genel müdürlüğün onayına sunulduğu onaydan geldikten sonra ancak meslek odalarına bilgi için verilebileceğini (Belediye de verilmesi gerektiğini belirtmiş) söylemişlerdir.

Bu toplantının sonunda, meslek odaları ve Oda'mız Belediye'den bilgi beklerken, yine basında yolun projesinin ve maketlerinin fotoğrafları yayınlanmış ve duyurulmuştur. Yayını izleyen günlerde Mimarlar Odası Belediye ve Karayolları Bölge Müdürlüğüne önceki toplantıların da kararı olarak, son gelişmeler, bilgi ve projelerin ne durumda olduğunu soran ve talep eden bir yazı yazmış ve sonucu izlemiştir. Karayolları Bölge Müdürlüğü'nün 28.2.1992 tarihli cevabı yazısında, Meslek Odalarında da birer takım vermek üzere rapor ve projelerin Belediyeye teslim edildiğini bildiren bir açıklamada bulunulmuştur.

Mimarlar Odası bu yazıya dayanarak ve ek olarak düzenleyerek, Büyükşehir Belediyesine yeniden bir yazı yazmış ve Karayollarına Meslek Odalarına iletilmek üzere Belediyeye verilen Kazıklı Yol proje ve raporlarının verilmesini talep eden bir yazı yazmış ancak okuduğunuz bu yazının yayınlandığı güne kadar belediyeden her iki talebimize de hiç bir yanıt alamamıştır. Ta ki 25 Mart 1992 tarihinde paket postanesi ile İl Koordinasyon Kuruluna bir takım proje ve rapor gönderilmiş olup, Mimarlar Odasının konudan bilgisi 30 Mart 1992 tarihinde olabilmıştır. Şeffaf Belediye, katılımcı belediyeçilik örneği ve sloganıyla yönetime gelen sayın ilgililer henüz resmi yazılarımıza yanıt vermemiş ve yukarıda açıklandığı gibi, son derece kapalı ve saklı kararlar üretmeye devam etmişlerdir. Kent yöneticilerinin icraatlarında açık olma-

Fotoğraf : Mehmet REİSOĞLU

Bakan, Kordonyolu'nu istemiyor

Belediye Meclisi'nin önceki gece onayladığı projeyi, Bakan Kumbarcabası desteklemedi

İl İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

İlçe Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

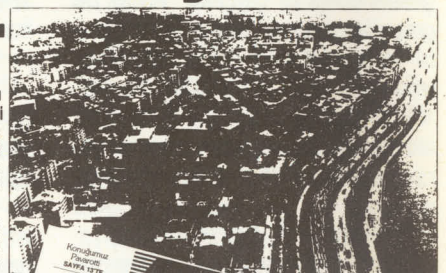
Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

Belediye Başkanı Çakmur, İzmir'de meslek kuruluşları ve kamuoyunda tartışmaya neden olan Kordonyolu Projesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ŞHP grubunun tereddütüne, İmar Komisyonu'nun "Sorumluluk kabul etmiyor" diyecek tepisi karşısında oturma masasına oturmuş Çakmur'un belediye başkanlığına davet edildi.

ları, kararları Kamuoyunun bilgisine sunarak almaları gerçek demokrasi- nin en vazgeçilmez kuralıdır.

Gelişmeler bu seyiri izlerken yine Belediyede, Meslek Odalarının dışın- da birçok kurum ve kişinin çağrılı ol- duğu bir dizi bilgilendirici brifing (yo- lun yapılması gerekliliğinin vurgulan- dığını öğrenebildiğimiz) yapılmakta- dır. Ancak, Meslek odalarının bu denli kent sorunlarından uzak tutulmaya ve gerekli bilgi akışının önlenmeye çalışılmasının, hangi tutarlı gerekçe- ye dayandırılabilceği de ayrıca dü- şündürücüdür.

KENT PLANLAMASINDA KAZIKLI YOL....

Kazıklı yolun yapılma gerekçeleri ve hangi kent sorunlarına çözüm ge- tireceği ilgililerince şöyle ortaya kon- maktadır.

1-Kent içinde tıkanan trafiği rahatlatmak :

Yapılması düşünülen yolun, orta- ya konan bütün alternatifleri ve tercih edilen dolgu yol, kent içi trafiğine sa- dece iki noktada, Fevzipaşa ve Gazi Bulvarlarının köprülü kavşakla bağ- lanması dışında hiçbir şekilde, çözü- cü ya da rahatlatıcı etki yapamaya- caktır. Hatta hızlı yol olacağı sebe- biyle bağlantıların yapılması zaten projelendirenlerce de hiçbir şekilde düşünülmemiştir. İzmir kenti trafiği- nin, kent içinde tıkanıp ancak bu tı- kanıklığa planlama eksiklerinin de se- bebi olduğu ve ileriki yıllarda iyice dü- ğümleneceği bir gerçektir. Ancak bu gerçeğin çözümü, Ulaşım master pla- nı ve planda tercih edilen ulaşım sis- temlerinin dışında bir kabul olamaz. Yapılacak olan dolgu yol sadece bir ekleme uygulamasından öteye bir ya- rar getirmeyecektir ve kent içi trafiği- ne somut bir yarar sağlamayacaktır. Çeşmeden gelip, Bornova - Karşıya- ka yönüne hizmet edecekse kent içi trafiğine çözüm getirici bir katkısı hiç

olmayacaktır.

2-Tıkanan 1. Kordonu açmak ve Yeşil alan kazanmak:

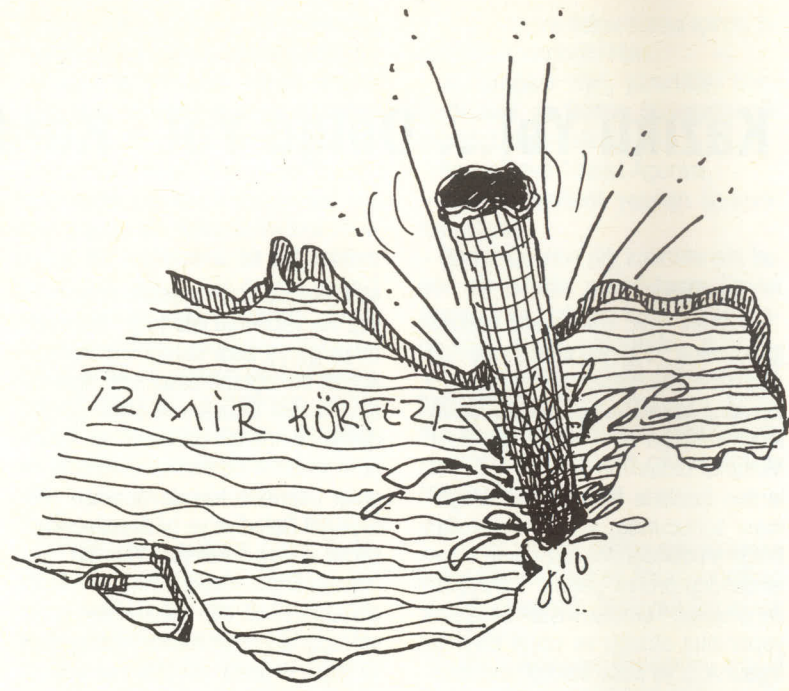
Kordon'da trafiğin tıkanıp ve Kordon'un, dokuz katlı yapılarla dol- durularak yeşilden mahrum edildiği ve yapılacak yolla bu hatanın da gi- derileceğini söylenmektedir. Planla- nan yol 2 X 3 şeritli bir hız yoludur. Kazanılacak hangi yeşil alanı, bu hız yolunu, viadük ve kavşakları aşarak yeşili kaç kişinin kullanabileceği, hat- ta buna ihtiyaç duyacağını söylemek mümkündür? Bu söylenenin en çarpı- cı örneği, Bayraklı önündeki Altın yol ile deniz arasında yaratılan yeşil ala- nın ve Mustafa Kemal Sahil Bulvarı- nın deniz kıyısındaki kesiminin, insan- ların kullanımından ne kadar uzak ol- duğu ve veya ulaşımı için insanların nasıl cambazlıklar yaptığının izlen- mesi ile ortaya konabilir. Kaldı ki hızlı yolun kenarında elde edilen yeşil alan parçacıklarının rekreasyon ama- cı ile kullanılması mümkün olamaya- caktır.

Dile getirildiği şekliyle, coğrafi olarak da, İzmir'in ünlü imbatı trafiğin en yoğun olduğu pik saatlerde 2x3 şeritli yolun eksoz gazlarını da ketin iyice içlerine iletecek ve yaratılan gü- rültü ve çevre kirliliğinin daha etkin olmasına yol açacaktır.

Geçmişte yapılmış olan Kor- don'un sekiz, dokuz katlı yapılarla ta- mamen doldurulması bir hatadır. Bu hatanın bu yolun yapılmasıyla gideri- leceğini düşünmek, ileride giderilme- si daha zor hatta olanaksız bir başka hata ve yanlış olacaktır.

3-Çeşme - Üçkuyular yönün- den gelen trafiği, kent içine sok- madan Karşıyaka - Bornova yönüne ulaştırmak :

Çeşme, Üçkuyular yönünden ge- len trafiği kent içine sokmadan, Bor- nova-Karşıyaka yönüne ulaştırma ge- rekçesi ise, (şekil 1'de) görüleceği gi-

TUFAN

bi, zaten yapılmakta olan bir çevre yolunun varlığı nedeni ile gerçekçi değildir. Oysa çevre yolu olarak plan- lanan güzergah amacına uygun ve yeterli fonksiyona sahiptir. Yapılması düşünülen Kazıklı Yol bir rahatlatıcı olan çevre yoluna bir alternatif oluşturu- caktır ve kısıtlılığı sebebiyle de trafiği çekecek ve uzak olmayan bir gele- cekte tıkanacaktır.

4-İzmir'e ayrılan belirli bir parasal kaynağı kullanmak :

Belirtildiği gibi, bu yol için bir fi- nans ayrılırsa ve kullanılması zor- runlu ise, açıklanan bir dolu sakınca- ya rağmen bu yol kullanılmamalı, da- ha yararlı ve önemli olan kent içi köp- rülü kavşaklara aktarılmalı ya da ya- pılmakta olan çevre yolunun bir an önce tamamlanmasında kullanılmalı- dır.

Körfezin temizlenmesinde kulla- nılması önerilmeli ve araştırılmalıdır. Yukarıda açıklanan gelişme ve açıklama- lar ışığında bu yolun yapılması ile oluşacak şu yanlışlardan kurtulu- namayacaktır.

KAZIKLI - DOLGULU - HIZLI YOLUN, HIZ YOLUNUN SAKINCALARI

a Yoğun çevre trafiğini kent içine çekecek olması,

b. Kentin ve kentlinin denizle olan ilişkisini kesecek olması,

(Mustafa Kemal sahil yolunun hızlı yol olması sebebiyle, kentli ile deniz ilişkisinde yarattığı olumsuz-

luk)

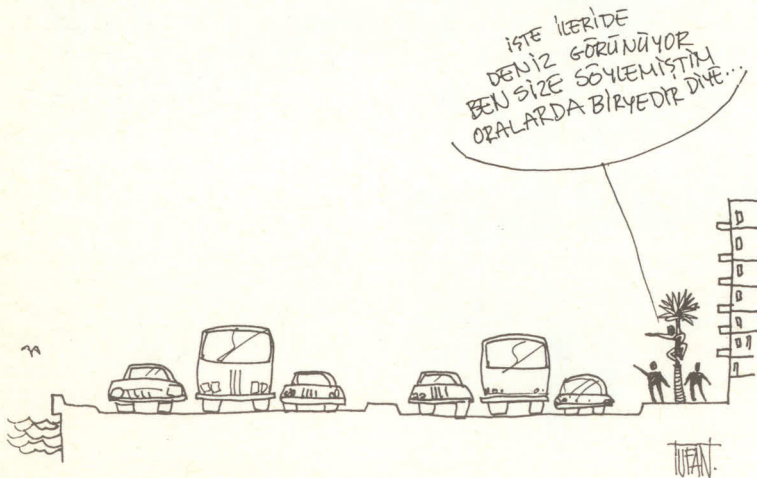
c. Körfezden, kent içi ulaşım ola- rak yararlanmayı zorlaştıracak olma- sı. İskeleler insanlardan, yerleşimlen- den, çarşı ve iş merkezlerinden uzaklaşmaktalar ve daha da uzakla- şacaklar.

d. İzmir'in kent kimliğini oluşturan ve ne yazık ki geriye pek azı kalabil- miş tarihi önemi olan değerli yapıları, tarihi gümrük depoları (Balık hali), Pasaport iskelesi, Kordonboyunu yok edecek olması

e. Körfezi doldurup, daraltarak körfez kirliliğine bir ivme verecek ol- ması. Oysa İzmir körfezi kıyı hattı art- tık sabitlenmelidir. Doldurarak alan kazanma işlemlerine son verilmelidir. Doldurma bir yana artık körfeze bir taş bile atılmasına engel olunmalıdır. Zaten karşılıklı kıyılardan doldura dol- dura kirlilik iyice ortaya çıkarılmakta- dır.

f. Geniş kesiti dolgu- Kazıklı yol, yoğun trafiği çekecek ve bu trafiğin hızlı akışını teşvik edecek ve bir hız yolu olacaktır. Kent içi trafiğine bağ- lantı noktalarındaki sorunlarıyla, trafik emniyet ve gürültüsü, çevre kirliliği ve kent estetiği açılarından büyük so- runlar doğurması söz konusu olacak- tır.

Sonuç olarak, söz konusu kazıklı dolgulu hız yolunun, ifade edilen ge- gerekçelerini karşılamadığı gibi İzmir kentine büyük zararlar da vereceği bir gerçektir. Buna kimsenin hakkı yoktur. □

TUFAN

Kordon Yolu Hakkında Hukuki Görüş

Av.Noyan ÖZKAN

KRONOLOJİK GELİŞİM

Kamuoyunda "kazıklı yol" olarak bilinen kordon yolunun Karayolları Genel Müdürlüğüne göre proje adı; "İzmir-Urla-Çeşme Otoyolu-0+000-7+200 Konak Meydanı-İkiztepe Kavşağı ve Halkapınar Kavşağı-Konak Meydanı"dır.

Karayolları 2.Bölge Müdürlüğü'nün 20/1/1992 gün ve 276/1725 sayılı yazısına göre; "İzmir-Çevre Yolu-Aydın Otoyolu yapımı Kutlutaş tarafından sürdürülmekte olup, çevre yolunun Bornova Işıktepe-Buca-Karabağlar bağlantıları bitmek üzeredir. Bunun dışında İzmir-Urla Otoyolunun bir bağlantısı olarak yapımı planlanan Halkapınar Kavşağı-Konak Meydanı-Mustafa Kemalpaşa Bulvarı-Ikiztepe Kavşağı güzergahının yapımı için 5/4/1991 tarihinde Bayındır İnşaat A.Ş. ile ek bir sözleşme yapılmıştır."

Bayındır İnşaat A.Ş., Erer A.Ş., Temelsu A.Ş. ve Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından 18/10/1991'de "Çevre Uyum Raporu", 30/12/1991'de "Kültür ve Tabiat Varlıkları Raporu" hazırlanmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından 25/4/1992 günü düzenlenen halka açık "bilgilendirme toplantısı"nda 4 bölümden oluşan "İzmir Kent İçi Geçiş Projesi" nin uygulamaya koyulacağı açıklanmıştır. Anılan projeye göre, 1.Kordon'a paralel olarak üç gidiş ve üç gelişten oluşan "Kordon Dolgu Yolu" yapılabilmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclisi, 9/4/1992 günlü kararıyla, anılan yol güzergahına ait 1/5000 lik imar planı değişikliğini tasdik etmiştir.

MEVZUAT KARŞISINDA DURUM

3194 SAYILI İMAR KANUNU

Yasanın 1.ci (amaç) maddesine göre; "Bu kanun, yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla" düzenlenmiştir. Yasanın 8.ci maddesine göre; "Onaylanmış nazım ve uygu-

lama imar planlarında yapılacak değişiklikler Belediye Meclisince onaylanarak yürürlüğe girer. Bu planlar onay tarihinden itibaren belediye başkanlığınca tesbit edilen ilan yerlerinde bir ay süre ile ilan edilir. Bir aylık ilan süresi içinde planlara itiraz edilebilir. Belediye Başkanlığınca belediye meclisine gönderilen itirazlar ve planları belediye meclisi 15 gün içinde inceleyerek kesin karara bağlar."

İMAR PLANI YAPILMASI VE DEĞİŞİKLİKLERİNE AİT ESASLARA DAİR YÖNETMELİK

Bu yönetmeliğin 1.maddesine göre, amaç, insan, toplum, çevre münasebetlerinde kişi ve aile mutluluğu ile toplum hayatını yakından etkileyen fiziksel çevreyi sağlıklı bir yapıya kavuşturmaktır. Yönetmeliğin 21.ci maddesi uyarınca, plan değişiklikleri zorunluluk olmadıkça yapılmaz ve planda durumu değişecek olan sosyal ve teknik altyapı alanındaki tesisi gerçekleştirecek ilgili yatırımcı Bakanlık ve kuruluşların görüşü alınacaktır. Madde 23/5'e göre; imar planı içinde kalan karayolları Genel Müdürlüğü'nden alınacak görüşe uyulur. Yönetmeliğin ekinde; otoyollar, kentsel teknik altyapı başlığı altında sınıflandırılmıştır.

3621 SAYILI KIYI KANUNU

Yasanın 1.ci (amaç) maddesine göre; "Bu kanun, deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözetenek koruma ve toplum yararlanmasına açık, kamu yararına kullanma esaslarını tesbit etmek amacıyla düzenlenmiştir."

Yasanın 6.ci maddesine göre; "Kıyı herkesin eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açık olup, buralarda hiçbir yapı yapılamaz..kıyılara moloz, toprak, curuf, çöp gibi kirlenme etkisi olan atık ve artıklar dökülemez.. Uygulama imar planı kararıyla iskele, liman, barınak, dalyan..gibi kıyının kamu yararına kullanımı ve kıyıyı korumak amacıyla yönelik alt yapı ve tesisler, yapılabilir." Yasanın 7.ci maddesine göre; "kamu yararının gerektirdiği hallerde, uygulama imar planı kararı ile deniz, göl ve akarsu-

larda ekolojik özellikler dikkate alınarak doldurma ve kurutma suretiyle arazi elde edilebilir." Bu gibi yerlerde Valilik görüşü Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na gönderilir. Plan değişikliği Bakanlık tarafından tasdik edilir. Yasaya uymayanlar hakkında para cezası ve idari cezalar mevcuttur.

KIYI KANUNUNUN UYGULANMASINA DAİR YÖNETMELİK

Yönetmeliğin 4.cü maddesine göre; sosyal ve teknik altyapı tesisleri: Kıyılarda sağlıklı bir çevre oluşturmak amacı ile yapılması gereken yol, meydan, park, çocuk bahçeleri, yeşil alan ve açık otoparklardır.

5.ci maddeye göre; Kıyılara moloz, toprak, curuf ve çöp gibi kirlenme etkisi olan atık ve artıklar dökülemez. Ayrıca Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği hükümleri de geçerlidir. 1380 sayılı Sü Ürünleri Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu ve aynı kanun gereğince çıkarılan yönetmelik hükümleri de geçerlidir. 14.cü maddeye göre; planların hazırlanması, incelenmesi ve doldurma ve kurutma işleminin gerçekleştirilmesi aşamalarında, ekolojik dengenin korunması deniz, tabii ve suni göl ve akarsularla bunların çevrelerinin ve bu çevredeki canlı hayatın olumsuz etkilenmemesi esastır.

2872 SAYILI ÇEVRE KANUNU

Madde 3/A; "Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi gerek ve tüzel kişilerle vatandaşların görevi olup, bunlar bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler."

Madde 10, "Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir "Çevresel Etki Değerlendirme Raporu" hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler gözönünde bulundularak çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir."

Madde 14; "Kişilerin huzur ve sükununu, beden ve ruh sağlığını

bozacak şekilde yönetmelikte belirlenen standartlar üzerinde gürültü çıkarılması yasaktır."

Madde 30; "Çevreyi kirlenme veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan gerçek ve tüzel kişiler idari makamlara başvurarak bu faaliyetin durdurulmasını isteyebilirler."

SU KİRLİLİĞİ KONTROL YÖNETMELİĞİ

Madde 2; Koy ve körfezler; açık denizle kütleli su alış verişinin boğaz veya daha geniş bir açıklık aracılığıyla engellenmiş olarak sağlanabildiği ve kıyı çizgisinin girintili olduğu deniz bölümüdür.

Suların Korunacağı Kirlenme Etkileri Başlığı altındaki 6/F maddesi; "çamur, çöp ve hafriyat atıklarının ve benzeri atıkların boşaltımından oluşan bulanıklık artışı, sığlaşma ve kıyı çizgisi değişimi." kirlenmeye başlıca etken ve problem olarak belirtilmiştir.

Madde 15/11; "Deniz kirlenmelerinin önlenmesi amacıyla düzenlenen ve Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümlerine uyulması mecburidir."

Madde 23; "6.cı maddede belirtilen kirlenme etkileri doğuran her türlü deniz ve kıyı su kullanımı ile boşaltımlar tamamen yasaklanmış veya sınırlandırılmıştır."

GÜRÜLTÜ KONTROL YÖNETMELİĞİ

Madde 7/2; "Kamuya açık yerlerde çalıştırılan motorlu taşıtların çıkardıkları gürültüler, Ek-1 de verilen sınırları aşamaz. Ek-Tablo 3'e göre; Şehir konut alanı (trafik akımına 100 m. uzaklıkta) gürültü sınırı 35-45 dBA'dır. Bu sınır gündüzleri 55 dBA'ya çıkabilir. Şehir konut alanı anayolları, işyerleri (trafik akımına 60 m. uzaklıkta) gürültü sınırı azami 65 dBA'dır."

618 SAYILI LİMANLAR KANUNU

Madde 5; "Limanlar içinde hükümetin tayin ve tahdit ettiği yerlerde deniz kıyısına kazık çakmak, doldur-

mak suretiyle denize tecavüz etmek ve limanların içinde ve deniz üzerinde ..tesis eylemek vayahut herhangi bir suretle limanların genişliğine halel vermek memnudur."

2863 SAYILI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU

Madde 9; "Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında, her çeşit inşai ve fiziki müdahalede bulunmak, bunları yeniden kullanıma açmak veya kullanımlarını değiştirmek yasaktır. Onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, kazı veya benzeri işler inşai ve fiziki müdahale sayılır," Madde 65 uyarınca; "9.cu maddeye aykırı hareket edenler iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

AKDENİZİN KİRLENMEYE KARŞI KORUNMASINA AİT 1976 BARCELONA SÖZLEŞMESİ

(31/10/1980 Gün ve 2328 Sayılı Kanunla Onaylı)

Madde 4; "İşbu sözleşme ve yürürlükte bulunan protokollerinin hükümlerine taraf olanlar, tek tek veya birlikte, Akdeniz Bölgesi'nde deniz çevresinin korunmasını ve daha iyi duruma getirilmesini sağlamak üzere, kirlilikten korunma, kirliliği hafifletme ve kirlilikle mücadele için bütün gerekli önlemleri alırlar."

13 EYLÜL 1985 CENOVA DEKLARASYONU

Madde 17; Akdeniz Eylem Planının ikinci on yılında öncelikle uygulanması gereken bir hedef olarak, kalkınma faaliyetlerinin düzgün olması için çevre etki değerlendirilmesi yapılması gereği, tesbit edilmiştir.

21 KASIM 1990 PARİS ŞARTI

Çevre Altbaşlığından; "Uygulanan politika, proje ve programların çevre üzerindeki etkilerinin halka açıklanmasının yanısıra, çevreyle ilgili toplum bilinci ve eğitiminin geliştirileceği, taahhüt edilmiştir."

16 MAYIS 1990 BERGEN ÇEVRE VE KALKINMA KONFERANSI SONUÇ BİLDİRGESİ

Madde 16/g; "Çevre ve insan sağlığı üzerinde önemli etkileri olabilecek projelerde halkın bilgilendirilmesi ve planlama aşamasında ilgili kişi ve kurumlara danışılması taahhüt edilmiştir."

SONUÇ VE ÖNERİLER

1) İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından "kent içi geçiş projesinin bir aşaması olarak sunulan "Kordon Dolgu Yolu" Karayolları Genel Müdürlüğü denetiminde yapımı devam eden İzmir-Urla-Çeşme Otoyolu'nun kıydan devamıdır.

2) Çağdaş ülkelerde, kentin çehresini değiştirecek böylesine önemli ve birden fazla kurumu ilgilendiren projelerin halka sunulmasından önce ilgili tüm kurumlardan hukuki mütalaa alınması, yasal bir zorunluluktur. Olayımızda ise, Karayolları Genel Müdürlüğü ve Belediyenin ileride çok önemli hukuksal engellerle karşılaşacağı kuvvetle muhtemeldir.

Kıyı Kanunu ve ilgili Yönetmelik, İzmir Kenti Kıyısında otoyol yapımına izin vermiyor. Bu yönde yapılan imar planı değişikliğinin ileride iptal edilmesi olasıdır. İmar planı değişikliğinin kamu yararına, kent planlama ilkelere ve kent estetiğine uygun olması gereklidir. Aksi durumda İdari Yargıya gidildiği takdirde yapılan imar planı değişikliğinin yürütmesinin durdurulması ve iptali mümkündür.

3) Çevre Kanunu, uluslararası sözleşmeler ve ilgili yönetmelikler uyarınca gerekli olan çevre etki değerlendirmesi raporu alınmamıştır. Müteahhit firmalar tarafından ek sözleşmenin yapılmasından 5 ay sonra düzenlenen çevre uyum raporu hiç bir bilimsel araştırma ve temele dayanmayan bir çalışmadır. Otoyolun, kordon boyundaki atık, zehirli gaz, gürültü, peyzaj bozulması gibi etkileri, son derece ciddi ve objektif bir araştırma kurumu veya üniversite tarafından ölçüm istasyonları kurulmak suretiyle, değerlendirilmelidir. Özellikle, Gürültü Kontrol Yönetmeliği'ndeki asgari değerlerin şu anda bile aşıldığı nazarı dikkate alındığında, otoyolun getireceği yoğun gürültünün, korkunç bir gürültü kirlenmesi yaratacağı şimdiden bellidir.

4) Limanlar Kanunu uyarınca, ilgili Ulaştırma Bakanlığı'ndan izin alınması gereklidir. Ancak, mevcut durumla büyük sorunları yaşayan İzmir Limanı için izin verileceği ihtimali çok zayıftır.

5) Kordon Dolgu Yolu Güzergahında bulunan Balık Hali, Eski Gümrük Binası, Pasaport İskelesi, korunması gerekli anıt nitelikleri ile tescilli yapılardır. Otoyolun yapımı ve işletmesi esnasında bu yapılara olası fizik müdahale ve zararların önlenmesi hususu kesinlikle şüphelidir.

6) İzmir Kent içi trafiği sorunu; Kutlutaş'ın yürüttüğü çevre yolunun yapımının tamamlanması, körfez içi vapur taşımacılığının artırılması, toplu ulaşımın ve özellikle raylı sistemin yaşama geçirilmesi ile çözümler. Önemli olan, körfez içi kirliliği önlemek ve bunu daha da arttıracak kıyı dolgularından kaçınmaktır. Aksi durumda, Büyük Kanal Projesi için Dünya Bankasından alınan krediler, "çevre riski faktörü" nedeniyle engellenir. Bilgilerinize sunulur.□

Balık hali

İkiztepe-Konak-Halkapınar Kent İçi Çevre Yoluna İlişkin

Ahmet Tuncay KARAÇORLU *

Sağlıksız kentleşme bir çok sorunu yarattığı gibi bu sorunların sonradan çözümlerini de ya zorlaştırmakta ya da olanaksız kılmaktadır. Bu anlamda böylesi bir kentleşme sistemi ile kentsel sorunları tümüyle çözmek mümkün değildir. Böylesi bir kentleşme sisteminde kısmi çözüm arayışlarında da, üretilen kararlar sonucu her kentsel gelişmenin başka kentsel gelişmeleri etkileyeceği, ondan etkileneceği gözönüne alınmalıdır. Kentsel gelişmelerdeki bu karmaşık etkileşim özelliğinden dolayı, kentsel sorunları parçacı yaklaşımlarla çözmek, bir başka sorunu doğuracak ya da varolan bir sorunu daha da büyütecektir. Bu da bize kentsel sorunların, bu karmaşık etkileşim sürecinde bütünsel yaklaşımlarla ele alınmasını, kararlar üretilmesini ortaya koymaktadır.

Kentimize de, bu bilimsel yaklaşımın dikkate alınmaması sonucu, sağlıksız kentleşmeye çözümler üretilmeye çalışıldığı söylenirken, yeni kentsel sorunlar eklenmiştir.

Bu anlamda İzmir-Urla-Çeşme otoyolunun İkiztepe-Konak-Halkapınar kesimi, oluşumu ve yaratacağı etkiler açısından aynı kaygıları uyandırmaktadır.

Kentimizde, kentsel gelişmenin kontrol olanaklarından birisi olan metropolitan alan nazım planı ve kararları, herşeye rağmen belirli bir bütünsellik taşıdığı için, planda ve kararlarda yapılacak değişikliklerin bu anlamda, nazım plandaki bütünselliği aranmalıdır. Oysa metropolitan alan nazım planı ilke kararlarında kentten içeriye geçen çevre yolu öngörülmektedir.

Her ne kadar projenin kent içi çevre yolu olduğu reddedilsede, güzergah ve yapı itibarıyla bu özelliği taşımaktadır. Kent içinden uzun erişim hedefli trafiğin bu yola çekilecek olması, yolun çevre yolu özelliğini değiştirmektedir.

Bu yol kentimize Çeşme-Urla otoyolundan gelen hızlı trafiği çekecektir. Çeşme-Urla otoyolundan, Bornova-Çiğli güzergahına gidecek olan hızlı trafiğin, öngörülen 60 km'lik diğer çevre yolu yerine, kısa mesafeli olması, yapısı ve güzergahı itibarıyla bu yolu seçeceği açıktır. Bu da kent içine

hızlı trafiğin girmesi, kent içinden gelen trafiğin de eklenerek ortaya çıkacak olan gürültü ve gaz kirliliğini, sahil bandıyla kentin yol ile bölünmesini getirecektir. Oysa hızlı trafik kent içine sokulmamalı kentin dışındaki çevre yollarından sağlanmalıdır. Bu yol yapısı ve güzergahı itibarıyla çevre yolu özelliği taşıyacaktır.

Bu anlamda, bu oluşumu sağlayacak ulaşım kararları alınmalıdır. Bu kararlar alınırken de ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınmalı, böylesi önemli bir kentsel karar gibi kararlarda da kentli bilgilendirilmeli kentsel duyarlılığı motive edilmeli, kentlinin görüşlerine saygı duyulmalı, ilkesel anlamda da bu görüşlerden yönlendirilmelidir.

İkiztepe-Konak-Halkapınar yolu, Mustafa Kemal Sahil Bulvarı ile birleştiğinde güzergahı tamamlayan Gümrük-Alsancak dolgu yolu ve Alsancak-Halkapınar viyadüklü yolundan oluşan bölümleridir.

Bu yolun Gümrük-Alsancak bölümünde getirilen dolgu yol projesi ise az önce belirttiğimiz çevre yolu özelliğinin yanısıra, eski liman ve I.Kordon'daki zaten az olan kıyı kullanımına son verecektir. İzmirli hala I.Kordon ve Eski Liman'ı kullanabilmektedir.

Bu anlamda Gümrük-Alsancak güzergahında yayaların kullanım imkanları genişletilerek, Eski Liman ve I.Kordon'da, yaya kullanımına yönelik kentsel tasarım projeleri geliştirilmelidir. Eski Liman ve I.Kordon'da kıyıda yayaların kullandığı bölümler genişletilerek, peyzaj düzenlemeleriyle kentlinin hizmetine sunulmalıdır.

Projede belirtilen, altı şeritli yoldan sonra oluşturulan kıyı düzenlemesini yayaların ne kadar kullanabileceği açıktır. Hızlı trafik yolları ile yayalara yönelik kıyı kullanımının bir arada olması olanaklı değildir. Hızlı ve yoğun trafik ile yaratılacak gürültü ve gaz kirliliği, kıyıyı kullanacak olan yayaların sağlığını etkileyeceği gibi, altı şeritli yoldan sonra oluştuğu içinde böylesi bir kıyı kullanımının işlevselliğini yerine getirmeside olanaklı olmayacaktır.

Projeye ilişkin bir diğer kaygımız da, kentimizdeki az olan tarihsel mirasımızın örneklerinden ve önemliler-

rinden olan, tarihi gümrük binasının ve pasaport iskelesinin, dolgu yolunu getireceği etkilerle, tahrip olacaktır.

Tarihi değerler, bütünselliği ile ve işlevsel kılınarak korunmalıdır. Oysa dolgu yolu ile tarihi gümrük binasının bir bölümü tahrip olacak, kültür merkezi olarak düşünülen gelecekteki işlevselliğine de olanak kalmayacaktır. Proje raporunda tarihi gümrük binasının 50 metrelik bölümünün yıkılarak projenin gerçekleştirilebileceğini sağlıkları alternatifler sunulmadan belirtilmesi, gümrük hali kompleksinin tahrip edilmeden bu projenin gerçekleştirilemeyeceğinin bir itirafıdır.

Dolgu yolunun tarihi pasaport iskele kompleksinden geçişi ise tarihi iskele binası ile iskeleye ait diğer binanın ortasından iskele bekleme sundurmasını yok ederek gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Pasaport iskele kompleksinin ortasından geçen dolgu yol, iskelenin mevcut işlemine son vereceği gibi, tarihsel bütünselliğini bozacak, böylece gelecekte daha da tahrip olmasına olanak hazırlayacaktır.

Bununla birlikte, tarihi değerlerin belirli bir yaklaşım sınırı ile korunması gerekmektedir.

Her iki tarihsel kültür mirasımızda da koruma ilkeleri çiğneneceği gibi, koruma yöntemleri de uygulanmayacaktır. Bu anlamda tarihi mirasımız bütünselliği ile işlevsel kılınarak, bilimsel korunma yöntemleri kullanılarak, korunmalı ve gelecek kuşaklara iletilmelidir.

Bu yola ilişkin tüm süreçlerde çok değişken ve çelişkili yapı sergilenmiştir. Kararın verilmesi ve projenin oluşum sürecinde, projeye katılım sürecinde, merkezi ve yerel yönetim kurumlarının konuya ilişkin yaklaşım süreçlerinde değişken ve çelişkili bir yapı sergilenmiştir. Ancak değişmeyen iki şey olmuştur;

1. Duyarlı kentsel çevrelerin projeye ilişkin kaygıları,
2. Yolun proje ve yapımının hala iptal edilmemiş olması,

Bu yol İzmir kenti için değil de, Bayındır A.Ş. için gerçekleştiriliyor kaygılarını uyandırıcısına proje ve yapımının hala iptal edilmemiş olması.

Gerek yol kararının verilmesi, ge-

rekse projenin oluşum sürecinde ilgili yerel yönetim kurumları ve teknik birimleri devre dışı bırakılmıştır. Oysa bir kentin metropolitan alan nazım plan kararlarını ilgilendiren bir gelişmede ilgili yerel yönetim kurumları ve teknik birimlerinin devre dışı bırakılması evrensel planlama ilkelerine ve hukukuna terstir.

Proje alternatifleriyle birlikte oluştuktan sonra, alternatifleri üzerinde ilgili kurumları ile görüşülmeye başlanmış, oluşumunda devre dışı bırakılan kurumlardan, alternatiflerden bir tanesini seçmesi istenmiştir.

Diğer ilgili kurum ve kuruluşlar ve kentli de ancak bu oluşumdan sonra bilgilendirilmiştir.

Böylesi bir kentsel kararda, katılım proje oluştuktan sonra değil, oluşumun her aşamasında görüş alınması ve bilgi verilmesi ile sağlanabilir.

Ancak ilginç olan bir gelişme; Büyükşehir Belediyesinin gelişmenin bu boyutundan duyduğu sıkıntıyı, yani oluşum süresindeki evrensel planlama ilkelerine ve hukuğa aykırı olmasını benimsememesine rağmen, bu hukuk dışılığı çözmek için de, kendileri açısından daha olanaklı olan, yeni hükümet döneminde, gidermeye çalışmamalarıdır, bu süreci benimsemeleridir.

Oysa dönemimizin Bakanlığının yapısı bu anlamda olumlu ve yapıcı adamlar atmaya olanaklı iken, büyükşehir belediyesinin, bakanlık nezdinde bu projenin iptal edilip kent içi ulaşım sorununa ilişkin verilecek kararların bundan böyle evrensel planlama ilkelerine ve hukuka uygunluğunun ortamlarını yaratmaya çalışmak yerine, geçmişin yanlış bir uygulamasına sarılması ve proje alternatifleri üzerinde kentsel pazarlığa oturması ve alternatiflerden bir tanesinin savunucusu olması tuhaftır. Ve samimi bir tutum değildir.

Kentimize ilişkin, alınacak kentsel gelişme kararlarından, Evrensel planlama ilkelerine ve hukuka önem verileceğinin, kentlinin, ilgili Kurum ve kuruluşlarının tüm aşamalarda bilgilendirileceği ve görüşünün alınacağı, kentimize 2000'li yılların biçimini kişilerin değil, tüm kentlinin vereceği inancı ile...□

*TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi Başkanı

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Kent ve Çevre Komisyonunun İzmir Körfezi Üzerinden Geçirilmesi Düşünülen Yol Güzergahı Hakkındaki Görüşleri

İzmir körfezi üzerinden geçirilmesiyle ilgili çalışmaların yapıldığı duyurulan yol güzergahı hakkındaki düşüncelerimizi geliştirirken, konuyla ilgili olarak aşağıdaki görüşlerimizi de tekrarlamak isteriz :

1) ULAŞIM SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ NAZIM PLAN BÜTÜNÜ İÇİNDE ELE ALINMALIDIR.

Söz konusu yol güzergahı, İzmir Şehir bütünü için geliştirilmiş nazım planda yer almamaktadır.

Eğer bu planda bir revizyon yapılmışsa veya aksine güzergaha karar verilmiş bunun nazım planı etkileyeceği kabul edilmişse, her iki durumda da yeni yol şebekesinin nasıl geliştirileceğine karar verilmeden benzer nitelikteki yol parçaları projelendirilmemelidir.

2) İZMİR HAKKINDAKİ KARARLAR, ŞEHİR YÖNETİCİLERİ ve ŞEHİRLİLERLE BİRLİKTE ALINMALIDIR.

Önerilen güzergahla ilgili çalışmaların teknik olarak nasıl başlatıldığı anlaşılabilir.

Mevcut yasal ve yönetsel çerçevede hangi kurumsal karar ve teknik verilerin böylesi bir çalışmanın başlatılmasını nedenlediğini bilmek gereklidir.

3) İZMİR KÖRFEZİ KIYI HATTI ARTIK SABİTLENMELİDİR.

Kordon ve kıyıların yayalarca kullanılması bozulmamalı, İzmir'in kimliği korunmalıdır.

Körfez ve kıyının şehirlilerin doğrudan kullanımında kalması, kalıcı bi-

çimde sağlanmalıdır.

4) KÖRFEZ HER YÖNÜYLE YAŞATILMALIDIR. DENİZ OLANAĞI ULAŞIM AÇISINDAN HİÇBİR ZAMAN GÖZARDI EDİLMEMELİDİR.

İzmir körfezi zaman içinde çeşitli amaçlarla doldurula gelmekte ve şehrin donatısında eksik olarak görülen bazı unsurlar için denizden kazanılan alanlar bir çıkış yolu olarak görülmektedir. Şimdi yine adı geçen yol geçişi ile ilgili bu girişimler de iç ve orta körfezin kaybolması sürecini iyice hızlandıracak ve körfez tükenecektir.

5) İZMİR İÇİN ARTIK UZUN VADELİ ve GENİŞ DÜŞÜNCELER ÜRETMEK GEREKLİDİR.

İzmir'de Çeşme yarımadası ekspres yol güzergahının, planlama çalışmaları yürütülürken güneydeki yamaçlara dayalı olarak geçirilmesi öngörülmüşken, yatırımcı kuruluş olarak Karayolları Genel Müdürlüğüne gerektirdiği TÜNEL ve KÖPRÜ'ler nedeniyle çok pahalı bulunarak kamulaştırmalara rağmen düzlüğe indirilmesi istenmiştir.

Nitekim M.Kemal Paşa Bulvarının deniz dolgusu gabarisi de genişletilerek bağlantının Fevzipaşa ve Gazi Bulvarı'ları güzergahlarından çevre yoluna kavuşturulması tercih edilmiştir. Ancak şimdi daha da çok pahalı olacak bir güzergahın yeniden seçimine gelinmiştir. Bu durum Karayolları Genel Müdürlüğü açısından bir çelişkidir.

Burada da anlaşıldığı gibi uzun vadeli geniş düşüncelerin üretilmesi gerekmektedir.

Ancak geniş kapsamlı düşünmek, uzmanlıklararası katılımcı bir yapıyla mümkündür.

Başka bir deyişle şehir için UTO-

PIA'lar geliştirmek yol mühendisliğinin hiçbir şekilde tekelinde değildir.

6) ÖNERİLEN YOL PARÇASININ NİTELİĞİ BELİRSİZDİR.

Önerilen yol güzergahı ile şehir içi trafiğin rahatlatılması düşünülüyorsa, önerildiği biçimiyle söz konusu yol, aksine tüm çevre trafiği de şehrin içine, hatta merkezine çekecek, tüm yerleşik doku ve tarihi çekirdek açısından motorlu trafik yoğunluğunun gereksiz yere artışına neden olacak, şehir açısından yalnızca motorlu trafik artışından da büyük zararlı sonuçlara neden olacaktır.

Önerilen yol transit geçişler için bir ana arter niteliğinde ise, bu kapsamda zaten düşünülmüş olan ve uygulaması devam eden bir çevre yolu bulunmaktadır.

Çevre yolundan daha değişik bir işlev ve yoğunluk düşünülüyorsa, bu güzergahın şehirsiz çekirdeğin ve yerleşim bölgelerinin dışından geçirilmesi planlama açısından en doğru çözüm olacaktır. Eğer planlama felsefesi dışında uygulama alanları aranıyorsa, bu platformlarda değil o zaman açıkça başka platformlarda tartışılması gerekecektir.

7) SONUÇ

Ulaşımında önceliklerin belirlenmesi, yollarda trafik kompozisyonunun özelliklerinin saptanması, şehir merkezine erişebilirlik, gürültünün engellenmesi, bazı güzergahlarda bisiklet kullanımının özendirilmesi gibi sorunların çözülmesi ile ilgili koşullar, İzmir Şehir bütünü için ele alınacak genel ulaşım planında yerini bulacaktır.

Bu nedenle söz konusu yol güzergahı önerisinin, böylesi bir çalışmanın çerçevesi oluşturulmadığına göre, yukarıdaki açılardan sorunlarıyla birlikte yaşama geleceği bilinmelidir. □

Mühürlenenen Zaman

Zaman, "ben" imizin varlığına bağlı bir koşuldur. Zaman bizi besleyen atmosferdir. Varlık ve Varlık koşulları arasındaki bağ kopunca, kişi ve onunla birlikte kişisel zaman ölünce, zaman da ölür. Bu ise, ölmüş yaşamın, geride kalanların algılamalarına kapanmış olması demektir; yani yaşam onlara göre ölmüştür.

Zaman insanlar için ortaya çıkmaları, kendilerini birey olarak geliştirebilmeleri için elzemdir. Bununla, yokluğunda hiçbir eylemin yapılamadığı, hiçbir adımın atılmadığı düz zamanı kastetmiyorum, tabii ki. Ancak adımın kendisi de eninde sonunda bir sonuçtur. Ama benim için önemli olan insanı etik açıdan "ahlaksal olarak" besleyen temeldir.

Ne tarih zamandır ne de gelişme. Her ikisi de bir sıranın göstergesidir. Zaman ise bu durumdur. Semender ateşte nasıl evindeyse, zaman da insanın ruhuna öyle yerleşmiştir, ona can veren ögedir.

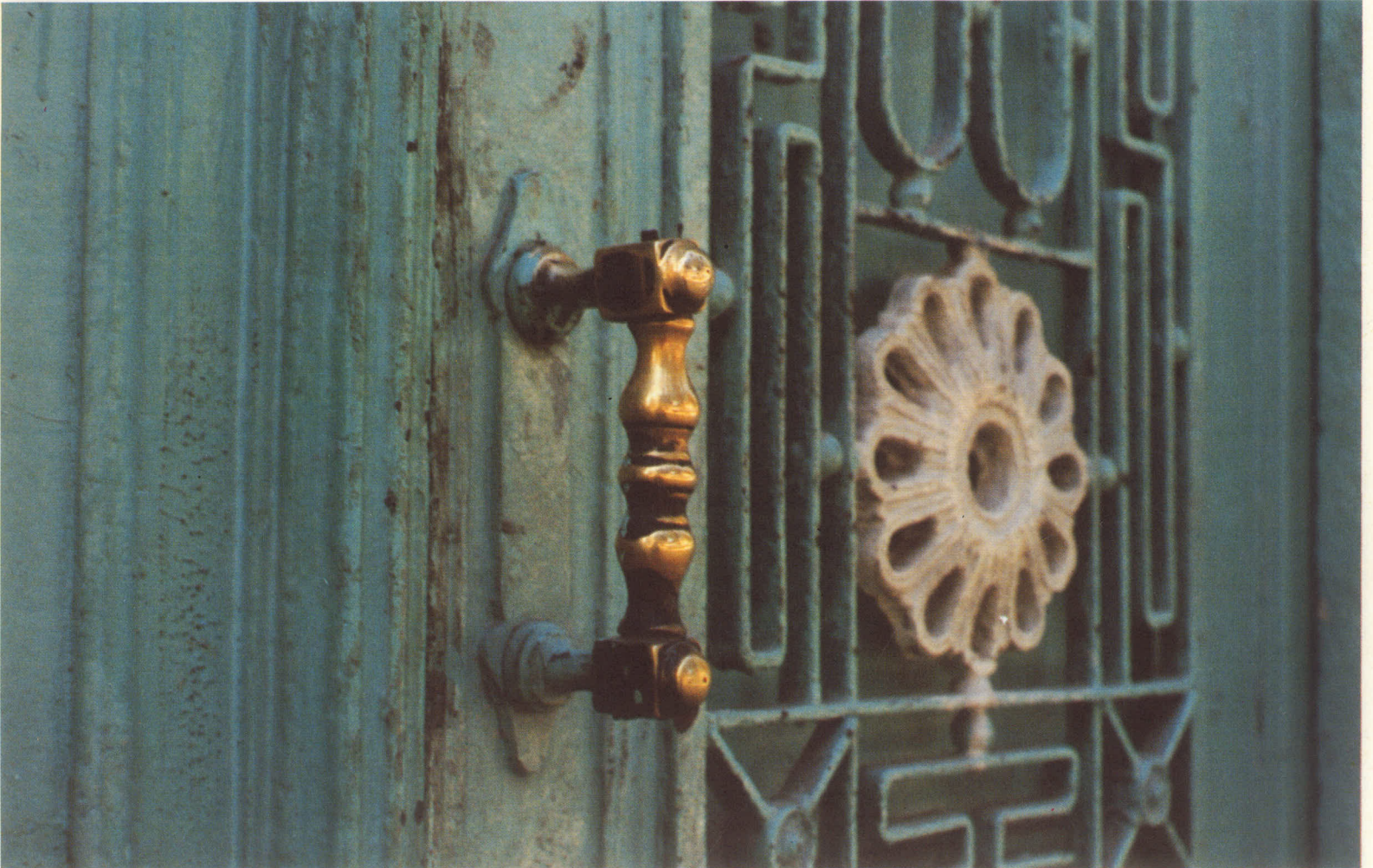
Zaman ve anı birbirine açılır; bir anlamda bir madalyonun iki yüzü gibidirler. Zamanın dışında anı da olmaz, bu çok açık. Bütün özelliklerini tek tek saymaya kalksak bile bizde yol açtığı etkilerin tümünü kavrayamayız. Anı, zihinsel bir kavramdır. Bir kimse bize, örneğin çocukluk anılarını anlattığında elimize, o insan hakkında geniş bir bilgiye sahip olmaya yetecek malzeme geçmiş olur. Anılarını, hafızasını kaybetmiş bir insan, hayali bir varlığa gömülmüştür. O, artık zamanın dışına düşmüş ve görünür dünyayla arasında bir bağ kurma yeteneğini yitirmiş bir insandır. Bu ise onun deliliğe mahkum edilmesi anlamına gelir.

Bir insan yaşadığı zaman süresince kendini gerçek peşinde koşma yeteneği olan, ahlaksal bir varlık olarak kavrama olanağına sahiptir. Zaman, insana verilmiş hem tatlı hem de acı bir armağandır. Yaşam, varolmak için kendine koyduğu hedeflere uygun bir ruh geliştirmesi için insana tanınmış bir süreden başka birşey değildir ve insan bu gelişimi gerçekleştirmek zorundadır. Yaşamımızın sıkıştırıldığı o acımasız derecede dar çerçeve, bizim kendimize ve diğer insanlara olan sorumluluğumuzu açıkça gözler önüne serer. İnsanın vicdanı da zamana bağlıdır ve yalnızca onunla varolur. ....

Saygın bir gazeteci, Japonya anılarında şöyle der: "İnsana burada başlı başına zaman, sanki şeylerin yapısını gün ışığına çıkarıyormuş gibi geliyor. Bu ne denle Japonlar, büyümenin izlerini incelemekten özel bir haz duyuyorlar. Yaşlı bir ağacın koyu rengi, bütün sivriliklerini yitirmiş bir taş parçası, hatta üzerinde gezinen sayısız ellerden kenarları yıpranmış bir resim onları korkunç etkiliyor. Yaşlanmanın (zamanın) bu izlerine SABA diyorlar, yani kelimesi kelimesine çevirecek olursak "pas" Saba; bu yapay olarak elde edilemeyecek bir pastır, eskinin büyüdüğü, mühürüdür, zamanın "patinasıdır".

Güzelliğin bu SABA ögesi, sanat ile doğa arasındaki bağı temsil eder. Bir anlamda Japonlar, bu yolla, ZAMANI bir tür sanat malzemesi olarak sahiplenmeye çalışıyorlar....

Andrey Tarkovski

KÜLTÜREL ÇEVRENİN ZAMAN GERÇEKLIĞİ VE KORUMA OLGUSU

Giriş Yerine

Kentlerimizin Kimliklerini Yitirmesi Bizim Kentsel Dokularımızı Yitirmemiz Yalnızca Bir Fiziksel Planlama Sorunu mu? **

Ülker Baykan SEYMEN*

Tarihsel süreklilikleri binlerce yıllık geçmişe dayanan yerleşme birimlerinin yoğunluğu ile eşi bulunmaz bir zenginliğe sahip ülkemizde yaklaşık 30-35 yıllık bir zaman dilimi bu tür yerleşim dokularının akıl almaz bir hızla yokolmasının yaşandığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cumhuriyet dönemi içinde 1930'lu 1940'lı yıllardan bu yana , tarihsel/ opsümsal bilincin taşıyıcıları olarak kentsel kültürel kalıtımın korunmasına yönelik , toplum içinde çeşitli kesimlerden gelen uyarı ve müdahalelere karşın , biz binlerce , yüzlerce yıllık birikimin büyük bir bölümünü kısa zamanda hızlı bir süreç sonucu yitirdik.

Karşımıza çıkan bu durum bilinmemelik , bilinçsizlik sonucu gerçekleşen bir hata mıydı..... Mimarlarımız , plancılarımız bu konuda yeterince bilgi donanımına sahip değiller miydi. Kentlerimizin fiziksel çevresi , kültürel kimliği kırsal kesimden göçün neden olduğu aşırı nüfus artışları nedeniyle mi yok oldu. Yoksa suçlu sanayileşme miydi....

Anadolu'da doğudan batıya , batıdan doğuya çeşitli savaşlarla , yıkımlarla yok olmayan tarihsel kültürel bellek neden bu kadar kısa bir zaman dilimi içinde yok olmaya yüz tuttu.....

Konu ile doğrudan ilgili meslek çevresinin 1930'lu-1940'lı yıllardaki tartışmalarına baktığımızda , olası tehlikelerin mimar ve plancılar arasında en az bugünkü kadar yoğun bir biçimde ve gelecek açısından endişeler de taşıyarak tartışıldığını görüyoruz.

Tartışmalar "nasıl bir fiziksel planlama anlayışı" veya "stratejisi" sorusu etrafında yoğunlaşmaktadır. O günlerde Almanya'dan Türkiye'ye gelen , üniversitelerimizde ders , çeşitli il ve ilçelerimizde halkevlerinde konferanslar veren uzman plancılar kendi ülkelerinde ve Avrupa'da yaşanan deneyimlerden canları yanmış bir biçimde Türkiye'ye yönelik uyarılarda bulunuyorlar , genelde kent planlama , özelde de fiziksel planlama anlayışları üzerinde tartışıyorlar. Kendi ülkeleri olmadığı halde , dürüst bir dünya bireyi , konularında uzman , zengin deneyimlere sahip , çeşitli yanlışları yaşamış kişiler , bilinçli bireyler olarak bir toplumun geleceği adına uyarılarda bulunuyorlar.!(1)

Biz bugün geçmişte bu tartışmalar hiç yapılmamışçasına , toplum içinden ve dışından çeşitli kesimler tarafından bu uyarılar getirilmemişcesine tarihsel geçmişimizin kentsel dokular özelinde simgelerinin büyük bir oranda yitirildiği , kültürel referansların yok olduğu bir ortamda doğal olarak bıkmadan usanmadan toplumsal sorumluluğumuzu tekrar tekrar yerine getiriyoruz:

"bugün geçerlilikte olan kent planlama yaklaşımlarının farklı bir anlayışla ele alınması zorunludur"!

Doğal , kültürel , tarihsel zenginlikleri ile bir bütün oluşturan yerleşme birimlerinde , doğal çevrenin tamamen gözden uzak tutularak , birbirinden kopuk imar planları ve koruma planları kapsamında ayrı planlama araçlarıyla ele alınması , sürdürülen etkinliklerin farklı fiziksel planlama türleri olarak tanımlanması , yaşanan süreçlerin parçaladığı kentsel bütünlüklerin , mekansal/yaşamsal parçalanmışlıklarının yeniden üretilmesinin araçlarından başka birşey değildir.

Türkiye'deki yerleşmelerin hemen hemen tümü tarihsel bir geçmişe , kültürel bir dokuya sahiptir. Bu özellik , kentsel bir tiyatro dekoru oluşturmak anlamında değil , kentsel yapıların özgünlüklerinin korunması anlamında doğrular çizen , ilişkiler kuran , referanslar oluşturan değerler olarak yerleşme bütünü'nün planlanması kapsamında , fiziksel ve toplumsal bir bütünlük anlayışı içinde ele alınmalıdır. Bilindiği gibi:

"kişinin sağlıklı olarak toplumsallaşabilmesi için yaşadığı çevre ona sürekli tarihsel geçmişin simgelerinin işaretlerini aktarabilmelidir. Geçmişin göstergelerini taşıyan bir çevrede yaşayarak toplumsallaşan bir kimse kültürün sürekliliğini kolayca edinecek ve tarih bilincine sahip olacaktır." (2) Burada öngörülen süreklilik yeni yaşamın içinde geçmişin simgelerini de taşımaya dönüktür , yoksa geçmişin aynen canlandırılmasını öngören nostaljik bir özlem değildir.

Bu anlayış aynı zamanda sağlıklı bir geleceğin kurulmasında zorunlu bir yaklaşımı da içinde taşımaktadır.

Tekrar soracak olursak ,

"kentlerimizin kimliklerini yitirmesi , bizim kentsel dokularımızı yitirmemiz yalnızca bir fiziksel planlama sorunu mudur? □

1. **Bakınız Ernst Reuter , (Komünlerin Kalkınması Usulleri ve Şehircilik) , Manisa Halkevinde verilen bir konferans , Belediyeler Dergisi , Yıl 4 , Sayı 46 , (Haziran 1939) , s.21**
2. **Tekeli İhan, "Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler" , Kent Planlaması Konuşmaları , TMMOB Mimarlar Odası Yayını , Ekim 1991 , Ankara , s.92**

** Bu yazı Güneymarmara Mimarlık Dergisi Yayın Kurulu'nun işteği üzerine Aralık 1991'de yazılmıştır.

Kent Planlamasında "Kültürel Kimlik" Sorunu

Oktay EKİNCİ *

Kentlerimizin kültürel kimliklerini korumaya ve geliştirmeye yönelik çabalar, günümüzde artık "yaşamsal" bir görev haline gelmiştir. Her biri kendine özgü ve tarihsel süreç içerisindeki uygarlık birikimleriyle oluşan kişiliklere sahip kentlerimiz, özellikle "mimari karakterlerini" hiç dikkate almayan, salt, yapılaşma yoğunlukları ve donatı alanlarının belirlenmesi ile yetinilen imar kararları sonucunda bu özelliklerini yitirmekte: gün geçtikçe daha çok "birbirlerine benzemektedirler." Bu olumsuz gelişmeyi durdurabilmek, kentleşme kararlarını "mimari kimliğin de korunabileceği" bir planlama disiplini altına alabilmek için, mimarların ve şehir plancılarının "ortak yükümlülükler" içerisinde uzmanlık potansiyellerini birleştirmeleri, önemli bir aşama olacaktır. Ayrıca, "katılımcılığın" da bilimsel gereğidir...

"KİMLİKSİZ KENTLEŞME" NİN KAYNAĞI

Kültür Bakanlığı'nca 1989 yılı başlarında düzenlenen "Bizim Şehrimiz" adlı programın tanıtma broşüründe şu cümleler yer alıyordu;

Yeryüzünün tüm şehirleri, tarihi gelişme içinde toplumların farklılığının somut birer ifadesi olmuştur. Şehirlerimizin de kendine özgü tarihi kimlikleri, geleneksel mimarileri vardır. Ne yazık ki bu nitelikler çağın değişen sosyo-ekonomik koşulları ve beklentileri doğrultusunda durmaksızın kendini yenileyen şehirlerimizde giderek yok olmaktadır. Şehirlerimizin var olan kimliklerinin kaybolmaması ve yeni yapılaşma sürecinde bu kimliğin güçlendirilmesi amacıyla, bakanlıkca bu program başlatılmıştır.

"Bizim Şehrimiz" programı, böylesine önemli bir amacı içermesine karşın, konumuz dışı olan bazı nedenlerden ötürü ne yazık ki yürütülemedi. Ancak, yine de, program içinde düzenlenen "Çirkin Mimariden Örnekler" konulu fotoğraf yarışması, sorunun "temel nedenlerini sorgulayan" bir içerikle sonuçlandı. Yarışmaya gönderilen çok sayıda fotoğraf, "çirkinlik" dendiğinde tek tek bazı nitelik-

siz yapıları değil, genel olarak kentsel ve doğal dokular ya da silüetler üzerindeki "olumsuz etkiler yaratan" yapılaşmaları sergilemişlerdi. Örneğin, Boğaziçi sırtlarına yapılan villalar, ya da İzmir'in ortasında yükselen bir gökdelen, tek başlarına ele alındıklarında belki de "başarılı" denebilecek mimari proje örnekleriydiler; ama, buldukları yerler nedeniyle o kentin doğal ve kültürel kimliği ile olan uyumsuzlukları, "çirkin mimariden örnekler" yarışmasında "ödüle değer" fotoğraflar vermelerine yol açmıştı. Demek ki, mimariyi "tek yapı ölçeğine indirgemek", günümüzde artık olanaksızdı...

Gerçekten de bugün "kimliklerini hızla yitiren" kentlerimize baktığımızda; bunun başlıca nedeni olarak karşımıza çıkan olgu şudur. Kentlerimiz, özellikle de tarihsel kentlerimiz, kendilerine özgü olan ve yüzyılların birikimi ile zenginleşmiş bulunan mimari ve kentsel kültürlerine taban tabana aykırı yeni yapılaşmalarla hızlı bir "başkalaşım" sürecini yaşamaktadırlar. Üstelik bu süreç, salt "gecekondulaşma" ya da "gökdelenleşme" gibi iki aşırı uçtaki "hukuk dışı" yapı türleriyle değil, bir anlamda nazım ya da uygulama planlarına uygun, imar yasası ve yönetmelikleri karşısında yasal, genel imar hukuku ve şehircilik bilimi açısından da pek sorunu olmayan ve her biri için emek ürünü mimari çalışmalar yapılan, projeleri ilgili uzmanlarca düzenlenmiş "yeni" yapılarla yaşanmaktadır.

Acaba, eksiklerimiz nedir? Ya da bu sağlıksız gelişme, gerçekten Kültür Bakanlığı'nın broşüründe altı özellikle çizilen, "çağın değişen sosyo-ekonomik koşullarının ve beklentilerinin" sonucu mudur? Eğer öyleyse, bu sağlıksız gelişmeyi yani kimliksiz kentleşmeyi durdurma çabaları, aynı anda "çağın değişen sosyo-ekonomik koşullarını" da yadsımak, bu anlamda "çağdışı" kalmak anlamına gelmez mi?

Dünyanın kimi ülkelerine baktığımızda, bu sorunun gerçekçi yanıtı için gerekli ipuçlarını hemen bulmamız olası. Kimliksiz kentleşmenin bir "yaz-

İspanya'nın tarihsel yerleşmelerinden Provence, 18. yüzyıl kent kimliğini, hiç bozmadan 21. yüzyıla taşıyor...

Akdeniz yerleşmelerinden St. Tropez'in rıhtımında tarihsel kent kimliği, yeni yapılarla da yaşatılıyor

*Y. Mimar, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şube Yönetim Kurulu Başkanı

gı" olmadığı, ya da salt "yenilenmenin" olağan bir sonucu sayılamayacağı, pek çok kentte titizlikle yaşatılan mimari karakterden de kolayca anlaşılıyor. Venedik, Floransa, Leningrad (ya da St.Petersburg) gibi "müze kent" sayılabilecek örnekler dışında, Paris'den Prag'a, Viyana'dan Budapeşte'ye, Roma'dan Moskova'ya dek, kentleşme sürecini son yarım asır içinde değişik sosyo-ekonomik ilişkiler içinde yaşayan birçok metropolde bile ortak paydanın "tarihsel kimliği korumak" üzerinde yoğunlaştığı nasıl açıklanabilir? Bu kentlerdeki kimlik korunmasında gözlenen düzey salt "ekonomik gelişmişliğe" bağlansa bile, yine de bir çok az gelişmiş ülkedeki benzer çabalar neye bağlıdır? Örneğin bir Kahire, Bingazi ya da Tunus gibi...Asya ve Afrika'nın pek çok tarihi kentinde de mimari kültürün bizdeki gibi bir "yıkım sürecini" yaşamaadığı eski semtlerdeki yeni yapılarda da o kente ait kişiliğin büyük oranda yansıdığı, modern yapılaşma örneklerinin ise çevre veya dış bölgelerde daha çok yoğunlaştığı...gözlenebiliyorsa, acaba bizi etkilediği söylenen "çağın sosyo-ekonomik koşulları" o ülkelerde geçerli değil midir?

İstanbul ile Madrid ya da İzmir ile Amsterdam "farklı çağlarda" yaşadıklarına göre, kentleşme şekillerindeki "kültürel farklılığı" başka bir etmene bağlamak, "kalkınma ve imar" anlayışlarımızdaki "ayrılığı" gözden geçirmek daha doğru olacaktır. Ulaşım sistemlerindeki tercihlerimizden, köyden kente olan göçü "değerlendirme" politikalarımıza kadar; benzer şekilde yapı sektörünün ekonomik yaşantımız içindeki ağırlığından, turizm ya da uluslararası ticaret için önemseydiğimiz "prestij yapıları" anlayışına kadar, kentlerimizin kültürel kimliğini de yok eden bir "kalkınma ve imar anlayışına" örnek verilen ülkelerde ya da kentlerde-en azından bu denli etkili bir düzeyde-rastlamak olanaksızdır.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak, tarihi Boğaziçi yalılarının önünden kazıklı yol geçirilmesini "gelişme" sayan bir kültürün, Alsancak evleri arasına yüksek bina izni vermeyi "korumanın ekonomik dengesi" olarak savunabilen bir anlayışın, aynı "dengeyi" tescilli sivil mimarlık örneği yapılar üzerine "modern mimari kılıflı" yüksek katları eklemekle yaygınlaştıran bir "koruma" mantığının, kentlerimizin kültürel kimliklerini yitirmesi karşısında da aslında kaygı duymaması gerekiyor. Çünkü, bütün bu uygulamalar, ya da "çözüm modelleri", kentleri korumaktan çok, otomobile endeksli ulaşım tercihlerini ve kentsel rantlara dayanan ekonomik beklentileri "kollamaya" yönelik çözümler olarak ortaya çıkmaktadır. Sonucunu da hep birlikte yaşıyor, gözlü-

yoruz...

KENT VE YAPI ARASINDAKİ KÜLTÜREL ETKİLEŞİM

Kültür Bakanlığı'nın, sözünü ettiği program içindeki bir başka tasarısı, "Geçmişten Geleceğe Türkevi" konulu fikir projesi yarışmasıydı. Daha sonra bu yarışma, "Gelenekten Geleceğe Evimiz" adıyla yapıldı ve bazı tartışmalı yanlarıyla birlikte bir kaç ay önce de sonuçlandı.

"Geçmişten Geleceğe Türkevi" başlığı ortaya atıldığında ise tartışılar düşünce şu olmuştu: Aslında, tıpkı bugün olduğu gibi, geçmişte de evleri ya da resmi-dini yapıları, buldukları yerleşmeden ve o yerleşmenin tarihsel dokusundan ayrı olarak düşünmek olanaksızdır. Yapıların kent topografyası içindeki konumları, komşuluk ilişkileri, sokakla olan eşgüdümleri, o yerleşmedeki başka kültürel potansiyeller, ticari, dinsel ya da sosyal etkiler...kısaca kentin genel karakteri, yapıların mimari kimliğini de belirleyen etmenlerin başında gelmektedir. Ama bu etkileşim, aynı anda tersi yönde de kendini göstermekte, yani yapıların oluşturdukları "imar düzeni" ve mimari yönelişler de o kentin dokusunu yaratmaktadırlar.

Özetlemek gerekirse, kentlerin kültürel kimliklerinin oluşmasında, binalarla kent dokusu arasında diyalektik bir ilişki vardır ve bu ilişkiyi birbirinden ayırmak, sağlıklı çözümlerin önünü daha baştan tıkamak anlamına gelir. O halde, konu tek tek "evlerimiz" bile olsa, geleneksel mimarimizdeki zenginliği yarınlara da taşıyacak bir kültürel süreklilik için en doğru başlık "gelenekten geleceğe kentlerimiz" olmalıdır.

O evlerimiz ki salt "tek başlarına taşıdıkları" özellikleriyle değil, "kendilerini yaratan" yüzlerce yıllık kültürel birikimin ürünü olan "kentsel çevreleriyle birlikte" yaşanası güzellikler sergilerler.

Eski bir İstanbul evini, tutup geniş bir oto-yolun kenarında yaparsak nasıl kişiliğini de yok etmiş olursak, Bodrum'un ya da Muğla'nın kendine özgü çizgiler taşıyan evlerini, kökeninde "hemşehrilik dayanışması" yatan "sokak kültüründen" koparıp, dağlara, tepelere yan yana ve tekdüze dizdiğimizde de aynı yanlışa düşmüş oluruz. Asıl kotarılmaması gereken, hem yapıların "modern" ama o kente ait olduklarını da gösteren mimari kişiliklere sahip olması, hem de yapılara belli bir "imar düzeni" veren imar planlarının da yine aynı kentin kimliğini yaşatacak kararları-hiç ödünsüz-taşıyabilmeleridir. Başka deyişle, İstanbul'un "İstanbul" gibi Bodrum'un "Bodrum" gibi, İzmir'in "İzmir" gibi...kentleşebilmesi için, tıpkı eski evlerle eski kentler arasındaki diyalektik bağda olduğu gibi, planlama di-

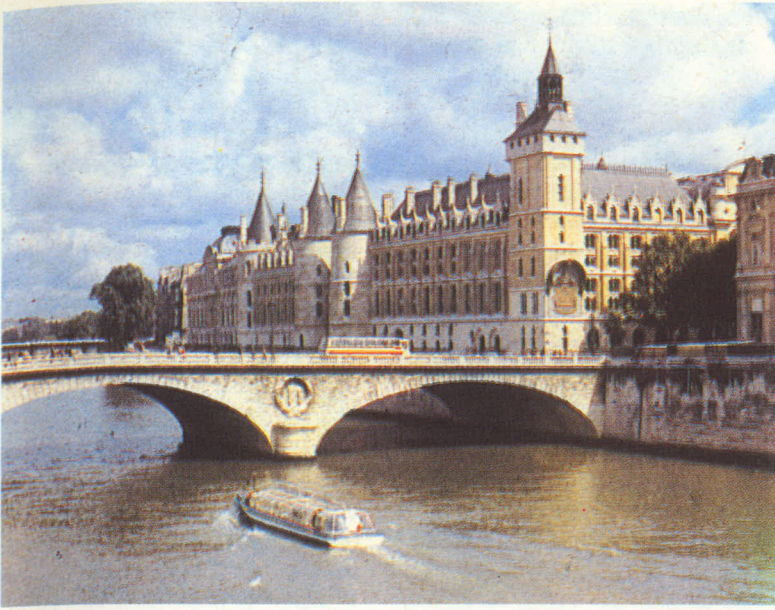
Venedik ve St. Marco meydanı, modern dünyanın geçmişe olan saygısının görkemli bir simgesi...

Romanya'nın Başkenti Bükreş'te tarihsel kimliği bozacak bir yapılaşmaya bugüne dek izin verilmedi...

İstanbul'un Tarihi Yarımada İmar Planında temel sorun, 2500 yıllık kültürler mozağının bozulmadan yaşatılabilmesi...

Tarihsel kent dokusunun "modernleşme" adına bozulmadığı dünya kentlerinden biri de Paris.

Moskova'nın 2000'li yıllara ait imar planı taslaklarında temel ilke, kentin kimliğinin korunması.

siplini ile mimarlık eylemi arasında da iç içe geçmiş ve "karşılıklı saygıya" dayanan bir ilişkiye gereksinme vardır. Şehir plancılığı, mimarın yaratıcı gücünü geliştirebilmesi ve geçmiş birikimleri yarınlara ak tarabilmesi için en uygun ortamları sağlamalı; yanısıra mimarlık da planlama disiplinine, bu gücün ulusal ve kültürel kökenlerini sunmalıdır.

Kentlerimizin kimliğini koruyan, yeni yerleşmelerde ise geçmişten gelen kültürel kazanımları değerlendiren, kısaca "bize yabancı olmayan" planlamalar için, öncelikle "mimarî mirasımızın özgün yapılarını iyi tanımak" sonra da bu özgünlüğü günümüze taşıyıp, yarına doğru geliştirecek yerleşme kararlarını "kentleşmenin çağdaş gereksinimleriyle de yorgunarak" almak gerekiyor. Bu nedenle, özellikle Türkiye gibi hemen tüm yerleşmelerinde kültürel birikimin zengin olduğu bir ülkede, yarının kentlerini biçimleyecek planlama çalışmalarında, ne tek başına mimarın, ne de tek başına şehir plancısının "uzmanlığı" yeterli olabilir. Özellikle bu iki meslek grubunun hem geçmişe saygılı bir mimarlığı gözeten, hem de daha yaşanılır çağdaş yerleşmeleri yaratabilmek için, deyim yerindeyse, tüm yetki ve sorumluluklarıyla güçlerini ve yeteneklerini birleştirmeleri, "bir meslek görevi" ve "bilimselliğin ön koşulu" olarak giderek daha çok zorunlu hale geliyor. Ama, ne yazık ki, aşağıda da açıklanacağı üzere, Dünya'da bir yandan bu işbirliğini daha güçlü ilişkilerle kent planlamasına yansıtabilmenin yöntemleri aranırken, bizde tam tersi bir gelişmeyi "kurumlaştıran" hukuksal düzenlemelere bile gidilebiliyor...

DÜNYA'DAKİ GELİŞMELER

"Kişilikli kentler ve kişilikli yeni

yerleşmeler" için mimarlık ve şehir plancılığı arasında sıkı işbirliğini öngören çabalar, hemen tüm ülkelerde bu işbirliğini "yaşamsal bir zorunluluk" olarak kabul eden görüşlerle güçlenmektedir.

Uzun yıllar Moskova'nın planlama çalışmalarında sorumluluklar yüklenmiş bulunan Sovyet mimar M.V. Posokhin, Türkçeye "Yaşanılır Şehirler" adıyla çevrilen ve 70'li yılların kentleşme tartışmalarında yer alan yapıtında, bu sorun üzerindeki görüşlerini şöyle özetlemiştir:

Sık sık mimarlıkla şehir planlaması arasında bir çizgi çekilmek istenmektedir. Kentlere şekil verenler, tasarımcılar ve şehir plancıları diye ikiye bölünmektedirler. Sadece bina tasarlayan mimarlar şehrin ihtiyaçlarını ne bilirler, ne de bilme çabaları olur. Şehir plancıları da mimarî tasarımla ilgilenmeyi red ederler... (Oysa) Şehirselsel gelişmenin sorunları ele alınırken, şehir gelişme planının her bölümünde ve bireysel projelerin detaylarına da dikkat edilmelidir... Şehir, insan hayatının her yönünü düzenler. Bu sebeple bir şehrin inşaa süreci, ortak bir mimarî ve şehir inşaa düşüncesinde birleşmiş kişilerin birleşik çabasını gerektirir...

1990 yılı başlarında İstanbul'da toplanan Uluslararası Mimarlar Birliği Merkez Konseyi'nin açılış konuşmasında da UIA'nın dönem başkanı İngiliz mimar Rod Hackney benzer görüşünü dile getirmişti:

Dünyada ruhu olmayan, kalbi atmayan bir çok şehir tanıyoruz. Onlar sadece teknoloji ve ilerleme adına, bir nesil döneminde inşa edilmiş şehirlerdir... mimarların ve plancıların görevi, bugün hiçbir modern teknolojinin yerine koyamayacağı dokuyu ve mirası korumaktır.

Yaklaşık 20 yıl arayla, "aynı so-

run" için, farklı ideolojik yapılardaki uzmanlarca "benzer bir içerikle" savunulan bu evrensel görüşler, 80'li yıllarla birlikte uluslararası kültür ve çevre platformlarında da yoğun olarak gündeme gelmeye başladı.

1982 yılında Mexico'da yapılan "Kültür Politikaları Üzerine Dünya Konferansı"nda; kalkınma politikalarına yönelik hazırlanan "fiziksel planlamalarda", dünya halklarının kültürel gelişmelerinin gözardı edildiği, bunun ise ağırlıklı olarak mimarî mirasın ve doğal çevrenin korunup, geliştirilmesinin "kalkınma önünde bir engel sayıldığı", yanlış politikalarından kaynaklandığı tartışıldı. Konferans, bu sorunu tüm ülkelerin gündemine getirmeye yönelik olarak çalışmalara başlanması kararına vardı. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda da, (8 Aralık 1986 tarihinde) Mexico'da dile gelen sorunu dünya ölçeğinde ele almak üzere önerilen "Kültürel Gelişimin Dünya On Yılı" programı onaylanarak ilan edildi. UNESCO desteğinde sürmekte olan ve 1988-1997 yıllarını kapsayan bu programı tanıtmak üzere yayınlanmış kitapçıkta şöyle deniyor:

Kentleşme, sanayileşme, çevre kirlenmesi, silahlı çatışmalar ve kitle turizminin ölçsüz gelişmesi karşısında sanat ve mimarlık yapıtları, kültürel ve doğal sit'ler, her geçen gün daha çok bozulma tehdidiyle karşı karşıyadır.

Kültürel Gelişimin Dünya On Yılı programının öncelikli eksenlerinden biri de, bu mirası yalnız korumayı değil, ama aynı zamanda, kalkınma sürecinin değişiminin gerekleriyle halkların kültür yaşamının kesintisiz bir biçimde sürmesi zorunluluğunu bağdaştırabilmesi için bu mirası zenginleştirmeye ve yenilemeye katkıda bulunmayı da sağlamaktır.

Görüldüğü gibi, 1997'de belli bir aşamaya gelmiş olması hedeflenen on yıl programında, öncelikle mimarlara ve plancılara büyük sorumluluklar yüklenmiştir. Ve bu sorumluluğun gereğini yerine getirebilmek için, "ayrı ayrı" değil, birlikte ve "dayanışma içinde" toplum hizmetini sürdürmek giderek daha zorunlu bir "koşul" haline gelmektedir.

Uygurluğun ve demokrasinin "beşiği" sayılan Avrupa'da da tartışılan "güncel" konu aynıdır. 1986'daki Strasbourg toplantısında kabul edilen ve 1987-1991 yıllarını kapsayan "Avrupa Konseyi Üçüncü Ara-Dönem Planı" bildirgesi şu başlığı taşıyor: "Demokratik Avrupa: Hümanizm, Çeşitlilik, Evrensellik"

Bildirgeden bazı cümlelerin altını çiziyoruz:

Avrupa'nın mirasını en geniş anlamda korumak ve geliştirmek için kurulmuş bir topluluk olarak Avrupa Konseyi, fiziksel çevremizin bu özel alanında yer alan bu görevi ihmal edemez.

Mimarlık mirasının ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamla bütünleşmesi mekansal ve planlamaya ilişkin politikaların öncelikli konusu olmayı sürdürmektedir.

Bildirgede, ayrıca, bu görüşlere ek olarak: "Kent Bağlamında Mirasın Mekansal Planlama ve Sosyo-Kültürel Gelişimle Bütünleşmesi" başlığı altında, özellikle planlamaya ilişkin şu "örnek çalışmalar" üzerinde durulmaktadır.

"Kent planlama ve kentlerdeki tarihsel alanlar, kent merkezlerinin yeniden canlandırılması"

"XIX ve XX. yüzyıl mimarlığını korumak, çağdaş mimarlığı yüreklendirmek, sokak mobilyaları da dahil olmak üzere kent tasarımını canlandırmak"

Avrupa Konseyi'nin ayrıntılarına varıncaya dek önemseddiği bütün bu çalışmaların, Türkiye'de neredeyse "kurumlaşma düzeyine gelen" ve mimarlar ile plancılardan sorumluluklarını kesin çizgilerle ayıran, "eklektik bir yetkilendirme" anlayışı içinde kotarılması mümkün olabilir mi? İki uzmanlık dalının birbirlerini "tamamlayan" misyonlarını pratikte de yaşama geçirmeden, bunun teknik ve yasal koşullarını yaratmadan, yaşanılır kentleri mimari kimlikleriyle de birlikte planlıyabilmeyen yöntemi bulunabilir mi? Uygulamada da sık sık rastlandığı üzere, mimarları salt "parsel sınırları" içine hapsetmek, plancıları ise yapıların boyutlarına kadar karar verebilen bir "mimari yetkiyle" donatmak, UNESCO'nun ya da Avrupa Konseyi'nin vurguladığı bir "kültürel gelişmeye" uygun çözümler yaratabilir mi?

Oysa ki Türkiye; süregelen bu uygulamaya karşın, yukardaki sorulara "hayır" yanıtını veren sözleşmelerde imza atmış bir ülkedir. Bunlar arasında en son açıklananlardan biri (1989) Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'dir. Sözleşme, ağırlıklı olarak "mimari miras" üzerindeki uluslararası sorumlulukları belirlerken, bunun salt eski yapılar ya da eski kent dokularıyla sınırlı olmadığını, "kentsel gelişmenin de kültürel kaynaklara dayanması gerektiğini" birçok maddesinde vurgulanmaktadır. Örneğin, daha giriş bölümünde "mimari mirasın korunması için mimarlarla birlikte şehir ve peyzaj planlamacılarına", hatta mühendislere bile sorumluluklar yüklenilmekte; I. maddesinde ise bağlı olarak şu ilkeye yer verilmektedir: "Mimari mirasın korunmasını kırsal yörelerle şehirlerin düzenlenmesinde başlıca hedefler arasında dahil etmek."

Sözleşmenin, kent planlamasında kültürel kimliğin "kaynağı" konusundaki 3. maddesi de çok açıktır: "Mimari mirasın korunmasını, bunun teşviki ve yaygınlaştırılmasını, kültürel ve çevresel planlama politikalarının başlıca unsuru olarak kabul etmek..." 15. madde ise geleceğin yerleşmeleri açısından aynı kaynağın önemini vurgulamaktadır: "Mimari mirasın korunmasının, bir kültürel kimlik unsuru olduğu kadar, bugünün ve geleceğin nesilleri için de bir ilham ve yaratıcılık kaynağı olarak değerlendirilmesi..."

Kentleşmenin bu içeriğini "kalkınma kaygıları" nedeniyle gözardı eden kimi Asya ülkeleri de bugün vardıkları noktayı "ilerleme" olarak değil, "bunalım" olarak tanımlıyorlar. Bunlardan biri de, Uzak-Doğunun tüm otantik atmosferine karşın, 1960'lardan bu yana sürdürülen "modern planlama" anlayışı nedeniyle, mimari kimliğini hızla yitiren Çin Halk Cum-

huriyeti.

UIA'nın 1990 Ağustos'unda Pekin'de düzenlediği "Tarihi Kentlerin Korunması ve Modernleştirilmesi" konulu uluslararası sempozyumda, Çinli yetkililerin dile getirdiği gerçekler ve "kaygılar" aynı zamanda kapsamlı bir "özeleştirici" niteliği de taşıyordu. Sempozyuma katılan Mimarlar Odası temsilcilerinin yayınladıkları raporda aktarılan Pekin belediyesi Kent Planlama ve Tasarım Enstitüsü Başkanı Ke Huan Zhang'ın yaptığı şu konuşma, Türkiye'de yaşanan gerçeklere hiç de yabancı sayılmazdı. "Bir kaç yıl içinde tarihi merkezin yakın çevresinde 200'den fazla gökdelen inşa edilmiş ve gelen aşırı yoğunluk yaşamsal çevreyi bozarken, kenti yüzyıllar boyu tanıtan ve yatay zenginlikten oluşan kimlik yokolmuştur. Kısaca Pekin, Pekin olmaktan çıkıyor, bir New-York, bir Tokyo, bir HonkKong oluyor."

Yine aynı rapora göre, Sempozyumda ev sahipliği yapan Pekin Belediye Başkanı Zhang Baifa da endişelerini şöyle dile getirmiştir: "Tarihi kent dokusunun yok olma hızı ile, yeni inşaat hızı aynı... Ulaşım korumaya uymalı. Kentimizde tarihe gereksinimimiz var. Plancılar kent insanını koruma konusunda cesaretlendirmesinler. Varolmak ya da olmamak, sorun burada..."

İginç olduğu için Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki bu önemli sempozyumdan, Pekin İmar Dairesi Başkanı ve aynı zamanda Mimarlar Birliği Başkanı Liu Xiaoshi'nin açıklamalarına da kısaca yer vererek, Dünya turumuzu tamamlıyalım: "Kültür devriminde bile (1962-1967) çok hata yaptık ve acı dersler aldık. Onarılmaz zararlara neden olan kasıtlı büyük yıkımlar oldu; belli başlı kent içi yollar ve alt-üst geçitler açıldı ve kentsel ulaşımı, trafiği rahatlatmak amacıyla yollar genişletildi. Tarihi kentin surları bile yıkıma uğrayarak oto yol inşa edildi..."

Yeniden, ülkemizdeki uygulamaya dönerek soracak olursak, Dünyanın değişik bölgelerinde sürekli dile getirilen bu beklentiler, yani kentlerin mimari kimliklerinin bugünün ve geleceğin yerleşmelerine "kültürel kaynak" olabilmesi, mimarlığın "özgün potansiyelini" ve eğitiminden gelen "duyarlılığı" dışlayan bir kent planlamasına, yeterince yansiyabilir mi?

YASAL DURUMDA "TİKANIKLIK"

Kent planlamasıyla mimari kimlik arasındaki ilişkiye önem veren bütün bu evrensel yaklaşımlara karşın, ülkemizde son on yıl içinde gözlenen ve mimarlıkla şehir plancılığının "birbirlerinin uzmanlık alanına saygı" adına neredeyse "birbirlerini dışlayan" mesleklerle dönüşüren eğitim ve uygula-

ma süreci, 1985'de "yenilenen" İmar yasası ile belli kurullarla da güçlendirilmiş; ve, "yasal bir zorunluluk" noktasına getirilmiştir.

Yasaya bağlı olarak yürürlüğe giren yönetmelikle birlikte, imar planlarının yapımı ile ilgili "sorumluluğun" aranmasında salt "şehir plancılarını" yetkili kılan, mimarları ise giderek "planlama sürecindeki yükümlülüklerden dışlayan", bir anlamda katılımcılığı bilimsel düzeyde bile yadsıyan düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. (1)

Uygulama bugün bile öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, örneğin mesleğe yeni başlayan bir şehir plancısı, yine örneğin yirmi yıllık deneyimi olan, üstelik mimari miras ve eski kent dokuları konusunda yoğunlaşmış bulunan bir mimar karşısında, herhangi bir tarihi kentin planlanmasında ya da o kentin bulunduğu bölgede bir yeni yerleşme için imar planı üretilmesinde çok daha fazla yetkili, dahası "tek başına sorumlu" durumdadır. Böylesi bir "yasal görevlendirme" sonucunda, "daha önce planlama çalışması yapmış" olanlar dışında, mimarlara planlama kararlarına yönelik hiç bir sorumluluk verilmeyecek, süreç içinde kentlerin fiziksel gelişmesinden ve "kültürel şekillenmesinden" yine "tek başlarına" şehir plancılarının "müellif" olacakları bir "gelecek" tanımlanmış durumdadır.

Başlangıçta, "olağan bir uzmanlık ayrımı" gibi kabullenilen ve genelde "mesleki eğitime saygının gereği" olarak savunulabilen bu düzenleme, yaşanan şu beş yıllık süre içinde bile pek çok örneğiyle görülmüştür ki, aslında "dayanışması" gereken iki meslek grubunu birbirinden ayıran, katılımcılığı daha ilgili uzmanlıklar düzeyinde bile reddeden, "bölücü" bir uygulamayı yaratmıştır. Bu bölünmüşlük ise, yine pek çok yerde izlenebildiği gibi kentlerimizin ve yeni yerleşmelerimizin, "kültürel karakterlerine" uylmadan, "kişiliksiz bir mimari" doku yaratılarak, süregelen çarpık gelişmelerini daha da hızlandırmıştır.

İmar Yasası ve yönetmeliklerindeki; hem iki kardeş meslek grubunun birbirlerini aynı anda geliştirecek olan "bilimsel işbirliğini" engelleyen hem de kentlerin kültürel kimliklerinin yaşatılması çabalarının "mimari duyarlılıktan" koparan bu "tıkanıklığı" aşmak, eğitim kurumlarının ve her iki meslek odasının önünde ciddi bir görev olarak durmaktadır.

Mimarlar Odası, bu görevin kendi payına düşen bölümü, 1989 yılında ürettiği ve yürürlükteki İmar Yasası'na alternatif yeni bir yasa tasarısı olarak gündeme getirdiği ayrıntılı hukuk çalışmasında önemli ölçüde yerine getirdi. Diğer pek çok konuyla birlikte, sağlıklı kentleşme sürecindeki mes-

lek adamları sorumluluklarının da yeniden ve çağdaş, katılımcı yaklaşımlarla tanımlanabilmesi için öneriler geliştirildi. Bunlardan biri de, kentlerin mimari kimliklerini koruyarak gelişebilmeleri yönünde, mimarlarla şehir plancılarının "ortak sorumluluklar yüklenmelerini" öngören yasa önerileriydi. Öyle bir ortak sorumluluk ki, hem her iki uzmanlığın karşılıklı üretkenliğini daha da verimli kılan, hem de yine her iki uzmanlığa karşılıklı saygılı, böylece "kentlerin hem geçmişine hem de geleceğine saygılı" bir ortak müelliflik düzeni. (2)

Bu kongrenin, IBMM'nin yeni bir görev dönemine başladığı günlerde düzenlenmiş olması, bu açıdan da önem taşıyor. Kentlerimizin, kasabalarımızın, hatta köylerimizin, "Türkiyeli" olarak gelişebilmeleri ve yeryüzündeki gerçekten "ayrıcılıkları" özellikleri taşıyan, zengin kültürel kimliklerini 21. yüzyıla ve daha uzak geleceklere de aktarabilmeleri için, mimarlarla şehir plancılarının ortak yükümlülükler altına cesaretle girerek "dayanışma dönemlerini" başlatmaları gerekiyor. Son yıllarda çok sözü edilen, ancak "demokratik alt yapısı" bulunmadığından yaşama da geçi-rilmeyen "planlamaya katılım" sürecinin, öncelikle bu iki meslek dalı arasında sağlanacak bir "eşgüdüm içindeki çalışma" statüsü ile gerçekleştirilmesi, spekülasyon etkilere karşı da güçlü bir dayanışma ve savaşım cephesi yaratması olacaktır.

Bildirimi, yine Sovyet Mimarı Posokhin'in, evrensel saygınlığını her zaman koruyacak olan bir vurgulamayı bitirmek istiyorum: "Şehir planlaması, doğal çevre ile insan eliyle yaratılmış çevre arasında denge ve uyum sağlamayı amaçlayan bir çabadır. Mimari detayı olmayan bir şehir ise insancıl değildir..." □

NOTLAR

(1) Bildiride sözü edilen yasal düzenleme: 2/ Kasım /1985 gün ve 18916 (mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "İmar Planlarının Yapımını Yüklenecek Müellif ve Müellif Kuruluşlarının Yeterliliği Yönetmeliği"dir.

(2) Mimarlar Odası'nca 1989 yılında hazırlanan "Seçenek İmar Yasası Tasarısı"nda: İmar planlarının şehir plancıları ve mimarlarca ortaklaşa düzenlenmesini ve imza sorumluluğunun da "birlikte yüklenilmesini" öngören yasa maddeleri önerilmiştir. Ayrıca, parselasyon planlarının da harita mühendisleriyle birlikte yine mimar ve plancıların ortak sorumlulukları altında yapılabilmesi için yasa önerisi geliştirilmiştir.

Korumacılık ve Örneklerle Korumacılığın Minimini Tarihi

Gürhan TÜMER *

Bir süredir, korumacılık, dünyanın gündeminde.

Korumacılık, bir süredir, ama daha kısa bir süredir, Türkiye'nin de gündeminde.

"Moda" da diyebilirim.

Yazmalar, çizmeler, konferans, sempozyumlar.

Kurullar toplanıyor.

İşin içinde yalnızca uzmanlar yok, daha başkaları da var: Kültür Bakanlığının, Mimarlar Odası'nın yanısıra Lions kulüpleri de örneğin.

lyi bir şey.

Ama yine de, "manzara" biraz karışık görünüyor bana.

Birçok yetkili makamda, daha 10 yıl öncesine kadar, korumacılığın "k" 'sından haberi olmayan, birikimi olmayan kişiler bulunabiliyor.

Vatandaşın evi yıkılıyor; ama tarihi eser, çivi çakmak yasak. Yasak olmasa bile para yok.

Birinci, ikinci, üçüncü derece tarihi eserler varmış; ama bir bakıyorsunuz, bir zamanlar birinci olan, bir gün ikinci olmuş, sonra da bir varmış bir yokmuş olmuş.

Şimdilik anlamak zor.

Ama ileride daha iyi olacağına inanıyorum.

Bu aşamada, ya da en azından bu yazımda, ise fazla karışmak, korumacılık üzerine "ahkâm kesmek" istemiyorum.

Onun yerine, gerek dünyanın, gerekse Türkiye'nin kültür tarihi içinde, çok daha uzun, çok daha köklü bir geçmişe sahip olan koru-ma-macılık ile ilişkili, birkaç örnek vermek istiyorum.

Bu tür örnekler o kadar çok ki, bulmakta değil, seçmekte güçlük çektim.

Bir de şu: Örnekleri, bir iki bağlantı tümcesi, koyduğum başlıklar dışında, kaynak göstererek, hep somut alıntılar biçiminde sergiledim,

Böylece ortaya, koru-ma-macılığın mini tarihi, hayır, mini değil, minimini tarihi çıktı.

ALBERTİ'DEN SEÇMELER

1404-1472 yılları arasında yaşamış, ancak 1485 yılında basılabilen "De re aedificatoria" adlı yapıtıyla, "Floransalı Vitruvius" ünvanını kazanmış Rönesans insanı Leon Battista Alberti, koru-ma-macılıktan yakınıdır.

İşte kanıtları:

"Eski yapıtlardan birçok örnek kaldı, tapınaklar, tiyatrolar (...) en becerikli ustalardan öğrenilecek pek çok şey var; ama gördüklerim, ki gözyaşları ile gördüm onları, gündün güne çürüyüp gidiyor." (Alberti, Leon Battista, De re aedificatoria, VI - I)

"Xerxes, tanrıları duvarlar arasına kapatmanın günah olduğuna inandığı için, Yunanistan'daki tapınakları yıktırdı." (A.y., VII-II)

"Heliogabalus özellikle bir çok yerde hamamlar yaptırmıştır, ama aynı hamamda iki kez yıkanmaya tennezzül etmediği için, her birini, içinde bir kez yıkandıktan sonra yıktırmıştır" (A.y., VIII - X.)

"(...) Octavianus, çok şatafatlı binalardan o kadar nefret ederdi ki, bir kır evini, sırf çok muhteşem olduğu için yıktırmıştı," (A.y., IX-I)

VIOLLET - LE - DUC'ÜN SÖZLÜĞÜNDE KORU- MA-MACILIK

Geçen yüzyılın ikinci yarısında yazılan bu yapıtta, şöyle satırlara rastlıyoruz:

Asiller, din adamları ve kentsoylular, varolan, daha önceki yapıların yıkımını hızlandırırken, hazinelerini, yeni ilkelere göre yapılan yeni kiliselere, saraylara, kalelere (...) kamu yapılarına, evlere dökmeye hazır dılar. Hiç kimse, yeni sanatçıların, ilkelere uygulamalarına engel olmadı." (Viollet-Le-Duc, Eugene - Emmanuel, The Foundation of Architecture-Selections from the Dictionnaire raisonne, Translation by Kenneth D. Whitehead, George Braziller, New

York, 1990, p. 247)

FÜTÜRİSTLERİN SÖZDE YIKIMLARI

"Sözde yıkımları" diyoruz, çünkü Fütüristler (Gelecekçiler), "filiyata" geçemediler ama, kuramda, en hızlı koru-ma-ma-cıydılar: "Marinetti'nin 1909'da yayımladığı bildiri ile kurulan ve Rus sanatçıları çok etkileyecek olan Fütürizm, dönemin modern akımları içinde "eskiye" açıkça en fazla cephe alanıydı (...) Eskiyle bütün bağlar koparılmalı, bütün müzeler, kitaplıklar, akademiler ortadan kaldırılmalı, Venedik'in gondolları yıkılıp, pis kokan kanalları eski sarayların molozlarıyla doldurulmalıydı" (Bumin, Kürşat, Demokrasi Arayışında Kent, Ayrıntı, İstanbul, 1990, s. 108.)

KORUNMAYAN ROMA VE MUSSOLİNİ

"İmparatorlar, işbaşına geldiklerinde, saraylarını, kendilerinden öncekilerin, bilerek, kasıtlı olarak yıktıkları yapıtlarının üzerine yaptırmışlardır" (Aubrac, Lucie, Les Grandes Villes du Monde. Rome, La documentation française, Secreteriat Général du Gouvernement, Paris, 1970, P. 13.)

"(...) Il. Victor - Emmanuel'in onuruna yapılacak binanın yapımı üzerinde çalışılmaktadır. Bu proje 1882 yılında, hem yer seçimi, hem de stili için yarışmaya çıkarılmıştır. Ama Devlet, onun Venedik Meydanı'nda, Corso'nun perspektivinin tam karşısına yapılmasına karar verir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için. Capitole çevresinde (...) sokakların, sarayların kiliselerin (...) yıkılması gerekmiştir." (A.y., s.22)

20. yüzyılın ilk çeyreğinde, Roma kentinin çevresi, içinde yoksul halkın yaşadığı, baraka biçiminde gecekondularla doludur. 1926'da, bunların, merkeze en yakın olanlarının yıkılmasına, yerlerine, o insanların oturamayacakları binalar yapılmasına karar verilir.

"Capitolium" adlı bir dergide, 1931 yılının Ocak ayında, G. Zucca imzasıyla yayınlanan bir yazı, yalnızca kimi insanların, kimi insanlara karşı ne kadar acımasız olabildiklerini ve yalnızca o barakaların değil, koskoca Roma İmparatorluğu'ndan kalma kimi

yapıların da yıkıldığını, son derece çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır.

Şöyledir o yazının bizi ilgilendiren bölümü:

"Bu barakalarda oturanlar, işçi, duvarcı değiller mi? Evet.

- Öyleyse, onlara malzemeler ve aletler verilsin ve çalışsınlar...

- İmparatorluk Roma'sının büyük yıkımları, çok çeşitli bir süre malzeme sağlıyor: hiçbir güzel değil ama, hepsi iyi, yeterli, hiç bir şeyi olmayanlar için, aynı zamanda değerli." (A.y., s.22)

Şimdi de, gelelim Mussolini'ye, Musollini'nin İtalya'sına, Roma'sına, bu Roma'daki yıkımlara:

Faşist diktatör, 31 Aralık 1925 günü attığı bir nutukta şöyle demiş:

"Düşüncelerim açıktır ve emirlerim kesindir, beş yıl içinde, Roma, bütün dünya halklarına, Auguste gibi ilk imparatorları zamanında olduğu gibi, çok güzel, geniş, düzenli, güçlü görünmelidir" (A.y. s.24)

lyi, hoş da, yalnız burada, Mussolini'nin yaklaşımının püf noktasını gözden kaçırmamak gerekir. Şöyle ki: O, özlediği, görkemli imparatorluk Roma'sına, Roma'yı koruyarak değil, yıkıp yeniden yaparak ulaşmayı öngörmektedir.

Bu durumu kanıtlayan aşağıdaki satırlardan ve rakamlardan daha iyi bir belgenin bulunabileceğini sanmıyorum:

"Fori Imperiali (İmparatorluk Forumları - G.T.) caddesini yapmak için forumların çok büyük bir bölümünü, bir daha ele geçmesi umudu olmaksızın harcamak gerekmiştir. Faşizmin, sahip çıktığını söylediği Tarih'e, eşi görülmemiş bir saygı... Trajan Forumu'nun 36.000 m2'sinin 35.000 m2'si kazılmış, sonra bunun 33.500 m2'si yeniden gömülmüştür, Auguste Forumu'nun bütünü olan 11.000 m2'si kazılmış, sonra, 5000 m2'si hemen gömülmüştür, Vespasien Forumu'nun 16.200 m2' sinin 13.000 m2 'si kazılmış, sonra tümü gömülmüştür. Sezar Forumu'nun 11.250 m2 sinin tamamı kazılmış, sonra 6750 m2si gömülmüştür. Böylece, İmparatorluk forumlarının bugün görülebilen bölümü, toplam alanın % 20'sinden azını oluşturmaktadır." (A.y., 25)

Bir de, yine Mussolini'nin, 22 Ekim 1934'te verdiği şu buyruk:

*Doç. Dr., D.E.Ü.M.M.F. Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

"Bu tür yerel renklerin nostaljisini duyan az sayıdaki insanlara, gerektiğinde verilebilmesi için, yıkılacak olan bütün iç ve dış mekanların mümkün olabildiğince çok sayıda fotoğrafının, büyük albümlerde toplanmasını emrettim" (A.y, S.25)

VE ÖNCE KORUNMAYAN, SONRA KORUNAN PARİS

Paris bugün Fransızların gözbebeğidir. Kılına dokunamazsınız kolay kolay. Hele Eiffel, Notre - Dame gibi yapıları.

Oysa, 13. yüzyılda, o çok ünlü Notre-Dame de Paris Katedrali yapılırken, 6. yüzyıldan kalma ve Meryemana'ya adanmış bir bazilika ile daha başka yapılar, gözlerinin yaşına bakmadan yıkılmıştır. Sonra, dahası, kurulan şantiyeye rahat ulaşılabilmek için, "Rue Neuve de Notre-Dame" (Yeni Notre-Dame Sokağı) adıyla, adı üstünde, yeni bir sokak açılmıştır ve o açılış da, kimbilir kaç yapının yıkılması pahasına gerçekleşmiştir.

Ama, Paris'in, yeniden yapılmak üzere yıkılmasından sözaçıldı mıydı İmparator III. Napoléon'un ve Vali Baron Haussman'ın hakları yenmemelidir! En çok onlar yıkmışlardır çünkü Paris'i. Hem de, öyle çok uzaklarda, 13. yüzyılda filan değil, geçen yüzyılın ortalarında.

Bu ikili, korumacılığın "k" 'sını bile düşünmeden, öyle yıkımlar gerçekleştirmiştir ki, Menderes'inkiler, Daların'inkiler, neredeyse bir hiç kalır yanlarıdır.

Gerçekten de, İçişleri Bakanı, Vali olarak, önce Berger adında birini atamıştır ama, o, "Paris'i harabeye çevirecek olan ben olamam" deyince, 23 Haziran 1853'te, göreve Haussmann gelmiştir ve yapacağını yapmıştır.

Onda da, birçok benzeri gibi, durup bir yerden baktı mı, tam karşıda, ta uzaklarda, kocaman bir anıt-yapıyı görme tutkusu vardır: Örneğin Sorbonne un kubbesini.

Yedi, belki de yetmişyedi kuşaktan beri Paris'li olmakla övünen Heron de Villefosse, "Histoire de Paris" (Paris'in Tarihi) adlı kitabında şöyle yazar:

"Yaşlı Paris gemisi, Baron Haussmann tarafından torpillendi ve onun egemenliği sırasında battı. Bu belki de, megaloman valinin en büyük suçu ve aynı zamanda da, en büyük aptallığıdır (...) 1858'den 1868'e, Notre-Dame'in üzerine göz kulak olduğu ortaçağ dekoru, bomboş bir toprak haline getirilmiş bir ormangibi, kökünden kesildi. Hiç değilse, yerinde çıplak arazi kalsaydı. Korkunç binalar, başkentin beşliğini, geri dönülmez bir biçimde bozma işini tamamladı. (Villefosse, Heron de, Histoire de Paris, Grasset, Paris,

1971, p.p. 360, 361).

1867'de ise, Louis Veuillot şunları yazar o günün Paris'i için:

"Bu büyük caddeler, bu büyük binalar, bu büyük lâğımlar, gereğince kopya edilmemiş ya da düşünip tasarlanmamış fizyonomileriyle, sonradan görmürlük ve kapkaççılık kokuyor. Ve sıkıntı yayıyorlar... Bir tarihe sahip olmayacak yeni Paris, eski Paris'in tarihini de yitirmiş olacak. O eski Paris'ten her kalıntı otuz yaşından aşağı insanlar için daha bugünden siliniyor gitmiş durumda. Ayakta kalmış eski anıtlar bile insana hiç bir şey söylemiyor artık, çünkü çevrelerinde bütün her şey değişti." (Benvenuto Leonardo, Modern Mimarlığın Tarihi-Birinci Cilt: Sanayi Devrimi, Türkçesi: Atilla Tokatlı, Çevre Yayınları, İstanbul, 1981, s.s. 170, 171.)

19.Yüzyılın ortalarında yazılmış bir oyunda ise, Genevoix, Rene'ye şöyle der: "Ah, sevgili çocuğum, eski Paris'i yitirmekteyiz, asıl gerçek Paris'i. Dar, sağlıksız, yetersiz bir kentti evet yitirdiğimiz; ama rengarenk, depdeğişik, sevimli mi sevimli, anılarla dopdolu, bizim boyumuza göre inşa edilmiş ve o minnacıklığı içinde kullanışlı bir kentti (...) Bütün renklere bürünmüş, bütün dilleri homurdanan karmakarışık kozmopolit bir kalabalık (...) Neyimiz var idiyse bütün hepsini yitiriyoruz (...) Bir kent olmaktan çıktı Paris, bir gar haline girdi." (A.y., 171)

YİRMİYEDİ YIKIM, BİR YAPIM

Hindistan'da, Delhi'deki, "Kuvvet-el-islam" adlı caminin, yıkılan 27 Hindu tapınağının malzemesiyle yapıldığı söylenir. (Hoag, John, D., Islamic Architecture, Electa/Rizzoli, New York, 1987, p. 145.)

İMPARATOR, SARAYINI YAKIYOR

İstanbul'un, daha doğrusu, Konstantinopolis'in, "Soylu aileden doğma" anlamına gelen, "Porphyrogenetos" lâkabını da taşıyan son Lâtin imparatoru II. Baudouin, hazinesi tam takır kaldığı için, yalnızca, Hıristiyanların "kutsal emanetlerinden" olan, İsa'nın dikenli tacını Fransa kralı IX. Louis'ye satmakla kalmamış, imparatorluk sarayının bazı bölümlerini yakacak olarak kullanmıştır. (Anabritanicca, Cilt 3, s. 454.)

BURSA ULU CAMİİ, TİMURLENK VE KARAMANOĞLU MEHMED BEY

"Ulu Câmi Timurlenk tarafından ahır hâline getirilerek tahrib edilmiş, asıl Karamanoğlu Mehmed Bey tarafından, etrafına odun yığılarak yakılmıştı" (Ayverdi, E.Hakkı; Yüksel, İ.Ay dın, İlk 250 Senenin Osmanlı Mimari-

si, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1976, s.22.)

BEBEK KASRI "HUMAYUN ÂBAD"IN SONU

"Abdülmecid, 1845 yılından sonra bir gün bebek kasrına gelmiş ve muhafazaya memur bekçinin yanında kasrın tamiri lüzumundan bahsedince, devirler görmüş ihtiyar muhafız, "Efendimiz, bu saray daha birçok padişahı eskitir" demiş ve padişah bu sözden vehme kapılıp Bebek'ten ayrılır ayrılmaz, kasrın yıktırılmasını irad etmişti." (Şehsuvaroğlu, Haluk Y., Asırlar boyunca İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi Eki, İstanbul, Tarih yok, s. 239).

RUMELİHİSARICEPHESİNDEN: ABDULAZİZ VE AHMET VEFİK PAŞA

"Sultan Aziz zamanında Hisar'ır yıkılıp yerine bir saray yaptırılmak istenildiği hakkında bazı neşriyate rastlanmaktadır. Bunun hakikate ne dereceye kadar uygun olduğu bilinmemektedir (...) Abdülaziz'in Saltanat yıllarının başında bir saray inşa edilme üzere Rumelihisarı kalelerinin yıkılması için işçiler gelmiş, bunu işiten ve oradaki evinde oturan Ahmed Vefik Paşa bastonunu kaparak: "Burası ne Padişahın malıdır, ne de Osmanlı'nın. Burası bastonunu kaparak "Burası insanîyetin malıdır. Bu bir tarih yadığıdır. Ben de buranın bekçisiyim'demiştir" (Şehsuvaroğlu, Haluk Y., Asırlar Boyunca İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi eki, İstanbul, Tarih yok, s. 36.)

"Ne yazık ki tüm kitapları, 15 Temmuz 1893'de yapılan bir müzayedede dünyanın dört bir yanına dağılmıştı (...) Daha sağlığında borçlarını ödeyebilmek için sattığı arsa (bugün Boğaziçi Üniversitesi'nin bulunduğu yer), Rumelihisarı'nın en büyük burcuna bitişik olan ve yakacak odun olarak satılan (...) köşkü, deniz kıyısında olduğu söylenen ve kitaplık bahçesinde başlangıcı görülen merdivenlerle inilen yalısı artık yok" (...), (Keskin, Melda E., "Ahmet Vefik Paşa Kitaplığı", Arkitekt, 1991/7, s.25.)

SULTAN AZİZ'İN GAZABI

"Altunizade kendisine koşuyolu'nda bir köşk yaptırır. Küçüksu Kasrını andıran, harem ile selâmlık kırsımları birbirine köprüyle bağlı olan bu güzel köşke yerleştikten bir zaman sonra Sultan Aziz tarafından huzura çağrılır. Sultanlara lâyk olduğunu ima ettiği köşkü kendisine satmasını ister. Bugün Validebağ Prevanatoryumu bahçesi olarak anılan bahçedeki güzel köşkü elinden alınca, Altunizade İsmail Zühtü Efendi de Altunizade semtindeki şimdiki Altunizade Köşkü'nü inşa eder. Bu yeni köşkün dış cepheden hiçbir gösterişi yoktur.

Sultan Aziz satın aldığı köşke aracı Cuma namazlarından sonra uyardı. Bir gün sultanın kulağına şöy bir söz gelir: 'Sultan cuma namazından sonra Altunizade'nin köşküne gitti.' Satın aldığı köşkün eski sahibin adı ile anılmasına çok sinirlenen Sultan Aziz köşkü tamamen yıktırır; aynı yere yeni bir köşk yaptırır, anne Valide Sultan'a hediye eder. (Taşoğlu, E.Taşkın, "19. Yüzyıl Saraylarının ve Çeşitli Devlet Yapılarının Yapımında Görev Almış Olan Altunizade İsmail Zühtü Paşa'yla İlgili Belgeler Milli Saraylar Sempozyumu-Bildiriler, İstanbul, 1985, s.82)

EDİRNE SARAYI'NIN YAZGISI

"(...) Osmanlı Devleti'nin İstanbul'un yanısıra ikinci başkenti durumunda olan ve bu özelliğini 18. yüzyıla kadar sürdüren Edirne'de aynı İstanbul'daki gibi çok geniş bir sahaya yayılan bir Saray-ı Âmire bulunuyordu. Bakımlı ve hatta dşşeli durumda geçen yüzyıl ortalarına kadar duran bu saray, 1877-78 Türk-Rus savaşında içindeki cephanenin düşmesine eline geçmemesi için, Edirne'den çıkarılarak havaya uçurulmuş ve bir daha da tamir edilmediğinden kısa süre içinde yok olmuştur" (Eyce, Si mavi, (Prof. Dr.) "Yok Olan İstanbul Sarayları ve Sarayların Yaşatılması İçin Bazı Düşünceler", Milli Saraylar Sempozyumu-Bildiriler, İstanbul, 1985, s. 70.)

EREMYA ÇELEBİ'DEN YIKIM HABERLERİ

"Patrikhane üç defa yer değiştirmiştir. İlk yer, Büyük Konstantin zamanında inşa edilmiş olan Hava Yun kilisesi idi. Rahmetli Metrofanos ile Theologos Grigor ve Khrysostomos İoannes burada şan ve şereft oturmışlardır. Sultan Mehmet, İstanbul'u feth ettikten sonra, kiliseyi temelinden yıktırdı ve mihrabı kible müteveccih bir cami yaptırarak orakendi adını verdi" (Kömürçiyası Eremya Çelebi, İstanbul Tarihi XV Asırda İstanbul, Çeviren: Hra D.Andreasyan, Eren Yayıncılık ve İtapçılık Ltd. Şti. İstanbul, (İkinci Baskı), 1988, s.18.)

"Sırp Sarkis kilisesi, 1674 senesinde, büyük bir meblağ sarf edilerek müsadde alındıktan sonra tamir edilmeye başlamış ise de, inşaat devam ederken, bazı adamların tevizirati yüzünden' tekrar yıktırılmıştır (...) İktethane'ye komşu olan Genç Mehmed Ağa isminde bir şahsın inşaa muhalefet ettiği, kendisine 1700 yaduz altın verilmesine rağmen, sonradan razı olmadığı, Edirne'ye gider birkaç defa Sadrazam'a arzuhal verdiği ve Ermenilerin, emrini suistim ettiklerini bildirerek onu öfkelenirdiğini, bunun üzerine Sadrazam'ın kiliseye yıkılmalarını emrettiği açıklı

mıştır. (A.y., s.84)

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN TANIKLIĞIYLA KORUMA-MA-CILIK

"(...) Yapmasını çok iyi bilen ve seven Şark muhafaza etmesini bilmez. Sultan Ahmed camiinin yapılması için beş vezir sarayı birden yıkılır. Şüphesiz ki bu cami ile hakiki bir şaheser kazandık. Fakat Kanuni devri gibi en parlak devrimizde yapılan bu sarayların ne olduğunu bilmiyoruz. İbrahim Paşa Sarayı'nın bize kadar gelen kısımlarından bu binaların ne kadar muhteşem eserler olduğunu tahmin edebiliriz" (Tanpınar, Ahmet Hamdi, Beş Şehir, Dergâh Yayınları, İstanbul, (Beşinci Baskı), 1976, s.58)

Her şehir üç, dört yüz senede bir değişir. Eğer medeniyet dönümleri için ortaya atılan nazariye doğru ise bu değişiklik beş asır içinde tam bir devir yapar ve eskiden pek az şey kalır. Bu itibarla bütün hâtıraların tam muhafazası imkansızdır. Fakat biz er yakın zamanları da aynı şekilde kaybettik. III. Selim'in silâhtarlarına yazdırdığı sahilname'lerdeki yalılar, ne de II. Mahmud'un Anadolu kıyısında yaptığı binişlerde uğradığı Üsküde semtlerindeki yalı ve konaklar kaldı.

(...) Tanzimat yılları, köşkleri ve konakları da aynı şekilde gitti. Sahip Molla'nın gençliğinde ziyarete gittiği Reşid Paşa'yı bir sabah sarı yaku; yüzükle gördüğü ve yıllardan sonra Boğaz vapuru ile önünden geçerken, oturduğu odayı etrafındakilere gösterdiği ilk yalı, borçlanıp hazineye ell bin altına sattığı ikinci yalısı, Fuad Paşa'nın, Ali Paşa'nın yalıları, ne de Mithad Paşa'nın arsası bütün bir mahalle olan Şehzadebaşı'ndaki konağı kaldı." (A.y.s.61.)

"(...) Bütün bu saray ve konaklar beş altı yıl aralıklarla çıkan, bazısını da ocak isyanlarının sebep oldukları yangınlarda yanar. Yangından kurtulanlar da malzemenin kendisi yüzünden harap olur. Yeniçerilerin arasında 'kul kırma' tabiri yayıldığı devirler de ise-bilhassa II.Osman ve Abaza vak'asından sonra, bütün XVII. ası boyunca ocaklıda bu kuşkulnma vardır - o zamanlar şehirde itfaiye vazifesini de gören ocak bazan yangınlara tamamıyla lâkayt kalıyor, şehrin yanmasını rahatça seyrediyordu. Zaten çok defa çapul yüzünden yangın unutuluyordu. Bazan da Ocaklı yangın çıkıyordu." (A.y., s.59.)

"Erzurum'daki Ulu Cami'yi gezerken, o zamanlar askeri ambar olarak kullanılan bu binayı dolduran meşir kokusunu bile bana duyurmayan bir heyecan içindeydim. Üzerine bastığım bu taşlara değen başları, onların kaderini, uğrunda yoruldukları şeyin büyüklüğünü düşünüyordum." (A.y.,

s.s. 195, 196)

EVLIYA ÇELEBİ, SULTANAHMET CAMII'NİN YAPILIŞINI, BUNUN İÇİN, 5 SARAYIN YIKILIŞINI ANLATIYOR

"Bu cami İstanbul'daki büyük câmilerin en güzelidir. Ayasofya yakınında (Atmeydanı) adlı yüksek bir yerde, kibleli Çatladıkapı tarafında deniz görür, geniş bir sahada yeni camidir ki, sanki matkap değmemiş, emsalsiz bir incidir. Rahmetli Sultan Ahmed Hân, bu camiin yerindeki vezirlere ait beş tane sarayı kendi parası ile satın alarak hepsini temelinde yıktırdı. Ovalar kadar geniş bir yer açtırdı." (Evlıya Çelebi Seyahatnamesi, 1-2, Üçdal Neşriyat, İstanbul, s.146.)

"(...) Sultan Ahmed Han zamanında (...) At meydanında yedi tane vezir, ayân ve büyüklere ait saraylar yıkılıp yerlerine yeni caminin (Sultan Ahmed Camii) temellerine başlandı." (A.y., s.467.)

AYASOFYA'NIN MOZAYİKLERİ

Theophile Gautier, Ayasofya'yı anlatırken diyor ki: "Mozayikler, kubbenin ve yarım kubbelerin mozaikleridir. Alt duvarları süsleyen ötekiler bozulmuştur ve artık kaybolmuş gözüyle bakılabilirler. Mollalar her gün bıçaklarıyla altın yıldız tabakasıyla örtülü küçük kristal küblerini sökerek yabancılarla satıyorlar. Önümde sökülen yarım düzine kadar parçaya sahip bulunuyorum; gezdikleri anıtlardan hatıra edinmek için heykellerin burnunu kıran turistlerden olmamakla beraber, bu taşları bana satan namuslu Osmanlı'nın küçük bir bahşış umudunu kırmak istememişim" (Gautier, Theophile, İstanbul, Çeviri: Nurullah Berk, İstanbul Kitaplığı, Tarih yok, s.250.)

MENDERES'İN KORU-MA-MACİLİĞİ:

"1950'lerin başlarında, İstanbul'u bazı değişikliklerin beklediği belli olmuştu, fakat 1956'lardan itibaren, üstelik ekonomik açıdan en irrasyone dönemde, bütün şehrin bir şantiyeye döneceğini kimse beklemiyordu. Adnan Menderes'in, sabahın erken saatlerinde daha henüz traş bile olmamış görevlilere talimatlar vererek İstanbul'un bütün imar sahalarını dolaşacağı ya da mesela gittiği Bağdat gezisinden bir geceyarısı telefon edip,

"Eminönü'nde Mısır Çarşısı'nı karşındaki binayı yıkmaya karar verdim. İstimlak muamelesine hemen başlayın" diyeceği kolay kolay akla gelmez gibiydi." (Boysan, Burak, "Menderes dönemi imar hareketleri", Arkitekt, 1991/7, s.78.)

"(...) Aksaray'dan itibaren Beyazıt'ı ve Sultanahmet'i katederek Sahil Yolu'na 70 metrelik bir bulvar bağlan-

masını isteyen de yurtdışından getirilen Alman şehircilik profesörü Högg'dü. Sultanahmet'e giderken yolun sağında kalan tüm tarihi eserlerin kaldırılmasını, ve eğer istenirse başka yerlere konmasını öneriyordu (...) İstanbul'un imarı için getirilen diğer bir uzman, İtalyan Piccinato da şöyle diyor: 'İstanbul'un ahşap yapıları Roma'da yoktur. Bu yüzden Roma'nın imarı çok güçtür. İstanbul bu bakımdan çok talihtir. Çabuk imar edilecektir. İstimlak kanunu da çok iyidir. Üç şansınız var: Biri coğraf. durum, ikincisi bu mevzuat, üçüncüsü de Adnan Menderes" (A.y.s. 80)

Konuyla ilgilenenlere, Burak Boysan'ın yazısını tamamını okumalarını öneririm. Okumuş olanlara da, bir daha okumalarını.

NEDEN AYASOFYA KORUNDU DA, ZEUS SUNAĞI KORUNMADI?

Ve şimdi de, benim bir başka yazımdan bir alıntı:

"Padişahlarımızın, Bizans'ın Hıris tiyan kiliselerini ve bazilikalarını yıktırıp korurken, öncelikli ve ağırlıklı olarak dinsel inançların etkisiyle davrandıklarının en tartışma götürmez kanıtı, bunları camiye çevirerek kullanmalarındır. Bir başka kanıt da, aynı kişilerin, hak dini bilmedikleri dinlerin, mimarlık tarihi, sanat tarihi açısından çok büyük değerlere sahip olmaları yapılarının korunması için, şunca cık çaba göstermemeleri, onları hiç önemsemeyip, taş yığınları olarak görüp, İstanbul'daki Ayasofya'nın üzerine titrerken, bambaşka mimari anlayışların ürünleri olan ve mimari açıdan, en az Ayasofya kadar büyük bir önem taşıyan, Bergama Akropolü'ndeki Zeus Sunağı'nı, Atina Akropolü'ndeki Parthenon'u, her isteyene kolayca vermeleridir.

Gerçekten de, koskoca Zeus Sunağı'nın, padişah izniyle bütünüyle sökülüp Almanya'ya götürüldüğünü, oradaki bir müzede yeniden kurulduğunu, Bergama'da ise, geriye Akropol'de sunağın birkaç basamakla çıkarılan kaidelerinin ve iki hüznü, yapı yalnız çamın kaldığını; Osmanlı Padişahı'nın, 1799-1803 yılları arasında İstanbul'da İngiliz Büyükelçisi olarak bulunan 7. Elgin Kontu Thomas Bruce'e, kendisinin isteği üzerine, Parthenon'un, anlaşılabilir pek de önemli saymadığı mermerlerini, heykellerini, frizlerini alıp götürme izni verdiğini, Kont-Büyükelçi'nin de, bundan pek güzel yararlanıp, gemisinin yolda batmasına karşın, Osmanlı toprakları üzerindeki bu mimari mirasla, İngiltere'yi epeyce zenginleştirdiğini biliyoruz." (Tümer, Gürhan, "Osmanlı'da Mimari Mirası Koruma Bilinci Var mıydı?", Yapı, Sayı: 104, Temmuz 1990, s.s. 40,41.) □

Ülkemizde Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Olayı ve Bu Konuda Bazı Eleştirel Görüşler

Besim ÇEÇENER

Binlerce yıllık uygarlık tarihi içinde insanın doğrudan veya doğa ile birlikte yarattığı ve bizim bugün "Kültür ve Doğa Varlıkları Mirası" diye adlandırdığımız belgeleri koruma olayı, çağımızda insanlığın ortak sorunu olarak kabul edilen ve üzerinde önemle durulan bir olgudur. İletişim araçlarının ulaştığı hızlı gelişmenin dünya halklarını her gün biraz daha birbirine yaklaştırması, bu ortak mirasa sahip çıkmayı da kuvvetlendirmekte ve sahiplerinin sorumluluğunu arttırmaktadır. Bu sorumluluğun en önemli sonucu ise, kültür ve doğa varlıklarını korumada, tüm dünya ülkelerinin ortak bir dil ve kritere sahip olma zorunluluğudur. Kuşkusuz bu zorunluluk on bin yıllık mirasa sahip olan Anadolu insanı için, tüm dünya halklarından öte anlam taşımaktadır.

Çağımızda, uygarlık düzeyinin yüksek olduğunu var saydığımız ülkelerde, kültür varlığı koruması doğal varlıkların korunması ile birlikte ele alınmaktadır. Taşınmaz kültür varlıkları ile çoğu kez bir bütünlük oluşturan korunması gerekli doğal varlıklar ise çevre kavramı içinde en geniş boyutlarına ulaşmıştır.

Ülkemizde taşınmaz kültür ve doğa varlıklarını koruma bilinç düzeyi ve kriterlerini, gerek geçmişte, gerek günümüzde, uygar ülkelerin koruma bilinç ve kriterlerinden ayrı saymak, onlardan etkilenmediğini söylemek olanaklı değildir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde dinsel kökenli hukuk düzeninin dışında getirilen tüm mevzuat, batı toplumlarından aktarılmıştır. Bugün dahi yeni yasa getirilirken Batı mevzuatını incelemek, onlardan esinlenmek cayamadığımız bir alışkanlıktır. O nedenle, konunun ülkemizdeki gelişimini irdelemeden önce, koruma olayının dünyada ve özellikle Batı ülkelerindeki oluşumuna, daha doğru bir deyişle, içeriğine eğilmek zorunluluğu vardır.

Taşınmaz kültür varlığı korunması uygarlık tarihinin başlangıcına kadar uzanan bir olgudur. Önceleri dini ne-

denlerle başlayan koruma, giderek eğemenliklerin simgesi olma niteliğini kazanmış, toplumlara eğemen olan kişi ve sınıflar, yaptıkları kalıcı ve anıtsal yapılarla güçlerini geniş toplum katlarına kabul ettirme amacına yönelmişlerdir. Piramitlerin, dikili taşların, katedrallerin, külliyelerin oluşumunda ve biçimlenmesinde, işlevlerinden ve sosyal amaçlarından çok, bu görüşün etkisi olmuştur. Tarih içinde korumanın içeriğini anlayabilmek, neyin, hangi amaçla, kimin için korunduğu sorusuna yanıt aramakla olasıdır. Feodaller korumanın simge niteliğini en üst düzeyde kullanan eğemenler olmuşlar, güçlülüklerinden gelen güvenle bunların korunması için ayrıca yasalar oluşturmaya gerek duymamışlardır. Sonraları giderek eğemenliğe ağırlığını koyan burjuvazi ise, çok daha akılcı bir yol izlemiş, yarattığı kültürün taşınmaz belgelerini yasal koruma altına almıştır. Burjuva yönetimi ve kültürünün ürünleri olan parlamento binaları, adalet sarayları, vali konakları, belediye binaları, operalar, yüksek öğretim kurumları, müzeler, borsalar, malikaneler, bankalar, köklü holding merkezlerinin yasal koruması ile yetinmeyen yönetim, bu koruma bilincini topluma aşılama yollarını öğretim sistemi içinde çözümlenmiş, koruma ölçeği hususunda arzulan şartlanmayı yaratmıştır. Batı toplumlarında genel çizgileri ile vermeye çalıştığımız bu koruma politikası 1950 yıllarına kadar etkinliğini sürdürmüştür, ancak II. Dünya Savaşı'nın yıkıntılarında çıkan Avrupa'da, özellikle halktan gelen üst düzey bürokratları ve düşünürler tarafından, koruma olayına toplumcu görüş boyutları getirilmiştir. Kuşkusuz bu yeni görüşlerin oluşumunda geniş halk kitlelerinin parlamenter yönetim aracılığı ile, giderek yönetimde ağırlığını hissettirmelerinin payı büyük olmuştur. Taşınmaz korumasında varolan, belli bir toplum katının sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyinin belgesi olan tek yapı koruma kabulü, yerini, tüm toplumun geçmiş dönemlerdeki sosyal, ekonomik ve kültürel düzeylerinin en somut belgesi olan kent ölçeğinde

korumaya, yani "Kentsel S/T Koruması"na bırakmıştır. Bu kabul, korumanın içeriğine çok önemli bir değişim getirmiş, o güne kadar yapılan taşınmaz koruması aslında korumanın bir bölümü olan "Eski Eser Koruması" iken en geniş anlamı ile "Belge Koruması"na dönüşmüştür. 1960'lı yıllar, Batı ülkelerinin koruma mevzuatlarında, bu yönde, değişiklikler yaptıkları yıllar olmuştur. Bu ülkeler, halen "Belge Koruması"nda kesin sonuca varmamakla birlikte, örnekleme yolu ile başarılı sonuçlar elde etmişlerdir. Örneklerin, halkın kendi kültür kalıtlarına sahip çıkması ölçüsünde giderek artacağı kuşkusuzdur.

Taşınmaz koruma olayı, Batı ülkelerinde genel hatları ile bu iken, onları izleyen ülkemiz olaya hangi noktada katıldı ve bugün hangi yerdedir? Sanırsız bu soruya verilecek yanıt, bizim bugün nerede olmamız ve koruma politikamızın ne olması gerektiğini de ortaya koyacaktır.

1848 yılı bizde koruma olayının başladığı yıl olarak kabul edilir. Topthane Müşiri Ahmet Fethi Paşa'nın top, sancak, tug gibi eski askeri malzemeyi Sent İrene Kilisesinde toplaması ile başlayan hareket, giderek taşınır ve taşınmaz eski eserlerin korunmasına yönelmiş korumanın yasal gereksinimi duyulmuştur. Şeriat düzeni içinde eski eser korumasının yeri olmayışı, bu konuda kaçınılmaz olarak yabancılara danışılmasını zorunlu kılmıştır. Yürürlüğe konan ve birkaç kez değiştirildikten sonra 1906 yılında Osman Hamdi Bey'in elinden son şeklini alan Asar-ı Atika Nizamnamesi, gerek biçim gerek içerik olarak aynen batılı örneklerinden aktarılmıştır. Bir yerde iyi niyetli kabul edebileceğimiz bu girişim sahiplerinin bilmediği şey, monarşi yönetimlerinden aktarılan bu mevzuatın geçerlilik kazanabilmesinin, o idare şeklinin gerekli tüm kurumlarının varlığına bağlı olduğu hususudur. Konuyu takip edecek bakanlığı, sahip çıkacak belediyelerini oluşturamayan, hatta batılı anlamda mülkiyet hakkını getiremeyen, yargı

organları çağdışı olan, hâlâ şeriat hükümlerini uygulayan, resimi günah, heykeli put sayan bir ülkede, toplum yapısına uymayan bir yasanın uygulanamayacağı bilinmesi gerekirdi. Kuşkusuz yasa, osmanlı döneminde az da olsa etkili olmuştur. Ancak bu etki daha çok taşınır eski eserler açısından olmuş, taşınmaz eserler için hemen hemen hiç kullanılmamıştır. Esasen yasanın getirilişinin en önemli, hatta tek nedeni, o dönemde (izinli veya izinsiz) büyük bir hızla yurtdışına çıkarılan arkeolojik eserlerdi. Bu açıdan yasa yararlı olmuş, daha çok, ülkemizde müzecilik anlayışının oluşmasına ve yerleşmesine olanak sağlamıştır.

Cumhuriyet İdaresi'nin Kurtuluş Savaşı sonunda, gerek sosyal gerek ekonomik açıdan tam bir yıkıntıyı devir aldığı bilinen bir gerçektir. Bir ulusun yeniden inşa edildiği 1920'li yıllarda, yepyeni bir toplum düzeni getiren yeni yöneticiler, örnek aldıkları batı mevzuatını ülkemize getirirken, evvelce batıdan alınan Eski Eserler Mevzuatı'nı değiştirme gereğini duymamışlardır. O nedenle, Asar-ı Atika Nizamnamesi 1973 yılına kadar kalmıştı. Cumhuriyet yöneticilerinin, binlerce yaşamsal sorun içinde, başlangıçta eski eser koruması üzerine eğilmemiş olmalarını anlamak olasıdır kuşkusuz. Esasen, gerek bilim adamlarının, gerek bürokratların eski eser korumasında çıkardıkları anlam, daha çok müzelik taşınmaz eski eserlerin korunması olduğundan, Osman Hamdi Bey zamanından kalan müzecilik anlayışı ile yetinilmiştir. Buna karşın, Cumhuriyet İdaresi koruma olayının Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerçekleştirilemeyen çok önemli bir yönüne eğilmiş, koruma bilincini yayacak kadroları oluşturacak eğitim dallarını kurmuştur. O güne kadar yüksek öğretimde yer verilmeyen tarih, sanat tarihi, arkeoloji gibi koruma ile doğrudan ilişkili bilim dallarını çağdaş biçimi ile ülkemize getirmiştir. Öncü Türk öğretim üyeleri devlet eliyle Avrupa'da eğitilen bu fakültelerde,

günümüze kadar uzanan öğretim sisteminde, bu yetiştirilen öncü (ve aslında çok bilgili) hocaların, eğitimleri sırasında doğal olarak edindikleri batı toplumlarının koruma ölçüğü ve içeriği etkin olmuştur. Burjuva kültürünün en sağlam kaleleri olan ve bu kültüre hizmet eden batı üniversitelerinin, taşınmaz eser koruma olayındaki seçim kriterlerini (o tarihte) kuşkusuz burjuva kültürünün simgeleri olan yapılar oluşturuyordu. Geniş halk kitlelerinin sosyal, ekonomik ve kültürel belgeleri olan ve bugün bizim genel olarak "Kentsel SIT" kavramı içinde topladığımız yapı gurubu koruma kapsamı içinde düşünülüyordu. 1930 yıllarında batı toplumlarında korunan eski kent ve kent köşeleri, kültürel endişeden çok ekonomik bir zorunluluğun sonucu idi. O nedenle, bugün dahi üniversitelerimizin sanat tarihi bölümlerinde inceleme konusu olarak seçilen eski konutlar, konak, yalı ve köşk ölçüğünü aşmamıştır. Bu yapılarla olan ilgi ise, daha çok içindeki süsleme sanatı ürünlerine olmuştur. Devlet adına kültür varlıklarını korumakla yükümlü olan müzeler teşkilatımızın kadrolarını, son yıllara kadar, tarihçi, sanat tarihçisi ve arkeologlarımızın oluşturması, taşınmaz, korumasındaki genel kriterlerimizin (eğitimleri ile olan ilintiden dolayı) toplumun ekonomik düzeyi yüksek kişilerine ait konutlar ölçüğünde kalmasına neden olmuştur. Oysa, Cumhuriyetimiz 60 Yılı aşkın bir süredir tüm kadroları ile halkın mali ve halk çocuklarının yönetimindedir. Kuşkusuz onlardan beklenen, çağdaş koruma içeriğinin bilincine varmaları ve tüm toplumu belgeleyen taşınmazları korumalarıdır.

ÜLKEMİZ TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIĞI KORUMA POLİTİKASININ, BU TOPRAKLAR ÜZERİNDE OLUŞMUŞ veya YAŞAMIŞ UYGARLIKLARDAN BİZE KALAN ANITSAL YAPILAR ve KALINTILARIN YANISIRA, TOPLUMUMUZUN TÜM KATLARININ YAKIN ve UZAK DEVİRDEKİ SOSYAL, EKONOMİK ve KÜLTÜREL DÜZEYİNİN BELGELERİNİ OLUŞTURAN, HALK YAPI SANATI ÜRÜNLERİ DEDİĞİMİZ, ESKİ KONUTLARIN KULLANILARAK KORUNMASI İÇİN ÇAĞDAŞ KONFOR İLE DONATILMASI OLMALIDIR.

Bu tutum, kültür varlıklarının korunması zorunluluğu yanında, milli servetin korunması açısından da zorunlu bir husustur.

HUKUKİ DÜZENLEMELER VE KORUMA KURUMLARI

Ülkemiz kültür varlığı koruma olayının hukuki düzenlemelerinde çok önemli temel yanlışlar ve eksiklikler

vardır. Bu yanlış ve eksikler, olayın en başından beri, toplumsal bir gereksinim ve zorlama olmadan ortaya konmasından kaynaklanmaktadır. İlk eski eser ilgisinin Sultan Abdülmecit'in Yalova'ya yaptığı bir gezide, yerlere atılmış Bizans devrine ait yaldızlı taşların korunmasını istemesi ile başlaması ve koruma çabalarında, uzun süre kültür düzeyi yüksek saraya mensup paşaların etkin olması, olayın bir kültür gösterisi, bir heves olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Bu hevesin uzantısı olarak, gene aynı padişah devrinde, Sultanahmet Meydanı'ndaki dikilitaşların etrafındaki molozların temizlenmesi, bizde taşınmaz kültür varlıklarını korumakla ilgilik yön gösterici girişim olarak kabul edilebilir.

Eski eserlerin korunması ile ilgili ilk yasal hükümler, 19. yüzyılın ortalarında "Ebniye Nizamnamesi" içinde yer almıştır. Ancak o yıllar batılı bilim adamlarının ve macera düşkünlerinin Anadolu'daki antik eser madenini keşfettikleri bir dönemdir. Bu eserleri ülkelerine götürmek için padişah iradesine gereksinimleri vardır. Padişah'tan izin almak zor bir iştir. İşte 1869 yılında ilk kez yürürlüğe konan "Asar-ı Atika Nizamnamesi"nin asıl amacı bu zorluğu ortadan kaldırmak, yapılan kazılardan çıkarılan müzeli antik eserleri yasal yoldan yurtdışına çıkartmaktır. Bu nizamnameye göre, çıkarılan antik eserlerin yarısı çıkarılanın olmakla, diğer yarısını da satın alma hakkı doğmakta idi.

1874 yılında o tarihte Sent Irene Kilisesindeki müzenin müdürü olan Dethier'in hazırladığı 36 maddelik ikinci Asar-ı Atika Nizamnamesinde aynı amaca yönelik olduğunu tarihçilerimiz iddia etmektedirler. Ancak, çok kısa bir süre sonra, müzeciliğimize sahip çıkan Türk aydınları, başta Osman Hamdi Bey olmak üzere, bu olumsuz durumları ortadan kaldıran girişimlerde bulunmuşlar ve batılı örneklerinden yararlanarak, o devir için ileri sayılabilecek yasal önlemleri getirmişlerdir.

Burada üzerinde önemle durmamız gereken bir husus vardır. Dikkat edileceği üzere, bizdeki ilk koruma hareketi müze kurmakla başlamıştır. Koruma mevzuatı ise, bu olaydan yaklaşık 20 yıl sonra, 1869 ve 1874 yıllarında gelebilmiştir. Dolayısı ile, eski eserler mevzuatımız taşınmaz eski eserlerden çok, taşınır eski eserlerin korunması amacına yöneliktir. 1906 yılında yürürlüğe konan son Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde her ne kadar taşınmaz eski eserlerin korunması da yer almakta ise de, uygulamada bu koruma hiç bir zaman gereken ölçüde olamamıştır. Tutum

Cumhuriyet Devrinde de düzelmemiş, 1951 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu kuruluncaya kadar, taşınmaz eski eserlerle çok yetersiz şekilde ilgilenilmiştir.

Yukarıda değindiğimiz gibi, Asar-ı Atika Nizamnamelerinin çıkarılmasının asıl amacı taşınır antik eserlerin korunmasına yöneliktir. Bu nizamname her ne kadar bazı taşınmaz eski yapıların korunmasına dair hükümler bulunmasına karşın, taşınmaz eski eserlere sahip çıkacak kurumlar belirlenmemiş idi. Bu eksiklik kısa zamanda anlaşıldı ise de, mevzuat içinde çözüm getirilmeyerek, nelerin korunacağına karar vermesi için "İstanbul Eski Eser Encümeni" kuruldu. Yetkisi sadece İstanbul sınırları içinde olan bu Encümen, daha sonra İmparatorluğun diğer yerleri içinde görüş bildirmek üzere yetkili kılındı. Adigeçen Encümen Cumhuriyet Döneminde iki kez yeniden oluşturuldu ise de, 1951 yılında 5805 sayılı yasa ile kurulan "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu"nun görevi başlamasından sonra, yasal olarak yetkisiz bir kurum haline geldi. 1960 yıllarına kadar görüşüne başvuru olan bu Encümen 1970 yılların sonuna kadar varlığını korudu. Ancak, son başkanı Feridun Dirimtekin'in ölümü üzerine Bakanlık kararı ile kaldırıldı. İstanbul Arkeoloji Müzeleri koridorlarına taşınan dosya ve belgelerinin yağmalanmasından kurtarabildiğim 1150 adet dosyayı (ki onların içinde yağmalanmıştı) Anıtlar Yüksek Kurulu arşivine taşıdım. Bu dosyalar halen İstanbul Bölge Kurulları arşivindedir.

1906 yılında yürürlüğe konan Asar-ı Atika Nizamnamesi, Osman Hamdi Beyin kişiliği nedeni ile, çağının görüşlerini yansıtan, yani o tarihte çağdaş bir nizamname idi. Cumhuriyet Dönemi, padişahın imzasını taşıması nedeni ile, bu nizamnameyi kanun olarak kabul etti ve 50 yıl kullandı. Ancak evvelce değindiğimiz gibi, bu nizamname gerek taşınır eski eserleri, gerek taşınmaz eski eserleri saptıracak (Tespit edecek) ve belgeleyecek (Tespil edecek) kurumları getirmemekte idi. 1951 yılına kadar saptama görevini Milli Eğitim Bakanlığı Uzmanları, belgeleme (Tespil) görevini ise "İstanbul Eski Eserler Encümeni" yürüttü. Ancak bu kurumların yasal dayanaktan yoksun oluşu özellikle taşınmaz eski eserlerin onarım ve restorasyonu ile görevli uzmanları zor durumda bırakıyordu. Bu uzmanların başında, o tarihte Milli Eğitim Bakanlığı'nda görevli olan (sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde görevli idi) Mimar Ali Saim Ülgen gelmekte idi. Yasal bir karar organının gerekliliğini ilk önce ortaya atan ve savunan Ali Saim Ülgen Bey şahsi gayretleriyle

le 5805 sayılı kanunun yürürlüğe girmesini sağladı. Böylece 1951 yılında, taşınmaz eski eserleri belgelemekle (tespil etmekle) görevlendirilen "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" oluşturuldu. Mimar Ali Saim Ülgen'in uzmanlık alanı anıtsal yapılarıdır. Sorunlarda bu tür yapıların restorasyonuna dairdi. O nedenle, oluşturulan Anıtlar Yüksek Kurulu'nun üyelerinin niteliğinde bu yönde idi. Yani, arkeologlar, sanat tarihçileri tarihçiler, mimarlar ve ilgili bazı makamlardı. Yetki sınırları ise, Asar-ı Atika Nizamnamesi çerçevesi içinde idi. Kurul, resmi makamlarca kendine yapılacak veya kendi imkanları ile itilâ kesbedilecek (kendi olanakları ile bilgi edinilecek) konularda karar alabilecek ve bu kararlara resmi ve özel kişi ve kurumlar uymakla yükümlü olacaklardı. Kurul, en az ayda bir toplanacak ve Kurul üyeleri fahri (herhangi bir ücret almadan) çalışacak idi. (Ücretsiz çalışma Kurul'un kendi kararıdır.) 5805 sayılı kanun her ne kadar bu Kurul'un Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olduğunu belirtiyor ise de, başlangıçta Bakanlık Konuya eğilmedi. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yardımı ile İstanbul, Fındıklı'daki Güzel Sanatlar Akademisi'nin bahçesindeki sıbyan mektebine yerleşen Kurul'a daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nca 2-3 büro elemanı yollandı. Kurul 1983 yılında değiştirilinceye kadar bu binada görev yaptı.

Anıtlar Yüksek Kurulu 1957 yılına kadar sadece taşınmaz eski eserler ile ilgili konularda karar almakla yetkili idi. 1957 yılında yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu'nun 25. maddesine dayalı olarak İmar Nizamnamesi'nin 39. maddesi ile getirilen hükme göre, Anıtlar Yüksek Kurulu, belgelenmiş (tespil edilmiş) eski eserlerin civarında, (10 metreden az olmamak kaydı ile) yapılacak yeni binalar için de karar alma yetkisine sahip oldu. Bu yetki, bir fiziki planlama, yani bir Şehircilik Bilimi sorunu ile ilgili idi. Oysa Anıtlar Yüksek Kurulu üyeleri içinde Şehircilik Bilimi disiplinine sahip bir kimse yoktu. İlerki yıllarda bu eksiklik, zaman zaman önemli sorunlar yarattı. Buna karşın İmar Mevzuatının getirdiği yetki, zaman içinde Anıtlar Yüksek Kurulu'nu Kentsel SIT kavramına götüren en önemli etken oldu. Hatta diyebiliriz ki, öncelikle Anıtlar Yüksek Kurulu'nda oluşan bu Kentsel SIT kavramının, 1970 yılından sonra alınan kararlarına yansiyarak, önce 1972 yılında 1605 sayılı İmar Kanunu, daha sonra 1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile daha kapsamlı olarak ülkemize gelmesini sağladı.

1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun getirdiği bir diğer çağdaş ko-

ruma kavramı ise, Doğal SİT ve ANİT AĞAÇ koruma kavramı oldu. 1710 sayılı kanunun getirdiği bu yeni koruma olayı, doğal olarak, Anıtlar Yüksek Kurulu'nun bünyesinde de gerekli değişimi zorunlu kıldı. 1973 yılında yürürlüğe konan 1741 sayılı yeni kanunla 5805 sayılı kanun yürürlükten kaldırıldı. Yeni Kurul 21 üye ile donduruldu, üyeliğe yaş sınırı kondu. Ancak yeni kanun eski üyelerin değişmesini gerektirmedi, sadece bir üye yaş haddi nedeni ile Kurul'dan ayrıldı.

Yetkileri bu ölçüde genişleyen Anıtlar Yüksek Kurulu 1970 ile 1983 yılları arasında, tarihinin en yoğun çalışmasını yapmıştır. 1951 ile 1970 yılları arasında 19 yıl içinde 5900 karar alan Kurul, 1970 ile 1983 yılları arasında 13 yılda yaklaşık 10.000 karar almıştır. Ayda bir kez 2 gün toplanan bir Kurul için azımsanmayacak bir çalışmadır bu. Kurul bu dönem içinde ayrıca, Ön saptama (ön tespit) Ön bel geleme (Ön Teşçil), Koruma Amaçlı İmar Planı, Geçit Dönemi İmar Koşulları Planı gibi bazı kavramları da ülkemize getirip yerleşmesini sağlamıştır. Kurul'un bu dönemdeki etkin tutumunun ülkemize sağladığı en büyük yarar ise, koruma ölçek ve derinliğini çağdaş düzeye getirmesi, bunu kısa bir sürede topluma yansıtması ve benimsetmesidir. Bugün eski evlerimiz, eski kent ve sokaklarımız belgesel filimlere konu oluyorsa, televizyonda resmi ve özel ağzlar korumanın gereğini dile getiriyorsa bütün bunları eski anıtlar yüksek kurulunun 1970-1983 yılları arasındaki bu yoğun ve bilinçli çalışmalarına borçlu olduğumuzu bilmek gereklidir.

12 Eylül 1980 yönetimi ve sonrası yönetim, bir çok sahada olduğu gibi, taşınmaz kültür ve doğa varlıkları koruması alanında da büyük yanlışlıklara düşmüştür. Yanlışlıklara düşmüştür dememizdeki neden, kasıtlı davranılacağını kabul etmek istemememizdir. İçine düşülen en büyük yanlış, eski binaya sahip kişilerce yapılan yakınmalardır. Oysa bilindiği üzere, imarla ilgili konuların doğasında kısıtlama vardır. İmar Mevzuatı, herkezin istediği yerde, istediği ölçüde, istediği türde inşaat yapmasını önlemek için vardır. Toplumun ortak yararını devlet eliyle disiplinlemek için vardır. Kuşkusuz, yapılanma olayının en hoşgörüsüz kısıtlamalarının taşınmaz kültür ve doğa varlıklarının korunması için getirilmesi zorunluluğu ortadadır. Anıtlar Yüksek Kurulu'nun koruma için getirdiği kısıtlamaların bazı kişilerce, hatta doğrudan devlet kurumlarınca tepki ile karşılanması doğal bir sonuçken, bu yakınmaları ortadan kaldırmak amacıyla sığınarak, genelde doğru bir çizgi izleyen bu eylemi durdurmak ve tam tersi çözümler getir-

mek, en hafif deyişi ile, aymazlık olmuştur.

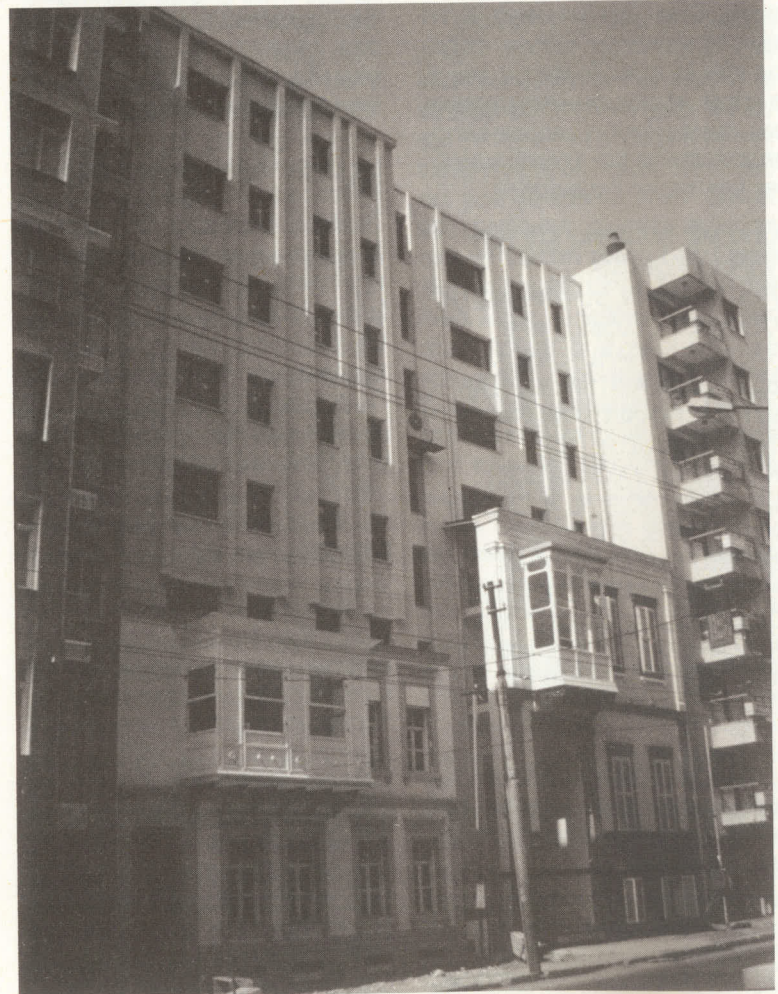
1983 Yılında yürürlüğe konan 2863 sayılı "Kültür ve tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun bir çok ilkesel yanlısının içinde bizce en önemli yanlısı, koruma karar organının, sayısı bilinmeyen ölçüde çoğaltılması, olayı çok başlı hale getirmesidir. Bir ülkenin taşınmaz kültür ve doğa varlıkları koruma politikası, rejim ayrılığı da gözetmeksizin, hükümetler üzeri bir politika olmak zorunluluğundadır. Çünkü kültür ve doğa varlıkları bir kişinin, bir sınıfın veya milletin olamaz. O tüm insanlığın ortak malı, ortak mirasıdır. Bu miras bir veya birkaç kuşağın da malı değildir. Gelecek tüm kuşakların malıdır. Kullanmak amacı ile bu varlıkların özgün niteliğini bozmaya, yok etmeye hiç bir kuşağın hakkı yoktur. Böylesine kapsamlı ve evrensel bir konuda tutarlı bir koruma politikasının, bilgisi, bilinci ve deneyimi başka başka olan kişilerden oluşan bir çok koruma kuruluna bırakılması çok yanlıştır. 2863 sayılı yasada bu temel yanlışa düşülmüştür. Oysa, yakınmaları en aza indirecek çeşitli çözümler vardı. Örneğin, ayda bir kez 2 gün toplanan Anıtlar Yüksek Kurulu, devamlı görev yapan, yüksek yargı organlarınkine benzer güvenceye sahip bir kurum haline getirmek olası idi. Yahut, Fransa'da olduğu gibi, konuları ayırıp her konu için ayrı ve tek Kurul getirilebilirdi.

2863 sayılı kanunun (Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kaldırılma gerekçesine ters düşsede) tek olumlu kabulü, belgeleme yetkisini (tesçil yetkisini) Bölge Koruma Kurullarına vermeyip Ankara'daki "Yüksek Kurul"a bırakması idi. Böylece koruma kriterlerinin saptanmasındaki kaos tehlikesi önlenmiş olacaktı. Ancak bu çözümün yakınmaları ortadan kaldırması olası değildi. Nitekim öyle oldu. Ayda bir kez iki gün toplanan bu yeni Yüksek Kurul, bir evvelki Kurul'un deneyimi ve birikiminde sahip olmadığı için, hem bir çok yanlışlara düştü, hem de büyük bir gecikmeye sebep oldu. Ayrıca, belgeleme (tesçil) hususunda da yasaya uyulmayan durumlar ortaya çıktı.

Sonucun böyle olması biz bilenler için şaşırıcı olmadı. Şaşırınlar bu değişikliği yapanlar oldu. Ve yaptıkları yanlışla daha büyük bir yanlışla düzeltmeye çalıştılar. 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu"nda yaptıkları son değişiklikle belgeleme (tesçil) yetkisini de "Bölge Kurulları"na vererek koruma ölçek ve derinliği hususunda, ileride çok büyük karışıklıklara ve tartışmalara yol açacak, yeni bir dönemi başlattılar. □

Mithatpaşa , 2. grup eski eser uygulama sonrası

Fotoğraflar: Mehmet REİSOĞLU

Eski Eser Tahribatı ve Korumasıyla İlgili Bazı Gözlemler

Ayda AREL*

1985 yılından beri Batı Anadolu'da yürüttüğümüz bir araştırma, belli yörelere birer yıl arayla giderek sistematik tarama ve röleve çalışmaları yapmaya yükümlü kılacaktır. Böylece, bu yörelerdeki yapıların yıldı yıla değişen durumunu izlemek ve çevre halkıyla bu konuda görüşmek olanağı doğmaktadır. Eski eser tahribatı ve korumacılığına ilişkin gözlemlerimiz, bu yüzden, yöreden seçilen örneklerle dayandırılmıştır.

Gözlemlerimizi şöyle sıralayabiliriz :

1- Resmi korumaya alınmış, yani Vakıflara bağlı olan yapılarla Kültür ve Turizm Bakanlığınca tescil edilmiş bulunanlar sayılmayacak olursa, eski eserler halk tarafından (hattâ, varsa malsahipleri tarafından) önemsenmemektedir. Çoğu bakımsız ve yarı yıkık olan bu eserler, çevre halkı için, yaşadığı ortamın bir parçası olmaktan öte anlam taşımamaktadır ve zorunluk hallerinde barınak, dükkân, ışık, ambar, çöplük ya da helâ olarak kullanılmaktadır. Eserlerin malzemesi ise, günlük gereksinimleri karşılamak üzere sökülüp götürülmektedir.

Eserin tescil edilmesi ise, gerek çevresine gerek malsahiplerine artı yükler getiren bir olay olarak kabul edilmekte, bu yoldan kaldırılmasına izin verilmeyen eserin özlenen bir yaşama çevresinin oluşturulmasına ya da üzerine oturduğu arsanın ekonomik olarak değerlendirilmesine getirilen bir engel olarak algılanmaktadır.

2- Eski eserin tarihsel kimliği çevrede biliniyorsa, ya da çevre halkı o eseri yarı gerçek yarı efsanevi rivayetler bağlamında tanımışsa, eser bu kez içinde defineler barındıran bir yer olarak algılanmaktadır. Bu değerlendirmede, Rumların göçüyle ilgili pekçok söylentinin ağızdan ağıza dolaştığı, ayrıca antik kalıntılar bakımından zengin bir bölge olan Batı Anadolu için özellikle geçerlidir.

Söz konusu eserin uzmanlarca incelenmiş olması, define ile ilgili varsayımı haklı gösterir bir kanıt olarak kabul edilmekte, bu ise eserin değişmesi için yeni bir gerekçe oluşturmaktadır. 1987 yılında incelediğimiz ve Aydın'da bulunan bir aile mezarlığını 1988 yılında yeniden ziyaret ettiğimizde, bir yıl önce sağlam bulunduğu bir geç dönem lâhdine ait şahidenin kırılarak devrildiğini, kaide kıs-

mının yan kaplamalarının sökülerek çıkartıldığını saptadık. Aynı şekilde 1986 ve 1987 yıllarında içinde yaşayarak rölevesini çıkarttığımız Arpacı Osman Beyler konağının, 1988 yılında 2. sınıf eser olarak tescilinden sonra köyden bazı kişilerce duvarlarına delikler açıldığını üzülerek öğrendik. Bu gibi örnekler çoğaltılabilir.

3- Batı Anadolu yöresinde çok sayıda varolan, ancak çoğu sistematik kazılarla incelenmemiş olan ören yerleri, define bulmak hevesinde olanlar ya da geçimlerini antika kaçakçılığından sağlayanlar için, eşsiz uygulama alanlarıdır. Delik deşik edilerek arkeolojik katmanları altüst edilen bu ören yerlerinde, toprak üzerinde görülen en ufak işlemeli taş ya da yazıt parçası, defineye götüren gizli işaretler olarak algılanmaktadır.

4- Define arayıcılığının bir başka boyutu, çoğu kez örgütlü bir eski eser kaçakçılığı olgusuyla bağlantılı olabilmesinden ileri gelmektedir. Bu gibi durumlarda, arama etkinliklerinin yönlendirilmiş olduğu ve bazı güvenceler altında sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu gibi etkinliklerin en büyük zararı, sadece maddi değeri yüksek olan bulgulara değil, ama aynı zamanda kültürel ve tarihsel içerik bakımından çok önemli ve eşsiz olan eserlere de yönelik olmasından kaynaklanır.

5- Devletin define ruhsatı vermesi, halk arasındaki define beklentisini haklı gösterdiği ölçüde gizli kazılara da ivme kazandırmaktadır. Nitekim, resmi kimlikle çalıştığımız ve yaptığımız çalışmalar hakkında sorulara bilgi verdiğimiz halde, bizleri define peşinde sanıp da bilgi sızdırmaya çalışanların sayısı kabardır. Bazı durumlarda, define aramak için resmi makamlar nezdinde aracı olmamız bile istenmiştir.

6- Eski eser resmi bir kuruluşun malı olduğu, ya da devlet eliyle tescil edilip korumaya alındığı durumlarda bile, tahribatın durduğunu savunmak zordur. Tescille birlikte dokunulmazlık kazanan eserin korunabilmesi hatırı sayılı bir mali külfetin dışında düşünülemez. Bu külfet, genellikle ne tüzel ne de özel kişilerce karşılanabilmektedir. Böylece, müdahale olanağı bu-

lunmaksızın tescil edilerek olduğu gibi bırakılan ve zaten yıpranmış ya da yarı yıkık olan eser korunamamakta, ya da çevrenin ekonomik beklentilerine set çektiği için, tahribat gizlice hızlandırılmaktadır. Trova ovasında Mahmudiye köyü yakınlarında, tarlaların içinde duran Cezayirli Hasan Paşa kasrı, hazine malı olan bir alanın ortasında duran tescilli bir eser iken, zamanla hazine malı, alan tarlaya dönüşmüş, yapının köşe kuleleri, hazine arayanlarca traktöre bağlanan zincirlerle sökülmeğe çalışılmıştır.

7- Tescil edilen ya da resmi kuruluşlara ait olan yapıların onarımı ve korunması ise ayrı bir sorun oluşturuyor. Şöyle ki:

a) Eski eser onarımını üstlenen resmi kuruluşların bazıları için, yapılan onarımın amacı her ne şekilde olursa olsun yapıyı ayakta tutmaktan öte değildir. Bu kuruluşlar, sınırlı bütçeleri ve bu sınırlı bütçelerin elverdiği sınırlı kapasitedeki teknik kadrolarıyla ayakta tutmaya çalıştıkları eserleri yanlısı onarıyor, birçok durumda eserin tipolojik ve tarihsel karakterinin yokolmasına neden oluyorlar. Manisa'daki İshak Çelebi Mevlevihanesinin tümünden değiştirilen tipolojisi, Selçuk'taki eyvanlı tipte hazireli açık bir türbe iken kapalı bir mescide çevrilen Şehabettin Dede Türbesi sunulabilecek sayısız örnekten sadece ikisidir.

b) Eski eser korumacılığı üzerinde düşünmüş olan herkesin, uzman olmadan da bildiği şeylerden biri, koruma ve onarımın gelişigüzel değil, ama onarılan eserin belgesel ve estetik özü koruyarak yapılması gerektiğidir. Korumanın amacı da zaten bir eserde somutlaşan bir belgeyi ya da bir estetik anlatımı yaşatmaktır. Bu yüzden de, tarihsel ve kültürel gerçekliği yok edilen bir eserin neden korunmaya çalışıldığı sorusu gündemden düşmez. Ne varki, belgesel ve estetik özü yoketmeden yapılacak restorasyon ya da konservasyon işlemleri özel bir uzmanlık işidir. Çağımızı belirleyen bilgi birikimi ve uzmanlaşma eski eserlerin onarımı konusunda titiz ve duyarlı olmaya elverişlidir. Ülkemizde ise, uzmanlık ölçülerine uygun kadrolar oluşmaktadır. Durum böyle iken, bir Osmanlı yapısının hangi nedenle bir Grek arkeolojisi

uzmanınca onarıldığı, ya da bölge kurullarında eski eserler hakkında karar veren kişilerin neden uzay strüktürleri uzmanları arasından seçildiğini anlamak zordur. Ve gene, Neo-klâsik üslûpta bir 19. yüzyıl İtalyan kilisesinin cephesindeki alınlığa bakıp, bunun Grek tapınaklardan esinlenmiş bir ortodoks kilisesi olduğunu raporlarına geçiren kişilerin Eski Eserlere bağlı İl Müdürlüklerinde uzman sıfatıyla fetva vermelerine niçin göz yumulduğunu sormak gerekir.

c) Yapılan onarımlar, alınan sit kararlarının çoğu, herkesin bildiği gibi turistik potansiyeli olan eser ya da eser gruplarına yöneliktir. Ancak gözlemimiz odur ki, turisti celbedecek onarım ve koruma kararlarına gidilirken, korunan eserin ya da sitin turizmden nasıl korunacağı hakkında öngörüler oluşturulmamış, önlemler alınmamıştır. Pansiyonlarla içiçe girmiş Side sit alanından, çevresinde bir yalıtım alanı bulunmadığı için beton barakalar ve işporta tezgahlarından bir çemberin içinde ablukaya alınmış Didim Apollo tapınağından söz etmek, sanırım bu konuyu örneklemeğe yetecektir.

8- Bir başka önemli konu ise, korunmaya değer kültür varlığı kavramının bizde, kronolojik eskiliği ön plana alınmış bazı seçkin eserlerle özdeş tutulmasıdır. Günümüz tarih düşüncesi, kültürel süreklilik ve insanlığın tarihinde uzun periyodlu zamanlar üzerinde durmaktadır. Bu düşünce, tarihi yapan kitlelerin yaşamından yola çıkmaktadır. Böylece, tarihsel evin tescil edilip onarıldığı bir yerde bulunan değerminin neden çürümeye bırakıldığı, camisi onarılan bir köydeki tahkimatlı çiftliğe neden dokunulmadığı sorusu gündeme alınması gereken bir konudur. Aynı şekilde, kronolojik açıdan çok eskilere çıkan kültürler barındıran Anadolu'da tarihi yapan kültürel etkinliklerin durmamış olması, bir başka deyişle Anadolu'da ölü zamanlar olmaması, bu topraklar üzerindeki kültürel olgunun bir bütün olarak düşünülmesini, sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel tarih açısından önem taşıyan, estetik anlatımı olan bütün varlıklara aynı zamanda ve aynı önemi vererek eğilmeyi gerektiriyor. Bir başka deyişle, kültürel varlık korumacılığını antikacılıktan ayrı tutar

*Prof. Dr.

bir yaklaşımı benimsemenin zamanı gelmiştir.

9-Ülkemizde eski eser tahribatına yol açan etmenlerden biri de, cehaletle aynı zamanda seyir gösteren siyasi önyargılardır. Günümüze ait olan siyasi sorunların geçmiş dönemlere yansıtılması, günlük siyasi tercih ve tavır alışların üstünde ve dışında tutulması gereken kültür bilincine ters düşmektedir. Günlük siyasi kayguların güdükleştirdiği bir kültür politikası ise, bir yandan varolan siyasi sorunları yeni açmazlara itmekte, beri yandan da evrensel kültür içindeki yerimizi kabul ettirmek için sürdürdüğümüz savaşı kültürün evrenselliğini inkar eden tutumlarla, kösteklemektedir. Bu gözlemlerin yansıttığı olumsuz gelişmeleri hangi nedenlere bağlayabiliriz?

I-Ülkemizde, eski eser kavramından daha geniş kapsamlı bir sit ve kültürel varlık bilincinin tarihçesi oldukça yenidir ve özümsemiş bir çevre anlayışı bağlamında ve onun bir parçası olarak oluşmamıştır. Nitekim eski eser onarılirken kent dokusu hoyratça değiştirilmekte, kent silüetini korumak için projeler ihale edilirken doğa acımasızca tahrib edilebilmektedir. Kapsamlı bir doğal ve kültürel çevre bilinci yurdumuza, batıdaki gelişmeleri bilen ve onları haklı bulan bir avuç kişinin çabalarıyla girmiş, uluslararası kültürel normlara ayak uydurma gereğini duyan resmi çevrelerce benimsenmiş ve bazı cezai hükümlerle birlikte yasa ve yönetmeliklere aktarılmıştır. Buna karşılık, tarihi eser korumacılığını bir buyruk ve bir yasak olarak algılayan halk, onun gerekçelerini içine sindirememiş, korumacılıkla getirilen düzenlemeleri sadece kendisine yüklediği külfetle tanımış, onları kendi lehine olarak günlük yaşama nasıl uyarlayacağını bilememiştir.

Nitekim, kamuoyu eski esere neden önem verildiğini, tarihsel dokunun hangi gerekçelerle korumaya alındığını yüzyüze geldiği mevzuattan ve yayın araçlarından öğrense bile, bu nedenleri ve bu gerekçeleri benimseyecek derecede anlayamamıştır. Kaldı ki, yaşam zorluklarının ağır bastığı bir dönemde, sıradan insanın elitist gibi gözükene tercihler kayması elbetteki kınanamaz. Bu tercihlerin uzun vadede kamu yararına olduğu iyice anlatılamamıştır. Bu durumun gerisinde ise, korumacılığın öncülüğünü yapan resmi çevrelerin olayı kamu yararı açısından değil ama kısa vadeli turistik yatırımda uluslararası sansasyon açısından değerlendirmeleri, dolayısıyla inandırıcı olmamaları vardır.

II-Tarihi eserlerin ve tarihi çevrenin korunması yükümlülüğünü üstle-

nen resmi makamlar için, eserlerin özündeki kültürel içerik ve bunun ülkeye ancak uzun vadede sağlayacağı yarardan çok, bu eserlerin behemahal pazarlanabilir yönleri, yani turistik olan yanları önemlidir. Ne var ki bu bakışın isabetli sonuçlar verdiği savunulamaz. Nitekim, bugüne kadar yapılan şeyler, kültürel malvarlığının değerini çoğaltacak önlemler almak, onların lehine işleyecek pazar kurallarını koymak değildir. Tersine, her fırsatta turistin ve/veya meraklısını ayağına götürülen eski eserler, onların yokolmasına yol açabilecek kısa vadeli tüketim mekanizmalarının metayı haline getirilmişlerdir. Aylarca yurt dışında o ülke senin bu ülke benim dolaşan sergiler yerine turisti ülkeye çekecek yerel sergiler hem turizmin hem de eserlerin korunmasına, başka deyişle eserin pazar değerinin sürekli tutulmasına hizmet edebilirdi. Her ülkede turizm ağırlıklı bölgeler yaya alanları haline getirilirken ve turist, tanımı gereği, yürümeye göze alan kişi iken, turist otobüslerinin çevrede yıkım yaratarak, eserlerde kimyasal bozulmalara yol açan zehirli gazlar saçarak sarayların, müzelerin ve ören yerlerinin yakınına kadar gelmesine izin vermek, herhalde uzun vadeli yararlar öngören bir kültür politikasının sonuçları olarak değerlendirilemez.

III-Bu arada, tescil işlemlerinin yavaş ilerlediğini, bu işlemlerle birlikte getirilen yıkma, tadil etme yasalarının bazı somut koruma önlemleriyle ve kredi olanaklarıyla bir arada düşünülmeyeceğini ve bu yüzden de, yapılan işlerin bürokrasinin gereğini mekanik bir şekilde yerine getirmekten başka bir somut sonuca götürmediğini kabul etmeliyiz. Alınan kararların sık sık değiştirilmesi, bu kararlarda eski eserlerin korunmasıyla ortaya çıkan durumun bütün ayrıntılarının öngörülmemiş olması, karar veren yetkililerin inceledikleri raporların bütün boyutlarını değerlendirecek olanak ve zamandan yoksun olmaları, koruma olayını güçleştiren öteki nedenlerdir. Ayrıca, kurullara giren kişilerin hepsinin yükümlü oldukları konunun uzmanı olmamaları, bir başka deyişle koruma mekanizmasında söz sahibi olmanın ünvan sahipliğine indirgenemeyeceği açıktır.

IV-Ancak, yetkili ve iyi niyetli kişilerin bile yetersiz ve kendi içinde çelişkili bir mevzuatla ne yapabilecekleri sorusu tartışmaya açıktır. Boğaziçinde, iptal edilen 47 sayılı yasa uyarınca başlatılan inşaatların hangi yasanın hükümlerine göre tadil edilecekleri bilinmemektedir. 1988 yılında Eski eserler yasasına getirilen değişiklikler ve yeni taşınır eser yönetmeliği, kültürel malvarlığının ne şekilde korunacağını öngörmekten çok, eski eser-

lerin hangi koşullarda satılabileceğini belirleyen çerçeve hükümleri getirmekle kendi amaçlarına ters düşmektedirler. Dahası, bu yasa ve yönetmelik değişiklikleriyle getirilen yeni eski eser tanımları bilrkişide tedirginlik uyandıran bir nitelik taşımakta ve bilimsel özden yoksun olmakla yeniden gözden geçirilmeyi gerektirmektedir.

V-Ülkemizde kültürel varlık ve eski eser bilinci, kuramsal ve sistemli bir kavramlar ve tercihler temeline oturtulmadığı içindir ki, restorasyon ve konservasyon alanında atılan adımlar, daha çok günün koşullarına uygun pragmatik önlemler olarak kalmaktadır. Ve gene bu yüzdendir ki, restorasyon ve konservasyon uzmanlığı, başka ülkelerde olanın tersine, ileri derecede uzmanlaşmış kişilerin oluşturduğu seçkin ve ayrıcalıklı bir meslek grubu statüsüne yol açmamıştır. Çok özel bir eğitim gerektiren korumacılık, ülkemizde belli maddi karşılıkları olan bir statüye kavuşturulmadığı için de, yetişmiş elemanlar gülünç denecek ücretler karşılığında kapasitelerini zorlayan bir iş yükü altında tutulurken, koruma ve onarımda dönük iş piyasasının artması yüzünden, hemen her üniversitede derme çatma bilgiler ve bir iki rölevenin yapılması karşılığında restoratör ya da konservatör ünvanı alan ehliyetsiz bir kitlenin eline geçmiştir.

Bütün bu değerlendirmelerin sonucunda çizilen tablo geriye dönüşü olmayan bir noktaya geldiğini mi göstermektedir? Bütün sakatlıklara rağmen yanlıştan geriye dönmenin, korumayı doğru ve rantabl hale getirmenin, daha sağlıklı bir ortamı oluşturmanın yolları yok mudur? Sanırım bu konuda yeise düşmek yerine, yapılan hatalardan ders almak ve bazı yeni düzenlemelere gitmek koşuluyla bazı atılımlar yapılabilir. Söz gelimi:

• Kültür ve Turizm Bakanlığının çok önemli ve yararlı bir girişimi olan yıllık Kazı/Yüzey Araştırması/Arkeometri Sempozyumlarının yanısıra düzenlenecek Koruma/Restorasyon/Konservasyon sempozyumlarıyla her yıl bu alanlarda yapılan işlerin bilançosu çıkartılabilir, karşılaşılan sorunlar tartışılabilir ve ileriye dönük programlar geliştirilebilir. Böylece Bakanlığın güdümünde, ülkemizin özgül koşullarını gözönüne alan koruma ilkeleri, gerek kuramsal gerek pratik norm ve ölçüleriyle yeniden tanımlanabilir.

Bakanlığın, merkez dışındaki görevlilerinin çevreyi taraması ve denetlemesi, büyük ölçüde bir bütçe sorudur. Bakanlık ve müze mensuplarının işlerini etkin ve sürekli bir şekilde yerine getirmeleri için ayrılan fonlar artırılmalı, bu görevlilerden bilimsel toplantılara katılmaları istenmeli, böy-

lece kendilerine yeni insiyatifler bahsedilerek hem bilgi ve görgülerinin artırılmasına yardımcı olunmalı, hem de yerel faaliyetlere ivme kazandırılmalıdır.

• Bölge kurullarına yardımcı olmak ve ilk elden bilgilerin kurul kararlarında rol oynamasını sağlamak amacıyla belli bir bölgede araştırma yapan uzmanların ve bilim adamlarının, ilgili kurulun doğal üyeleri sayılmaları ve kendilerini ilgilendiren ya da söz sahibi olabilecekleri konularda kurullara katılmaları ve katkıda bulunmaları garanti edilebilmelidir.

• Yüzey araştırmaları yaygınlaştırılmalı ve yoğunlaştırılmalıdır. Bellibaşlı kazı yerleri göreceli güvence altındadır. Oysa, yaygın arkeoloji olarak tanımlanabilen yüzey taramaları taze ve gözden kaçmış bilgileri sağlayacağından, bu gibi faaliyetler bölge müzelerinin işlevlerini tamamlar nitelikte sayılmalıdır. Bu yüzden de, yüzey taramalarına gösterilen ilgi izinlerle sınırlı kalmamalı, bir ekibin sürekli olarak hareket halinde bulunmasını gerektiren bu çalışmaların maliyeti gözönüne alınmalı, faaliyetin verimliliğini arttıracak harita, plan, belge temini için başka resmi kuruluşlarla koordinasyon sağlanmalı ve derlenen bilgilerin bir merkez arşive akması için, araştırmacıların önceden belirlenmiş gözlem fişleri ve topografik koordinant formlarıyla çalışmaları sağlanmalıdır.

• Restorasyon ve konservasyon ya da tarihsel çevre alanındaki eğitim yaygın olarak yapılmak yerine, eldeki personel ve donanım olanakları birleştirilerek, yüksek düzeyde olduğu kadar ara eleman eğitime yer veren öğretim merkezleri oluşturulmalıdır. Yapılacak yasal düzenlemelerle, Restorasyon Mimarlık anabiliminin bir alt bilim dalı olmaktan çıkartılmalıdır. Gerçekten de, çeşitli bilim dallarının bir sentezi mahiyetindeki restorasyon ve konservasyon eğitiminin bilim dalı olarak tanımlanması, gülünç bir bilimsel yanlıgı olmanın yanısıra, sonuçları açısından sakatlıkları olan bir uygulamadır. Bu okullarda, ileri uzmanlık derslerinin yanında yoğun bir kültür programına yer verilmelidir.

• Halkın koruma girişimlerine katkısını sağlamak için, iletişim araçlarından ve özellikle televizyondan yararlanılarak, kısa spot programlar ya da daha uzun belgesellerle, eski eserler ve ilgili mevzuat hakkında bilgi verilmelidir. Ayrıca, basit ama çarpıcı gösterimlerle, eski eser ve tahribine yol açan davranışlar sergilenmeli ve bundan kaçınmanın gerekçeleri, herkesin anlayabileceği bir dille anlatılmalıdır.

□ *Bu yazı 1990 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi Cilt XXXIV sayı 1-2'de yayımlanmıştır.

cünden birşey kaybetmeyecektir.

Bugün için denetim koruma sürecinde anahtar öge olarak görülmektedir. Etkin bir denetim yokluğu yıllarca büyük çabalarla oluşturulan yasal çerçevelerin ve örgütlenmenin temellerini zorlamaktadır.

Bizimle aynı ekonomik sisteme ve devlet yapısına sahip birçok batı ülkesinde korumacılığa ilişkin olarak görülen olumlu değer sistemi ve davranış biçimine bizim korumacılık pratiğimizde yeterince rastlanmamaktadır. Bunda en önemli neden korumacılığa duyarlı ve belli bir düzeye erişmiş sosyo-kültürel birikimin henüz sağlanamamış olmasıdır. Bu birikimin sağlanmasında rol alacak plançılar, mimarlar, ilgili meslek adamlarına ve yöneticilere gereksinim vardır. Bugün için en önemli nokta toplumda korumaya yönelik ilginin yaratılması ve bu yaratılan ilginin titizlikle korunmasıdır. Korumacılık yaygın olarak toplumda benimsetildiği ölçüde de korumacılık taki ikili ahlakın baskılarından korunulabilecektir.

Korumacılıktan yana grupların özellikle meslek gruplarının günümüz sorunlarını iyi tartması şarttır. Zaman zaman olayların bütününe görmeden, asıl sorumluları gözden kaçırarak, koruma ile ilgili kurum ve kuruluşlara keskin eleştiriler getirilmektedir. Olayların bütününe değerlendirmeye almadan, ayrıntılarda suçlu arama kompleksiyi davranan bir topluluk olmaktan süratle çıkmamız gerekir. Tepki veren bir toplum olup olmadığımız veya tepkinin toplumsal olup olmadığını söyleyebilmek için, korumacılıkta ikili ahlak yapısının kırıldığı, korumacılığın geniş toplum kesimlerine benimsetildiği bir ortam hazırlamamız gerekir.

Koruma anlayışımızın tutucu, geçmişteki yaşam biçimini aynen korumaya, adeta dondurmaya çalışan bir anlayışı değil, yaşanan günün isteklerine yanıt veren, bu yanıtın içerisinde geçmişteki öğelerin bir bölümünü içeren, koruduklarına yaşam çevremizi çağdaşlaştıran, zenginleştiren dolayısıyla da geliştiren öğeleri ekleyen bir koruma anlayışının benimsenmesi gerekir. Bu yapılmadığında, eskiye olduğu gibi sarılındığında giderek uyumsuz, giderek bakımsız ve giderek yokolan çevreleri yaratmak durumunda kalacağız. Bu ise yapmak istediğimiz tam tersidir.

Biliyorum ki gelecek nesiller bugünkü korumaya yönelik çabaları, çalışmalarını değerlendirirken, yokolmaktan kurtarabildiğimiz ve onlara aktarabildiğimiz doğal ve kültürel varlıklardan daha çok, kurtaramadıklarımız üzerinde duracaklardır. Bu nedenle çalışmalarımızı, çabalarımızı korumacılık alanında daha etkin ve daha özverili bir düzeye çıkarmak geleceğe yönelik büyük bir hizmet olacaktır □

Çevre ve Koruma Sorunları

Çetin TÜRKÜ*

İçinde yaşadığımız bu çağa bir çok isimler yakıştırılmaktadır, örneğin "bilim çağı", "elektronik çağı", "iletişim çağı", "uzay çağı", gibi yakıştırılmaları hepimiz çok duymuşuzdur. Benim bunlar arasından en çok tercih ettiğim ise "bilim çağı" sıfatı olmaktadır. Nitekim ülkemizde geçen yıl bazı bakanlarımız tarafından bilgi yılı ilan edilmişti. Gerçekten de bilim ve teknoloji, insanlık tarihinde hiçbir zaman bu denli önemli, bu denli yoğun ve ağırlıklı, ve bu denli etkili olmamıştı. Bilimin insanlık tarihi içindeki gelişimini örneklemek için benim severek kullandığım bir tanım var. O da şöyle ifade edilebilir.

"Bilim geometrik bir hızla artarak gelişiyor."

Bundan kastedilen de bilimdeki bir buluşun, veya bir ilerlemenin ondan sonraki gelişmeleri hızlandırdığı ve böylece iki buluş veya iki ilerleme arasındaki zaman dilimlerinin gittikçe daraldığı. Özellikle yazının icad edilmesinden sonra, edinilen bilgilerin nesilden nesile aktarılması kolaylaştığından, bilimin gelişim hızı giderek artmış, çağımızda ise inanılmayacak bir hızla ulaşmıştır.

Örnekleme gerekirse, insanların uçmaya yarayacak mekanik bir aygıt yapmağa başlaması için 20.ci yüzyıla değin gelinmişti. Fakat ilk uçağın yapılışından askeri amaçlı füzelerin yapımına kadar yaklaşık 40 yıl, bundan uzaya çıkacak türde füzeler için 15-20 yıl gerekmiş, uzaya ilk çıkıldıktan 10 sene kadar sonra insanoğlu aya inmeyi başarmıştı. Bugün bilgisayar teknolojisinin gelişimi ele alınırsa, bir takım şeylerin 5 yıl gibi bir süre içinde eskimiş duruma geldikleri görülebilir. İşte bilim ve teknolojiye bu gelişmelerin sonunda insanlar bu günkü refah ve konfor düzeyine ulaşabilmişlerdir. Yani söz konusu gelişimin

özellikle sanayileşmiş ülke insanlarına büyük kolaylıklar sağladığı, hayat standartlarını yükselttiği bir gerçektir.

Artık dünyanın öbür ucundaki biriyle anında konuşabiliyor, çok uzaklarda olan bir olayı anında televizyondan duyabiliyor, dünyanın uzak ülkelerine dahi saatlerle ölçülen süreler içinde ulaşabiliyoruz. Ülkeler, kentler ve semtler arasındaki mesafeler artık çok daraldı. Sağlık alanında büyük aşamalar gerçekleşmiş. Yaşam süresi artmış, çocuk ölümleri azalıyor. Haberleşmede, ulaşımında, hayat standardında büyük ilerlemeler var. Bunun gibi olumlu gelişme örnekleri daha da artırılabilir.

Ama tüm bunlara karşılık olumsuz bir takım etkilerin var olduğu da yadsınamaz. Endüstrileşme ve hızlı gelişme çabalarının bir yan etkisi diyebiliriz buna. Bunlar: çağımızın getirdiği veya bu çağda daha belirginleşen sorunlar. Genel örnekler vermek gerekirse; enerji krizi, çevre kirlenmesi, ozon deliğinin büyümesi, asit yağmurları, ölen göller, zehirlenen nehirler, ve daha niceleri. Anlaşıyor ki zamanımızda çevrede bir takım istenmeyen olaylar cereyan ediyor.

Türkiye'de son 10-15 yıldır bizler de çevre sorunlarının bilincine varmaya başladık. Çünkü olumsuzluklar herkesin gözünün önünde. İzmir'de, Karşıyaka'da deniz banyosu yapıldığı zamanlar artık bir masal gibi geride kaldı. Nostalji hepimizin içine yerleşti. Herkes eski günlerin güzelliklerini anımsamak istiyor, o güzellikleri arıyor. Yani 10-15 sene öncesini dahi arar duruma gelmişiz. Demek ki bazı şeyler yanlış geliyor.

Çevre yönünden Türkiye'nin başlıca sorunları, bu amaç için kurulmuş olan "Türkiye Çevre Sorunları Vakfı'nın" 1989 yılında yayınladığı bir raporda şöyle toparlanmış.

1. Hava kirliliği,

2. Su kirliliği,
3. Toprak,
4. Flora ve Fauna,
5. Enerji sorunu,
6. Katı Atıklar,
7. Pestisidler,
8. Gürültü.

Şüphesiz bunlar gerçekten önemli sorunlar. Bu konular daha çok çevre mühendislerinin ilgi alanına giriyor. Onlar bu sorunlara bizden ayrıntılı değinebilirler. Burada benim bir mimar ve bir koruma kurulu üyesi olarak üzerinde durmak istediğim konu, inşa edilmiş çevredeki bozulmalar, yani çevrenin bir bakıma görsel ve aynı zamanda işlevsel anlamda bozulması, kentlerimizin kültürel dokularının yok olması, sahillerimizin betonlaşması ve bunun gibi sorunlar. Bu sorunlar çevre vakfının raporunda belirttiği sorunlardan daha önemsiz değil. Çünkü hiç şüphe yok ki, insanlar var olduğu sürece onların yaratıkları yapay (inşa edilmiş) çevre de varolacak.

Özellikle ülkemizde 1950 yılından sonra başlayan aşırı kentleşme, ve cumhuriyet döneminde her zaman gördüğümüz hızlı nüfus artışının olumsuz sonuçları meydana. Kentlerde ne ağaç kaldı ne yeşil, ne de tarih. Genelde bir çirkinleşme süreci yaşanıyor. Maddi durumu iyi olanlar kentleri apartmanlarla, yoksullar gecekonduyla doldurdular. Bir yapılaşmadır aldı gitti. Semtler ve sokaklar eski karakterlerini kaybetti. Evler kimisi için sadece başın sokulacağı bir çatı, kimisi için para getiren bir yatırım, bir spekülasyon aracı oldu. Batıdan mimari akımları (özellikle konut tasarımı) aynen endüstri modellerini aldığımız gibi, hazmetmeden, kültür ve gelenek süzgecinden geçirmeden almışız. Herşeyde olduğu gibi tasarımda da, endüstrileşmede de modacı olmuşuz.

Bakınız Abdülbaki Gölpınarlı ne diyor:

"Şimdi yolu sormayın, bilen yok ki, evler burunsuz, dümdüz yüzlü, hepsi birbirinin aynı... tanınmaz ki"

Özetle kendi hatalarımız yüzünde kültür özelliklerimizi, kültür varlıklarımızı, kısacası geçmişimizi kaybetmeye başlamışız. Ama geçmiş olmadan gelecek olabilir mi?

Oysa biz Türkler şanslı bir milletiz. Hernekadar Orta Asya'dan geldiysek te Anadolu gibi havası, suyu, iklimi, ormanı, denizi, kısacası doğal zenginlikleri inanılmaz güzellikte bir yere yerleşmişiz. Üstüne üstlük burası Türklere önce başka medeniyetlerin yerleştiği, geliştiği bir yer. Bir de bunlara kendi kültürümüzü, kendi medeniyetimizin ürünlerini de eklemiştir. Böylece doğasıyla, çevresiyle, kültür varlıklarıyla dopdolmuş bir ülkede yaşıyoruz şu anda. Ne mutlu bize!!!

Ama öğündüğümüz bu doğal ve kültürel değerlerimizi yeterince koruyabiliyor muyuz? Çocuklarımıza ve torunlarımıza böylesi değerleri daha da arttırarak devredebilecek miyiz? En azından bize emanet edilenleri bu günkü durumunda koruyabilecek miyiz?

Sanıyorum koruma kurullarının kuruluş amacı her şeyden önce bu olsa gerek. Yani kültür ve doğal varlıklarımızı çağımızın olumsuz etkilerinden korumak; ta eski zamanlardan bizlere kadar gelen bu değerlere sahip çıkmak; aynı güzelliklerin, aynı eserlerin, aynı yeşilliğin, aynı denizin gelecek kuşaklar tarafından görülmesini sağlamak.

İşte bence koruma kurullarının temel görevi bu.

TÜRKİYE'DE KORUMA OLGUSUNUN GELİŞİMİ

Koruma konusu ülkemizde 1906 yılında çıkarılan Asar'ı Atika Nizamnamesi ile ilk kez yasa düzeyinde ele alınmış oldu. Hem bireysel eserlerin hem de doğal, kentsel ve arkeolojik sitlerin bir bütün olarak ele alındığı bugünkü çağdaş korumacılık anlayışının 1973 yılında 1710 sayılı yasa ile başladığını söyleyebiliriz. Bu dönemde Türkiye'de tek bir kurul "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" bulunmaktaydı. 1983 yılında 2863 sayılı yasa ile 1 Yüksek Kurul ve 8 Bölge Kurulu oluşturuldu. 17.6.1987'de ise 3386 sayılı yasa ile halen geçerli olan bugünkü mevzuat yürürlüğe girdi. Son yasa uyarınca yüksek kurul kavramı korunmuş, bölge kurulları ise koruma kurullarına dönüştürülerek sayıları 15'e çıkarılmıştır. Bugün Yüksek Kurul; ilke kararlarını belirleyen bir koordinasyon ve danışma kuruluna dönüşmüştür. Koruma kurulları eski yüksek kurulun

tüm yetkileriyle donatılmıştır.

1983 ve 1987 yılındaki bu değişiklikler koruma olgusunu merkezi bir yönetimden, yurdumuzun değişik yerlerinde çalışan kurullara yaymıştır. Bu yayılmanın en olumlu yanı; artık koruma kurullarının yetkisinde olan tescil, restorasyon veya yeni yapılaşma istemlerine ilişkin kararların eskiye oranla çok daha hızlı gerçekleştirilebilmesi olmuştur. Buna rağmen, halkımızın en çok şikayet ettikleri konu; koruma kuruluna yapılan başvuruların uzun sürdüğü iddiasıdır. Aslında bu yönde eskiye göre çok hız kazanılmış olduğunu yukarıda vurgulamıştım. Ona rağmen şikayet edilmesinin bir nedeni başvuru sahiplerinin aşırı acelelerinden kaynaklanmaktadır. Öyle ki, başvuru ile onayın neredeyse 1 haftada olması arzu edilmekte, bizlere edilen telefonlarda çeşitli nedenler öne sürülerek, örneğin inşaat mevsiminin başlıyor olması, turizm teşvik süresinin doluyor olması, hastalık v.b. gibi nedenlerle, kendi konularının hemen ilk gündeme alınması istenmektedir.

Oysa koruma kurullarının baktığı konular sıradan yapılaşmalar değildir. Ya bir tarihi eser, ya da doğal, kentsel ve arkeolojik siteden biri veya birkaç söz konusudur. Acele ile verilebilecek bir karar bir daha onarılmayacak sonuçlar doğurabilir. O nedenle başvuru önce büro müdürlüğü uzmanlarınca incelenir. Gerekirse uzmanlarımız bu yerlere gidip son durumu yerinde incelerler. Konunun geçmişini olup olmadığı araştırılır. İlgili müzeden görüş istenir. Bütün bunlar bir dosyada toplanarak koruma kuruluna sunulur. Kısacası; işi hızlandırılmı diye bu tür incelemelerin atlanması doğru olmaz.

Benim izleyebildiğim kadarıyla, problemli olan dosyalar dışında, eksik evrak ve belgelerle başvurulması, sunulan projelerin çizim ve diğer yönlerden yetersizliği, acaba daha fazlasını elde edebilir miyiz, veya kurulun gözünden kaçır mı gibi düşüncelerle bilerek varolan yönetmeliklere ve plan notlarına aykırı çözümlerle kurula başvurulması gibi nedenler herkesin şikayet ettiği gecikmeleri çok fazlasıyla arttırmaktadır. O halde koruma kurullarının çalışmasını hızlandırmak için başvuru sahiplerinin de katkısı gereklidir. Olaya kurulların katkısı yönünden bakarsak üç noktada iyileştirme söz konusu olabilir:

1. Koruma kurullarının sayısını arttırmak,
2. Koruma kurullarının toplantı sayısını arttırmak,
3. Genel müdürlük ve bölge müdürlüklerini kadro, araç gereç yönünden takviye etmek.

Koruma kurullarının sayısını arttırmak kolay gibi görünüyorsa da özellikle vasıflı kurul üyesi temini yönün

den şimdilik oldukça zordur. Bugünkü durumda dahi, Antalya, Diyarbakır, Adana, v.b. gibi kentlerimizdeki kurullara öğretim üye temsilcileri diğer kentlerden gitmektedir. Gerekli alt yapı sağlanmadan kurul sayısını arttırmak üniversitelerin kanunla sayılarının artırılmasına benzeyecektir.

Toplantı sayısının artırılması da bir bakıma burada tam kadro ile görevli kurul üyelerinin bulunmasını beraberinde getirecektir ki, bu da kurullarda tarafsız kurumların temsil edilmesi ilke ve zorunluluğunu ortadan kaldıracaktır. Çünkü bilindiği gibi koruma kurulu üyelerinin çoğu tam gün olarak başka kurumlarda çalışmaktadırlar.

Dolayısıyla bu noktalardan şimdilik en kolay gerçekleştirilecek olanı kanımca 3.cü nokta yani genel müdürlüğün ve bölge müdürlüklerinin kadro ve teknik olanaklarının artırılmasıdır. Bu anlamda mümkünse bilgisayarla desteklenen iyi bir arşivleme sistemi geliştirilebilir. Böylece bir konuya ilişkin tüm eski karar ve belgelere kolaylıkla ulaşılabilecek, dolayısıyla hem karar vermedeki bir takım hatalar önlenebilecek hem de karar verme süreci hızlanabilecektir. Dinamik bir yapıya kavuşan müdürlüklerle de konuların yerinde incelenmesi, dosya hazırlama işlemleri çabuklaşacaktır.

Başvuran ilgililerin yapabilecekleri ise şunlardır:

- tüm gerekli belgelerle başvurulması,
- projelerin bu konunun uzmanı olan mimar ve şehir plancılara hazırlanması,
- arkeolojik sitede arkeolog danışmanlardan yararlanılması,
- projelerin, yapılaşmanın düşünüldüğü yöre için geçerli olan koruma amaçlı imar planı ve yönetmeliklerine veya geçici dönem yapılaşma koşullarına uygun olarak hazırlanması,
- başvurunun doğru mercilere yapılması.

Özellikle koruma kurulundan başka bir devlet kurumunun, örneğin Turizm Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı gibi, kendi açılarından bakmaları gereken konularda ilgililer kurula başvurmadan diğer bakanlıkların onayı ile yapılaşmaya gitmektedirler. Turizm teşvik onayı için bakanlığa projelerini onaylatan ilgili, sit bölgesi olduğu halde artık koruma kuruluna gerek kalmadığını düşünmektedir. Bu durumlarda özellikle belediyelerin ve il imar müdürlüklerinin dikkatli olmaları son derece önemlidir. Tam anlamıyla bir uzmanlık gerektiren bu konuda, bazı yerlerden, örneğin Milas ve Fethiye'nin kentsel sit bölgelerinden inşaat mühendisi imzasıyla bir çok projenin kurulumuza sunulmuş olduğunu vurgulamak isterim.

ÖZEL ÇEVRE TEŞKİLATI VE KORUMA KURULU SORUNLARI

1982 anayasasının 56.cı maddesinde "herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların görevidir" denilerek çevre korunmasında bireylerin olduğu kadar devletin de aktif yer almasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu paralele 1983'te 2872 sayılı çevre yasa yürürlüğe sokulmuştur. Bu yasanın 9.cü maddesi doğrultusunda da başbakanlığa bağlı bir "Özel Çevre Teşkilatı" kurulmuştur. Bu kurul önce Antalya, Fethiye, Köyceğiz ve Gökova'da, daha sonra Datça ve Foça'da "Özel Çevre Koruma Bölgeleri" ilan etmiştir. Bu yöreler içinde kalan alanlarda yasaya ve yönetmeliklerine göre "sit kararları saklıdır" denilmesine rağmen iki resmi kuruluş arasında bir yetki sorunu ortaya çıkmıştır.

Özel çevre koruma kurulu; sitle- rin varolup olmadığına dikkat etmesizin ve koruma kurulu görüşü almaksızın tek başına koruma amaçlı planlar yapmış ve bunu uygulamaya sokmaya çalışmıştır. Aynı yörede iki resmi kuruluş ile karşı karşıya kalan yerel yönetimler ve yetkili diğer makamlar tam tabiri ile iki arada kalmışlar, hangi tarafa uymaları gerektiğine şaşmışlardır.

Bunlardan İzmir II.Nolu Koruma Kurulu'nun ilgi sınırları içinde kalan bölgelerden özellikle Fethiye'de büyük sıkıntı yaşadık. Önce bu yüzden yapılaşma işlemleri 1.5 yıllık bir süre kadar duraklamıştır. Koruma kurulunun iki kat olarak öngördüğü bina yüksekliklerinin ÖÇKK tarafından üç kata çıkartılması gibi bir yanlışlık kurulumuzun vaktinde müdahalesi ile önlenememiştir. Gerçi ÖÇKK yetkilileriyle yaptığımız bir toplantı sonunda ilkelere üzerinde anlaşmaya varıldıysa da yine yaklaşık 1 yıldır kurulumuzun öngördüğü düzeltmeler yapıp kurulumuza gönderilmemiştir. İşte bu ve bunun gibi sorunlar gerçekte halkımızın şikayet ettiği gecikmelerin esas nedenlerinden biridir.

Yetkilerin farklı kurumlara dağıtılmasının yaratacağı belirsizliğin önlenmesi zorunludur. Sit bölgelerinde son söz koruma kurullarındadır. Bu hem yasa ve yönetmeliklerin hem de mantığın öngördüğü yoldur. ÖÇKK'nın yetki alanı ise ilgili kararnemelerde belirtilen alanlarda ve fakat sit bölgeleri dışındadır. O nedenle ÖÇKK'nın ve koruma kurulunun bakmakla yükümlü oldukları bölgeler konusuna daha kesin bir karar getirilmelidir. Gerçekse doğal sitler ÖÇKK'ya tamamen devredilmeli ancak kentsel ve arkeolojik sitler koruma kurullarından kesinlikle ayrılmamalıdır. Bu arada

Çevre Bakanlığının da artık kurulmuş olması; Kültür Bakanlığı ile Çevre Bakanlığı arasında bir işbirliğini gerektirmektedir.

YEREL YÖNETİM VE KORUMA SORUNLARI

İlk kez 3386 sayılı yasa ile belediyeler koruma kurullarına dahil edildi. Bu konuda olumlu ve olumsuz görüşler öne sürülebilmektedir. Belediye katılımına karşı olan görüşte, oy alma düşüncesiyle belediyelerin komünalılıkta taviz verecekleri endişesi yatmaktadır. Çünkü genel görünüm o dur ki belediyelerin bazıları; doğru olandan, toplum yararına olandan çok; bazı etkin azınlık yararına işler yapabilmektedir. Veya kısa vadeli kişisel çıkarlar, toplumsal ve uzun dönemli çıkarlara üstün gelebilmektedir. Bazı olumsuz gelişmeleri hepberaber yaşadık. İskana açılan tarlalar, sahiller yepyeni zenginler yarattı. Tabii ki, bu davranışları tüm belediyelere yaygınlaştırmak da aynı derecede vahim bir hatadır.

Olumlu görüşe göre ise; yöreyi doğrudan ilgilendiren konularda halkın seçtiği idarecinin, yani halkın direkt temsilcisinin koruma kurulunda halkın isteğini ve görüşünü yansıtmaktadır. Böylece kendi beldelerinde cereyan eden olaylarda belediyelere daha aktif bir rol tanınmış olmaktadır. Çünkü gerçek odur ki belediyeler kültür varlıklarına sahip çıkıp, beldelerinin betonlaşmasına izin vermezlerse, bu gibi değerlerin tahribatı büyük ölçüde önlenmiş olur. Bu anlamda, yapılaşma yoğunluğunun artırılması, yeşil alanların, bağların bahçelerin imar planı değişiklikleriyle imara açılması gibi konular belediyelere kısa dönemde başarı getirebilir, oy kazandırabilir. Ne varki bir kaç kişinin yararına olan kısa vadeli kararlar yerine toplumun ve kültür varlıklarının korunmasına yönelik ileriye dönük uygulamalar uzun dönemde hem o bölgenin ve hem de ülkemizin yararına olacaktır. Bu bakımdan 3386 sayılı yasaya göre düzenlenmiş olan koruma kurulları üyeliğine belediye ve valilik temsilcilerinin katılımı olumlu bir yaklaşımdır.

Kurul toplantılarına katılan belediyelerdeki sorunlar eskiye oranla büyük ölçüde azalmıştır. Bu arada İzmir İl. nolu kurul içinde hiç bir toplantıyı kaçırmayarak, gerçekten üniversite temsilcisi olan bizlerden daha fazla korumacı olan belediye başkanlarının bulunduğunu sevinerek söylerken, daha henüz kurula uğramamış, arada sırada temsilcilerini gönderenlerin de olduğunu, koruma kurullarına yasalarca tanınmış yetkilerini saymamayı bir iş sananların da olduğunu üzülerek belirtmek zorundayım.

Belediyelere koruma kurulunda temsil hakkı tanınmasıyla onlara bü-

yük bir sorumluluk da yüklenmiş olmaktadır. Özellikle başkanların bu sorumluluğun bilincinde olmalarını, mümkün olduğu sürece toplantılara şahsen kendilerinin katılmalarını belde yararına olduğunu, ve koruma sorumluluğunu bir kurul üyesi olarak paylaşmak zorunda olduklarını burada bir kez daha hatırlatmak isterim. Örneğin bir belediye başkanının, kaçak olarak yapılmış bir binaya yıkım kararı alınmak istendiğinde "ben yıkım kararlarını imzalamam" demesi tamamen sorumluluktan kaçmaktır. "Şeriatın kestiği parmak acımaz" dendiği gibi, kurul gerekirse yasal olmayan (kaçak) yapılar için yıkım kararı vermelidir. Aksi halde yapılan yapının yanında kar kalıyor görüşü; tarihi eser tahribatını, kaçak yapılaşmayı arttıracak gibi, yasaya saygılı namuslu vatandaşa karşı da haksızlıklara neden olacaktır.

Yine benim şahsi izlenimim; kurul toplantılarına katılan yerel yönetim temsilcilerinde bir müddet sonra koruma bilinçlenmesinin başladığı veya varolanın pekiştiği, bunların en azından koruma mevzuatını öğrenerek kültür varlıklarına sahip çıktıklarıdır. 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı imar yasası, belediyelere imar uygulama yetkisi verirken 2863 sayılı yasa kapsamına giren siltlerde yerel yönetimlerin yetkili olmadığını belirtmişse de 1985-1988 yılları arasında koruma kurulu üyesi de olmayan yerel yönetimlerin bilerek veya bilmeyerek sit bölgelerinde çok sayıda izinsiz imar uygulamaları yaptıkları bir gerçektir. Bu nedenle yerel yönetimlerin koruma kurullarında temsil edilmelerinin bir yararı da bu tür hataları ortadan kaldırması olmuştur.

Yerel yönetimler haklı olarak koruma konusuna daha çok sahip çıkabilmek için daha geniş bir teknik kadro talep etmektedirler. Devletimizin bu yönden belediyelere yardımcı olması, denetim mekanizmasının daha sağlıklı yürütülmesine sebep olacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çevrenin ve kültür varlıklarının korunmasıyla hızlı kalkınma çabaları birbiriyle ters konumlu gibi gözüküyorsa da bu iki olgunun bir bütün olarak ele alınması doğru olacaktır. Türkiye'nin doğasını, tarihini ülke kalkınmasının bir lokomotif olarak görüyoruz. Biliyoruz ki turistler denize geldikleri kadar, özgün dokuyu, tarihi eserleri de önemle arıyorlar. Bütün ilanlarımızda bu noktaları vurgulamaya çalışıyoruz. Tabii ki gelişmek, batı ülkelerinin hayat seviyelerine ulaşmak istiyoruz. Ama her ne pahasına olursa olsun diyebilir miyiz? Bu konuda da bir optimum çözüm, bir ara çözüm bulmak zorundayız.

Turizme büyük ümitler bağlamış ekonomimizin özellikle kıyı kesimle-

rinde yatırım yapma istemi ve hızı çevre korunmasında sorun yaratmaktadır. Bunun da toplum yararına çözümü, iyi etüd edilmiş nazım planlar yapıp, sit olan yerlerde önceliği kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına vermek koşulu ile mümkün olan yerlerde, az yoğunluklu, yeşili ve doğayı koruyacak bir yapılaşmaya izin vermektir. Bu şekilde bazı çevrelerden yönetilen "turizm engelleniyor" düşüncesi de hafifler. Tarihi eserler ve doğal güzellikler olmadan turizm olmayacağına göre turizm temsilcilerinin de "her ne koşulda olursa olsun turizm yapılarına izin verilmeli" anlayışını bırakması gereklidir.

Koruma kurullarının günümüzdeki en büyük eksikliği yaptırım gücünün azlığı hatta yokluğudur. Alınan yasal kovuşturma, yıkım gibi kararların valilikçe mi, yoksa belediyesi tarafından mı başlatılması ve yürütülmesi, bunların yapılmaması halinde kimlerin sorumlu oldukları açık değildir. Özellikle alınan yıkım kararlarının uygulanmaması, bir taraftan insanları cesaretlendirirken diğer taraftan yasaya saygı duyarak koruma kurullarına başvurup sırasını bekleyen vatandaşları da kızdırmaktadır.

Son söz olarak koruma kurullarının bugünkü çalışmalarına değinmek istiyorum. Bu konuda olumlu veya olumsuz birçok şeyler söylenmektedir. Ancak şunu söylemekte yarar görüyorum ki, koruma kurulları Türkiye'nin gündeminde olan çarpık ve hızlı kentleşme, aşırı turizme açılma çabası, kıyılarımızın spekülasyon amaçlı ikincil konutlarla doldurulma furçası gibi bir çok olumsuz etki ve baskılara, kurullara sunulan olanakların azlığına rağmen birçok kültür ve tabiat varlığını gelecek kuşaklar için korumayı başarabilmiştir.

Bu arada İzmir İl.Nolu kurulumuz hem çevreyi, hem de kültür varlıklarımızı korumaya yönelik bir çok olumlu kararlar almıştır. Örneğin Gökova körfezindeki 1.ci derece doğal sitin sınırlarını genişletmiş, Bafa Gölünün etrafına 250 metrelik bir koruma, yani yapılaşma sınırı getirmiş, Gökova körfezinde bir çok adaları 1.ci derece doğal sit ilan ederek yapılaşmaya kapamış, sahillerimizdeki betonlaşmayı bir derece hafifletmek için 2.ci konutlarda en çok iki kat, sahillerdeki turizm yapılarına iki veya üç kat yükseklik ve çok düşük yoğunluklar vermeğe özen göstermiştir. Datça'da, Muğla Karabağlar'da, Türkbükü, Gündoğan'da v.b. koruma amaçlı imar planları ve yönetmenliklerini onaylayarak bu bölgelerde kontrollü bir yapılaşmaya olanak tanımıştır.

Eğer çok yasaklayıcı olduğundan şikayet edilen koruma kurulları olmasaydı eski eser ve doğa tahribatının çok daha aşırıya gitmiş olacağından hiç kimsenin kuşkusu olmasın. □

Korumada Kentsel Tasarım Boyutu

Cengiz ERUZUN*

Çağımızda kentsel gelişmeler gözlemlendiğinde, dış mekanların motorlu araç akışını ön planda tutan bir yaklaşım içinde biçimlendiği görülür. Özellikle ülkemiz kentlerinde yapılar arasında kalan boşluklar gittikçe azaltılmakta, azalan boş alanlara ise daraltılan trotuarlarla veya aleyhine ve motorlu araç lehine gelişen, yayayı adeta dışlayan düzenlemeler getirilmektedir. Arada bir öngörülen yayalaştırma yaklaşımları, makyaj nitelikli projeler olmaktan kurtulamamaktadır. Daha çok yerel yönetimlerce sürdürülen ve sayıları oldukça sınırlı olan bu tür düzenlemeler kamuoyuna sunulmadan uygulandığından çoğu kez yönetici durumundaki tek kişinin ya da birkaç kişiden oluşan karar verici grubun beğenisine mahkûm kalmaktadır. Özel nitelikleri ile bir dünya kenti sayılan İstanbul'da yürüme mesafesindeki Beyoğlu-İstiklal caddesinden nostaljik bir yaklaşımla toplu taşımaya hiçbir katkısı olmayan tramvayın geçirilmesi bunun en somut örneğidir. Böylesine yüzeysel yaklaşımlar nedeniyle kentin çoğunluğunu oluşturan yayaların yararlanabileceği gerek eski doku içindeki dış mekanların iyileştirilmesi, gerekse yeni kentsel mekanların oluşturulması sürekli olarak etlenmektedir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan batı ülkelerinde ise durum oldukça farklıdır. Özellikle tarihi kent dokusu içindeki açık alanlar yayalara mutlu, neşeli ve heyecan verici anlar yaşatabilecek etkinliklerin sürdürülebildiği, motorlu taşıtlardan arındırılmış düzenlemelerle donatılmaktadır.

Türkiye'de kent ve kasaba ölçeğindeki yerleşmelerin çoğu tarihi karakterini koruyan mekanlara sahiptir. Bu alanların kamuya yeniden sevdirmesi veya aktiviteyi iyileştirmek ve geliştirmekle gerçekleştirilebilir. Bugüne kadar süregelen uygulamalarda istenen sonuçlar elde edilememiştir. Bunun en önemli nedeni, yapı ve yapı grupları konularında uzmanlaşmış tasarım süreci olan mimarlık ile çok farklı ve çeşitli ölçeklerde kent ve diğer yerleşmeleri konu alan planlama arasındaki boşluğun kapatılmamasıdır. Bu boşluğun kapatılması amacıyla Planlama'da devreye sokulan yeni özel uzmanlık alanı "Kentsel Tasarım"dır.

Tarihi çevrenin planlanmasında temel amaç kültürel mirasın korunması, değerlendirilmesi ve geliştirile-

rek gelecek kuşaklara iletilmesidir. Koruma planlamasının ülke genelinden tek yapı ölçeğine ve hatta kent mobilyalarına kadar ayrıntıya inebilen çok geniş boyutları vardır. Ülke, bölge, çevre, kent, mahalle, sokak, meydan ve yapı grupları ölçeğinde ele alınan koruma planlamasının kent planlaması ile olduğu kadar, restorasyon ve planlama arasındaki boşluğun kapatılabilmesi açısından kentsel tasarım ile de sıkı ilişkileri vardır.

KORUMANIN KENTSEL TASARIM İLE OLAN İLİŞKİSİ

A- Planlama

B- Uygulama olmak üzere iki aşamada irdelenebilir. Koruma planlamasındaki ilke, tarihi yapılar ile yol, kavşak, meydan, park, ve benzeri kamusal alanların oluşturduğu kent dokusunun kente kazandırdığı kimliğin korunmasıdır. Yeni tasarımların tarihi çevreye katkıları olabileceği gibi olumsuz etkileri de sözkonusudur. Tarihi çevre ile yarışmadan ona çağımızın değerlerini katabilmek başarılı bir kentsel tasarımın gerçekleştirilmesiyle bağlıdır.

A- PLANLAMA :

Türkiye'de son yıllara kadar süregelen planlama anlayışı "Kentsel Tasarım" ölçeğinden yoksundu. Oysa uygulamaya dönük planlama, ayrıntıdaki kararların sağlıklı üretilmesiyle elde edilebilir. Kentsel tasarımın planlama, mimarlık ve hatta endüstri ürünleri tasarımı ile benzer uğraş alanları olmakla birlikte ona özel bir uzmanlık dalı niteliği kazandıran boyutları vardır. İyi bir analiz çalışması ile bu boyutlar irdelenmeli ve olabildiğince yanlışsız karar üretilmeye çalışılmalıdır.

1. ANALİZ ÇALIŞMALARI :

1.1. Tarihi Süreç Boyutu : Tarihi çevredeki kentsel tasarım uzun tarihi süreç içindeki değişimlerle yakından ilgilidir. Mevcut tarihi dokunun evrimi, bu evrim içindeki yapı biçimlenmeleri, insanların etkinlikleri, sosyo ekonomik ve politik süreçleri tanımak, anlamak ve değerlendirmek sözkonusudur. Geleceğe yönelik olası değişim ve gelişmelerle ilgili kararlar tarihi süreçten ışığı altında verilebilir.

1.2. İnsan ve Çevre Etkileşimi: Tarihi çevrede yaşayan bireylerin, topluluğun ve sosyal grupların incelenebileceği ölçeklerdeki alanlar ele alınarak mevcut insan-çevre ilişkileri gözlenerek, analiz edilerek tanınması gerekmektedir. Bunun yanısıra çevreyi kullanan insanların iç ve dış mekan ilişkisine kadar ayrıntılar saptanmalıdır. Yine mekan kullanıcılarının parasal kaynak olanakları, yaşam biçimleri, hareketlilikleri, estetiğe yönelik ilgi alanları ve duyarlılıkları incelenerek değerlendirilmelidir. Tüm bu çalışmalar mevcut yazılı kaynaklardan, daha önce yapılmış planlama verilerinden, yerinde sürdürülecek anket, gözlem, ölçme vb. alan çalışma modellerinden yararlanılarak gerçekleştirilebilir.

2. PROJELENDİRME:

2.1. Proje Ekibinin Oluşturulması : Koruma planlamasında kentsel tasarımcı, koruma plancısı, kent plancısı ve restoratör mimar gibi konu ile ilgili uzmanlar arasında bir ara uzman durumundadır. Ancak kentsel tasarımcının endüstri ürünlerini tarihi çevrede değerlendirirken endüstri tasarımcısı ile aydınlatma, kanalizasyon, inşaat mühendisliği konularında ise bu konularla ilgili uzmanlarla diyalog kurma görevi de vardır. Koruma planlamasında, ilişki kurulan yan uzmanlık dallarının yalnızca kendi alanlarını en önemli görmelerinden doğan sorunları giderebilmek için onların hangi boyutta, hangi aşamalarda ve hangi sınırlar içinde devreye sokulmaları gerektiği çok iyi belirlenmelidir. Çünkü sözü edilen yan uzmanlık dalları ile olan ortak çalışmalar kentsel tasarımcı tarafından yönlendirilir.

2.2. Mekan ve Ölçek Boyutu : Planlamada kentsel tasarımın ilgi alanı yapılar arasındaki kamusal ve özel açık alanlarla ilgilidir. Ancak açık mekanları belirleyen mimari yapılar, duvarlar ve kent mobilyaları kadar, kent silüeti, vistalar, nirengi noktaları vb. kent imajını belirleyen mimari öğeler de kentsel tasarımın konuları arasındadır. Türkiye'de geçerli olan planlama ölçekleri içinde uygulamaya yönelik olanı 1/1000 ölçeğidir. Bu ölçek yapılar ile açık mekanların arasındaki ilişkiyi genelde verebilmekte, ayrıntı kararları içermemektedir. Bu yüzden üçüncü boyut çoğu kez denetim altına alınamamaktadır. Oysa koruma

planlamasında uygulama planı 1/500 ölçekli olmalı ve tarihi yapıların zemin kat planları işlenmelidir. Ayrıca önemli sokak, meydan, külliye, aktif yeşil alanların 1/200 veya 1/100 ölçekli projelendirilmesi gerekir. Ayrıca duvar bitimleri, kaplamalar, çeşitli kent mobilyaları ve aydınlatma elemanları gibi ayrıntılar için 1/50, 1/20, 1/10, 1/5 ölçekleri de yer geldikçe kullanılmalıdır.

3. HALKIN KATILIMI :

Halkın planlamaya katılımında plan ekibi, aracı olmalıdır. Tarihi çevrede yaşayanların gerçek ihtiyaçları ve haklı istekleri gözardı edilmemelidir. Kentsel tasarımcının kamusal alanlarla doğrudan ilgi kurması oradaki pek çok mülk sahibi ve kullanıcı ile karşı karşıya gelmesi demektir. Fiziki ve doğal çevrenin yeniden düzenlenmesinde ayrıca çeşitli yönetim örgütleri ile de karşılaşılabilir. Bu bakımdan olabildiğince yapılan çalışmalarla ilgili halkı aydınlatmak ve onlardan görüş almak yararlıdır.

Kentsel tasarımcı hedeflere yönelirken ortaya çıkabilecek sosyo-ekonomik ve görsel sonuçları, aşamalara göre sorun alanı halinde değerlendirmesi sözkonusudur. Hedeflerin, alt hedeflerin ve eylem araçlarının seçiminde kullanıcılarla, çeşitli taraflarla, gönüllü kuruluşlarla, meslek örgütleri ile ilişki kurarak bilgi iletişimini sağlamak durumundadır.

Katılımın sağlanması amacıyla, sempozyum, radyo-tv programları, dergi-broşür gibi küçük yayımlar ve proje tanıtım sergileri düzenlenmelidir.

B- UYGULAMA

Türkiye'de 1710 sayılı Koruma Yasasının kabul edildiği 1973 yılından bu yana hazırlanmış ve onay görmüş koruma planlarının çoğunun uygulamaya geçirilememişinin en önemli nedeni uygulanabilir ayrıntıda, bir başka deyişle kentsel tasarım ölçeğinde çözümler getiren plan standartlarının oluşturulamamasıdır. Bu sorunun hemen ardından, uygulamayı üstlenecek kurumların açık bir biçimde belirlenemeyişi, finans kaynaklarının bulunamaması, uygulamada malzeme seçimi ve teknoloji kullanımının doğru yapılamaması, bilgi ve beceri eksikliği, halkın katılımının sağlanamaması, uzmanlık gerektiren danışmanlık ve denetim mekanizmasının

* Doç. Dr. Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi

oluşturulamayı gibi çeşitli sorunlar dizisi ile karşı karşıya kalınmasıdır.

1. UYGULAMANIN YÜKLENİCİLERİNİN BELİRLENMESİ :

1.1. Kamu Kuruluşları :

Türkiye'de koruma konusunda gerçekleştirilmiş uygulamaları üstlenen kurumlar içinde öncelik sırası kamu kuruluşlarıdır. Bunların içinde Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür Bakanlığı ve Özel İdareler sayılabilir. Ancak sözü edilen bu kurumların hep tek yapı ölçeğindeki uygulamaları olmuştur ve hemen hemen tamamı kentin bütününe ilgilendiren koruma kararlarından bağımsız yürütülmüştür. Buna karşılık yakın geçmişte az da olsa kamu kuruluşlarıncı, kentsel tasarım ölçeğinde toplu korumaya bazı uygulamalar yapılmıştır. Bunlardan biri, Turizm Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen Antalya Yat Limanı ve Çevresi düzenlemesidir.

1.2. Yerel Yönetimler : Yine son yıllarda korumayı benimseyen yerel yönetimler ortaya çıkmışlardır. 1975 yılında Safranbolu Belediyesi Koruma Kampanyası başlatmış ve halkı inandırarak uygulamayı hemşehrilik bilinci içinde kendilerine yaptırmaya çalışmıştır. Bunun ardından Bursa 85 Programı ile başlatılan kampanya ve "Europa Nostra" Büyük Ödülü sonucunu getiren uygulamalar, 1987 yılında Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği ile Kütahya Belediyesi'nin ortaklaşa düzenledikleri "5. Tarihi Türk Evleri Haftası" etkinliklerinden sonra uygulamaya geçirilen sokak restorasyonları ve meydan düzenlemeleri sayılabilir.

1.3. Gönüllü Kuruluşlar : Bir başka uygulama üstleniciliği örneği sivil ve gönüllü kuruluşlardır. Ülkemizde sayıları giderek çoğalan Dernekler, Vakıflar, Kulüpler zaman zaman örnek sayılabilecek uygulamalar ortaya koymaktadırlar. Taç Vakfı, Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu bu tür gönüllü kuruluşlardandır.

Çoğunlukla parçacı planlama yaklaşımı içinde uygulamaya geçirilen çalışmaların başarı düzeyini yükseltmek için bütüncül yaklaşımla planlama ve uygulama sorumluluğunu yüklenilecek kurumun belirlenmesi gerekir. Bu Kurum, halkın oyu ile işbaşına getirilmiş Belediyelerdir. Mücavir alan sınırları dışında ise Valiliklere bağlı Özel İdareler olmalıdır. Bu Kurumlar ayrıca mücavir alan içinde olmakla birlikte anıtsal yapılar ve çevreleri ile ilgili konularda Belediyelerle ortaklaşa sorumluluk almaktadırlar. Gönüllü Kuruluşlar ise bu iki yerel yönetime yardımcı olmak üzere sorumluluk yüklenmelidirler. Bir kentte bu üç tip kuruluşun koordinasyonu

sağlandığında çok olumlu sonuçlar alınabilir.

2. PARASAL KAYNAĞIN BULUNMASI :

Uygulamanın başarıya ulaşmasında yeterli parasal desteğin sağlanması zorunludur. Türkiye gibi tarihi çevre açısından son derece yoğun bir ülkenin dar bütçesi içinde korumaya ayırabileceği pay oldukça yetersiz kalmaktadır. Sorunun çözümü, koruma ile ilgili uygulamalar için özel bir fon oluşturmaktır.

2.1. Belediyelerin Katkısı : Belediyeler finans konusuna iki şekilde katkıda bulunabilirler. Bunlardan biri harcamalarda ekonomi sağlamak için bünyesinde koruma uygulamalarına yatkın personelden yararlanmaktır. Bursa ve Kütahya'da bu yol denenmiş ve olumlu sonuçlar alınmıştır. İkinci ise bir yardım fonu oluşturmaktır. Bu fon, paradan çok uygulamada kullanılacak malzemelerin gönüllüler tarafından temini şeklinde çalıştırılmalıdır. Çünkü insanlar verdikleri malzemelerin nerelerde kullanıldığını görme şansına sahip olacaktırlar. 1987 yılında Kütahya'da gerçekleştirilen cephe restorasyonunda boya ve kereste yardımları Belediye iş yapan müteahhirlere, proje ya da iskan talebinde bulunan hemşehrilere sağlanmıştır.

2.2. Gönüllü Kuruluşların Katkısı : Belediyenin çalışmalarına destek olmak üzere işgücü ve para temini için kampanyalar yürütmek, etkinlikler düzenlemek uygulamaya ekonomi sağlayacağı gibi halkı özendirir. Böylece, parasal açıdan önemli katkılar elde edilebileceği gibi halkın en azından kendi evinin çevresine olabilecek doğrudan katılımı da sağlanmış olacaktır. Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneğinin başlattığı yardım kampanyası ile Safranbolu'da Asmazlar Evi'nin çatısı onarılmış, Hammamzade İsmail Dede'nin Cankurtaran'daki evinin yenileme inşaatı başlatılmıştır.

2.3. Devletin Katkısı : Planlamanın uygulamaya geçirilmesinde parasal fon'un en kolay oluşturulabileceği mercii devlettir. Toplu konut yasasına bağlı olarak oluşturulan Toplu Konut Fonu gibi bir "Tarihi Çevreyi Koruma Fonu" oluşturulabilir. Bu, ayrı bir fon olabileceği gibi Toplu Konut Fonunun belli bir bölümünün bu alana kaydırılması ile de elde edilebilir. Ayrıca bazı devlet kurumlarından yol, su, elektrik vb. alt yapı konularında uygulama yardımı alınabilir. Örneğin; Kütahya'da gerçekleştirilen sokak restorasyonunda elektrik tellerinin yer altına alınması uygulamalarını T.E.K. üstlenmiştir. Yine ahşaba dayalı uygulamaların çoğunluğu oluşturduğu gerçeğine dayanılarak Orman İdaresinden kereste

yardımı sağlanabilir.

3. MALZEME SEÇİMİ VE TEKNOLOJİNİN KULLANIMI:

Tarihi çevrenin düzenlenmesinde yararlanılacak malzemeler yerel ve çağdaş teknoloji ürünleri olarak gruplanabilir. Yerel malzeme; Taş, ahşap, pişmiş toprak (kiremit) gibi yakın çevreden sağlanan malzemelerdir. Bunların günümüzde de üretimi hızlandırılmalıdır. Çağdaş malzemeler ise; Boyalar, emprenye maddeleri, suni taş, pişmiş toprak ve metaldir. Metal daha çok aydınlatma ve kentsel mobilya konularında kullanma alanı olan bir malzemedir. Bu malzemelerin seçimi ile teknolojinin kullanımındaki bilgi ve beceri boşluklarının kapatılması için iki aşamalı çözüm önerilebilir.

3.1. Kısa Vadeli Çözümler : Halk arasında sayıları oldukça azalmış olmakla birlikte hala bilgi ve becerilerinden yararlanılabilecek yapı ustaları mevcuttur. Eski ustalar, geleneksel yapıların temelinden çatısına, penceresinden kapısına ve iç mekan düzenindeki her noktasına kadar uzmanlaşmış kişilerdir. Bu ustaların yanlarına dinamik genç çıraklar verilerek ve uygulamalarda görevlendirilerek, ustaların bilgi ve becerilerinin yeni kuşaklara aktarılması sağlanmış olacaktır.

3.2. Uzun Vadeli Çözümler : Orta öğretim düzeyinde, restorasyon ve yenileme konusunda eğitim verebilecek sanat okulları açılmalıdır. Ayrıca Mimarlık ve Şehircilik eğitimi veren Yükseköğretim Kurumlarından da tasarımcı ile uygulayıcı arasındaki boşluğu dolduracak teknik elemanın yetiştirilmesi için ön lisans düzeyinde yeni bölümler açılmalıdır. Örneğin; Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi bünyesinde iki yıl önce Restorasyon Eğitimi başlatılmıştır.

4. DANIŞMANLIK VE DENETİM:

4.1. Danışmanlık : Koruma amaçlı kentsel tasarım çalışmalarının uygulanması sırasında uygulama yüklenicisi olan Belediyelerin danışmanlara ihtiyacı olacaktır. İlk akla gelen Danışman, koruma plancısı ve kentsel tasarım müellifleridir. Çünkü kağıt üzerindeki kararların uygulamaya geçirilmesinde pek çok sorunlarla karşılaşılacaktır ve bu sorunların proje revizyonları ile anında giderilmesi gerekecektir.

Öyleyse plan müellifleri, uygulama sürdüğü danışmanlık görevlerini sürdürmek zorunda olmalıdırlar.

Bunun dışında, daha özel sorunlar için Üniversitelerin ilgili dallarından ya da Kültür Bakanlığının ilgili kuruluşlarından danışman uzmanlardan yararlanılabilir.

4.2. Denetim : Denetim görevi ise uygulayıcı dışındaki Kurumlar ile

yine plan müellifleri tarafından yürütülmelidir. En etkili denetim, kentsel tasarım projeleri ile desteklenmiş koruma planlarını onaylayan Kurum olan Anıtlar Bölge Kurulları tarafından gerçekleştirilebilir. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak uygulamaların saptırılması durumunda, plan müellifleri ve yerel kamu kuruluşlarından Müze Müdürlükleri konuyu Anıtlar Bölge Kuruluna ileterek hataların ivedilikle giderilmesini sağlayabilir.

5. HALKIN UYGULAMAYA KATILIMI:

Katılım konusunda yerel yönetimler ile gönüllü kuruluşların etkinlikleri çok önemlidir. Belediyeler öncelikle kamu alanlarında başlatılacakları uygulama çalışmaları ile hemşehrilere örnek ortaya koyacaklardır. Öyle ki, meydan ve sokakları sınırlayan yapı cepheleleri de kamunun malı olarak yorumlanmalı ve restorasyonunu Belediye üstlenmelidir. İnsanlar çevrelerinin güzelleşip sağlıklı, yaşanır mekanlar haline dönüştüğünü algıladıkça kendilerini bu etkinliklerin içinde bulacaklardır. Kütahya'da Belediye tarafından gerçekleştirilen sokak restorasyon çalışmaları sırasında kendi sokağına henüz sıra gelmediği için sabırsızlanan insanların bir bölümü kendi imkanları ile evlerini onarmışlardır.

Katılımın daha geniş kitleye yaygınlaştırılması konusunda daha farklı etkinlikler yapılabilir. Bu konuda sivil ve gönüllü kuruluşlar özellikle gençlerin ilgisini çekecek çevre çalışmaları başlatılabilir. Çevre temizliği, müzik, ortaoyunu, sergi vb. açık alan etkinlikleri ile kamunun ilgisi çekilebilir. Bu konuda 1988 yaz ayları için Kütahya'da Belediye ile bir Turizm Organizasyon Kuruluşunun ortaklaşa tasarladıkları etkinlik ilgi çekicidir. Türk gençleri ile ortaklaşa bir iş kolunda çalışmak üzere ülkemize yurt dışından gelecek gençlere Kütahya'nın tarihi sokakları boyatılacaktır. Konu programa konmuş olmasına rağmen seçim dönemine gelmesi ve Belediye yöneticilerinin değişmesi nedeniyle gerçekleştirilememiştir.

SONUÇ:

Kentlerimizin kimlikli gelişimini gerçekleştirebilmek için öncelikle katılımcı, dinamik bir planlama ile kentsel tasarım ölçeğinde ayrıntılı projeler üretmek gerekmektedir. Gerek planlama gerekse uygulama yükleniciliğini kent ve gelişme sınırları içinde Belediyeler üstlenmeli ancak, plan onayı ve denetim Kültür Bakanlığının ilgili kuruluşlarıncı sağlanmalıdır. Planlamada olduğu gibi uygulamada da halkın katılımı sağlanarak onları da kentsel sorunların çözümüne ortak ederek bilgilenmelerine ve bilinçlenmelerine olanak tanınmalıdır. □

Bir Rölöve Stajının Ardından

İlkim KAYA *
Dürin SÜER *

İzmir, kuruluşundan bu yana yaşadığı uygarlıkların izini taşıyan ve dönemleri iç içe korumaya çalışan kentlerimizden biri, belki de en zenginidir. Ancak, bu zenginliğin değerlendirilmesi, kentte ve çevresindeki mevcut kültür değerlerinin koruma bilincinin geliştirilmesi ile mümkün olabilir. Yıllardır silinmekte olan geçmiş költürlere ait izler, son yıllarda bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde ve giderek büyük bir ivme kazanan çalışmalarla tamamen yok olmaya yüz tutması ancak bu değerlerin ortaya konularak tanıtılması ve korumaya yönelik çalışmaların hızlandırılması ile sağlanabilir. Bu amaca yönelik çalışmalar zincirinin en önemli halkalarından birinide mimarlık fakültelerinin oluşturması gerekmektedir.

D.E.Ü.M.M.F. Mimarlık Bölümünde lisans eğitimi düzeyinde her yıl uygulanan rölövestaj çalışmaları için İzmir ve çevresinde zengin bir kaynak oluşturan değişik dönem yapıları ele alınmaktadır. Bu çalışmalarda amaç, çeşitli dönem yapılarını belgelemek ve korunmaları gerekliliği konusunda, kamuoyu ve yetkili kurumların dikkatini çekmektir. 1990 yılı yazında gerçekleştirilen rölöve stajı kapsamında da bir grup Cumhuriyet dönemi yapısı ele alınmıştır. Kent dokusunda önemli bir yer tutan bu yapıların süratle yok olmaya mahkum edilen grup içinde bulunması seçim nedenlerinin başındadır. Bu yapıların büyük bir kısmı yapısal açıdan eskimiş durumdadır. Ancak nevar ki büyük ölçüde ekonomik değerler ve yanısıra diğer çevre değerleri, yapılarında karakter değiştirmesine neden olmuş ve bu değişim hızla devam etmektedir. Bu değişimde önemli bir payı binaların yüklendikleri işlev özellikleri oluşturmaktadır. Yapısal ve mekansal özellikleri ile bağdaşmayan işlevler binalarda yanlış kullanımlara, ve bununda giderek yapıda bozulmalara neden olduğu görülmektedir. Koruma altına alınmış olan birçok yapıda dahi bu tür işlevden doğan kullanım yanlışlıkları, binayı büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir. Hatta bir çoğunda bu nedenle, bakım ve onarım çalışmaları engellenmektedir. Özellikle imalathane, depo ben-

zeri işlevler yüklenmiş olan binalar bu özelliği göstermektedir. Çevrede dik-kati çeken bir diğer önemli konu ise, imar durumunda gabarinin değişmesiyle, mevcut cepheyi koruyarak yükselen yapıların yarattığı görsel etkidir. İşte bu nedenlerle Cumhuriyet dönemi yapıları çalışma kapsamı olarak staj yöneticileri tarafından belirlenmiştir. Çalışma alanının seçiminde, öncelikle kent içindeki yapıların ele alınmasının, daha uygun olacağı düşüncesi gelişmiştir. Ancak kent içinde döneme ait yapıların günümüze dek ulaşabilenleri farklı bölgelerde, dağınık olarak yer almaktadır. Bu nedenle çalışma kolaylığı açısından ilk seçilen yer "Mimar Kemalettin" Caddesi ve yakın çevresi oldu. Dönem mimarlarından önemli yapıtlar oluşturmuş birinin ismini taşıyan bu cadde ve çevresi, günümüzde de dönem özelliklerini yoğun olarak taşıyan bölgelerden birini oluşturmaktadır. Aynı zamanda, fiziksel kimliğini hızla yitirmeye başlamış bir bölgedir. Hızla yok olan bu dokunun kalıcılığını çizili belgelerle sağlamak amacıyla bu bölge çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Dr. Murat Erdim Başkanlığında 52 kişilik öğrenci grubu ile yapılan çalışmada Araştırma Görevlileri Ayla Çevik, İlkin Kaya, Dürin Süer, Kıvılcım Moral, Neslihan Onat yönetici olarak katkıda bulunmuşlardır.

Cumhuriyet Dönemi, ya da 1.Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının ortak özelliği, yöresel ve ulusal öğelerin mimarinin biçimlenişinde etkili olmasıdır. Ancak bu etki yalnızca estetik açıdan ve özellikle cephelerde eklektik bir tutum düzeyinde olmuştur. Bu dönem yapılarında, mekansal kurguda ortak bir dil olmadığı gibi, mekan kurgusu kaygısı ikinci plandadır. Asıl önemli olan cephede kullanılmış eskiye öykünen ya da aynen kullanılmış mimari öğelerin çevreye ileteceği mesajlardır. Bu dönem yapılarının eklektik özelliğinden dolayı aldıkları olumsuz eleştiriler gözardı edilerek, yaşadığımız çevrenin mimari kültür mirasının parçası olan yapıların belgelenmesi amacıyla yapılmış olan Rölöve Staj çalışması 4 ana grup halinde gerçekleştirilmiştir.

- 1.grubu ; TED binası rölevesi
- 2.grubu ; Cephe elemanları tespitleri
- 3.grubu ; Cephe düzenleri çalışması
- 4.grubu ; Belgeleme ve kaynak taraması ile itfaiye çevresi hanlarının rölövelerini kapsar.

Cephe elemanları; pencereler, kapılar, saçaklar, konsollar, parapetler, süslemeler, aydınlatma elemanları olarak ayrılarak; saptanan; bütün farklı tipler belgelenmiştir.

Cephe elemanlarından, özellikle pencerelerde farklı kemer tiplerinin kullanıldığı gözlenmiştir. Burada kullanılan kemerlerin taşıyıcılık özelliğinden daha çok süsleme amacı ve geçmişe ait mamari öğeler olması bulunmaktadır.

Cephe düzenleri çalışması sonucunda ise dönem yapılarında, yapının başlangıç, gelişme ve bitişinin olmasının yanısıra cephe düzenlerinde düşey hatların hakimiyeti vardır. Düşeyde geliştirilen bir kompozisyon bütün cephede tekrarlanmış ancak köşe dönüşleri gibi özellikli noktalarda farklı bir öge kullanılmıştır. Bu da çoğu kez yalnızca estetik amaçla yapılmış olan bir kubbedir.

Bu bağlamda bir haftalık alan çalışması sırasında mevcut işlevler-depo-malathane vb. ve kullanıcıların du-yarsız yaklaşımları bazı yapılarda çalışmayı zorlaştırmış, bazılarını ise tamamen çalışma dışı bırakmıştır. Bu arada konuya duyarlılık göstererek yardımcı olmaya çalışan kullanıcılar ise tabii ki ümit vericidir.

Cumhuriyet dönemine ilişkin başlatılan bu çalışmanın bundan sonra geliştirilerek diğer çalışmalara baz oluşturmasını düşünüyor ve diliyoruz.

Bu tür çabalarla, tanıtımlarla konuya duyarlılığın artırılabilceğini sanıyoruz. Bu duyarlılığın mesleğe yönelik kişiler arasında gelişmenin yanısıra, kenti paylaşılan, yapısıyla, çevresiyle yaşayan halktada oluşması ve gelişmesi bu tür çalışmaların hızlandırılması ve kamuoyuna duyurulması ile gerçekleşeceğine inanıyoruz.□

*D.E.Ü.M.M.F.Mimarlık Bölümü Araştırma Görevlisi

İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Yapıları

Neslihan ONAT*

Mimarlığın politik, ekonomik, sosyal ve kültürel ortamın somut bir uzantısı ve doğal bir sonucu olduğu gerçeğini kabul edince bell bir dönem mimarlığının, O dönemin belirgin öğelerinin yarattığı ortam içinde değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Politik ve kültürel değişimlerin etkileri bu öğelere yansımıştır. Bu doğrultuyla mimarlığın, bu etkenlerin yarattığı ortamdaki yerinin belirlenmesi, bunlardan etkilenme biçiminin ortaya konması, yitirilen örneklerini belirleyip, araştırılması amaçlanmıştır.

1923 yılında Cumhuriyetin kurulmasıyla son Osmanlı döneminde yapılan mimari ürünlerin tasarımlarında etkili olan eklektik tutum değişmemiştir. Ziya Gökalp ile başlayan Türkçülük akımı sanatta, özellikle mimari ürünlerin biçimlenişlerinde kendini duyurmuştur. Türk mimarları tarafından, Avrupa'daki gelişmelerden uzak Neo-Klasik bir davranışla, Klasik Osmanlı dinsel yapılarının dekoratif mimari ürünleri kullanılarak "Ulusal" bir mimari yaratılmaya çalışılmıştır. Bu davranış Mongeri gibi yabancı mimarlar tarafından benimsenip, bu anlamda uygulamalar yapılmıştır.

Politik, ekonomik, sosyal, kültürel ortamın doğal bir sonucu olarak gelişen Türk mimarisinin Neo-Klasizm döneminde ulusal bilincin yansıması amaç olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için yöntem olarak eski dekoratif kalıplar kullanılmıştır. Bu dönemde, mimari biçimlerin oluşumunu sağlayan öğelerin özüne inilmeksizin, 19.yüzyılın eklektik anlayışı devam etmiştir. İşlev nedenleri düşünülmeden özellikle dinsel klasik Osmanlı yapılarındaki biçimsel öğeler bu yapıların cephelerinde yer almıştır. Eşit fonksiyonları içeren hacimlerin pencere gibi dışa dönük elemanların katlarda biçimsel zenginlik kaygısıyla farklı farklı şekillendirilmesi yapıların yapıları amaçlarıyla bağdaşmamıştır.

Bu dönemde ülkenin tek mimarlık okulu olan Mimar Sinan Akademisinde iki tarz üzerine mimari çalışmalar yapılmış. Bunlar; Ottoman ve Rönesans. Vedat bey ve Mongeri bu iki ekolün savunucuları olmuş. Mongeri Osmanlı üslubunu benimserken Vedat bey ise daha akılcı bir tutumla Osmanlı Rönesansı denebilecek tarzda çalışmalar yapmıştır. Kemalettin

ve Muzaffer beylerde Türk klasik tarzında çalışmışlardır. Ülkenin o zamanki sınırlı yapı çalışmaları Ankara'da toplanmıştır. 1927'lere kadar Türk mimarisine egemen olan bu davranış, daha sonra ülkemize eğitim ve uygulama amaçlarıyla gelen yabancı mimarların etkisiyle duraklamıştır. Bu duraklamanın diğer bir nedeni de, M.Sözen ve M.Tapan'a göre;

"Konulara eğilme biçiminde kişisel yargıların ağır basması, Vedat ve Kemalettin beyler gibi zamanın ünlü mimarları tarafından Batıdaki mimari gelişmelerin tersine mimarinin 'tek bir ürün' olarak değerlendirilmesi, modern çağın özelliklerinin mimari ürünlerimize yansımaları engellenmiştir" (1).

Bu düşünceyle 1927 yılına doğru yeni tarzlar aranmaya başlanmıştır. İnci Aslanoğlu'nun Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı adlı kitabında bu dönemin özellikleri şu şekilde özetlenmiştir:

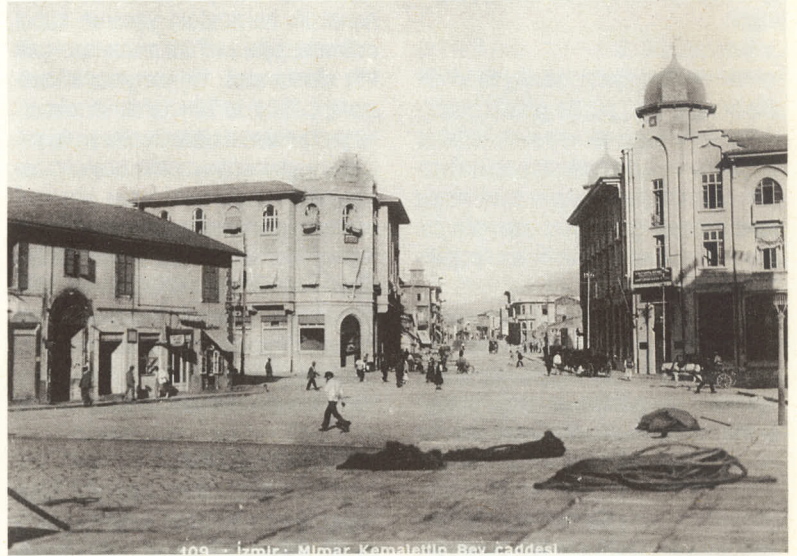
"İlk ulusal mimarlık döneminde ideoloji-mimarlık birliği, cephelerde Osmanlı mimarlık motiflerinin kullanılması şeklinde kendini göstermiştir" (2).

Yapıların işlevleri arasında farklılık olsada bu çizgi korunmuştur.

"Gerçekte bir lise yapısı, bir postane, banka, hükümet konağı, otel, bakanlık binası, ya da bir tren istasyonu arasında görünüşte hem kütle düzeni, hem de dış bezeme açısından fazla bir fark yoktu. Amaçlanan, klasik Osmanlı yapı öğelerinin ulusal hisleri yansıttığı kanısıyla kullanılmasıydı.

.....
İki ve çok kez üç katlı yapılarda kütleler simetrik olarak düzenlenmişlerdir. Üç katlı cephe düzenlerinde,

Bu çalışmada Cumhuriyet'in ilk 20 yılı içindeki İzmir'de yapılan mimarlık alanındaki çalışmaların bir bölümü ele alınmıştır. 1990-1999 dönemine ait röleve çalışması sırasında elde edilen bilgilerin yarımıyla genel olarak 1927 öncesi, 1927-1933 dönemi ve 1910-1930 dönemine kadar Türkiye'deki mimari gelişmelerden kısaca söz edilip, bir takım örneklerle o dönemlerde İzmir'de yapılan çalışmalar ve etkin olmuş mimarlar bu yazının kapsamında yer almaktadır.

Mimar Kemalettin Caddesi

* D.E.Ü.M.M.F.Mimarlık Bölümü Araştırma Görevlisi

106 - İzmir: Milli Kütüphane ve sineması

Milli Kütüphane

batı mimarlığının katların kornişlerle ayrılması şeklindeki tutumu yinelenmiştir.

İki yanda köşeler, yanlarda bir iki akslık bölümler, ya da girişin bulunduğu orta kısım köşeler kulemsi görünüm verilerek çıkıntı şeklinde dışarı taşırılmıştır. Bu çıkıntılar ahşap veya ahşap görünümünde dökme demir desteklerle taşınan ayrı çatılarla örtülmüşlerdir.

Çok kez simetri aksında olan girişler Osmanlı Taç kapı veya portik biçimlenmesi gösterirler. Köşear sallarına yerleştirilen yapılarda köşeler ya yuvarlatılmıştır, ya da üstünde kubbemsi ve çok köşeli kesitiyle kule görünümü almışlardır. Yapı birden fazla köşeyi dönüyorsa her köşe ayrı bir kubbeyle belirtilmiştir. Geleneksel üslup görünümü sağlamak üzere birçok örnekte kullanılan bu kubbeler Ankara Palas, İzmir'de Borsa binası, Kardaçalı Han, Silahçı Salim İşhanında olduğu gibi yalancı örtülerdir" (3).

İşlevden çok yapının estetik etkisi önemsenmiş, bunun sonucunda cephe tasarımı plandan önce gelmiştir. Behçet Ünsal dönemin iki büyük mimarının bu konudaki düşüncelerini vererek, şöyle diyor:

"Planda Türkçülüğün ne olduğu belirlenememişti. Mongeri, 'Planları değil evvela fasadları görelim,' derdi. Zira mimari, fasad sanatçılığı olarak yorumlanıyordu... Vaziyet Planı ise pek aranmazdı. Vedat Bey 'Siz iyi bir proje yapmaya bakın, iyi bir proje nereye olsa uyar' demişti".

Bu dönemin sonlarına doğru ege men olan tutumun yanısıra, çoğu yabancı mimarlarca uluslararası üslup ya da biçimsel Neo-Klasik yaklaşımla tasarlanan yapılar da görülür.

Bu dönemin son yıllarında mimar-

lık alanında görülen önemli atılımları arasında, 1927 yılında mimarlık-mühendislik hakkındaki yasanın kabul edilmesi, aynı yıl Türk mimarlarının ilk kez uluslararası bir yarışmaya katılmaları, 1931'de Türkiye'de ilk mimarlık yarışmasının düzenlenmesi, ve mimar dergisinin yayımına başlanması sayılabilir.

İzmir'de bu döneme ait önemli yapılardan: İzmir Kız Lisesi, Halk Evi (Eski Türk Ocağı), Milli Sinema, Milli Kütüphane, Osmanlı Bankası, Borsa Sarayı, Büyük Kardaçalı Han, Vakıflar Bankası (Roma Bankası), Amerikan Konsoloshanesi'ni sayabiliriz.

İZMİR KIZ LİSESİ

1917-1922 yılları arasında İzmir Valisi Rahmi bey tarafından yaptırılmıştır. İttihat ve Terakki Lisesi olarak yapılmışsada Kız Lisesi oluncaya kadar erkek öğretmen okulu olarak kullanılmıştır. 1931 yılında kule ve yemekhane binaları eklenmiştir. 1965 yılında ordunun yardımıyla spor salonu ve pansiyon binası, 1969 yılında Faik Eroğlu Pavyonu eklenmiştir. Erken dönemin özelliklerinden olan iki katlı yapılarda görülen simetrik plan anlayışı kız lisesinde de etkin olmuştur. Giriş aksında bulunan üzeri mermer kaplı bölümün formu selçuk mimarisinin belirgin öğelerinden olan Taç Kapı'dan esinlenilmiştir.

HALK EVİ ESKİ TÜRK OCAĞI (İZMİR DEVLET TİYATROSU)

Yapı, ilk ulusal mimarlık tarzında tasarlanmış, kubbeli bir örnek. 1925 yılında yüksek mimar Necmeddin Emre tarafından tasarlanmıştır. Bodrum üzerine iki katlıdır. Giriş katında iki yönden ulaşılan fuaye, çevresinde sahnesi ve lojaları ile büyük bir seyirci salonu, fuayenin dışa taşan dairesel uzantısı, kitaplık ve çalışma alan-

Türkocağı

ları yer almaktadır. Üst katta çalışma ve toplantı amaçlarına yönelik mekanlar bulunmaktadır. Cephe ve iç mekanlar Osmanlı Türk süsleme motifleriyle bezenmiştir. Deniz cephesinde yer alan kubbeli kule, geniş saçaklı çatı, sivri kemerli pencere üstlerinin çini panoları dönemin yaygın kütle ve cephe özelliklerindedir.

MİLLİ KÜTÜPHANE

1933 yılında yapımı tamamlanmıştır. Proje mimar Tahsin Sermet tarafından hazırlanmıştır. İnci Aslanoğlu'nun araştırmasında;

"Büyük kütleli yapının bir bölümünde Milli Sinema, diğer bölümünde Milli Kütüphane yer almaktadır. Yapımına Birinci Dünya Savaşından önce başlanan kütüphanenin durdurulan inşaatı, savaştan sonra, İzmir'lilerin konser ve piyangodan elde ettikleri gelirlerle yeniden başlatılmış, 1926'da bitişğinde yapılan sinemanın getirdiği gelirlerle tamamlanarak Cumhuriyet'in Onuncu yıl bayramında açılmıştır. İki katlı kütüphanenin zemin katında uzun sekizgen biçimli giriş holü, çevresinde katları içeren yükseklikteki, renkli camlarıyla yukarıdan aydınlanan okuma salonu, kitap depoları ve bürolar vardır. Üst katta okuma odaları ve alttaki okuma salonuna bakan galeride değerli kitaplar için yerler bulunmaktadır. Eklektik bir tutumla tasarlanan ve ilk ulusal mimarlık üslubunun bazı cephe özelliklerini yansıtan yapıda girişlerin bulunduğu yükseltilmiş köşe hacminin üstü tonozdur. İçeride Ulusal üslubtan izlere rastlanmamaktadır. Köşelerdeki ikiz Osmanlı Taç kapılarında iki renk taştan yapılan at nalı kemer, ikili ve üçlü gurublar oluşturan pencerelerde sivri kemerler kullanılmıştır. Girişlerin ve üst kat pencerelerinin alınlıklarında ve aralarındaki kare panolarda girift bitki mo-

tiflerinin oluşturduğu bezemeler vardır. Girişlerde aslı dönemin süslü fennerleri aynı yılların bir başka özelliğidir. Betonarme olan yapının cepheleğinde girişler ve subasman mermerle yüzeyler düzgün kesme taşla kaplanmıştır. Kurşunla kaplı tonoz dışında yapının üst örtüsü geniş saçaklı kiremitle kaplı ahşap çatıdır". (4).

MİLLİ SİNEMA

Tasarım mimar Tahsin Sermet'e aittir. Yapının mühendisi Galip beydir. İzmir Milli Kütüphane Cemiyeti tarafından yaptırılmıştır. Sinema sekizyüzyük kişi alacak büyüklüktedir. Yüzyirmi metrekairelik sahnesiyle dönemin en konforlu ve en büyük sinemasıdır.

İnci Aslanoğlu'nun araştırmasında;

"Yapının zemin katında giriş holünden, karşıdaki sinema salonuna, sağ ve soldan balkonla ulaşılmaktadır. İkinci katta merdivenlerin birleştiği fuaye ve salon içine uzanan balkon yer alır. Salonun duvarlarında, taşıyıcı öğelerde Osmanlı mimarlığından ayrıntılar uygulanmıştır. Yapının ilginç ön cephesi birçok farklı öğenin bir araya toplandığı bir biçimde tasarlanmıştır. Altta sütun ve kemerli giriş, üstte geniş bir penci kemer içine alınmış üçlü pencere düzeni geniş orta bölmede yer almaktadır. Yanlarda birer pencereli bölümler, köşelerde kubbecikleri, çatıları ve kemerli yalancı pencereleriyle kule biçimi verilen köşe öğeleri vardır. Silindirik kasnaklı kubbenin geçiş üçgenleriyle doğru yükselen bezeli üçgen açıklıklar, kemer üstlerinin bitki motifleriyle süslü çinilerle doldurulması, üçgenli ve karnaslı kornişler yapıda kullanılan Osmanlı mimarlığından alıntı öğelerdir. Aynı yapının bir parçası olan kütüphanenin cephe kaplama malze-

meleri bu yapının dış yüzeylerinde de uygulanmıştır "(5).

Ayrıca, bu dönemde yapılmış olan Konak meydanındaki cami'de mimar Tahsin Sermet tarafından tasarlanmıştır. Cami yapısının cephe-sindeki mimari öğeler ve süslemeler Milli Sinema ve Milli Kütüphane ile benzerlik göstermektedir.

ROMA BANKASI (VAKIFLAR BANKASI) VE AMERİKAN KONSOLOŞANESİ

Izmir'de Birinci Kordon ve Basmane Garı arasında bulunan Fevzi Paşa Bulvarı üzerinde yer alan yapı-lardandır. Bankaya giriş köşedendir. İki yolun kesiştiği yerde konumlandırılmıştır. İzmir'in en önemli yapıları bu bulvar da inşa edilmiştir. Bu yapılar "Izmir Bulvar Şirketi" tarafından 1930-32 yılları arasında finanse edilip, uygulanmışlardır. Bu yapıların tasarımları mimar Ahmet Kemal'e aittir. Roma Bankası ve Amerikan Konso-loşanesi dışında, bu bulvarda Banka idare binası, otomobil acentası, Taranto üzüm ve incir deposu, Büyük Basmane Garajı bulunmaktadır. Bu yapıların tümü üç yıl içinde inşa edilmiştir.

Bu yapılar, yeni mimari akımlar Türkiye'de henüz yaygınlaşmamış oldu-ğu bir dönemde, mimar dergisine göre; "Mimar Kemalettin ve mimar Vedat'ın stilize etmek istedikleri bir araştırmanın son örnekleridir"(6), şeklinde bir tanımlama ile yorumlan-mışlardır. Bu tanımlamaya karşı İnci Aslanoğlu çalışmasında, bu yapının Osmanlı mimarisinin özelliklerini taşı-masına karşın, köşe kulesi, zemin ka-tın dıştan rustik taş kaplaması, aksla-rın yivli plasterlerle ayrılmaları ve ya-rım daire kemerlerin kullanılması, ya-pının batı etkisinde kaldığı bu örnek-lerle anlatılmaktadır.

Roma Bankası ve Amerikan Konso-loşanesi yapılarının strüktür siste-mi betonarme karkastır. Duvarlar tuğ-la örgüdür. Yapının bulunduğu zemin bataklık ve dolğu olduğu için Roma Bankasının temeli Radye Jeneral Amerikan Konso-loşanesinin ise sü-rekli temel olarak yapılmıştır.

BORSA SARAYI

Izmir Gazi Bulvarında bulunan Borsa Sarayı 1926-1928 yılları ara-sında yapılmıştır. Mimari bilinmemek-tedir. Üç katlı yapının bir bölümünün altında bodrum kat vardır. Mermerle kaplı giriş holünün karşısında üçlü anıtsal merdiven yer alır. Mekanlar, merdivenle ulaşılan holün çevresin-dedir. Katlar oldukça yüksek tutul-muştur. İnci Aslanoğlunun çalışma-sında;

"Sivri kemerli yüksek ana girişin bulunduğu Gazi Bulvarı cephesinin iki yanındaki kesilmiş köşelere ikincil

girişler yerleştirilmiştir. Bu köşeler üstte ortada birer büyük sivri kubbe, yanlarda ikişer kubbeciklerle bitmektedir. Kubbenin kasnaklarında sivri kemerleri ve kafesleriyle pencere görünümlü verile birer pano vardır. Üst iki katın pencereleri ortak dikey nişler içine alınmıştır. Katların arası pencere altlarındaki nişlerle belirtilmiştir. Zemin ve üst katın pencereleri sivri kemerli, birinci katta bulunanların üstü düzdür."(7)

Yapıda kullanılan bu öğeler, yapıya klasik Osmanlı mimarlığı görünümü verme çabasını taşımaktadır.

BÜYÜK KARDİÇALI HAN

Izmir'de Mimar Kemalettin Cad-desi ve Gazi Bulvarının kesiştiği noktada yer almaktadır. Mimar Mehmet Fesçi tarafından tasarlanıp, 1928 yılında inşa edilmiştir.

OSMANLI BANKASI

Kardıçalı Han'la birlikte büyük bir blok oluşturan bodrum üzerine üç katlı bankadan oluşan bir köşe yapısıdır. 1926 yılında yapılmıştır. Zemin katta, çevresinde giriş ve çalışma mekanlarının bulunduğu katlar boyu yükselen ve üstten aydınlanan banka holü ile müdür lojmanı yer almaktadır. Birinci katta hole ve dışa bakan iki sıra çalışma odası aralarındaki koridorlara açılmaktadır. Üst katta farklı büyüklükte üç lojman vardır. Yapının köşe dönüşü yükselttilerek kule görünümü verilmiştir, üstü kiremitle kaplı piramidal çatıyla örtülmüştür.

1927'den 1933 yılına kadar mi-marimiz bu kez C. Holzmeister, oer-ley, Emil vb. yabancı mimarların etki-siyle değişikliğe uğramıştır. Mimari de daha çağdaş bir düşünce oluşmaya başlamıştır. Ekonomide, sosyal yapı-

da, mimaride olan bu değişimler bir-den bire olmamıştır. Bu nedenle dö-nemlerin hangi tarihte başladığı ve bittiğini yaklaşık olarak belirtmek doğ-ru olacaktır. Etkin üslup yaygınlaşır-ken eski, kolay terk edilememiştir.

Öğretim kurumlarında görev alan yenilikçi mimarların etkisi oldukça art-mış, ancak toplumun temel sorunları-na bu dönemde de pek inilememiştir. Sedat Hakkı Eldem akademi dergis-inde ki makalesinde dönemin özel-liklerini şöyle özetlemektedir;

"Almanya'da Gropius, Mies Van der Rohe ve Bauhaus yanında Fran-sa'da Perret ve Le Corbusier kendi görüşlerini tanıtmaya çalışıyorlardı. Viyana'da eski Oldrich, Hoffman, Loos ekolleri ile bir tür 'Viyana Dekor Ekolü' etkinliğini sürdürüyordu. Bu gelişmeler mimarimizi bu yöne yönlendirmişti. Şehir planlama konu-su için Janson görevlendirilmiştir."

Şehircilik çalışmalarının başlama-sı açısından bu dönem önemlidir. Bu dönemin en önemli ürünleri Anka-ra'daki bakanlık ve diğer resmi yapı-lardır.

Bu dönemin mimari anlayışı çıp-lak ve sade hatlarıyla o zamana ka-dar uygulanan Osmanlı mimarisinin etkisinden uzaktı. Plan ve cepheler süslemeden tamamiyle uzaklaşmış düz ve süslemeden uzak yüzeyleriyle ortaya çıkmışlardır. Bu programın bir parçası olan dam kiremitli ve saçakda ortadan kalkmıştır. Modern mimarinin etkisi bu dönemin yapılarında gözle-nilmektedir. Bu binalar için Ankara'da bulunan doğal koyu renkli taş kullanılmıştır. Bunun yanında, "Terranove" denilen Almanya'da kullanılan bir siva cinsi taklit edilmiştir. Yüzeyler per-dahlı değil, aksine taraklı yapılmış, renkler siva için; boz, gri, taş için;

morumtrak bir renk kullanılmıştır. Bunların yanında pencerelerin oranla-rı ve detayları tamamen değişmiştir. Eski Fransız ve Akdeniz çevrelerine özgü biçimler yerine Germen biçimi geçmeler ve oranlar kullanılmıştır. Es-tetik anlayış ve genel görüş köklü bir değişime uğramıştır.

Izmir'de bu dönemin yapılarına örnek olarak, Gazi İlkokulunu, Ziraat Okulunu, sayıları oldukça fazla olan konut örneklerinden Karşıyaka'da, Güzelyalı'da yapılardan biriki örnekle, İzmir'in ilk apartmanı olan Hasan Nuri Bey apartmanını gösterebiliriz.

GAZİ İLKOKULU

Izmir'in Alsancak semtinde mimar Necmeddin Emre tarafından tasarla-nıp, 1934 yılında yapımı bitmiştir. Tür-kiye'de o dönemde yapılan en büyük ilkokuldur. Geniş açılı bir L biçiminde olan bodrum üzerine iki katlı yapıya giriş L'nin dairesel formlu köşesin-dendir. İki yıl önce yapılan İzmir Zira-at Okulunun (E.Ü. Bilgisayar Merke-zi) giriş düzeni burada yinelenmiştir.

Yapının ön ve arka cepheleri çatı nedeniyle farklı görünüme sahiptirler. Girişin yükselttilen duvarları ortada ki-remit kaplı çatıyı gizlemektedir. Giriş te sağda bulunan konferans salonu-nun pencereleri dışarıdan da izlenebi-leceği gibi, farklı bir anlatımla düzen-lenmişlerdir. Yalın görünüm, pencere-lerin yatay bordürlerle birleştirilmeleri, geniş merdivenler, yalın metal boru korkuluklar dönemin belli izlerini taşı-maktadır.

Yapının taşıyıcı sistemi betonar-me karkastır. Bodrum katın duvarla-rında moloz taş, üst katlarda tuğla kullanılmıştır. Dışarıdan bodrum kat kesme taş ile kaplıdır. Üst katlarda sı-va kullanılmıştır.

İZMİR ZİRAAT OKULU (E.Ü. BİLGİSAYAR MERKEZİ)

İzmir'in Bornova semtinde 1932 yılında, tasarımı ve donetimi Ziraat Bakanlığı Fen Heyeti tarafından uygulama ve taahhüt işleri mühendis Mahmut Hüseyin ve Mustafa Reşit tarafından gerçekleştirilmiştir. Bina 1400 m²'lik yapı alanına sahiptir. Bodrum üzerine iki katlı orta bölüm düzeni yuvarlatılarak girişin yerleştirildiği önde dışarı taşan üç katlı kısım ve konferans salonunun bulunduğu orta kütleden yükseltilen ve iki yönde dışarı taşırılan uçtaki bölümden oluşturulmuştur. İkinci dönemin ilk yıllarında sık görülen dairesel köşeden giriş bu yapıdadır görülmektedir. Çeyrek daire biçimindeki 12 basamaktan sonra, yapının ilginç köşe düzeninin bir parçası olan dairesel sahanlığa ulaşılmaktadır. Koridor üzerine dizilmiş dört derslikte laboratuvarlar , 250 kişilik konferans salonu ve bir kütüphanesi vardır. Okul yatılı düşünüldüğü için üst katta yatak odaları ve duşlar yerleştirilmiştir.

Yapının modern mimari etkisiyle tasarlandığını kanıtlayan dikey merdiven pencereleri, düz çatı, şerit görünümü alması için yatay bordürlerle birleştirilmiş pencereler gibi dış cephe özellikleri vardır. Yapının taşıyıcı sistemi betonarme karkastır. Duvarları taş ve tuğladır. Cepheleer gri serpmesıvalı, bodrum dışarıdan kesme taşla kaplıdır. Korkuluklar yalın metal borulardan oluşturulmuştur.

HASANNURİ BEY APARTMANI

Bu bina İzmir'in Karantina adı verilen semtinde, Göztepe Caddesi ile deniz arasındaki arsaya 1930-1933 döneminde inşa edilmiştir. Tasarımı mimar Necmeddin Emre'ye ait olan bu bina İzmir'in ilk apartman yapısıdır. Zemin sağlam ve kayalık olduğundan tekil temel yöntemi ile betonarme karkas taşıyıcı sisteminden oluşturulmuş, duvarlarda delikli tuğla kullanılmıştır. Yapı alanı 173 m²'dir. Arazinin eğimine karşın deniz yönünde, yapılan her daire için ayrı kömürlük ve kalorifer dairesini içeren bodrum kattan başka beş katta beş daire ve çamaşırıkla, terasını içeren çatı katı bulunmaktaydı.

Bu yapı 1987-89 yılları arasında yıkılıp, yerine 8 katlı bir apartman yapılmıştır.

KARANTİNA BÖLGESİNDE BİR EV

Mimar Necmeddin Emre tarafından projelendirilip, 1935-37 yılları arasında İzmir'de Karantina semtinde inşa edilmiştir. Tramway yolu (Mithat Paşa yolu) ile sahil arasındadır. Kalabalık bir aile için tasarlanmıştır. İkibüyük katlıdır. Zemin katına yapının yan

cephesindeki bir antreden ulaşılır. Buradan bir hole, holden kabul odasına ve salona girilir. Hol üzerinde bir kat merdiveni ve koridorların kapıları vardır. Yemek salonu arka cephededir. Salon ile yemek salonu arasındaki ilişki iyi sağlanmıştır. Denize bakan cephede geniş bir teras bulunmaktadır. Kabul salonunun yanında küçük bir çay hazırlama odası ve misafir tuvaleti bulunmaktadır. Birinci kat yatak odalarına ayrılmıştır. Bu katta dört yatak odası, bir banyo ve bir sandık odası vardır.

Binanın sokak cephesinde yapılan cumba, malzemesi farklı olsada Levanten evinin izlerini taşımaktadır. Modern mimarinin etkisi altında tasarlanan bu yapı geleneksel Türk evinin izlerini gerek mekanların oluşumunda, gerekse cephelerinde taşımaktadır.

Bütün pencerelere jaluzi konulmuştur. Sokak cephesine bakan pencereler küçük buna karşın bahçeye ve denize bakan cephede geniş boyutlu pencereler söz konusudur. Bahçeye bakan cephe geniş manzara terası (veranda) ile sokak cephesine kıyasla daha hareketlidir.

Günümüzde bu yapı bulunmamaktadır.

KİRA EVİ

Mimar Kemal Tetik tarafından tasarlanan kira evi olarak isimlendirilen bu ev, Güzelyalı semtinde, deniz ile tramvay hattı (Mithat Paşa caddesi) arasındaki alanda 1935-1937 yılları arasında inşa edilmiştir.

Bina bodrum ve üç kattan oluşmaktadır. Her katta iki daire bulunmaktadır. Binanın uzun cephesinin ortasından yapıya girilerek kat holüne ulaşılmaktadır. Kot holünden ulaşılan dairelerden biri denize diğeri caddeye bakmaktadır. Her bir dairede bir antre ile geçilen genişçe bir hol etrafında salon, yemek odası, banyo, iki yatak odası, mutfak, tuvalet ve sandık odası yapılmıştır. Planlama sırasında her mekanın boyutu minimum düzeyde oluşturulmuş, böylelikle ekonomiklik faktörü önemsenmiştir.

Balkonlar ve çıkıntılarla her odanın manzaradan yararlanılmasına çalışılmıştır. Modern mimarinin özelliklerinden olan dairesel form yapıda çıkma olarak kullanılmıştır.

1940 ve 1950 yılları arasındaki döneme "Milli Mimari Dönemi" demek yerinde olur. Bu dönemde modern mimari anlayışı ile yapılan binaların istenen özellikleri sağlayamaması sonucunda bir takım tepkiler doğmuştur. 1930'lu yıllarda yapılan çatısız, net yüzeylere sahip bu yapılar zamanından önce eskimeye başlamışlardır. Sıvalar yer yer çatlamış, teras çatıları akmaya başlamışlardır. O zamanki olanaklarla önlem olarak, teras çatılarının üzerine kiremit çatılar ya-

pılmıştır. Yıpranan duvarların daha dayanıklı malzemeden yapılması tercih edilmiştir.

Modern mimariye sözü edilen pratik etkilerin yanında o dönemin sahip olduğu ideoloji nedeniyle de karşı çıkmıştır. Bu döneme kadar akademi de uzun süre yapılan "Milli Mimari Semineri" amacına ulaşmaya başlamıştır. Yapılan araştırmalar Türk mimarisini o zamana kadar tamamıyla bilinmeyen bir açıdan tanımayla ve tanıtmaya başlamıştı. Kubbe ve kemer mimarisi bir yana bırakılarak, hiç bilinmeyen ve modern mimariye son derece yakınlığı keşfedilen "Türk Evi" üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştı. Ancak bu mimari denemeler, resmi direktiflere uyararak taştan bir görünüme bürünmek zorunluluğuna girdiler. Çünkü demir malzemesinin yokluğu vardı. Bu nedenden dolayı çoğu binaları taş malzeme ile yapıma yöntemi ile uygulamışlardır. Bunun yanında önemli yapıların duvarlarının taş veya kaplama olarak taşın kullanım zorunluluğu vardı. Akan çatılara karşı tepkinin yanında, daha çok milli karakterin bir yansıması olarak saçaklı çatıların yapılması şart koşulmuştur. Bu durumda doğal bir yapı üslubundan eklektik bir tavıra kapılmak için aşılacak uzaklık oldukça kısadır. Çoğu zamanda bu geçiş söz konusu olmuştur.

Bu yıllarda Türkiye'de bulunan P. Bonatz genç kuşak ve mimari üzerinde etkisi önemli olmuştur. Bu dönemin anlayışı 10 yıl kadar sürmüş ve ülkenin en küçük kasabalarına kadar bu anlayış mimarimizi etkilemiştir. Bu üslupta zamanla kendini tüketmiştir. Bunun nedeni: Alman etkisinin ortadan kalkması, sosyal ve teknik alanda görüşlerin değişmesi ve yeni yönere doğru açılması. Dünya'daki etkileşimin ergeç Türkiye'ye de yansımalarıdır.

İzmir'de bu dönemde yapılan yapılardan örnek olarak mimar Necmeddin Emre tarafından tasarlanmış bir kaç konut yapısını ve İzmir Tütün Bakım ve İşletme Evi'ni ve Atlı Spor Binasını verebiliriz.

1940'lı yıllara gelirken 1937-38 yılları arasında İzmir'in Karantina semtinde mimar Necmeddin Emre tarafından villa yapısını geçiş döneminin özelliklerini taşıması açısından örnek verebiliriz. Bu yapı Mithat Paşa caddesi ile sahil arasında yer almaktaydı. Yapı bodrum ve iki kattan oluşmaktadır. Zemin kat günlük kullanım mekanlarına, birinci kat yatak odalarına ayrılmıştır. Üst örtü geniş saçaklı kiremit çatıdır. Bina yüzeyinde edelpuz siva kullanılmıştır.

Yine yüksek mimar Necmeddin Emre'ye ait bir ev projesi o dönemde İzmir'in yeni imar sahasında Kültür Parkın yanındaki Voroşilof Bulvarı (Kahramanlar Yolu) üzerindedir. Bod-

rum üzeri iki katlıdır. Ayrık nizam yapılan yapının, rüzgar ve güneş etkileri düşünülerek yerleştirilmiş teras ve balkonları bulunmaktadır.

İZMİR TÜTÜN BAKIM VE İŞLETME EVİ

Proje ve uygulama İzmir İnşaat Fen Heyeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Bina 4,5 milyon Kgr tütün depolayacak büyüklükte yapılmıştır. 1942 yılında yapımı tamamlanmıştır. Zemin kat, işçilerin gereksinimlerini karşılayacak mekanları; birinci ikinci ve üçüncü katlar tütün depolarını; dördüncü ve beşinci katlar işletme bürolarını içermektedir.

ATLI SPOR BİNASI

İzmir Belediyesi tarafından, yeni yapılan Hipodromun yanına ata binenler için yapılan bu bina Y.mimar Halit Femir'in tasarımıdır.

Bina iki kattan oluşmaktadır. Zemin katta wc, duş ve vestiyer vardır. Birinci katta 6x8 boyutlarında geniş bir salon ve merdiven yanında küçük yönetim odası bulunmaktadır. Salonun hipodroma bakan cephelerinde at yarışlarını seyretmek için bir teras yapılmıştır.

Yapı kısmen kolonların üzerinde yükseltilmiştir. Çatısının arkaya doğru meyilli olması, alt katının taş duvar, üst katının ahşap olması, açıklık oranları modern mimarinin etkisinin yanında, geleneksel mimarinin etkilerini taşıdığını göstermektedir. Günümüzde bu yapı bulunmamaktadır. □

DİPNOTLAR

1. M. Sözen , M. Tapan " 50 Yıllık Türk Mimarisi " , Türkiye İş Bankası Yayınları, Dizi 1

2. İ. Aslanoğlu , Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Ankara , OD T Ü Mim Fak. Basım İşliği , 1980, s.14

3.İ. Aslanoğlu , Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Ankara , OD T Ü Mim Fak. Basım İşliği , 1980, s.14

4. İ. Aslanoğlu , Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Ankara , OD T Ü Mim Fak. Basım İşliği , 1980, s.107

5.İ. Aslanoğlu , Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Ankara , OD T Ü Mim Fak. Basım İşliği , 1980, s

6. .... "Roma Bankası ve Amerikan Konsoloshanesi - İzmir" Mimar , n. 11-12, 1933, s: 368- 371

7. İnci Aslanoğlu , Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Ankara , OD T Ü Mim Fak. Basım İşliği , 1980, s. 126

8. S. Hakkı Eldem , " 50 Yıllık Mimarlığı " , Akademi Dergisi , İstanbul.

Mimarlık Eğitimi - Öncesi - Eğitim - Sonrası - Üzerine Saptamalar

Ülkemizde mimarlık eğitimi yaratıcı ve alternatif düşünce sistemine hiç yer vermeyen bir orta eğitimden yetişmiş öğrencilere sekiz yarıyıl boyunca tasarıma yönelik, üç boyutlu, yepyeni bir düşünce sistemini benimsetmeye çalışır. Düşünce sisteminde böylesi bir dönüşümü bu kadar kısa bir zamanda başarmaya çalışmanın zorluğunun yanısıra mimarlık disiplinin ilgilendiği konuların pek çok farklı bilimdalı kapsamında olması her anlamda birbirinden farklı ve çok sayıda dersin ders programında yer almasını da zorunlu kılmaktadır. Matematikten ekonomiye, sosyolojiden sanat tarihine, inşaattan makine mühendisliğine dek pek çok daldan bilgi bir mimarın eğitim sürecinde gerekmede, bununla beraber temel tasarım, mimari proje, tasarım kuramları gibi dersler ile de yukarıda sözü edilen tasarıma yönelik düşünce sistemi kavramı öğrenciye verilmeye çalışılmaktadır.

Sanırsız mimarlık eğitiminin doğasından kaynaklanan bu gittikçe genişleyen ilgi alanı mimarlık eğitimine de farklı sorunlar getirmektedir. Temeldeki bu farklılığı göz önüne alarak öğrenci seçme ve yerleştirme sınavındaki problemlerden meslek eğitimi, hatta meslek sonrası eğitim problemlerine değin pekçok farklı boyutta ve (belki de diğer pekçok disiplin için de geçerli) problemlere bu kez mimarlık disiplinine özgü çözümler bulunması konusunda çalışmalar özellikle son günlerde oldukça gündemdedir.

Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü lisans derslerinden Mim 467 Mimari Araştırma kapsamında yürütülen, mimarlık öğrencilerine bilimsel çalışma yöntemlerini tanıtmayı amaçlayan seminer çalışmalarından örneklerden oluşmaktadır. Bu ders 1991-1992 güz döneminde konu olarak yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız mimarlık eğitimi seçmiştir. Yöntem olarak anket ve örneklem yönteminin kullanıldığı bu araştırmalar, denek sayılarının ve anket sorularının seçimi açısından oldukça sınırlı tutulmuştur. Çünkü bu çalışmalar gerçekten kapsamlı bir çalışmaya veri toplamak amacıyla yapılmamıştır. Ana amacın öğrencilere bilimsel çalışma yöntemlerini tanıtmak olduğu göz önüne alınarak öğrencilerin ders dışı saatlerde kolayca uygulayabilmeleri ve daha sonra girdileri herhangi bir kompüterize sisteme gereksinim olmadan değerlendirebilmeleri açısından denek sayısı ve sorular az sayıda seçilmiştir. Sorular her grupça ayrı ayrı hazırlanmıştır.

Bu çalışmalar mimarlık eğitimi öncesi, mimarlık eğitimi ve eğitim sonrası üzerine bir durum saptanmasıdır. Eğitim öncesi üzerine çalışanlar İzmir'de saptadıkları liselerin son sınıflarından seçtikleri denekler üzerinde mimarlık imajının ne olduğu ve bu mesleğe ilgi konusunda sorularını yönlendirmişlerdir. Mimarlık eğitimi üzerine çalışan gruplar ise derslerdeki başarı durumları aralarında bağıntılar veya belirgin özellikler olup olmadığını, eğitimdeki problemlerin neler olduğu konularında yoğunlaşmışlardır. Eğitim sonrası üzerine çalışanlar da Dokuz Eylül Mimarlıktan mezun mimarları mezuniyet tarihlerine göre saptayıp ulaşılabildiklerinden geçmiş eğitim dönemlerine ilişkin değerlendirmelerini almış ve bu kişilerin hangi alanlarda istihdam edildiklerini saptamışlardır.

Aşağıda özetlerini bulacağınız örnekler bu çalışmaların içinden seçilmiştir.

Yayına hazırlayanlar

Özlem GÜLER - Zeynep DURMUŞ - Nilgün YÜCESOY - Devrim ALTUN

Bir mimarın görevi, genel anlamıyla insanların mutlu, sağlıklı ve verimli olabilecekleri mekanları yaratmaktır. Bunu yaparken de ekonomik sosyal teknik ve estetik etkenleri de dikkate alması ve en iyi şekilde değerlendirmesi gerekir. Bu nedenle mimarlık mesleğinin çok yönlü bir dal, dolayısıyla meslek eğitiminin de zor olduğu açıktır.

İlk ve orta öğretimde geçerli olan eğitim sistemi, mimarlık için gerekli olan sanatsal ve teknik temeli vermek için yeterli değildir. Teknik eğitimle verilmeye çalışılan çizim ve üç boyutlu düşünme yeteneği iyi benimsenmeli ve kullanma pratiği geliştirilmelidir. Çünkü ancak bunlar kullanılarak fikir ve tasarım aktarımı tartışması durabilir, mimari bir eser ortaya konabilir. Bu mimarlık teknik eğitiminde karşılaşılan en önemli ve büyük zordur.

Bu nedenle eğitimde malzeme, yapı statiği, betonarme vb. meslek pratiğine yönelik derslere ağırlık verilmesi ve bunların tasarım çalışmalarımızla bütünleştirilmesine çalışılması, mimarlık öğrencilerinin ilerideki çalışmalarına yardımcı olacaktır. Mimarlık eğitiminin başlangıcı ve süreci içinde yukarıda belirtilen etmenler bir mimarın tasarım hayatını belirleyen esaslardır.

Yaptığımız bu araştırma, okulumuz 1988-1989 mezunları ile yaptığımız söyleşilerin bir değerlendirmesidir. Eğitimden kaynaklanan sorunların saptanması, aldıkları eğitimin piyasa şartları için gerekli alt yapıyı sağlayıp sağlamadığının genel olarak belirlenmesidir.

Araştırmamızda, ikiye ayrılan ekibimiz, hazırladığımız anket formatlarını önceden belirlenen mezun arkadaşlara sormak suretiyle çalıştı. Hazırladığımız anket formatı kapsamında biraz da sohbet niteliğinde geçen röportajlar yaptık. Röportaj öncesi yaptığımız bir araştırma ise bize, mezunlardan 1/7'sinin henüz Mimarlar Odası'na kayıt yaptırmamış olduğunu gösterdi.

Sorularımızı hazırlarken sırasıyla, mimarlık hakkında düşünceleri, okulumuzda aldıkları mimarlık eğitimi ile ilgili düşünceleri, son olarak da şu anki konuları ve piyasa mimarlığı hakkındaki görüşlerini, belirlememiz gereken ana kriterler olarak saptadık. Anket sorularımızı, kişilere tamamen açık seçenekler bırakarak sorduk.

Çalışmamızın sonunda, bir anket

çalışmasından beklenen % veya oran gibi çok net sonuçlar çıkaramadık. Bunun nedeni de çalışmamızın resmi bir anket çalışmasından çok sohbet niteliğinde gelişmesi oldu. Ancak varılan ortak payda, kişilerin aldıkları "Mimarlık Eğitimi" üzerine olan görüşleri idi. Bu görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

.Eğitim süresinin yetersizliği

.Teorik-pratik ilişkilerin kopukluğu .kul-piyasa işbirliğinin yetersizliği

.Seçmeli derslerin yeter ve gerekli seviyede olmaması

.Teknik derslere, tasarım dersleriyle eşit, hatta fazla zaman ayrılmaması.

Şu an okulumuzun Bina bilgisi yüksek lisans programında master yapan Özlem Erdoğan 'okulumuz ders programının çok yüklü olduğunu, insanlara aynı anda çok şey öğretilmek istendiğini ve sonuçta öğrencilerin mimarlığı tam kavrayamadan mezun olduklarını'belirtiyordu.

Altı çizilen görüşlerden biri de, mimarlık eğitiminde öğretici-öğrenci arasındaki ilişkinin, beraberliğin sağlanması gerektiği ve öğretici kadronun sürekli yeni kanla desteklenmesinin gerekliliği.

Bu eğitimin öğrenciye vermesi gereken en önemli unsur, tasarım kabiliyetinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu da tasarım derslerine daha çok zaman ve daha çok önem verilmesiyle gerçekleşebilir. Bu kabiliyeti edinebilen öğrenci iyi bir mimar olmaya daha yakınlaşacaktır. Bütün bunlardan vardığımız sonuç:

Tasarım derslerine verilen önem ve süre giderek azalıyor.

Diğer bir görüş de, mimarlığın bir yaşam biçimi olduğunun kabulü idi. Konuştuğumuz mimarlardan Zeynep Tansöz 'bir mimarın önce sosyal bir kişiliğinin olması gerektiğini, derslerin aslında hiç bir zaman yeterli olmaya çağını, kişinin kendi kendini yetiştirmesi gerektiğini belirtiyor.' Ayla ve Çınar Bilgin ise 'herşeye rağmen mimar olmak sizin elinizde' diyordu.

Bunun yanısıra varılan tüm ortak görüşler, bizlerin de pek çok konudaki görüşlerimizi yansıtıyor. Mimarlık eğitimi ile ilgili, pek çok kişinin, söyleyecek pek çok sözü var. Ancak bizler verilen süre zarfında, küçük bir kitlenin görüşlerini aktarmaya çalıştık. Mimarlık eğitimine katkısı olması dileğiyle...□

Mimari Araştırma Dersi Anket Sonuçları

Yayına hazırlayanlar Göksel ACAR - Cavit ARIKAN - Caner ÖCAL

Bu çalışma orta öğretim son sınıf öğrencilerinin meslek seçimi aşamasında (mimarlık ölçeğinde) bilgi düzeylerini ölçmek, amacı ile yapılmıştır.

Anket sonuçlarıyla mimarlık bölümünü seçecek veya seçmeyecek öğrencilerin seçim nedenleri ve mimarlık mesleğini (öğrenimini) tanıyıp tanımadıkları ortaya çıkarılmıştır.

İkinci bölüm anket çalışması ile (çevre üzerine) öğrencilerin çevreye karşı duyarlılıklarını inceleme sentez yeteneklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMA OKULLARI: AMERİKAN KIZ KOLEJİ ATATÜRK LİSESİ

ANKET

A SORULARIN HAZIRLANMASINDA KRİTERLER

Sorular iki ana çerçeve içinde hazırlandı. Mimarlık eğitimi ve çevre bilgisi. Öğrenciler bu soruları hiç bir kısıtlamaya tabi olmadan cevapladılar. Sorular Lise düzeyindeki bir öğrencinin cevaplayacağı nitelikte hazırlanarak hiçbir teknik terimin sorularda bulunmamasına özen gösterildi.

Mimarlık üzerine sorulan sorularda:

. Mimarlık tanımı yapılarak bilgi düzeyini ölçmek amaçlandı.
. Diğer meslekler ile farklı yönlerinin bulunup bulunmadığı öğrencilere soruldu.

. Nasıl bir eğitim bekledikleri istendi.

. Sanat mimarlık ilişkisi açık bir çerçevede soruldu.

. Bütün bunların ışığında nasıl bir çevre bekledikleri soruldu.

B. POPÜLASYON SEÇİMİ

Okul olarak Atatürk Lisesi ve Amerikan Kız Koleji belirlendi. Bu okullarda Lise son sınıf öğrencileri üzerinde (matematik ve fen bölümlerinde okuyan) anket düzenlendi.

C. ANKET UYGULAMASI

Öğrencilere rehberlik dersinde tek tek kağıtlar dağıtılarak hiçbir kısıtlama ve müdahalede bulunmadan cevaplamaları istendi. Bunun yanısıra varolan kaygı ve isteklerin kağıda yazılması söylendi.

AMERİKAN KIZ KOLEJİ

Matematik sınıfı: 17 kişi (M.S.)

İşletme sınıfı: 24 kişi (İ.S.)

A-MİMARLIK ÜZERİNE

1. Mimarlık size nedir?

M.S. - Mimarlık teknik yönüyle bir yapı türünün planını çizme işi olarak tanımlandı. Burada bir kaç öğrenci mimarlığın yaratıcılık ve sanatsal yönüne ilişkin cevaplar verdiler. Bu sınıfın büyük bir yüzdesi mesleği plan çizmek çerçevesinde algıladı.

İ.S. - Mimarlığı bir mekan oluşturma sanatı, insanın yaşayacağı çevreyi yaratma işi olarak görüyor.

Sayısal döküm

Sanat ve Yaratıcılık		Plan çizme		Boş(Cevaplanmadı)	
I.S.	M.S.	I.S.	M.S.	I.S.	M.S.
9	5	6	10	4	1

İginç birkaç örnek:

- "Bence mimarlık insanların doğal ihtiyacı olan barınak gereksinimini karşılamak için geliştirilmiş bir alan. Mimarlık insan ihtiyacını estetik ve kullanışlılıkla birleştiren bir bilim dalı."

- "Belirli bir alan üzerinde inşa edilecek bir yapının bir takım ölçek ve kurallara dayalı olarak birtakım ihtiyaçlara karşılık verecek biçimde kağıt üzerine çizimi, maket yapımı"

2. İnşaat Mühendisi ile Mimar arasındaki fark nedir?

Bu soruya verilen cevaplarda mimarın uğraşlarının genel olarak bilindiği (yapı planı çizmek, tasarım yapmak, yaratmak vb.) Ancak inşaat mühendisinin görevlerini yapıyı inşa etmek ya da inşa aşamasında kontrol etmek olarak sınırlandırdıkları ortaya çıkmıştır. Net cevaplardan bir kaçına buna örnek olabilir.

- "Mimar tasarım meydana getirir. Mühendis yapıyı yapar."

- "İnşaat Müh. yapılarıdaki teknik donanımı, elektrik tesisatı gibi şeylerle ilgilenir."

- "Mimar yapıların projesini çizer, inşaat müh. inşaatta kullanılacak malzemenin hesabını yapar" gibi bilinçli cevaplarda aldık.

Sayısal döküm

İnşaat mühendisini yapıyı yapan kişi olarak tanımlama		Ayrımı bilmeyenler yada cevaplamayanlar		Ayrımı doğru olarak tanımlayanlar	
I.S.	M.S.	I.S.	M.S.	I.S.	M.S.
16	9	4	6	2	2

3. İlk tercihiniz ne olacak? Tercihinizde mimarlık olacak mı?

Sayısal döküm

İlk tercih olarak mimarlığı seçenler		Tercihlerinde mimarlık olacaklar	
M.S.	I.S.	M.S.	I.S.
6	Yok	5	Yok

4- Neden bu mesleği tercih ediyorsunuz?

Mimarlığı ilk tercih olarak yazacaklar seçimlerinin ana nedenini yaratıcılıklarını el becerilerini sergileme isteği olarak gösteriyorlar.

İginç birkaç neden:

"Bugüne kök salmak istiyorum"
"Modası geçmeyecek bir meslek"
"Sosyal yönü ağırlıklı bir meslek"
"Daha çok iş alanı ve para"

İlk tercih mimarlık
İlk tercih reklamcılık
İlk tercih mütercim tercümanlık
İlk tercih mütercim tercümanlık

5- Mimarlık hangi yeteneklerle ilişkili?

Bu soruya verilen yanıtlardan genel olarak mimarlığın yaratıcılık, hayal gücü, çizim yeteneği ile sıkı sıkıya bağlı olduğu kanısına sahip olduklarını gördük. Bunun yanında mimarlığı sayısal yetenekle de ilişkili görenler var.

İlginç bazı cevaplarda mimarın- şekil algılama yeteneği, soyut zeka, üç boyutlu görebilme, karşılaştırma-göz kıyası, şekilleri kafada düşünbilme gibi özelliklere sahip olması gerektiğini vurguladılar.

6- Mimarlık sanatla ilişkili mi?

Bu sorudan çok kesin yanıtlar aldık. 41 kişinin tümü sanatla mimarlığı iç içe düşünüyor. Sanatın mimarlığa etkisi ya da ilişkisi konusunda bazı çarpıcı yanıtlar da aldık.

- *Dönemin sanatsal akımından her zaman için mimarlık da etkilenmiştir.*

- *"Eğer sanat ve yaratıcılıkla ilgisi olmasaydı, her mimar aynı kalıp ve modelde ev yapardı."*

Öğrencilerin sanat ve mimarlığın ilgisini çizim yeteneği ve yaratıcılıkla kurduğunu gördük.

7- Nasıl bir mimarlık eğitimi bekliyorsunuz?

Mimarlığa ÖYS tercihlerinde yer verecekler eğitim konusunda pratik yapma olanağı ve çizim yeteneğinin geliştirilmesine yardımcı olacak uygulamalı dersler bekliyorlar. Öğrencilerle yaptığımız konuşmalarda mimarlığın zor, yıpratıcı ve özveri isteyen bir eğitim gerektirdiği gibi yargıları olduğunu gördük.

Mimarlık bölümü tercih etmeyenlerden 13'ü eğitim konusunda fikir belirtmedi. Diğerleri teknik bilgilerin anında uygulamaya geçirilebildiği çizime dayalı bir eğitimi gerekli buluyor. Küçük bir yüzde de yaratıcılığa dayalı özgür bir eğitimi savunuyor.

B- MİMARİ ÇEVREYE İLİŞKİN

Bu bölümde öğrencilerin mimari çevreye olan ilgilerini, mimarlık ürünlerini gözlemlene yeteneklerini ölçmek istedik.

8- Elinizde imkan olsa hangi yapıyı ortadan kaldırmak isterdiniz?

Yanıtlardaki genel dağılım şöyledir.

Sahil bandı Apartmanları	Gece Kondular	Hilton Otel	Tüm Apartmanlar	Fabrikalar
10	13	4	6	4

Ayrıca Vapur İskeleleri, Karamürsel ve SSK binaları, Belediye binası, Canım Öğretmenim Anıtı tepki duydukları yapılar arasında yer alıyor.

9- Nasıl bir çevrede yaşamak istersiniz?

Yapıların duvar etkisi vermediği, yeşil, temiz havalı, yüksek binalar yerine bahçe içinde max. 3 katlı evlerde doğayı yok etmeyen betonlaşmamış bir çevre de yaşamak istiyorlar. Ancak bazıları gelişmenin göstergesi olduğuna inanılan yüksek yapıları beğeniyor ama bunların arasında insanın nefes alacağı bol yeşil alanları öznlüyor.

10- İzmir'de en beğendiğiniz yapı hangisi?

Bu soruya verilen yanıtların genel dağılımı

Saat Kulesi	Hotel Marla	Hilton otel	Rum evleri ve eski İzmir	Hiçbir binayı beğenmeyenler
7	4	3	14	4

Ayrıca Belediye Sarayı, Efes oteli, Sinagog gibi yapılara ilgileri olduğunu saptadık.

11- Tanınmış mimar isimlerinden bildiklerinizi yazınız?

Genelde Mimar Sinan dışında yerli veya yabancı ünlü mimarları tanımadıklarını saptadık. Yanıt olarak verilen isimlerin de yakın çevrelerinden tanıdıkları ya da rastlantı sonucu öğrendikleri isimler olduğunu öğrendik.

Yazılan isimlerden örnekler: Kemal ALTINDAĞ, Altan REİSOĞLU, Semih AYGIT, Hüseyin EGELİ, Ahmet EYÜCE, Pozan KÖKTENTÜRK, Orhan ERDİL.

12- Eski-yeni vapur iskelelerini beğenileriniz doğrultusunda karşılaştırınız?

Yeni vapur iskelelerini 20 kişi beğendi, genel olarak kullanışlı, modern,

temiz, ışıklı (aydınlık), büyük, havadar ve restoran imkanından dolayı beğendiğini belirtti.

Eski Vapur iskeleleri ise "estetik ve güzel" olarak nitelendirildi. 16 kişi soru yanıtlamadı. 2 kişi her ikisini de sevmediğini belirtti.

ATATÜRK LİSESİ

Matematik sınıfı: 30 Kişi

A- MİMARLIK ÜZERİNE

1- Mimarlık sizce nedir?

Mimarlık, bir yapının planının çizilmesi, tasarım ve uygulamasının yapılması olarak tanımlanmıştır. Bunun dışında mimarlığı "sanat-teknik" ilişkili, inşaat yapımı çok yönlü düşünme, estetik-güzellik, teknik, sanat olarak tanımladılar.

Sayısal döküm şöyle:

Plan çizme	Tasarım+uygulama	Sanat+teknik(Biçim oluşturma)
11 kişi	7kişi	3kişi

İnşaat yapımı	estetik güzellik	Üçboyutlu
2kişi	2kişi	1kişi
Teknik	Sanat	Boş
2kişi	1kişi	1kişi

İlginç birkaç örnek;

- *"Resimdir, şehir tuval oluyor, boyalarınız yapılar yerine konuyor, mimarda bu tuvali boyayan, yapıları tuvale yerleştiren kişi."*

- *"Mimarlık, öncelikle insanların yaşayacağı mekanların en az kayıp ve en fazla kullanış olanağı için, mimarın zevki ile birleşerek şekillendirilmesidir."*

- *"Mimarlık, uzamsal düşünme yeteneği ile yapıyı oluşturma."*

2- İnşaat mühendisi ile mimar arasındaki fark nedir?

Mimarın uğraşlarının genel olarak bilindiği (plan çizmek, tasarım yapmak, estetik bir dal v.b...) inşaat mühendisinin de görevlerinin genel olarak bilindiği (teknik işlerden sorumlu, statik hesabı yapan kişi) fakat, genel değerlendirmeden inşaat mühendisini uygulamacı olarak belirtmişlerdir.

Sayısal döküm şöyle:

Ayrımı bilmeyen veya cevaplayamayanlar	Ayrımı doğru tanımlayanlar
21kişi	9kişi

Bir örnek;

- *"Mimar binayı tasarlar, inşaat mühendisi statik hesaplarını yapar; yaratıcı olan mimardır."*

3- İlk tercihiniz ne olacak? Tercihlerinizde mimarlık olacak mı?

İlk tercihi Mimarlık olanlar	Tercihleri içinde mimarlık olanlar	Tercihleri içinde mimarlık olmayanlar
21kişi	12kişi	16kişi

4- Neden bu mesleği tercih ediyorsunuz?

Mimarlığı ilk tercih olarak yazanlar, yaratıcılık ve el becerilerinin bu dal için yeterli düzeyde olduğuna inanıyorlar.

Birkaç neden:

-*"İnsanlar için güzel, kullanışlı mekanlar yaratmak istediğim için"* ilk tercihi mimarlık

-*"Diğer mühendisliklere göre daha farklı ve yaratıcı olduğu için"* ilk tercihi mimarlık

-*"İlgilendiğim dal ve çevremde tutulan bir meslek"* ilk tercihi tıp

-*"Baba mesleği"* ilk tercihi inşaat mühendisliği öte yandan meslek seçiminde en önemli etken maddiyattan önce bu mesleğe duydukları ilgi.

5- Mimarlık hangi yeteneklerle ilişkilidir?

Bu soruya verilen yanıtlardan genel olarak mimarlığın sanat, estetik, zeka, tasarlama gücü, çizim yeteneği, resim, matematik, güzel sanatlar, hayal gücü, el becerisi, ilerisini görme, uzamsal düşünme, şekiller arası ilişki kurma, bağımsız düşünme, gözlem, sabır, dikkat ile sıkı sıkıya bağlı olduğu kanısına sahip olduklarını gördük.

Örnekler:

-*"Matematikle ölçme, resimle çizimi, yaratıcılıkla düşünmeyi gerçekleştirebilir."*

-*"İyi bir gözlem"*

-*"İleriyi görme, şekiller arası ilişki kurabilme"*

6- Mimarlık sanatla ilişkili midir?

Bu soruda 30 kişi içinden sadece 1 "boş", 1 "hayır", 28 tane "evet" yanıtı aldık. İlginç birkaç örnek:

-*"Sanat görüşü iyi olan insan daha iyi bir bakış açısına sahip olabilir."*

-*"Zaten yapıyı oluşturmak bir sanattır."*

-*"Mimarlık, esas olarak sanattaki gibi özgün olabilmek, monoton anlayışın dışına çıkabilmektedir."*

7- Nasıl bir mimarlık eğitimi bekliyorsunuz?

Bu soruya 19 kişi detaylı bilgi sahibi olmadıkları için herhangi bir fikir yürütemediler. Geri kalan 11 kişi ise genel olarak eğitim düzeyinin yüksek, uygulamaya dönük, ciddi bir kadroya sahip, bol örnekli bir eğitim düşünüyorlar.

Bazı örnekler:

-*"Modern bir mimari anlayış benimsemeli, toplumun gelişimi gözönünde bulundurulmalıdır."*

-*"Avrupa düzeyinde yenilikleri takip edecek bir eğitim."*

-*"Daha ciddi bir kadrolaşma, sağlıklı projeler meydana getiren eğitim."*

B- MİMARİ ÇEVREYE İLİŞKİN

8- Elinizde imkan olsa hangi yapıyı ortadan kaldırmak isterdiniz?

Yanıtlardaki genel dağılım şöyle:

Hilton ve yüksek yapılar	Tek katlı yıkık yapılar
4	3
gecekondu ve çarpık kentleşme	apartmanlar
13	1
nükleer santraller	Boş
1	8

Örnek:

-*"Görsel değil, duygusal olarak çirkin gelen yapılar"*

9- Nasıl bir çevrede yaşamak istersiniz?

Yapıların duvar etkisi vermediği, yeşil, temiz havalı, yüksek binaların yerine bahçe içinde max.2 katlı, doğayı yok etmeyen, betonlaşmamış bir çevrede yaşamak istiyorlar.

Örnek:

-*"Benim yaşamak istediğim çevre 300 sene önce yok edildi."*

-*"Herşeyden önce yaşadığım çevrenin görünüş bakımından göze hoş görünmesini isterim. Yapıların denizden içerele doğru gidildikçe basamak basamak, yükselmesini böylece herkesin denizi görme fırsatı olmasını isterim."*

10- İzmir'de en çok beğendiğiniz yapı hangisidir?

Cevapların genel dağılımı:

Hilton	Saat Kulesi	Tibaş İşhanı	Boş
10kişi	7kişi	3kişi	6kişi

Ayrıca, merkez bankası binası, belediye binası, valilik binası, sahil şeridi, Çeşme Altinyunus oteli, antik şehirler, İş bankası evleri, Hisar ve şadırvanlıt camileri olduğunu saptadık.

11- Tanınmış mimar isimlerinden bildiklerinizi yazınız?

Genelde Mimar Sinan dışında yerli veya yabancı ünlü mimarları tanımadıklarını saptadık. Yanıt olarak verilen isimlerde ya yakın çevrelerinden tanıdıkları ya da rastlantı sonucu öğrendikleri isimler olduğunu öğrendik.

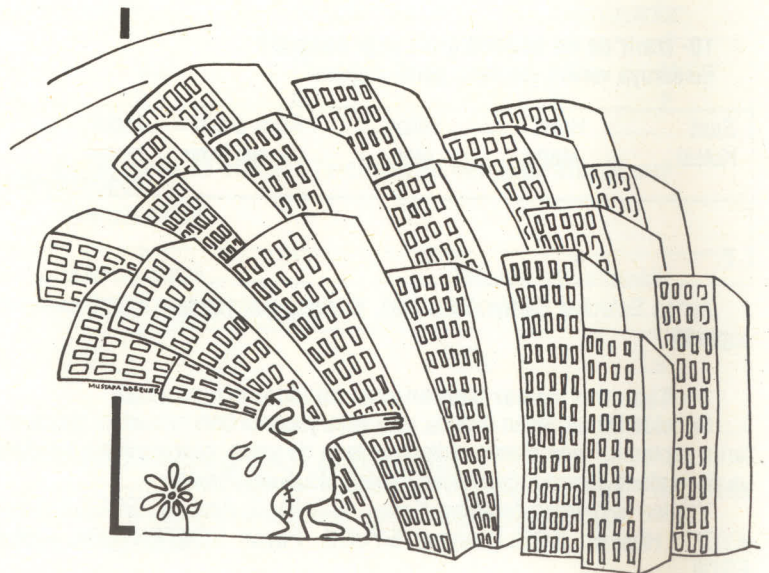
Yazılan isimlerden örnekler:

Vedat Dalokay, Aydın Boysan, Ahmet Yağcıoğlu

12- Eski ve yeni vapur iskelelerini beğenileriniz doğrultusunda karşılaştırınız?

Yeni vapur iskelelerini 19 kişi beğendi. Genel olarak kullanışlı, modern, temiz, pratik, aydınlık, ferah, büyük havadar ve restoran-cafeterya imkanlarından dolayı beğenildiğini saptadık.

Eski vapur iskelesini ise; "estetik ve güzel" olarak 4 kişi tarafından nitelendirildi. Bunun dışında 7 kişi bu soruyu cevapsız bıraktılar.□

Üniversite Öğrenimi Öncesinde Meslek Seçimi ve Mimarlık

Özlem ŞENOL - Fatih AKSOY

Mimarlık eğitimi süresince edinilen teorik bilgilerin, meslek hayatındaki uygulamalarda yetersiz kaldığı yaşanan bir gerçek.

Bu duruma bir çözüm bulmak için fakülte öncesi eğitimin araştırılması gerektiğine karar verdik. Çünkü fakülte eğitimine istekli ve yetenekli olarak başlamak, öncelikle okul hayatında başarıyı ardından da meslek hayatında yeterliliği getiriyor.

Araştırmanın merceğini; meslek seçiminde belli bir aşamaya geldiği kabul edilen, üniversite giriş sınavı nedeniyle seçimini kesinleştirmek zorunda kalan lise son sınıf düzeyi öğrencilerine yönelttik. Böylece realiteye en yakın sonuçları almayı amaçladık.

Bu incelemeyi, farklı nitelikte eğitim veren iki ayrı okulun öğrencileri arasında yaptık. Amacımız değişik eğitim sistemi uygulanan adayların mimarlık mesleğini ne derece tanıdıklarını ve seçimlerinde aldıkları eğitimin etkinliğini karşılaştırmaktı. (Bunun Türkiye genelinde incelenmesinin daha yararlı olacağı kanısındayız). Seçilen okullardan biri paralı ve yabancı dilde eğitim veren İZMİR TEVFIK FIKRET LİSESİ, diğeri ise teknik eğitim veren ÇINARLI ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ idi.

Araştırma raporumuzda bu iki okulda yaptığımız anket çalışmalarının sonucunu sunuyoruz. Kısa sürede uygulanabilir olması ve sonuçlarının net yorumlanabilmesi için bu çalışma tarzını seçtik.

Anket formatında görünen sorulardaki hedeflerimiz şunlardı:

Soru 1 - Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve mesleğine bağlı olarak öğrencilerin mimarlığa olan eğilimini belirlemek amacıyla sorulmuştur.

Soru 2 - Öğrencinin yaratıcı yeteneğinin bilincinde olup olmadığı ve bu yeteneğinin mimarlık mesleğini istemesinde ne derece etken olduğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Soru 3 - Mimarlığı seçecek öğrenci yüzdesini belirlemek amacıyla sorulmuştur.

Soru 4 - Öğrenciye uygulanan herhangi bir yetenek testinin meslek

seçiminde ne derece etkili olduğunu öğrenmek amaçlanmıştır.

Soru 5 - Mimarlık mesleğini seçen öğrencilerin bu seçimlerindeki etkenleri öğrenmek amaçlanmıştır.

Soru 6 - Mimarlık mesleğinin bu kesimde ne derece tanındığını belirlemek amacıyla sorulmuştur.

Soru 7 - Öğrencilerin mimarlık mesleğinden beklentilerinin, seçimlerini nasıl belirlediğini öğrenmek amacıyla sorulmuştur.

GENEL DEĞERLENDİRME

Sayısal sonuçlarını yukarıda gördüğümüz yanıtlara göre soruların tek tek değerlendirmesini yaparsak:

Soru 1 - Tevfik Fikret Lisesi'nde lise ve fakülte olan ebeveyn eğitim düzeyi çıkarılı endüstri meslek lisesinde ilkökulda genelleniyor. Ancak her iki okul öğrencileri de yüksek öğrenim görmeleri için teşvik ediliyor, yani günümüz koşullarında ana amaç yüksek öğrenim. Mimarlık seçiminde ise ebeveynin mesleği ön plana geçiyor.

Soru 2 - Her iki okulda da yaratıcılığa yönelik uğraşısı olan öğrenci sayısı fazla olmasına rağmen, mimarlıkla ilgili bir dalda öğrenim görmek isteyen öğrenci sayısı oldukça az. Buna neden olarak da matematiğe bağlı olan sınav sistemi karşısında matematikteki eksiklikleri gösteriliyor.

Soru 3 - T. Fikret Lisesi'nde mimarlık bölümü seçimi oldukça az. (Fen derslerine olan ilgisizlikleri nedeniyle). Buna karşın Çınarlı E.M.L.'nde teknik ağırlıklı eğitim almaları nedeniyle fazla. Ancak bu kesim öğrencilerinin de kazanma umutları yok.

Soru 4 - Öğrencilerin çoğu bu tür bir teste tabi tutulmamış. Dolayısıyla seçimlerinde bunun etkisi yok. Ancak rehberlik hizmetinin gelişmiş olması zorunluluğu kendisini gösteriyor.

Soru 5 - T. Fikret Lisesi'nde yetenek ve aile çevresi eşit oranda etkili olurken, Çınarlı E.M.L.'nde aile - eğitim düzeyi nedeniyle pek etkili olamıyor. Buna karşılık lise eğitimleri ile aynı doğrultuda olması ve yeteneklerini bir üst düzeye çıkarmak istemeleri mimarlık mesleğini istemelerine büyük

etken.

Soru 6 - Mimarlık tam olarak tanımlanamayıp, yanlış bilgiler göze çarpıyor. Öğrenciler çoğunlukla şehir-cilikle karıştırıyor; ya da tasarımcılık özelliğini belirtmeyerek sadece bir çizer olarak betimliyor.

Soru 7 - Meslekten beklentiler konusunda iki belirgin seçim var. Bir kısım öğrenci para ve ünvan için mesleğe sempati duyarken, özellikle yeteneği olduğunu düşünen öğrenciler ürettiğini görmenin verdiği mutluluğuna etkin olduğunu söylüyor.

Sonuç olarak çalışmamız tüm dar kapsamına rağmen amacına ulaşmıştır. Soruları değerlendirdiğimizde her şeyden önce sokaktaki kişi olmayan, belli bir eğitimden geçen ve en önemlisi de kendi mesleğini belirlemek zorunda olan lise son sınıf düzeyi öğrencilerinin mimarlık mesleğini ne derece tanıdıkları ortaya çıkmıştır.

Ayrıca bu düzeydeki öğrencilerin meslek seçiminde nelerin etkili olduğu belirlenmiş, -özele indirgersek- mimarlık mesleğini hangi güdülerle istediği ortaya çıkmıştır.

Genelde yanlış tanınan mimarlık mesleğine yeteneklerinin bu yönde olduğunu anlayıp yönlenme olmadığı gibi, üniversite giriş sınavında gerekli bilgi kapsamının yetenekli öğrencileri korkuttuğu veya girenlerin öğrenim hayatında zorlandığı da araştırmamızda ulaştığımız sonuçlardan.

Tüm bunları göz önünde bulundurarak böyle bir araştırmanın -daha geniş bir kapsamda uygulanarak- hem mesleğimizin tanıtılması, hem de öğrencilerin seçimlerinde bilinçlendirilmesi için bir temel teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

Bir bölümden çok fakülte niteliğinde olması gereken mimarlık, pek çok konuyu birlikte irdeler. Mühendislik ve güzel sanatların bu derece içiçe olduğu bir bilim dalının öğrencilerinin daha bilinçli ve hazırlıklı olmaları, gelecekteki uygulamaları; dolayısıyla ekonominin temelini teşkil eden inşaat sektörünü ve sonuçta ülke standartını yükseltecektir. □

Bir Tarihi Çevre Yenileme Projesi

İzmir'in Simgelerinden Karataş Asansörü, Çevresiyle Birlikte Yeni Bir Yaşama Kavuşuyor

İzmir'in eski semtlerinden Karataş'ta bulunan tarihi Asansör ve çevresinde, bir yılı aşkındır titiz bir çalışma sürüyor. Bir yandan Asansörün kendisi onarılıp, modern sistemle yenilenirken; öbür yandan da çevresindeki eski yapılar restore ediliyor; İzmir'in kent yaşamına "rekreasyon ve kültür amaçlı" bir hizmet sunmaya hazırlanılıyor.

"İzmir-Tarihi Asansörü ve Çevresi Kültürel Geliştirme Projesi" adını taşıyan çalışma, TANSAS'ın "kültürel hizmetler" programı içerisindeki en önemli uygulamalardan biri. Amacı, hem kentin tarihsel bir köşesini yok olmaktan kurtarmak, hem de çağdaş işlevlerle donatarak İzmir'lilere "geçmişleriyle bağ kurabilecekleri" bir mekanlar zinciri yaratmak.

Mimari projeleri y.mimar Zehra Ekinci ve y.mimar Oktay Ekinci tarafından üretilen bu uygulama için, ilk röleve çalışmalarını Dr.Murat Erdim yönetiminde yaklaşık yirmi kişilik bir öğrenci grubu, 1990 yaz aylarında kotardı. "Asansör sokağı" olarak bilinen ve Mithat paşa caddesini Tarihi Asansöre bağlayan 302 no.lu sokağın her iki yanındaki eski evlerin cephe röleveleri çıkartıldı. Ardından, Asansör'ün üst kotundaki binaların röleveleri yapıldı.

Bu çalışmadan sonra mimari proje müelliflerince düzenlenen ve bölgeye kazandırılacak yeni işlevleri içeren "öneri raporu" TANSAS yetkililerince kabul edilerek, mimari tasarım çalışmalarına başlandı. 1990 Kasım ayında, gerek sokağı ve meydanı, gerekse üst kottaki yapıları içerecek şekilde hazırlanan restorasyon ve yenileme projeleri, Kültür ve Tabiat Varlıkları İzmir 2 No.lu Bölge Kurulu'nca uygun görüldü. Halen, inşaatın, üst kottaki lokanta-meyhane-çay terası bölümü ile alt kottaki sergi galerisi-bakıcı evi ve Asansör giriş holü bölümleri önemli ölçüde tamamlanmış durumda. TANSAS yetkilileri, bu bölümlerin hemen hizmete açılacağını, ancak yapımı ikinci aşamada düşünülen "tarihi sokak düzenlemesi" ile "ressamlar meydanı" kısımlarının gelecek yıl ele alınabileceğini belirtiyorlar.

Yapımını mimar Güner Eliçin'in yükümlendiği restorasyon ve yenileme inşaatının mimari proje müelliflerince kaleme alınmış bir "tanıtım yazısını" aşağıda sunuyoruz. Ayrıca, röleve grubu yöneticisi Dr.M.Murat Erdim'in "tarihsel raporu" da Asansör ve çevresinin geçmişi hakkında ayrıntılı bilgiler içeriyor.

İzmir-Tarihi Asansörü ve Çevresi "Kültürel Geliştirme" Projesi

Mimari Proje : Zehra EKİNCİ/Y.Mimar
Oktay EKİNCİ/Y.Mimar
Röleve Çalışmaları: Dr.Murat ERDİM/Y.Mimar
ve 9 Eylül Ün.Öğrenci grubu
Uygulama : Güner ELİÇİN/Mimar
Yatırımcı Kuruluş : TANSAS/İzmir

KARATAŞ ASANSÖRÜ

Çevresiyle birlikte ele alınarak, tarihi kimliğine saygılı bir projeye yeniden yaşama kavuşturulması tasarlanan Karataş Asansörü; 19.yüzyıl ortalarında geliştirilen "hidrolik sistemin" ülkemizdeki ilk uygulaması olarak, özel bir önem taşımaktadır. 1867'deki Uluslararası Paris Sergisi'nde Dünyaya tanıtılan Fransız mühendis Edoux'a ait sistem kullanılmıştır.

Sistemin günümüzde de çalıştırılması hem pahalı ve zor olduğundan, hem de bakımının ve sürekli işler halinde tutulmasının olanaksızlığı nedeniyle; projede, eski makina aksamının temizlenerek "korunması" ve "bilgi panolarıyla" sergilenmesi; buna karşın asansör kabinlerinin günün teknolojiyle hareket ettirilmesi öngörülmektedir. (Eski makineler, "sanat galerisi" haline getirilecek olan makine dairesi binasında sergilenecektir.)

Asansör, uzun yıllar, bugünkü Mithatpaşa Caddesi ve çevresiyle, yaklaşık 40 m.yukardaki Halil Rifat Paşa mahallesi arasındaki yaya bağlantısını sağlayarak, İzmir Kent içi ulaşımında özel ve önemli bir yer tutmuştur.

Aynı işlevi yeniden canlandırmak, asansörü salt "turistik bir araç" olarak değil; Halil Rifat Paşa mahallesi halkının ulaşımına "etkin katkısını sürdürmek", projenin bir başka amacıdır.

Bu nedenle, alt kotta Asansör girişine ulaşan 302 no.lu sokak ile, üst kotta Asansör çıkışını arka mahalleye bağlayan geçiş, tamamen "halka açık bir yaya ulaşım aksı" olarak tasarlanmaktadır.

(Asansör binasının tarihçesi için bkz: Dr. Murat Erdim'in raporu)

302 SOKAK ve "SAKINLERİ" NİN PROJEDEKİ YERİ

Mithatpaşa caddesini Asansöre bağlayan 302 no lu sokak, "tescilli" olmamalarına karşın; gerek mimari özellikleri ve gerekse oluşturdukları "sokak karakteri" nedeniyle, "korunması gereken" evlerle birlikte kültürel bir çevre oluşturmaktadır.

Projede bu çevrenin korunması,

salt "fiziksel" anlamda düşünülmemekte, sokak sakinlerinin de ileride oluşacak sosyal ve kültürel aktivitelere "etkin" katılmaları esas alınmaktadır. Böylece, "geliştirme" projesinden sonra bu yörenin; "eski sakinlerince terkedilen bir mahalle olması değil, yöre halkıyla "iç içe" yaşayacak bir kültürel ortamın yaratılması amaçlanmaktadır. Yani, bir anlamda, Antalya Kaleiçi'nde gözlenen "yabancılaşmanın" yinelenmemesi arzulanmaktadır.

Bu amaca ulaşabilmek için;

• Proje çalışmaları sırasında mahalle halkıyla sıcak ilişkiler kurulmuş; projenin mahalleye ve kendilerine getireceği sosyal, ekonomik, kültürel kazanımlar anlatılmış; dahası, neler yapılabileceği konusunda görüşleri ve önerileri de alınmıştır.

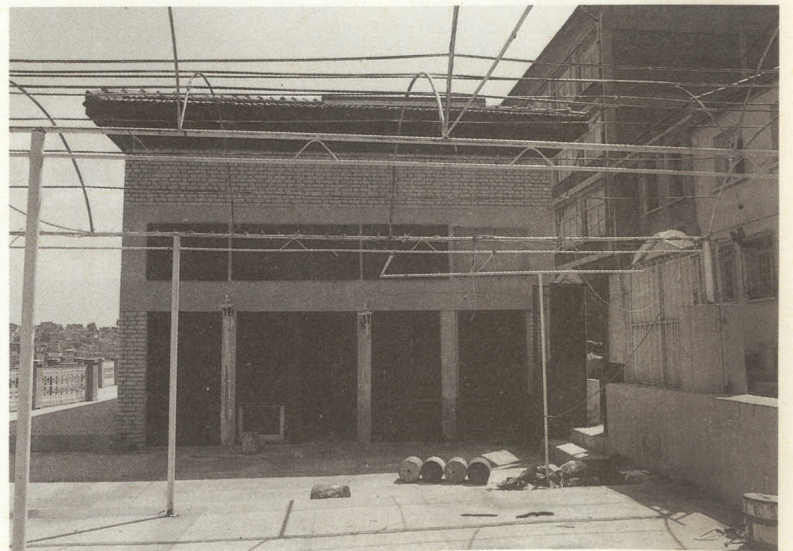
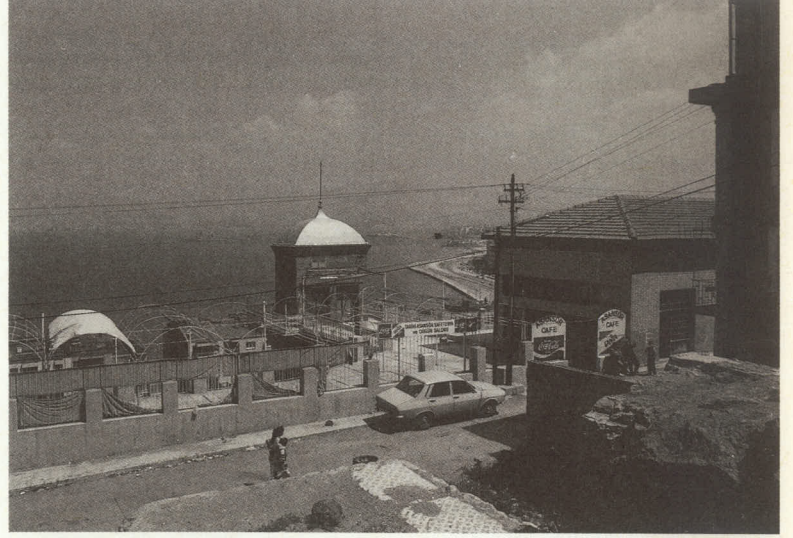
• Bu yakın ilişki, halkın "proje çalışmasına katılımını" sağlamış; mahalledeki bazı evlerin odaları, röleve çalışmalarını yapan teknik ekibin "hizmetine" açılmış; tüm sokak ve çevresi, mahalle sakinleriyle "elbirliğiyle" ölçülerek, evlerde oluşturulan "bürolarda" çizime dökülmüştür.

• Projedeki; 302 no.lu sokağı oluşturan eski evlerin cephelerinin "özgün şekillerine" getirilmelerinin yanı sıra, bu evlerin zemin ve bodrum katlarında küçük cafeler, hediyelik eşya dükkanları, kitapçılar, sergi reyonları v.b. gibi işlevler önerilmekte; evlerin içlerinde de pansiyon türü konaklama için teşvik edici önlemler düşünülmektedir. Sokağın kaplaması, kaldırımları, aydınlatma elemanları v.b gibi unsurları da "tarihi kimliği güçlendirecek şekilde" yenilenecektir.

"RESSAMLAR MEYDANI"

302 no.lu sokağın Asansör alt kottuna ulaştığı yerdeki küçük meydan; günümüzde birçok tarihi Avrupa kentinde bulunan bir "Ressamlar Meydanı" olarak düzenlenecektir.

Bursa'daki "Ressamlar Sokağı"na benzer bir işlev yüklenecek olan bu meydana; ressamlar bir yandan resim yapacak; öbür yandan

Restorasyon öncesi...

sergiliyerek satacak; ayrıca, meydana bir köşesindeki açık kahvehanede de sanatseverlerle söyleşilerde bulunacaklardır.

Aynı yerdeki, Asansörün eski makine dairesi ise "sergi salonu" olarak, bu kültürel işlevi tamamlayacaktır.

"MEYHANE-KAFETERYA KÜTÜPHANE" KOMPLEKSİ

Asansörün üst kotunda yer alan eski iki katlı yapının, yine görünüme uyarlanarak restore edilmesi ve "yeni" işlevlerle hizmete sokulması, projenin bir başka ağırlıklı bölümünü oluşturuyor.

İlk yapıldığı yıllarda tütün deposu, daha sonra sinema, düğün salonu v.b.gibi amaçlarla kullanılan bu yapı; gerek "eski konumu" gerekse İzmir körfezine olan hakim manzarası nedeniyle büyük önem taşıyor.

Yapının alt katındaki mevcut kütüphane geliştirilerek, aynı zamanda kitap satışının da yapıldığı modern bir kütüphane haline getirilecektir.

Aynı katta, körfez manzarasına bakan kesimdeki eski lokanta ise, "Ceneviz Meyhanesi" olarak düzenlenecektir.

Üst kattaki, eskiden düğün salonu olarak kullanılan bölüm ve önündeki teras da kafeterya olarak projelendirilmektedir.

Aynı katta, bir başka teras ise "açık çay terası" olarak tasarlanmakta, böylece Asansörün bu bölümünde, her düzeyde gelir grubuna hizmet verebilecek, dinlenme işlevleri geliştirilmektedir.

Kütüphane ve kitap sergileri ise, bu işlevin kültürel içeriğini güçlendirecektir.

PROJENİN "İZMİR" İÇİN ÖNEMİ

İzmir, gerek Osmanlı döneminde, gerekse Cumhuriyet döneminde, ülkemizin önde gelen bir kültür ve ticaret kenti olmuştur. Ancak, ülkemizdeki genel sorun olan "plansız kentleşme" ve buna bağlı gelişen "çarpık ve spekülatif" yapılaşma, İzmir'in de kültürel kimliğini yok etmiş, kentin dokusundaki geleneksel oluşumlar ortadan kalıncaya kadar, yerini bugünkü yoğun ve yüksek yapılaşmaya bırakmıştır.

Bu nedenle, Asansör ve Çevresi, İzmir'de "çok az kalmış" özgün eski semt parçacıklarından biri olarak; kentin "geçmişini unutmaması" bakımından çok özel ve önemli bir yer tutmaktadır.

Proje; bu anlamda, bir yandan tarihi bir köşeyi yok olmaktan kurtaracağı için; öbür yandan da İzmir'in özlemini duyduğu, "canlı bir kültürel merkez" yaratacağı için, bizleri son derece heyecanlandırmaktadır.

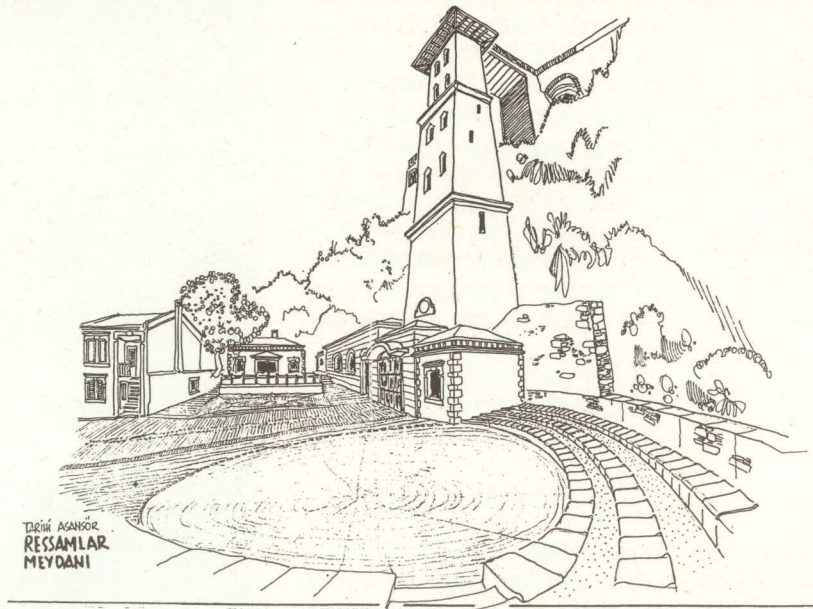
Üst kattaki aktivitelerle, kentin panoramik manzarası önünde keyifli bir dinlenme alanı oluşacak; alt kotta İzmir'deki sanat üretimi ve kültürel yaşamı yeni bir ivme kazanacak; ve Rifat Paşa Mahallesi halkı, yine eskisi

Asansör Sokağı

Mithat paşa Caddesi Asansör sokağı köşe bina.

Ressamlar meydanı

gibi "asansörleriyle" evlerine ulaşacaklar, ama aynı anda hergün içinden geçmekten keyif duyacakları bir tarih-

sel çevrenin de yaşamlarını renklendirdiğine tanık olacaklardır. □

Mithatpaşa Caddesinden Asansöre bakış.

Yıllarca putrellerleayakta tutulabilen eski volta döşeme.

Azansol Sokakında bir Kapı

İzmir Asansör Kulesi ve Yapıları Hakkında Tarihsel Rapor

Derleyen: Dr.M. Murat ERDİM*

İzmir'de Karataş semtinin ünlü asansörü hakkında tarihi bilgi daha çok sözlü aktarmalara dayanmaktadır. Asansör yapısının yapılışında günümüze geçirdiği evreler bugün için şöyle sıralanabilir.

Bilindiği gibi, herhangi bir yükün düşey doğrultuda hareket ettirilmesi ile ilgili tekniklerin geçmişi Antik Devirlere kadar uzanır. Karataş Asansöründeki hidrolik sistemle çalışan ilk asansör 1867 Uluslararası Paris sergisi için Fransız mühendis Edoux tarafından yapılmıştır. Sonraki yıllarda ise asansör sistemi, bugünkü teknolojik düzeye ulaşıncaya kadar yapılan değişikliklerle geliştirilmiştir. İzmir Asansörü bu nedenle ülkemizde bulunan önemli bir teknolojik evrenin sembolü olması açısından son derece değerli bir yapıdır.

1860'lı yıllardan başlayarak İzmir'de gelişen ticari işlev ve hareketlilik bir çok kentsel gelişmeleri de beraberinde getirmiş ve bu anlamda İzmir yeniden inşa edilircesine birbirini izleyen çalışmalara tanık olmuştur.

Bugünkü Mithatpaşa Caddesinden yaklaşık 40 metre yukardaki Halil Rifat Paşa mahallesine olan kot farkı kentin gelişmeye başladığı devre kadar yoktu ve bu kayalık tepe denize kadar inmekteydi. Ancak biliyoruz ki Karataş mevkii taş ocaklarının işletildiği yerlerden biriydi. Ne var ki, İzmir'de ticari aktivite ile artan liman gereksinimi ve taşkınlardan zarar gören rıhtım yapıları önünde bir düzenleme gereksinimi belirdiğinde bir rıhtım ve liman inşaatı için girişim ve uygulamaya geçilmiştir. 1868'de başlayan inşaat ve dolgu için Karataş kayalıklarının kullanılmış olma olasılığı kuvvetlidir.

Bu rıhtım ve liman dolgusu işleminde rolü olduğu ileri sürülen Bayraklıoğlu adındaki musevi vatandaşın Karataş Asansörünün bulunduğu mevkii, İzmir'i ziyaret eden Sultan Abdüla-

ziz tarafından Bayraklıoğlu'nun liman inşaatındaki başarılarından ötürü hibe edilmiştir.

Çınar Atay'a göre Karataş'ın imara açılması olarak gösterilen 1865 tarihi de, Liman-Rıhtım girişimi ve Sultan Abdülaziz'in İzmir ziyaretleri Bayraklıoğlu hakkındaki sözlü tarihi bilgileri doğrulayacak ilişkileri göstermektedir.

Asansörün yapımı ile ilgili tek tarihsel belge, Kule'nin birinci kademesinin ön yüzündeki kitabedir.

"Assenseur construit par Nessim Levi, 1907" yazılı olan kitabeye göre Asansörü yapan/yaptıran Nessim Levi'dir ve yapıldığı tarih olarak da 1907 gösterilmiştir.

Asansör kompleksi yapıldığı tarihlerde Mithatpaşa Caddesi kotunda Makina dairesi, Kule ve Asansör girişi mekanı ve Bekçi Evi'nden oluşmuş; Halil Rifat Paşa'ya bağlantı sağlayan üst kotta ise teras ve gazino yer almıştır. Asansör çevresinde gelişen iki katlı konut birimleri, kilise ve sinagogu ile bir yerleşme bütünlüğü içinde Rum, Musevi ve Türk'lerin birlikte paylaştıkları anıların simgesi olan Asansör Kompleksi, günümüze kadar yaşamını zor koşullara karşın sürdürebilen nadir eserlerden biri durumundadır.

Suyla çalışan Asansörü işleten musevi çiftin oturduğu ev, hemen kulenin Batısına bitişik yapılmış; son hevelandan sonra yıkılmıştır.

Üst kattaki gazino ise o devrin mahallesinde alt katı kumarhane, orta katı fotoğrafhane ve üst katı da sinema ve tiyatro imiş. Özellikle ahşap çatı makasları devrin tarihsel özelliğini yansıtır. Bu yapı, İzmir körfezinin en güzel manzarasına açık olarak günümüze kadar benzer işlevlerle yerleşmenin odak noktası görevini sürdürmüştür.

Karataş Hastanesinin de sahibi olduğu söylenen Musevi Bayraklıoğlu ailesinin varisleri vergi borçları, v.s. nedenlerle Asansör'ü 1942'de, İktisat Kongresi'nin İzmir'de toplandığı yapının sahibi İzmir'li tütüncü Şerif Remzi Reyent'e satmışlardır.

Asansör Kulesi halka açık hizmetini sürdürmeye devam etmişse de, Gazino yapısı bir süre tütün deposu olarak kullanılmış. 1973 de Şerif Remzi Reyent'in vefatı üzerine bu mülk yeğeni Ayla Ökmen'e kalmış ve Ayla Hanım da 1983 yılında "kullanılması ve başkasına satılmaması"koşulu ile İzmir Belediye'sine bağışlamıştır.

Çevre halkın aktardıklarına göre, iki kabinli Asansörün biri önceleri suyla, sonra da buharla çalışır haldeymiş. 1985'de Eshot'un açtığı ihale ile asansörün özgün çalışması sistemi ve mekaniği değiştirilerek ve yapıldığı devrin el işi demir parmaklıklı çift kapılı kabinleri de yenilenerek elektrikle çalışır duruma getirilmiştir.

Asansör yapısı, İzmir lli, 111 Paf-ta, 632 ada, 46 Parsel ve 632 Ada 61 parsel'de olup, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.07.1978 gün ve A-1213 sayılı kararıyla 87 sıra numaralı olarak tescillidir. Bu karar, 31.10.1978 gün ve 16449 sayılı Resmi Gazete'de yayınlamıştır.

Asansörün tarihsel geçmişi, içinde bulunduğu yerleşmenin kendine özgü gelişmesi ile bir bütündür. Tarihsel-görsel simgenin bu bütünden ayırd edilmesi olanaksızdır. Koruma ve yeniden hayatıyet kazandırma çabalarının başarısı bu bütünün bilincinde olmaktan geçecektir. Bu anlamda ulaşılacak sonuç, hiç şüphesiz, İzmir'e çağdaş bir onur kazandıracaktır. □

* Sayın Murat Erdim'in dergimizin hazırlanması aşamasında elimize ulaştırdığı bu yazısını anısına saygı ile yayınlıyoruz.

Anadolu Apartmanı

Mithatpaşa Cad	: 907
Pafta: 156	ada: 849 parsel: 5
Yapım Tarihi	: 20.yy.başı
Kat adedi	: bodrum+zemin+3 (yapıldığı devrede ve bugün aynı)
Koruma derecesi	: Çevresel 2
Yapının İzmir kentinde inşa edilen ilk apartman olduğu söylenilmektedir.	
Koruma durumu	: Olduğu gibi korunmuş
Mimari değeri	: değerli
Konfor durumu	: elektrik, su, kanalizasyon
Nem durumu	: temelde
Onarıma gereksinimi yok	
İşlev	: Bodrum + Konut yapıldığı dönemde işlev aynı.
Cephe donatısı	: kepenk, parmaklık, çıkma, saçak, saçakaltı, silme, balkon.
Malzeme kodu	: B + Z + 1 + 2 + 3
İç duvar	1 3,4 3,4 3,4 1taş
Dış duvar	1 1 1 1 2 tuğla
İç kaplama	6 6 6 6 3 ahşap
Dış kaplama	6 6 6 6 4 kerpiç
	7 3 3 5 briket
	6 sıva
	7 alçı
	8 toprak
Yapım Sistemi	:duvar-yığma, tuğla. döşeme-volta
Pencere	:lentolu düz
Kapı	:kemerli süslü lentolu süslü

Bodrum+zemin+3 katlı taş yığma bir yapıdır. Ön cephesi girişlerin olduğu bölümler, cephe düzeyinden yaklaşık 1 m. taşınılıdır. Binanın pencereleri düz lentolu, yuvarlak kemerli olmak üzere değişik özelliktedir. Çıkma kısımlarda dışarıya taşan balkonlar vardır.

ÇEVRESEL ÖZELLİKLER:

Mithatpaşa Caddesindeki 907 nolu koruma altındaki yapının, İzmir kentinde inşa edilen ilk apartman olduğu söylenilmektedir. 20. yüzyıl başlarına tarihlenen yapının bir yanında Gözümöğlü Sineması, yakın çevresinde de 8 katlı apartmanlar yer almaktadır.

CEPHE ÖZELLİKLERİ:

Bodrumlu ve dört katlı, yan girişli yapının simetrik giriş cephesinde 2 giriş kapısı, 4 bodrum kapısı vardır. Yığma-taş olan binada pencereler, her katta ayrı bir düzen yansıtırlar. Bodrumda düz söveli, demir parmaklıklı, zemin katta üstü düz-içi dairesel söveli, birinci katta düz söveli, ikinci katta üstü kemerli, içte

düz, üçüncü katta köşeleri kırılmış düzendedir. Birinci kattan başlayarak üst katların pencerelerinde ahşap pancur vardır. İki yanları kapalı, ortası açık balkon niteliğindeki çıkmanın açık kısmı, altında konumlanan girişleri vurgulamaktadır. Cephe yüzeyinde oluşturulan hareketlilik, aynı zamanda planın dışa yansımaları olarak her odanın dış cephede farklı bir düzlemde algılanmasını sağlar. Çatıda yaklaşık 1 m. genişlikteki saçığın altında dekoratif bezemeler vardır.

PLAN ÖZELLİKLERİ

İki ayrı girişten kullanılan yapıda her katta 4 daire olmak üzere 16 daire vardır. Plan şemasında orta holün bir yanında ve karşısında odalar, diğer yanında ıslak mekânlar konumlanmıştır. Odaların birinden açık balkonlu odaya geçilmektedir. Dolayısıyla kenar daireler 4, orta daireler 3 odalıdır.

STRÜKTÜREL ÖZELLİKLER:

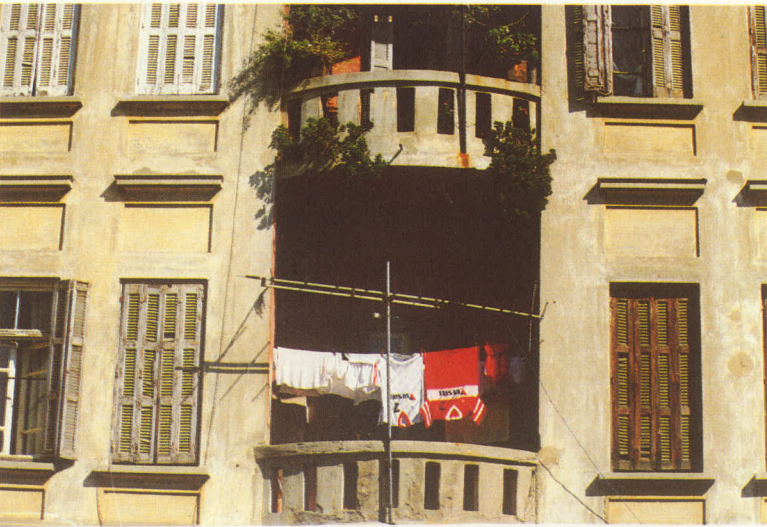
Yığma yapıda dış duvarlar taş, iç duvarlar ahşap ve kerpiç, döşeme volta-dır.

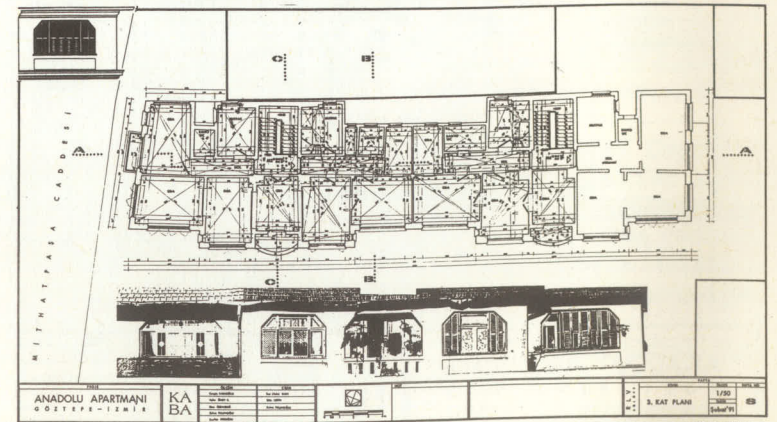
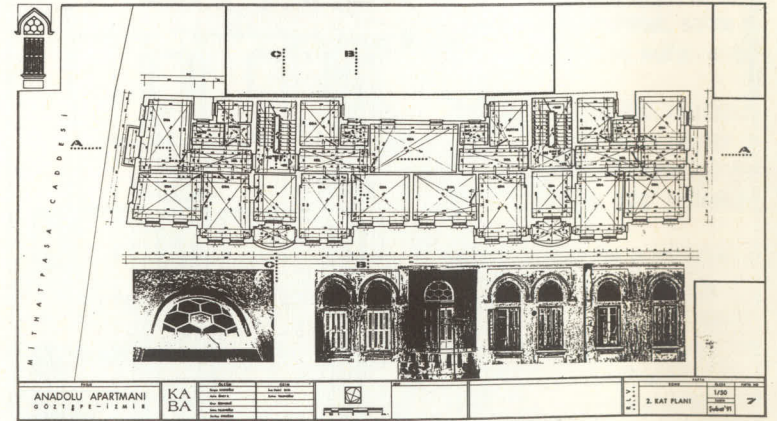
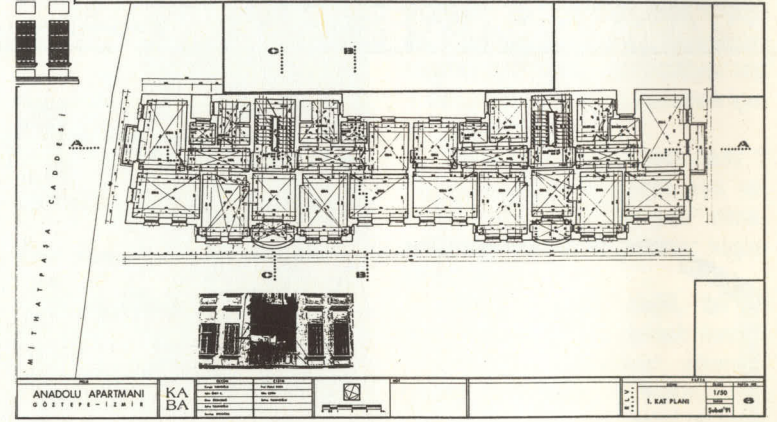
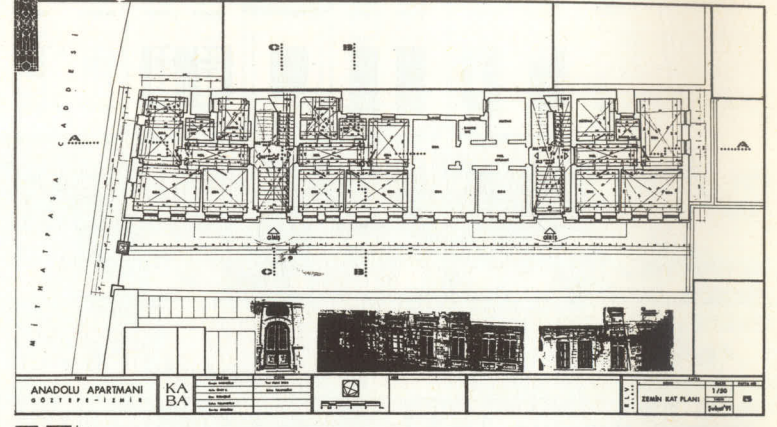
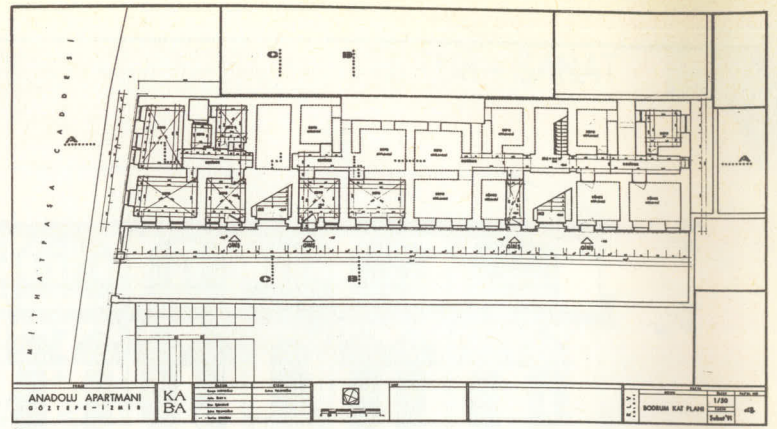
Ön Cephe
İkinci Kattan Pencere ve Balkon Görünüşleri

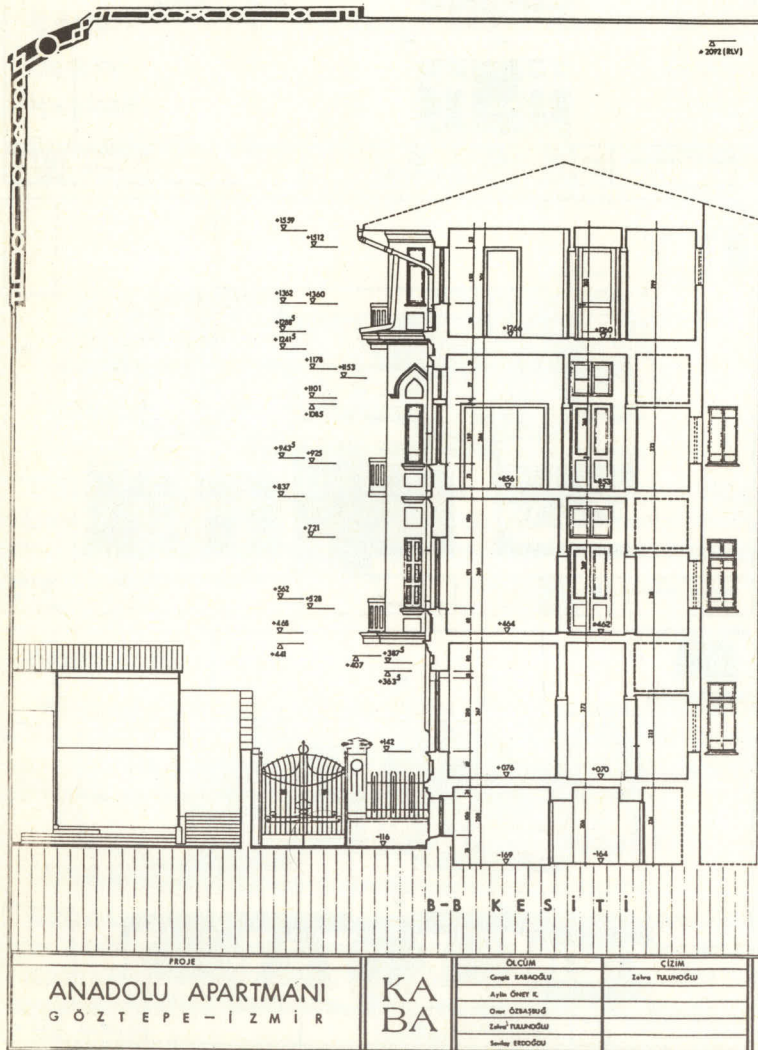
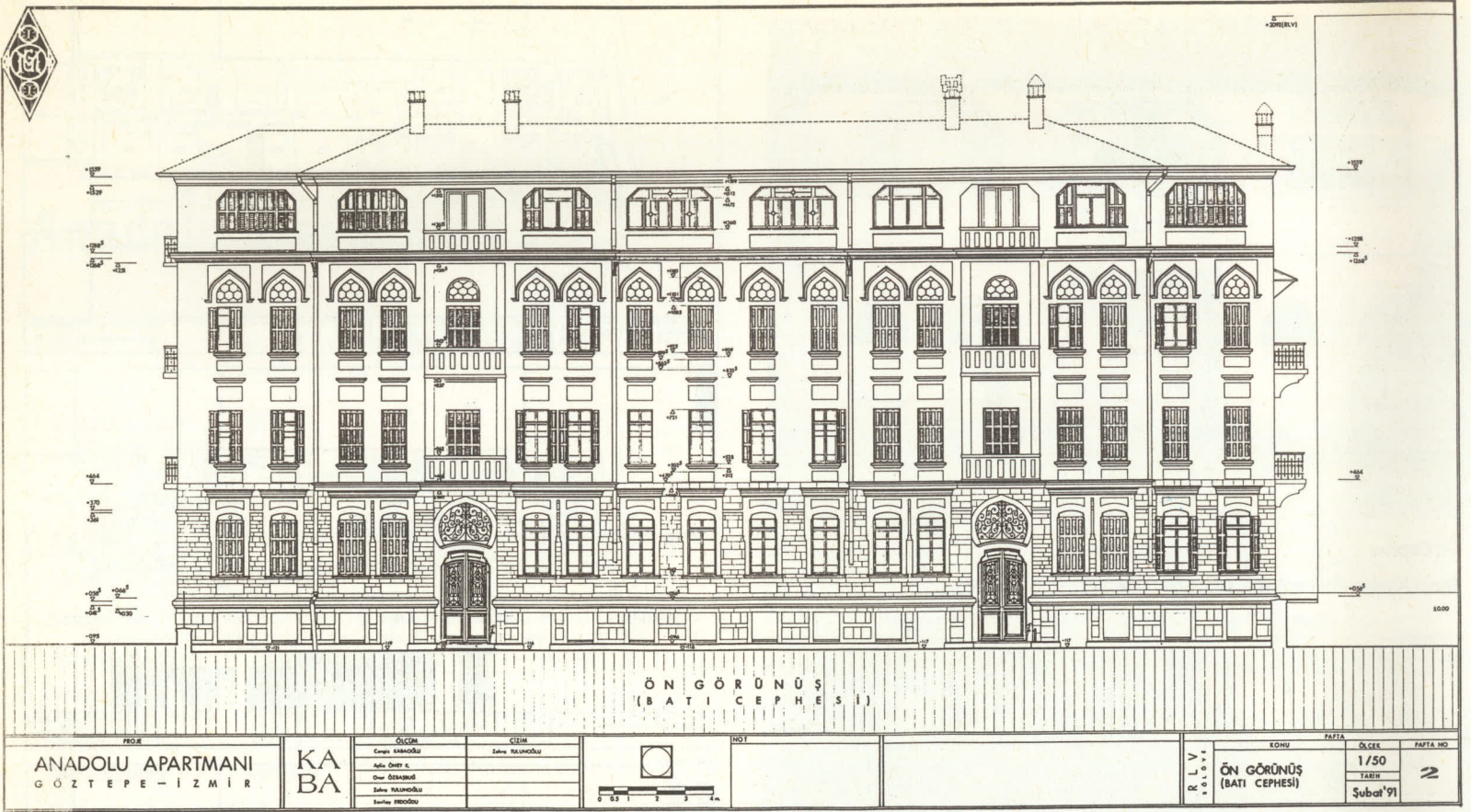
Yan Cephe
Birinci Kattan Pencere, Söve ve Kepenk Görünüşleri

Ön Cephe
Birinci Kattan Pencere ve Balkon Görünüşleri
Fotoğraflar : Aylin ÖNEY KABAOĞLU, Cengiz KABAOĞLU

Röleve Çizimleri :
Aylin ÖNEY KABAOĞLU, Cengiz KABAOĞLU Tarafından Hazırlanmıştır

Ana Giriş Kapısından Detay

Eray ÖZBEK "Bazı yapılara bakarak, "Mimari ile de mizah yapıldığı" sanılabilirse de, aslında karikatür, çap, imar durumu, TAKS, KAKS, işçi usta ve ekip çalışması gerektirmeyen bir uğraş. Yapılan yanlışlar da çok pahalıya patlamıyor"

-Sayın Eray Özbek Mimarlık kadar karikatürde yaşadığınızda var. Ne' den Karikatür? Bu macera nasıl başladı?

1942 Muğla doğumluyum. Çocukluğumun bir bölümü, Muğla'nın dünya güzeli doğası, mekanları ve insanları arasında geçti. Kalemle, bıçakla, makasla bir şeyler biçimlendirmekten, büyük mutluluk duyardım.

İlkokulu bitirdiğim Bergama ise, binlerce yıllık tarihi ile küs yaşayan bir kasaba idi. Orada, öğretmenlerimin* emekleri, anabamamın özverileri sayesinde, 1951 de bir resim sergisi açtım. Sergime gelen, bir deniz subayı, "Halil Ağabey", defterime birkaç karikatür çizmişti. Öyle etkilendim ki, resim hocalarım** : "- Desenin bozuluyor !" diyerek, karikatür çizmemi yasakladılar. Yasak, ilgimi büsbütün arttırdı. Lise sondaki resim hocamız- dan*** bir de teşvik görünce, yayınlanırsaydı umudu ile, konulu karikatürler çizmeye başladım; ama ilk karikatürüm, ancak İstanbul'a gittikten sonra, 1962 de yayınlandı.

- Nasıl devam etti? Karikatürleriniz, basında yer alıyor mu?

60 lı yıllarda, bir çok gazete ve dergide, amatör karikatürlerim yayınlandı. 1970 de, uzun bir ara verdim. 1984 den beri, katıldığım sergi ve yarışmalar dolayısı ile, 40 kadar albüme yer aldım. Zaman, zaman, mimarlık dergilerinde, Anadolu basınında, sürekli olarak da, bir dernek dergisinde karikatürlerim yayınlanıyor. Bir tanesi, 1990 da, bir A.B.D. dergisinde kapak oldu. İlk karikatür sergimi, 1988 de Muğla'da açtım. Her yıl, bir kaç karma sergiye katılıyor ve bazı etkinliklerde mini sergiler açıyorum.

- Katıldığınız yarışmalardan ödüller kazandınız, bilgi verir misiniz ?

İlk ödülüm 1962 de, Türk Yüksek Mimarlar Birliği'nin Karikatür Yarışması'nda birinci olmuşum. 1984 den sonra, 12 si uluslararası, 29 ödül daha kazandım, bazıları : 1991-Akşehir : Nasrettin Hoca Yarışması :Özel ödül ; 1991- Prag - Çekoslovakya :

Emil - 91 yarışması : I.ödü ; 1992- Marostica-İtalya: Schacchiera-92 : Büyük Ödül.

Sizce karikatür nedir ? Mimarlıkla nerede yaklaşıp yardımlaşıyor?

Şu sıralarda, her tür grafik tekniği ile, ayrıca resimle, fotoğrafla, kolajla, hatta heykel ve seramikle mizah yapılıyor. Karikatürün mükemmel bir tanımını yapmak zorlaştı ; ama "Karikatürçüler, plastik sanatların bütün dilleri ile, mizah yapmayı deniyorlar."

Bazı yapılara bakarak, "Mimari ile de mizah yapıldığı" sanılabilirse de, aslında karikatür, çap, imar durumu, TAKS, KAKS, işçi usta ve ekip çalışması gerektirmeyen bir uğraş. Yapılan yanlışlar da çok pahalıya

patlamıyor.

Benim yaşantımda mimarlıkla karikatürün birbirine yardımı şu: Birinden sıkılınca diğeri ile uğraşmak, insanı daha verimli kılıyor.

- Karikatür, insanlara mesaj aktarmak için kullanılan gözde sanat dallarından biri. Bu mesajın kalıcı olması da önemli değil mi?

Milyonlarca yılın arasında, kalıcılığın ölçüsü kaç yıldır? Bilemiyorum. Hele, değer yargılarının hızla değiştiği çağımızda, kalıcı doğrular bulup, mesajlar dağıtmak kolay değil.

Karikatürün mesajı, olsa olsa :

"-Yangın var!." türünden olabilir. Çare öneren mesaj, bir çeşit beyin yıkama girişimidir. Ya da, zaten aynı yöntemden yana olanlarla çene çalmaktır, karşı düşüncedekileri etkile-

mez, iter.

İnsanları, şöyle bir irkiltip, yeni baştan düşünmelerine yo' açabiliyorsa, bu yeter.

Karikatür, bir deterjan reklamında olduğu gibi, bir ideolojinin reklamında da kullanılabilir; ama, öğütlerin, sanatı kurduğunu düşünüyorum.

- Ülkemizde, karikatüre konu olacak zengin bir birikim olduğu söylenir. Her yanımız mizah oluca, insanları güldürmek, kolaylaşacağına büsbütün zorlaşmıyor mu ? Daha komik olanı yakalamak için ne yapmalı ?

Sizce daha komik olan nedir ? Hüzünlü palyaço mu, yoksa, asık suratından başka bir "ciddiyeti" olmayan kodaman mı? Komikler keşke tükense!

Mizah, "komiklik" değil, "bir takım işreti örtüleri çekivermek hınzırlığı" dır; ne var ki izleyici, ağlanası şeylere de gülüyor. Karikatürün, birçok ülkede, insanlara, doğal bir tepki olan ağlamayı unutturmak, sahte bir mutluluk üretmek için kullanıldığını görüyoruz.

- Sizce karikatürün, olumsuzluklardan bile gülünecek şeyler çıkararak, insanları iyimserliğe götürme işlevinden söz edilebilir mi?

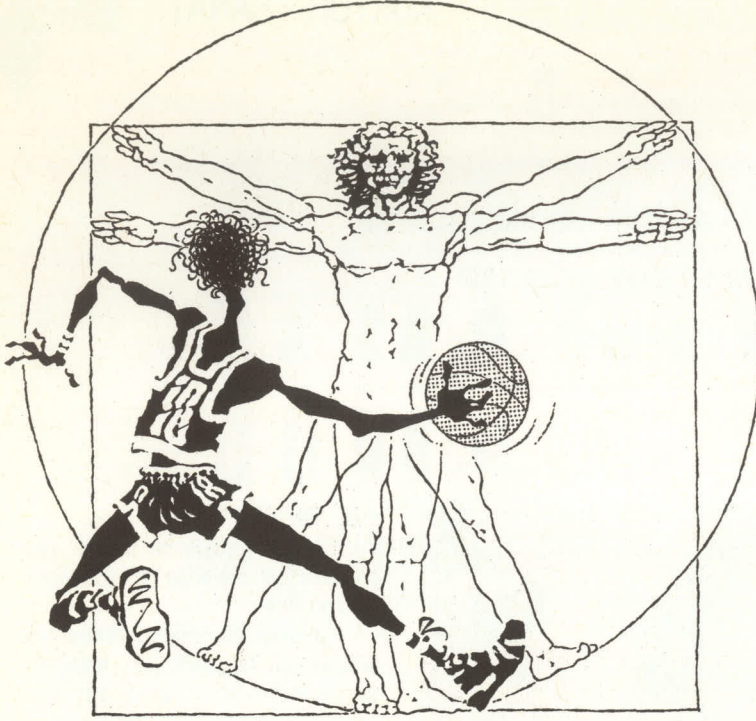
Bazan sinirden de güldüğümüzü düşünürsek, gülmeyi mutlulukla özdeşleştiremeyiz. Yalnızca iyi şeyleri görmeye çalışırsak, iyimserlik değil, sorumsuzluk ve aymazlıktır. Gerçek iyimser, olumsuzlukların bilincinde; ama ezilmeyen, umudunu koruyabilen kişidir.

Karikatür, bu umudu güçlendirebileceği gibi, inadına, yaraya da dokunabilir.

Tek dergi iken "Gırgır"ımız, "Mad" ve "Krokodil"den sonra, dünyanın en çok satan üçüncü mizah dergisi idi. Şimdi de, genellikle mizah dergilerimizin karikatürlerinde sanat kaygısı bulunmadığından söz ediliyor.

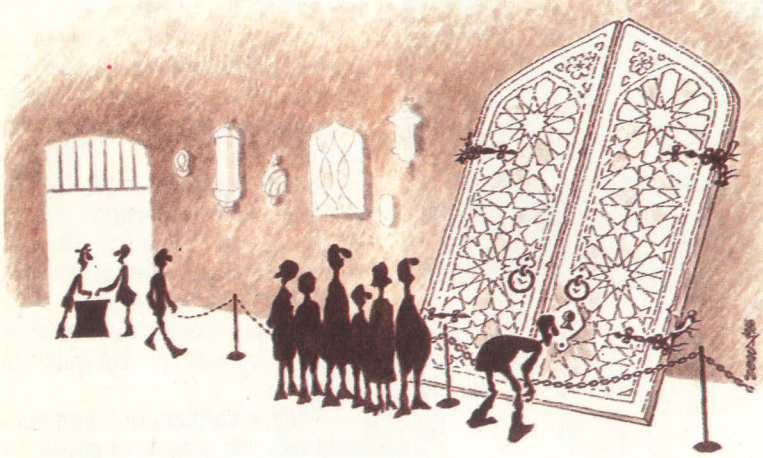
Sizce, Türk karikatürünün dünyadaki yeri nedir ?

Bu tür dergilerimizin çizerleri,

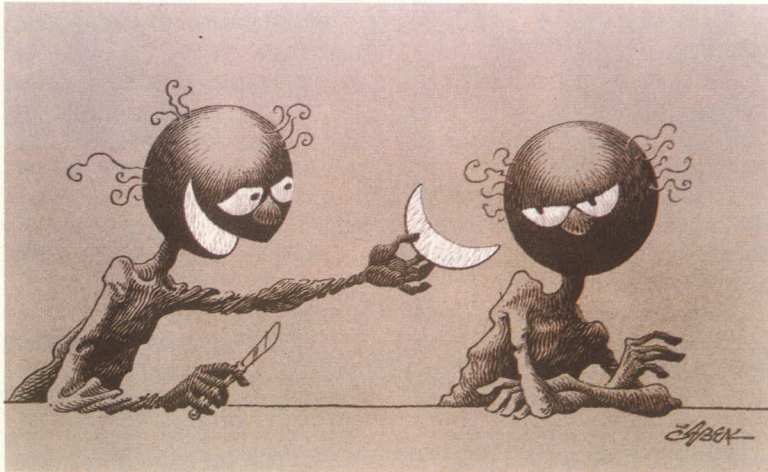

PRAG-Emil - 91

"Daha yüksek , daha güçlü, daha hızlı" :1. Ödül.

1987 Burdur müzesi "MÜZECİLİK" : 1. Ödül

1991 Cemal Nadir yarışması Özel Ödül.

halkla doğrudan ilişkiler ve hayatlarını, sanatlarından kazanabiliyorlar. İki saygın özellik ! Ayrıca, desen okuyabilen kitleyi genişlettikleri de teslim edilmelidir.

Bu kitleyi artık doyuramayarak, çok daha iyiye doğru yürüyeceklerine ve okuyucuya da peşleri sıra uçuracaklarına inanıyorum.

Karikatürümüzün, dünyada saygın bir yeri var; ancak, genç çizerlerimizin önemli bir bölümü, giderek yalnızca yakın çevremiz ve gündelik gerilimlerimizle, bir de desenden çok sözle uğraşıyorlar. Bu uluslararası platformda gerilememize yol açabilir.

- Sözlü karikatürler ve çizgi romanlar hakkında ne düşünüyorsunuz ?

Sözlü karikatüre karşı değilim. Desenden daha etkili olabilecek birkaç sözcük yakalamışsanız, elbette kullanmalısınız; yalnız dozu kaçarsa, bu kez de desen, gereksiz olmaya başlayabilir. Çizgi roman ve bant karikatür, zaman boyutundan yararlanıyor; ama çizgi filmin üstünlüklerine karşı mahkum güreşiyor. Tek resimlik karikatür ise, yelpazenin bir ucunda rakipsiz; üstelik, plastik sanat olma özelliğini en çok yakalayabilen karikatür çeşidi.

- Size özgü bir tipteniz var mı ? Yapıtlarınızda nasıl bir üslup peşindediniz ?

Sanatçının bir kişiliği varsa; nasıl olsa yapıtına bir biçimde yansır. Sırf bir üslup yaratmak için çalışmak, boşunadır. Bence bütün insanları dışlamak, ya da şişe burunlu çizmek gibi saplantılar, üslup değildir. İmza atmaktan, önemli bir farkı yok. Üstelik, güneşi, papatyayı, bisikleti stilize etmiyor, ya da edemiyorsak, insan figürlerini bozarken de ılımlı olmalıyız.

Ofset tekniğinin gelişmesi ile, karikatür, çizginin tekeline çıktı. Çizgi ustaları, çizgiyle tamamlanmış karikatürlerini, sonradan renklendirmek yerine, daha dürüst yollar buluyorlar. Dolayısı ile, çizgilerin de hüsnühat türleri gibi, sınıflandırılıp paylaşılmasının anlamı kalmadı. Kanımca karikatürçü kendine eskiden yaptıklarının kıskacında hissetmeden, kalemi kağıdı gibi çizgisini de özgürce seçebilmeli, yıllar önce keşfettiği çizgisinden çok, felsefesi ve stratejisi ile tanınmalıdır.

Elbette belli aşamalarda, özgün sonuçlara varana dek sebat edilmelidir; ama insan, suyu ya da kayayı bulunca çıkabileceği bir kuyu kazmalı, derim.

- Sanatın başka dalları ile ilgileniyor musunuz ? Son zamanlarda en etkilendiğiniz, sanat olayı nedir ?

Her daldan ve her türden, izlemeye çalışıyorum. Sevemediğim örnekleri de, yabancı dil öğrenir gibi, iletişim kurmak ve yargılarımı sınamak

için izliyorum.

Her gün, etkilenecek bir şey var; ama, içerikten çok teknik geliyor. Kronik olarak etkilendiğim olay, uluslararası seramikçimiz Sayın Büngül Başarır'ın çalışmaları.

- Başka etkilendiğiniz kimseler oldu mu ?

Elbette; ama, yalnızca yakın çevremdekileri sayayım : Olaylara, herkesten başka türlü bakmak inadında olan bir dayım ve bir amcam vardı. Sohbetlerine imrendiğimi anımsıyorum.

Üniversite yıllarım da, ilginç ev arkadaşları ile geçti. Espri enflasyonundan bunalarak "Humoroid" olmuştuk. Bir de iki küçük kızımın etkisi var :

Çocuklar, yeterince terbiye görmeden önce, sağlam mantıklı ve-özgün düşünceli oluyorlar, onlardan kaptığım bir yenilenme ile, karikatüre yeniden başladım. Sürdürebilmem ise, eşimin teşvik ve desteği ile oldu. Karikatürçülüğümün alt yapısını değilse bile, hayat bulmasını, ona borçluyum.

- Karikatür yaşamınızdan anlatmak istediğiniz ilginç bir olay var mı ?

İstanbul, Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümünde öğrenciyken, başka karikatür heveslisi arkadaşlarla tanıştım. Birlikte sergiler bile açmaya başlamıştık. 1962'de bir gün, bazı karikatürlerimi seçtim, "Zübük Mizah Gazetesi" merkezine, kendimden emin, götürdüm :

Karikatürlerim, yayınlanacak ! Nur-u Osmaniye Camii'nin çok yakınında, emektar bir yapıda, gazetenin yöneticisi Sayın Aziz Nesin, götürdüklerimi önce özenle uzun uzun inceledi. Sonra kısacık eleştirdi, topladı geri verdi.

Tonton bir mizahçıdan, aferinler beklerken, kuru ve kaba bir insanla karşılaştığımı sanmıştım; ama, daha sonra, sabrından, nezaketinden, sanata bakış açısından, hatta desen bilgisinden bolca yararlandım.

Bir yıl sonra, bir başka ünlü dergi sahibi ile tanıştım. Pek nazik konuşması ile, yarım saatte bir cümlelik yol aldığını görünce, "direkt metod"un erdemini anladım.

Nezaketin, kağıt peçete gibi bol ve boşuna harcadığını gördükçe, bugün de açık konuşmanın, dürst insanların tekelindeki ender kozlardan biri olduğunu düşünüyorum :

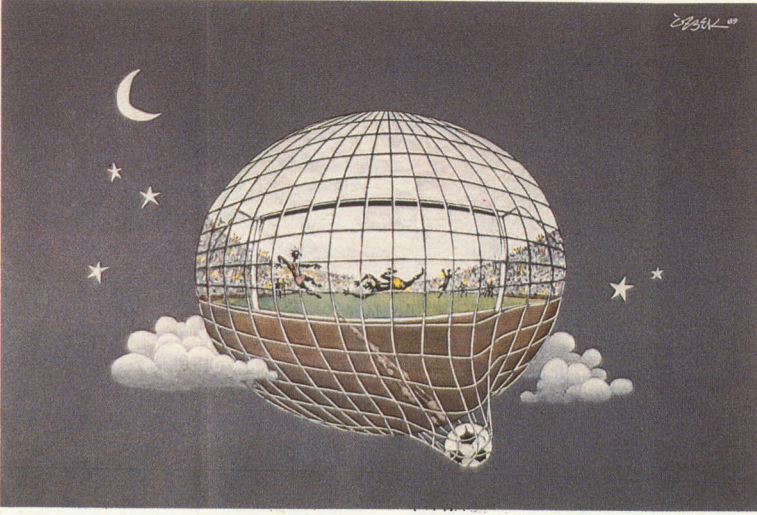
Nakitten değilse de vakitten kazanıyorlar.

-Teşekkür ederiz.□

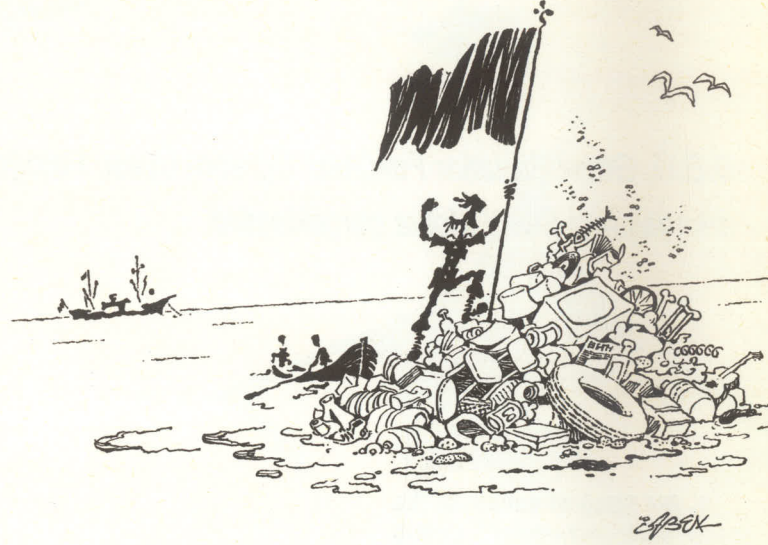
* Başöğretmenim : Rahmetli Haluk Elbe, İlk Öğretmenim: Bn. İnci Oğuz

** Rahmetli Ahmet Gürsoy ve Bn. Güzin Gören

***Sayın Zeki Boran

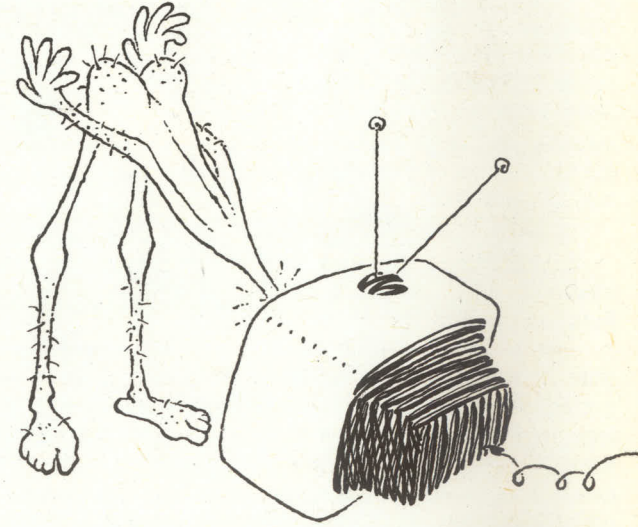
1989 Ancona "Dünya Futbol Şampiyonası" Özel Ödül

1986 "Adalar" Mansiyon

"1986 Etap Otelleri" "Karikatürizm" 1. ödül

TEVE KİŞİ

Egemen 89

D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi, Fotoğraf sanatçısı Nafia Çalımlioğlu ile söyleşiyi arkadaşımız Sevgi Molva gerçekleştirdi

1. Bir fotoğraf sanatçısı "kamera enstrümanımdır" demiş. Onu iyi kullanmak olabildiğince... Bizler bakmakla görmenin farkını biliyoruz da görülmesi gerekeni görüyo rmu yuz hep ? Fotoğraf sanatçıları bunu başarıyorlar galiba ne dersiniz?

- İnsanların bulunduğu her yerde hareket vardır, olay vardır. Olayların seyri içinde an'lar vardır. Fotoğrafçı ya da fotoğraf sanatçısı bu anları saptayan kişidir. Her insanın kültürel birikimi, duyguları farklıdır ve sanat ürünleri yaratım sürecine farklı şekillerde yansır. Bu konuda fotoğraf makinası ve teknik olanaklar kendisine yardımcı olan araçlardır. Fotoğrafçı olayları ister sanat yönünden, isterse belgesel yönden (tıp, gazetecilik ya da diğer konularda) değerlendirsin, bunları kağıda aktarabilmesi için kullandığı araçlara hakim olabilmesi ve tekniğin kendisine sunduğu tüm olanakları değerlendirebilmesi gerekir. Bu yüzden kullandığı araçları iyi tanınması, tekniğin çok iyi bilmesi ve onlarla bütünleşebilmesi gerekmektedir.

2. Fotoğrafın sanatla bağı hakkında ne düşünüyorsunuz ? Fotoğraf sanat mıdır ?

-Her fotoğraf bir sanatsal ürün değildir. Bir malzemedir. Sanatçı isterse o malzemeyi kullanır. Bu yüzden fotoğraf eğitimi daha çok teknik bir tabana oturtulmalıdır. Fotoğraf eğitimi ne koşut olarak iyi bir estetik ve tasarım eğitiminin yanı sıra bir kültür birikiminin yaratılması ve sonuçta bütün bunların toplumsal bilinçle bütünleştirilmesi gerekmektedir.

3. İnsan yüzü evrensel bir dile sahip, ifadeler dünyanın her yerinde aynı etkiyi yaratabiliyor. Bir kas hareketi tüm anlamları değiştiriyor. Yüz fotoğrafı çekiyor musunuz ? Konularınız genelde neler ? Nasıl bir çeşitlilik gösteriyor ?

- Ben fotoğraf yapmaya çalışıyorum. Yaratıcı (creative) ya da belge-

Fotoğraf: Bülent ÇALIMLIOĞLU

sel fotoğraf ayrımı yapmadan. Konu ne gerektiriyorsa onu uyguluyorum. Bu konuda sınır çizmiyorum. Çünkü kendimi arama ve varetme çabasının sonu yoktur. Bilgi, beceri ve birikimleriniz doğrultusunda fotoğrafçı kişiliğiniz ve çizginiz zaten kendiliğinden ortaya çıkıyor. Fotoğraflar belli bir psikolojiyi yansıtabileceği gibi somut toplumsal sorunları da ortaya koyabilir. Ekolojik dengenin suratle bozulması ve çarpık kentleşme insan yaşamını büyük ölçüde olumsuz yönde etkiliyor. 1980'li yılların başında ürettiğim fotoğraflar bu tema çerçevesinde ortaya çıkmış fotomontaj tekniğinden yararlanılmıştır. Fakat bazen karşınıza çıkan konular o kadar canlı ve zengin

oluyor ki tek bir kareyle bir hikaye anlatabiliyorsunuz. Seyyar satıcı fotoğrafında olduğu gibi. Bu fotoğrafta sanki benim geçmişim ve geçmişime duyduğum özlemlerim var. Genç kızlığım Antalya Kaleiçi'nde şu anda Güzel Sanatlar Galerisi olan iki katlı bahçeli evde geçti. Bu yüzden tek ya da iki katlı yapılanmanın mümkün kıldığı doğa ve insanlarla iç içe sıcak yaşamı tanıyabildim. Oysa günümüzde özellikle büyük kentlerde insanlar beton bloklar içerisinde. John Berger'in dediği gibi akşam olunca, çekmecele-re konan eşyalar örneği, dairelerine çekiliyorlar. Fen bilimlerinde okumam, doğayı sevmem ve çevre bilincim, değişik zaman dilimlerinde ürettiğim bir-

çok fotoğrafıma yansımış durumda. Özde ayrı olan bu fotoğrafları farklı biçimlerde ortaya koymaktan rahatsız olmadım. Önemli olan benim anlatmak istediklerim. Bunun için kolaj, montaj tekniklerinden, filtrelerden yararlanmanın yanı sıra gerekli görürsem resim, grafik ve müzik gibi anlatımımı destekleyecek her türlü olanaktan yararlanabilirim.

4. Multivizyon ilgi alanınız içinde mi ? Bu konuda neler söyleyebilirsiniz ?

- Multivizyon, çoklu görüntü anlamına gelmektedir. İlk kez 1958 yılında Brüksel Dünya Fuarında Çek sanatçıları tarafından geliştirilip, iletişim dünyasına kazandırılmıştır. Fotoğraf ve sinema arasında geçiş kabul edebileceğimiz multivizyon birden fazla audio-visual projeksiyon makinelerinin bilgisayar terminaleri ile bağlantılı olarak programlanıp fotoğrafların grafik düzenlemeler, ses ve müzik ile birlikte yeni bir anlatıma kavuşturulmasıdır. Türkiye'deki multivizyon çalışmaları 70'li yıllarda başladı ve bildiğim kadarıyla bu konuda çalışan İzmir'de bir kişi, İstanbul'da ise yedi kişi ya da ekip var.

5. Türkiye'nin fotoğraf potansiyeli ne durumda ? Gelişmesi için neler yapılmalı sizce ?

- Sanat; bilim ve sporda olduğu gibi belli koşulları gerektiriyor. Kısıtlı zaman, kültürel birikim yetersizliği ve maddi olanaksızlıklar içinde fotoğrafta alınacak yol pek fazla değildir. Herşeyden önce düzenli çalışma alışkanlığının olması gereklidir. Fotoğraf üretilip, sergilendiği ortamda çok önemlidir. Yetkin bir eleştiri ortamı gerçekleştirilememişse istediğiniz kadar iyi fotoğraf çekin ilerleme yavaş olacaktır. Bu güne kadar yazılan eleştirilere baktığımızda bir çoğunun eleştiri disiplininin uzak yanlı, öznel yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Fotoğraf konusunda bilgi ve deneyime sahip fotoğraf eleştirmenlerinin yetişmesi

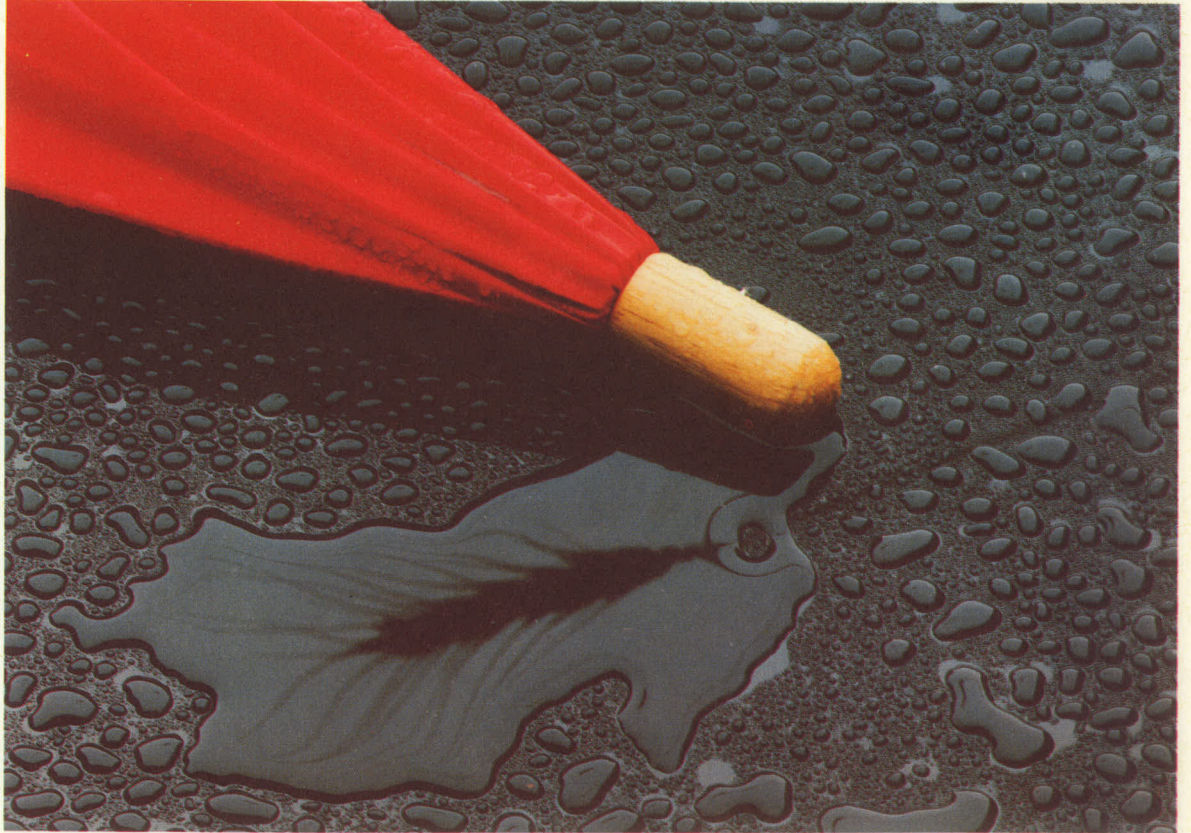
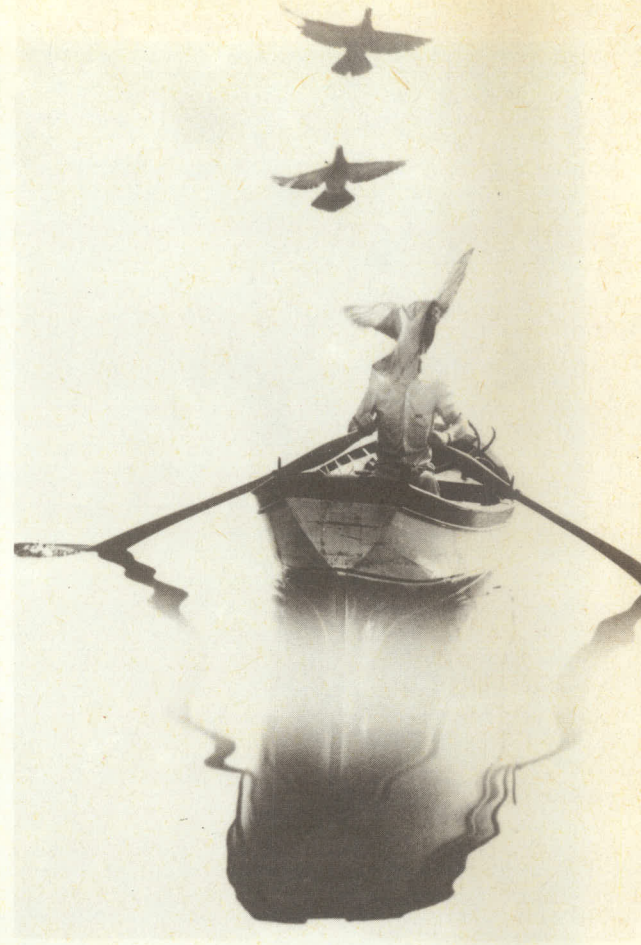
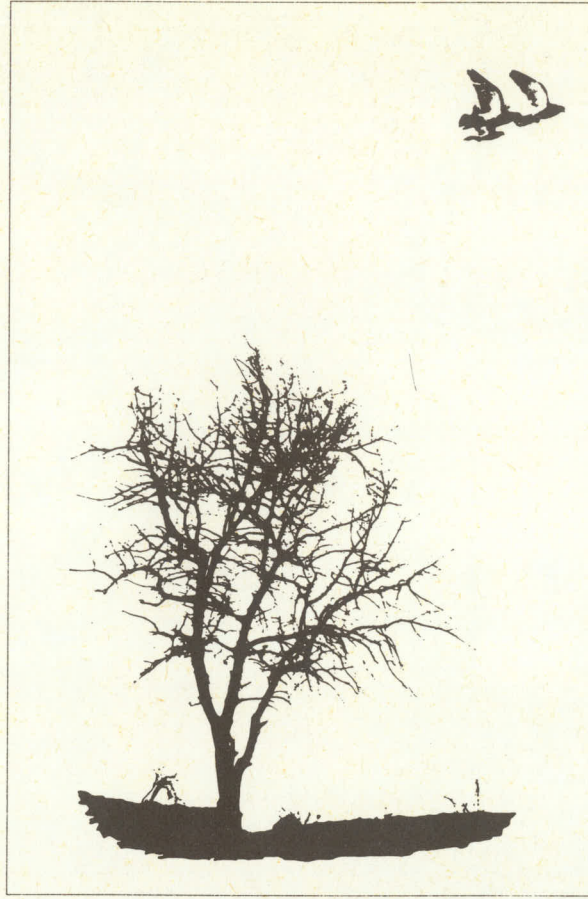
gerekmektedir.

6. Hemen hemen her aile ortak bir fotoğraf makinasına sahip. Buna dayanarak fotoğraf kitlelere yayıldı diyebilir miyiz ?

- Fotoğraf makinası edindikten sonra çalışmalar için ayırabileceğiniz sürekli bir bütçenizin olması gerekiyor. Bu bütçeyi ayırabiliyorsanız fotoğraf, sadece fotoğraf makinasına sahip olmaktan dolayı değil kolay uygulanabilir olması açısından da geniş halk kitlelerine yayılabilir. Çok çeşitli boyutlarda ve istenilen sayıda basılabilmesi, kolay uygulanması yorumlarla ne kadar zorlanırsa zorlansın gerçekçi bir çizgide yürümesi, tüm yorumları ile anlaşılabilir olması, albümlere, yıllık ve takvimlere girme şansının fazla olması bu çabanın halk sanatı olma niteliğini diğer görsel sanatlarla oranla arttırmaktadır. Bu geniş uygulama fotoğrafın güzel sanatlar içinde yer almasında olumlu yanların yanı sıra olumsuzluklarında beraberinde getirmektedir. "Sanat" ve "zanaat" birbirine karıştırılmaktadır.

7. Fotoğraf içinizden gelen bir uğraşı mı? Bu uğraşının ortaya çıkışı yetiştirilme etkisi mi ? yoksa gelişmesinde şansın rolü oldu mu ?

- Fotoğraf camiasından bir dostumun "ne yöne kürek çekersen oraya varırsın" sözüne yürekten katılıyorum. Orta öğrenimim sırasında babamın hatıra fotoğrafları çekmek üzere satın aldığı fotoğraf makinasına ortak olmuştum. Önceleri belli düzenlemeler yaparak arkadaşlarımla fotoğraflarını, lise sona doğru doğa fotoğrafları çekmeye başladım. Beni bu konuda harekete geçiren o yıllarda Antalya Belediyesi'nin organize ettiği Captain Jacques Cousteau'nun da katıldığı sempozyumlarda izlediğim sualtı araştırmalarına ilişkin belgesellerdi. En büyük hayalim sualtı fotoğrafları çekmekti. Bu ilgimin farkına varan Antalya Lisesinden matematik hocam Sayın Teoman Acemi, fen derslerindeki başarılarımı da göz önünde bulundurarak Fen Fakültesi Botanik ya da Zooloji dallarından birinde okumamı önerdi. 1980-1981 eğitim dönemi Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Botanik Bölümünden mezun oldum. Dört yıl boyunca günümüz koşullarında bile modern sayılabilecek karanlık oda ve fotoğraf ekipmanı ile çalıştım. Doğa fotoğrafçılığı konusunda lisansüstü çalışma girişimlerim sonuçsuz kalınca Ege Üniversitesi Basın Yüksek Okulu'nda değerli hocam Sayın Leyla Arsan ile birlikte fotoğrafçılık derslerini yürütmeye başladım. 1982 yılında başladığım öğretim görevliliğine halen Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü Sinema-TV- Fotoğ-

9. İFSAK Ulusal Fotoğraf Yarışması En Başarılı Still - Life Fotoğrafı Ödülü

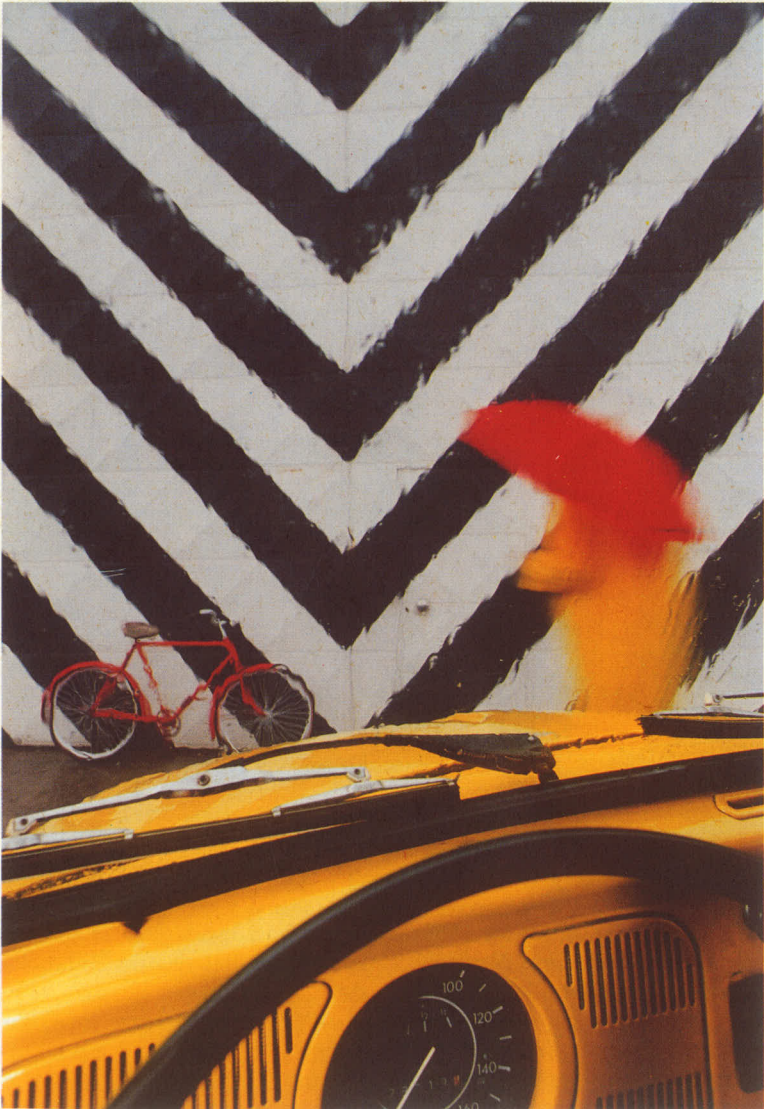
rafçılık Ana Sanat dalında devam etmekteyim. 1986 yılında fotoğraf dalında "Sanatta yeterlik" aldım.

8. Son olarak size sergiler ve etkinliklere ne ölçüde katıldığınızı sormak istiyorum.

- 1980'den bu yana ortak sergilere katıldım. 1984'de İzmir Alman Kültür Merkezi'nde Bülent Çalınlioğlu ile sergi açtım. Onun dışında yine 1982'den bu yana Ege Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi şenlikleri kapsamında bölüm arkadaşlarım ve

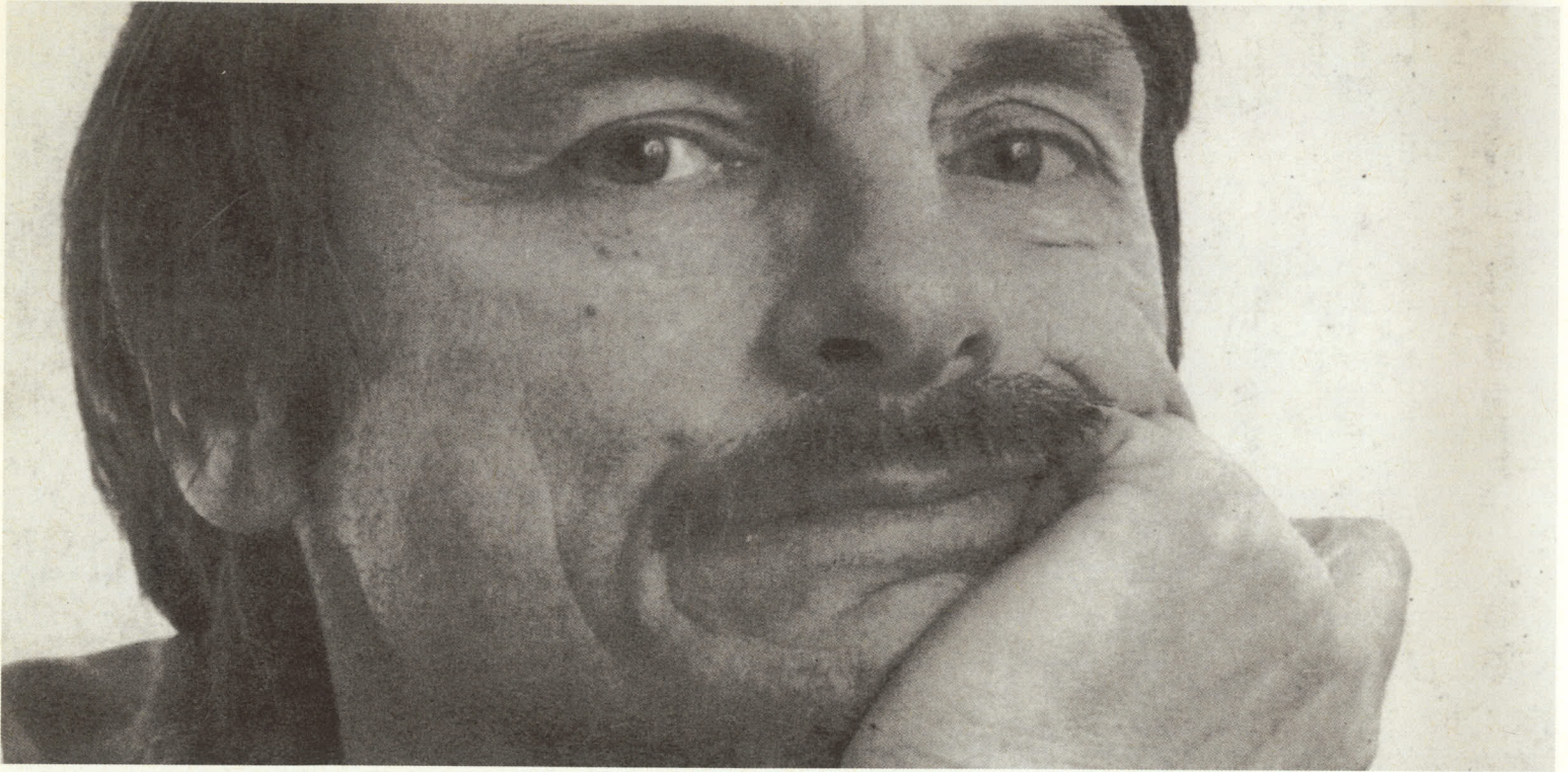
öğrencilerim ile birlikte ulusal ve uluslararası fotoğraf etkinlikleri düzenledim.

- Söyleşi için çok teşekkür ediyor, başarılarınızın devamını diliyoruz.□

6. İFSAK Uluslararası Fotoğraf Yarışması Renkli Baskı Dalında Altın Madalya

Sinema Sanatı

.....

İnsanlar neden sinemaya gider? Onları, karanlık bir salonda oturup bir perdeden iki saat boyunca gölgelerin oyununu seyretmeye iten nedir? Orada günlük dertlerini unutmayı, eğlenmeyi mi umarlar? Yoksa özel bir uyuşturucu türü mü arıyorlar? Dünyanın her yerinde, diğer bütün görsel sanatı olduğu gibi sinemayı ve televizyonu da kendi amaçları için sömüren eğlence tröstlerinin ve tekkellerinin var olduğu bilinen bir olgudur. Gene de noktadan hareket etmektense insanların dünyayı sahiplenme ihtiyacıyla yakından ilgisi olan sinemanın temel yapısından hareket etmek çok daha doğru olur. Genelde insan, yitirilmiş, kaçırılmış ya da henüz erişilememiş zaman yüzünden sinemaya gider. YAŞAM DENeyİMLERİ arayışı içinde ortaya gider, çünkü sinema, başka hiçbir sanat türünün başaramayacağı kadar insanın olgusal deneyimini genişletir, zenginleştirir ve derinleştirir, hatta yalnız zenginleştirmekle de kalmaz adeta gözle görülür bir şekilde uzatır da. Sinemanın esas gücü buradadır, yoksa "starlar"da bıkkınlık ve ren konularında, günlük hayati unutturan eğlencede değil.

Bir sanat olarak filmin temel taşı, olgusal biçimleri ve görüntüleri içinde kaydedilmiş ZAMAN'dır. Bu temel düşünce, sinemanın bugüne kadar kullanılmamış olanaklarının zenginliği ve muazzam geleceği üzerinde insanı düşünmeye zorlar. İşte ben, pratik ve teorik varsayımlarımı tam bu noktadan hareketle geliştirdim.

Yönetmen sinemasının özelliği nedir? Bir anlamda bunu, zamanın şekillendirilmesi olarak tanımlamak mümkün. Bir heykeltraş nasıl içinde, ortaya çıkaracağı heykelin şeklini hissederek mermer parçasından bütün gereksiz parçaları yontup atıyorsa sinema sanatçısı da dev boyutlu, ayrıntıları belirlenmemiş yaşamsal olgular bütününden bütün gereksiz şeyleri ayıklayarak geride yalnızca yapacağı filmin bir ögesi, sanatsal bütününe değıştirmemesi bir anı olmasını istediği şeyler bırakır.

Sinemanın bir sentez olduğu, dram, şiir, oyunculuk, resim, müzik... gibi pek çok yakın sanat türlerinin birbirleriyle kaynaşmasıyla ortaya çıktığı söylenir. Ancak aslında "kaynaşma" sırasında bu sanat dalları sinema sanatına öyle korkunç şekillerde hücum ederler ki, film birden seçmeci bir kıymete ya da, şartların daha elverişli olduğu durumlarda, sözde bir uyuma dönüşür; tabii bu arada sinema sanatının gerçek ruhundan eser bile kalmamıştır. Çünkü daha o an silinip gitmiştir. Sinemanın, eğer bir sanat olacaksa, diğer yakın sanat türlerinin ilkelerinin bir birleşimi olamayacağını kesin bir şekilde tesbit etmekte yarar var. Ancak o zaman sinema sanatının şu meşhur sentez olma niteliği sorusu cevaplandırılabilir. Edebi bir düşünceyle resimsel bir yoğunlaşmanın birleşiminden ortaya henüz film sanatına yaraşır bir görüntü çıkmaz, çıksa çıksa tanımlanamaz ya da gösterişli bir TAKLİT çıkar. Sinemada zamansal hareketin ve düzenlemenin yasalarının bile tiyatrunun yasalarından farklı olması gerekir.

Tekrarlamak gerekirse, sözkonusu olan, OLGU BİÇİMİNİ ALMIŞ ZAMAN'dır.....

Sinema, akla gelebilecek her türlü olguyu işleyebilen, hayattan istediği kadar çok şeyi eleyebilir. Edebiyatta özel bir durum oluşturan şey (örneğin Hemingway'in "Zamanımızda" adlı öyküsünde yer alan belgesel giriş), sinemanın en temel sanatsal yasalarının bir ifadesidir. Akla gelebilecek her şey; bir tiyatro oyununun ya da bir romanın yapısı açısından bu, çizgiyi aşmak olurdu. Sinema da ise durum hiçte böyle değildir.

İNSANI, SINIRLARI OLMAYAN BİR MEKANA OTURTMAK, HEM YANINDAN HEM DE UZAĞINDAN GEÇEN BÜYÜK İNSAN KALABALIGIYLA ONU KAYNAŞTIRMAK TÜM DÜNYAYLA GİRDİĞİ İLİŞKİYİ GÖSTERMEK; SİNEMANIN ANLAMI BU DEĞİL DE NEDİR?

Andrey Tarkovski

İzmir Uluslararası Film Festivali Üzerine

Dr. Oguz MAKAL

Bir kenti "kent" yapan, onun sosyal-kültürel kimliğidir. Birçok kentler var, haritada, coğrafyada yerleri olan. Belki güzel, belki turistik belki tarihi özellikler taşıyan. Ama bu kentlerin modern görünümüne bir şeyin katkısı eksiktir: "Sanat, kültür". Belki bu da yetmez. O kente canlılık, anlam veren bir şenlik. İşte eksik olan. Böylesi kentlerden örnekler mi istersiniz? İşte Berlin, Cannes, Locarno, İstanbul...Berlin'de Uluslararası Film Festivali başlatılırken kuşkusuz bir başka amaç vardı. Doğu ve Batı olarak ayrılmış Berlin'i dünya kamuoyunun gözünde ve vicdanında hep gündemde tutmak düşünülüyordu. Ve bunun için çağdaş sanat sinema uygun bulunmuştu. Bugün bir anlamı kalmasa da yaklaşık kırk yıl boyunca başarılıydı. Berlin her yıl başka özellikleriyle anımsanmasa da "film festivali" sayesinde gündeme geldi. TV, radyo, basın, izleyicilerin, hatta Berlin'lilerin ilgi odağı oldu...ya Cannes? Bu turistik kent, sadece "film festivali" ile sağladığı tanınırlığını, nasıl da güzel turistik gelire dönüştürüyor, Son yıllarda İstanbul'un da "Uluslararası Film Festivali" sayesinde kimlik değiştirdiğini, "guide"lara artık bu yönüyle girdiğini, dünyanın çeşitli ülkelerinden salt bu amaçla insanların aktığını görüyoruz...

İzmir bu şansı, dört yıl önce, D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi'nin girişimiyle başlattı. "Uluslararası Film Festivali" ister katılın, ister katılmayın İzmir'in kimliğini yeniledi. Ona sanatsal-kültürel bir boyut kattı. İzmir, bu festivaliyle Türkiye ve Dünya kamuoyunda tanınıyor. Gelecekte "güç" kazanması ve İzmir'lilerin malı olması, meslek odalarının, birliklerin, tüm kuruluşların ve sanat dostlarının sahip çıkmasıyla, Akdeniz'e ve oradan dünyaya uzanan bir sanat kenti, festival kenti olabilecektir. Güzel Sanatlar Fakültesi'nin son derece sınırlı, çok az maddi destekle, ama geride enerji, sevgi, atılgıncılık gibi unsurların dayanağıyla bugüne gelinmiştir. Şimdi bir adım daha atılma zamanıdır. Festival'den sonra başta Vilayet ve Belediye olmak üzere, sanat dostlarının bu festivale daha yapıcı katkılar önermesi bunun göstergesidir.

Tüm bunlar bir yana, dört yıldır, İzmir'liler sinemanın seçkin yönetmen ve filmleriyle tanışıyor. Övünçle belirtmeliyim ki, Tarkovski, Bertolucci, Wajda, Truffaut, Bergman, Wendres, Fassbinder, Scola, Kielowski gibi yönetmenlerin sinemasıyla bu şenlikte tanışıldı. Daha böylesi birçok ad sıralanabilir. Türk sinemasından ustalar bu şenlikte kendini gösterdi, söyleşilere katıldı. Bu yıl bile bunun tipik bir göstergesi. İşte, Kurosowa'nın "Düşler", Wajda'nın "Vaatler Ülkesi", W.Allen, M.Scorsse, F.Coppola'nın "New York Üçlemesi", Alan Parker'in "Gel Cenneti Gör", Spike Lee'nin "Mo Better Blues"u, Euzhan Palcy'nin "Kupkuru Bembeyaz Bir Yazı". Ve İran sinemasının önemli yönetmenlerinden Kiarostami'yi de bu festival iki filmiyle tanıttı. Yine Gürcüstan sinemasından Şahnazarov dört filmiyle bu festivaldeydi. Lars Von Trier'in olay filmi "Avrupa", Pavel Lounguine'in "Taxi Blues"u da burada izlendi. Ya sinemaseverlerin beklediği diğer bir film "Cyrano de Bergerac", "Danielle Teyze"...Özetle, bir filmler gökkuşağıydı bu, hızlı ama belğimizde ciddi izler bırakarak geçti.

Türk sineması da en yeni örnekleriyle bu gökkuşağında yerini aldı. İşte "Seni Seviyorum Rosa", "Ateş Üzerinde Yürümek", "Robert's Movies"... Eğer salon bulunabilseydi, eğer festival öncesi ekonomik olanaklar tamam olsaydı, eğer Kültür bakanlığı zamanında, yani festival tarihinden aylar önce yardım yapabilseydi, eğer sevgili İzmir'li sanat dostları biraz daha kucak açabilseydi. Bu yıl çok daha görkemli bir şenliğe ulaşırdı.

İzmir Uluslararası Film Festivali en azından "sinema"nın yeniden keşfedildiği bir haftayı yarattı. TV'nin karşısından kalkılarak salonlara gidilerek yapılan bu yolculukta, "Avrupa" filmi'nin yönetmeninin söylediği gibi, "yola çıkış garımız, sinema salonu" oldu ama çok değişik yerlere gittik. Çeşitli ülkelere, Hindistan'dan İran'a, Amerika'ya, Japonya'ya...

Gelecek yıl bu yolculuğun başka ülkeler, ve filmlerin yarattığı anlamlı, önemli, bizim yaşantımıza üçüncü bir boyut katan dünyamızda birkez daha yapılması dileğimi iletirim.□

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ

4. Uluslararası İzmir Film Festivali 4th International Izmir Film Festival

8-15 Nisan/April '92

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
10. YIL KUTLAMALARI

4. Uluslararası İzmir Film Festivali'nin açılışını yapan Kültür Bakanı Fikri Sağlar, Bu yıl verilen Altın Artemis Ödülü'nü Agah Özgüç'e sundu...

İzmir Rehberi

Yaşar AKSOY

1934 yılı, Avrupa'nın siyasi geleceği için önemli gelişmeleri gündeme getirecek dikkat çekici bir dönemci simgeler. Nazi Almanyası, artık kolay geri dönülmez bir yola girmiştir. 16-17 Haziran'da Venedik'te buluşan Hitler ve Mussolini, Avusturya'nın bağımsız bir devlet olarak kalması konusunda anlaşılıyorlar ve ortak bir bildiri yayınlıyorlardı. Oysa hiç kimse bu bildiriye inanmayacaktı. İki faşist liderin bağımsızlığını onayladıkları bir ülkeyi günün birinde bağımlı kılmak içinde ipotek altına alacaklarının mesajı gizliydi bu bildirinin özünde. Aynı yıl Nazi SA kitaları provakasyon sonucu imha ediliyor ve daha gözü dönmüş SS kitalarına sokaklar teslim ediliyordu. 2 Ağustos günü ölen Almanya Cumhurbaşkanı Mareşal Hindenburg'un yerine de 8 Ağustos günü Başbakan Adolf Hitler kurulacaktı.

1934'ün simgesi herhalde Führer'di. Ne Türkiyeli Cenap Şahabettin'in şair ölümü, ne ünlü Amerikalı gangasterler Bonnie ve Clyde'nin polis tuzağında yaşama elveda demeleri veya Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Atatürk soyadını alması dünyayı Hitler kadar ilgilendirmemişti. Hatta, Mao ve 100 bin askerinin Çin'de uzun yürüyüşe başlamaları, daha önlerinde 9600 km. olduğu için ve Yen'an'a ulaşabilmeleri pek zor görüldüğü için komik olmanın ötesinde bir anlam taşıyorlardı. Aynı yılın Ağustos ayında Türkiye'nin İzmir kentinin ilk "Şehir Rehberi"nin yayınlanması da, dünyayı ilgilendirmeyen ancak kentin en önemli yayın olayı olarak tarihe geçmişti. Zamanın İzmir Valisi Kazım Dirik Paşa, İstanbul'da Resimli Ay Matbaası'nda 2000 adet basılan ve İzmir ve Havalisi Asaratiika Muhipleri Cemiyeti neşriyatından çıkan İzmir Rehberi'ni şöyle tanıtıyordu:

Geçen yıl Cemiyetimiz neşriyatının onuncu sayısı olarak: (Turova Harabeleri ve Akalar, Hitit İmparatorluğu konferansı) eseri bastırılmıştı. Bu yıl da Türk çocuklarına ve Türk bilginlerine, ecnebi dostlarımıza İzmir Rehberi ni sunuyoruz.

İzmir; inkılâp, heyecan, tarih, bedia ve cazibeler kaynağıdır. Cumhuriyet Türkiyesinin ve Ak-

denizin büyük purlantası, Ege iktisadiyatının mihrakıdır.

Geçmiş tarihi lâyikile toplanmayan güzel İzmir, Türk ve ecnebiâlemine tanıtmak, Cumhuriyetin kuvvetli hareketlerini tebarrüz ettirmek, ve sinesinde taşıdığı tarihîâbideleri iyice anlatmak için, milâttan önce ve sonra ve bugüne kadar olan devirle ait bir çok eserler okunarak, tarihinin hulâsası yapılmıştır.

Eski tarihin ve ondan sonra İyonya'nın, Eolya'nın medeniyetler beşiği olan Ege mıntakasının, İzmir ve civarındaki eserlerinden başka, tarihte büyük ve parlak medeniyet izleri bırakan meşhur şehirlerle Lidya devlet merkezi olan Sart, Aydın ve Denizli mıntakalarındaki Tralles, Niza, Priyen, Milet, Didim, Hiyeraplis, Kolosea şehirlerinden de kısaca bahsedilmiş; ve bütün Ege mıntakasından - ricamız üzerine Dr. Profesör Keil tarafından tespit edilen - 104 kadim şehrin mevkilerini gösterir harita dahi eserin sonuna eklenmiştir.

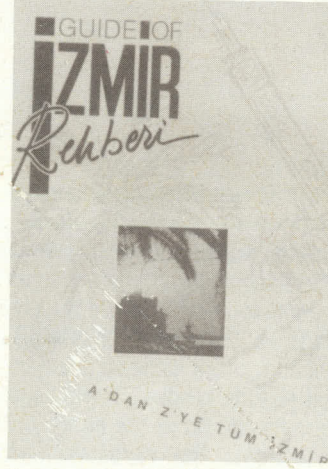
Dünyanın nazarlarını çeken eski medeniyetleri ve yeni hareketlerimizi ecnebi ve seyyah dostlarımıza, resimlerle ve izahatı ile tanıtmak için bu rehberin fransızcası da, bunun arkasından hemen bastırılacaktır.

Kısa ve resimli İzmir, Efez, Bergamanın türkçe ve fransızca panoramaları da hemen bastırılmak üzere.

Bu eserin toplanmasında hizmet ve muvaffakiyeti geçen ilim ve tarih müntesibi arkadaşlarımıza minnettarız.

Her gün nurundan büyük ve yeni ışıklar doğan Cumhuriyet rejimine ve onun Büyük Kurucusuna binlerle minnet.

İzmir ve Havalisi
Âsaratiika Muhipleri Cemiyeti
Reisi
İZMİR VALİSİ
Kâzım

İzmir Rehberi, aynı yıl büyük bir ilgi çekti ve kent içinde tükendi. Bir daha da basılmadı. Kazım Dirik'in desteği ile hazırlanan bu değerli rehber günümüzde birkaç İzmirli'nin kütüphanesini süsler. Oysa 1940'lardan 1990'lara yeni, güncel ve zevkli bir çok İzmir rehberi basılmıyordu. Olmadı. Çağdaş ve uygar bir kent olma savındaki İzmir'in göze çarpan ilk boşluğu buydu.

Günümüzde bu boşluk kapanmıştır. İzmir Araştırmaları Merkezi tarafından hazırlanan ve ADR tarafından bastırılan İzmir Rehberi, cildi içindeki 100 sayfalık kent haritaları ile birlikte bir dev eser olarak karşımızda duruyor.

Bu rehber, dünyadaki örnekleri gibi, bir kenti tüm yönleriyle, kısaca A'dan Z'ye tanımak ve tanıtmak amacıyla hazırlanmıştır.

İzmir Rehberi İzmir'i kent haritaları, tarihi, coğrafyası, ulaşım imkanları, turistik değerleri, insan yapısı, kültürel ve sportif faaliyetleri, sağlık hizmetleri, sosyal kuruluşları, eğitim imkanları, ticari ve sınai hayatı, yaşam özellikleri, vb. bilgiler ile içeride ve dışarıda, turizm ve iş hayatında, tanıtmayı amaçlamaktadır.

Aristo'dan Büyük İskender'e, Lord Byron'dan Victor Hugo'ya kadar nice ünlü ismin İZMİR üzerine söylediği sözler ve eşsiz şiirler...

Bugüne kadar hiç yayınlanmamış, 100 yıl öncesinin İZMİR'ine ait, Paris'te basılmış orijinal kartpostallar...

İZMİR isminin doğuşu, ne anlama geldiği ilk İZMİR kentinin kuruluşu, Lelaj, Hitit, İyonya, Lidya, Pers, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemleriyle ilgili ilginç ve öykümsü ayrıntılar...

Kentin enlem ve boylamı, coğrafi özellikleri, jeolojik yapısı; il ve belediye

hudutları, ilçeleri, köyleri; iklimi, yağış ve rüzgar istatistikleri, etkin rüzgarları, bitki örtüsü... Hıristiyan kökenli Levanten, Musevi ve Yunan-Rum hemşehirlileri ile kentin insan yapısı; camileri, havraları ve kiliseleri...

Yaklaşık 150 sahife; şehrin tüm planının sokaklara varıncaya dek, pafta-pafta dökümü ve planın nasıl kullanılacağına ilişkin açıklamalar...

Üniversiteler ve fakültelerin; liseler, milli eğitim müdürlüğü, konaklama tesisleri; Konsolosluklar, uluslararası kuruluşlar, temsilcilikler...

Sanayi, Ticaret, Ziraat Odaları, Borsa, İhracatçı Birlikleri, önemli şirketler, fabrikalar, fuarlar...

Mesire yerleri, seralar, parklar, bahçeler, hayvanat bahçesi... Çevredeki antik kentler, ören yerleri, Arkeoloji Müzesi, oteller, moteller, pansiyonlar, plajlar ve kampingler, turizm danışma merkezleri ve büroları, il ve ilçelerdeki lüks, orta sınıf lokantalar, deniz restoranları, meyhaneler, barlar, gece klüpleri, pavyonlar, pastaneler, tatlıcılar, Türk hamamları...

Bölge pazarları, kemeraltı, büyük mağazalar, alışveriş merkezleri, beesten, antikacılar, hediyeelik eşya satıcıları, halı-kilim ve deri eşya satıcıları...

Fayton, işportacılar, çipura, rakı ve mezeleri, nargile, kokoreç, buzlu badem, midye, şambali, karadut suyu, dilden-yanaktan, kumru...

Çeşme, Kuşadası, Efes-Selçuk, Foça gibi çevremiz turistik yerleşim bölgelerinin planları...

Havayolları, denizyolları, karayolları, tren yolları, hava limanları, limanlar ve istasyonları, otobüs garajları, turizm ve seyahat acentaları, gününbirlik turlar, turistik bölgelere olan kısa ve ucuz ulaşım imkanları, dolmuş-otobüs durakları, bilet gişeleri, "rent a car" şirketleri, marinalar...

Hastaneler, özel poliklinikler, sağlık ofisleri, am bulans edinme imkanları, özel ambulans şirketleri, eczaneler, veterinerler...

Sıradan bir yurttaş veya turistte hitap ettiği gibi, paha biçilmez akademik bilgiler de beraberinde taşımaktadır.

Yüzlerce sahifede yüzlerce fotoğraf kullanılarak hazırlanan İzmir Rehberi İzmir kentinin prestijine bu alandaki "ilk olumlu" katkı olacak ☐